

ΑΓΑΠΗ

ΜΙΑ ΕΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ

ΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

Μπουρνέλης Μιχάλης
Πετροπουλου Παρασκευή
Φωτοπούλου Αναστασία

ΥΠΕΥΘΥΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Παπαδημητρίου Θάνος

*Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής
Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού
Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.*

ΠΑΤΡΑ, ΦΕΒΡΑΡΙΟΣ 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1548

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ	11
ΜΕΡΟΣ Α'	
Είναι η Αγάπη έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου;	11
ΜΕΡΟΣ Β'	
Είναι η Αγάπη έμφυτη ικανότητα του ανθρώπου	23
ΜΕΡΟΣ Γ'	
Στοιχεία που βοηθούν στην ανάπτυξη της Αγά- πης και στοιχεία που την υπονομεύουν	49
ΜΕΡΟΣ Δ'	
Μορφές Αγάπης	
Α. Αγάπη στον Εαυτό μας	105
Β. Γονεϊκή Αγάπη	111
Γ. Αδελφική Αγάπη	117
Δ. Ερωτική Αγάπη	123
Ε. Αγάπη στο Θεό	165
ΜΕΡΟΣ Ε'	
Η Αγάπη στη σύγχρονη Δυτική Κοινωνία	185
ΜΕΡΟΣ ΣΤ'	
Μια προσπάθεια να ορίσουμε την Αγάπη	223
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	235
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	247

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η Αγάπη είναι μια έμφυτη οντολογική ανάγκη του ανθρώπου. Προέρχεται από την επίγνωση της χωριστικότητας και διαφορετικότητας του και το αίσθημα μοναξιάς που επιφέρει. Η ορμή της αγάπης και της κοινωνικότητας είναι έμφυτη όχι μόνο στον άνθρωπο αλλά και σε κάθε άλλο ζωντανό οργανισμό. Καλύπτει την ανάγκη για την πρωταρχική ασφάλεια, προστασία και τρυφερότητα, που χρειάζονται ^{οι} όλοι ζωντανοί οργανισμοί για να επιβιώσουν. Δίχως αυτήν θα παύαμε να εξελισσόμαστε, θα οπισθοδρομούσαμε αναπτυξιακά και θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε στη νεύρωση, στην τρέλλα, ή και στο θάνατο ακόμα, όπως τα βρέφη όταν στερηθούν την ανθρώπινη επαφή.

Κάθε άνθρωπος φέρνει μαζί του το ένστικτο της αγάπης, την προδιάθεση για συλλογικότητα και αλληλεγγύη, καθώς και το ένστικτο του μίσους, την προδιάθεση για επιθετικότητα και ανταγωνισμό. Σχήματα συμπεριφοράς φυλογενετικά προγραμματισμένα που βρίσκονται σε διαδικασία σχηματισμού μέσα στον άνθρωπο.

Για το αν θα επικρατήσει το ένα ή το άλλο, θα παίξουν ρόλο, μια σειρά διαμορφωτικών παραγόντων, όπως είναι το γενικά πρότυπα, η αγωγή κατά τη βρεφική, νηπιακή, σχολική ηλικία, η εκπαίδευση, πολιτισμικοί παράγοντες, και βέβαια οι προσωπικές εμπειρίες του κάθε ατόμου, όπως αυτές θα βιωθούν από τη μοναδική του ιδιοσυγκρασία. Κάποτε το επιθετικό ένστικτο έπαιξε θετικό ρόλο στην εξέλιξη του ανθρώπου. Σ' αυτή τη φάση της εξέλιξης του, ο άνθρωπος πρέπει να αποκτήσει επίγνωση της επιθετικότητας του, και να την χρησιμοποιήσει εποικοδομητικά. Αν και ο πολιτισμός έχει επινοήσει τρόπους για να εκτονώνεται η έμφυτη επιθετικότητα, όπως οι αθλητικές συναντήσεις, η εργασία, το

παιχνίδι, οι λιϊνές γιορτές, κλπ. παρ' όλα αυτά, ο πιο σέγουρος τρόπος για τον κατευνασμό της, είναι η καλλιέργεια και η ενεργοποίηση όλων των δυνάμεων που αναπτύσσουν τις συντροφικές σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Ωστόσο, ακόμα κι αν ο ρόλος διαμορφωτικών παραγόντων όπως οι παραπάνω αποβεί θετικός, η αγάπη θα μένει πάντα μια δυνατότητα, αν δεν προσπαθήσει ο καθένας ατομικά να την μεταμορφώσει σε ικανότητα. Χρειάζεται καθημερινή άσκηση, γιατί ωριμάζει κανείς μέσα στην αγάπη, μόνο αν πειραματίζεται καθημερινά πάνω σε αυτήν, μέσα από οποιαδήποτε ευκαιρία του προσφέρει η προσωπική του ζωή.

Υπάρχουν βασικά στοιχεία, που θα μας βοηθήσουν στην προσπάθειά μας να φέρουμε την αγάπη σαν ικανότητα μέσα στη ζωή μας. Η προσωπική αυτονομία και ελευθερία, η αυτογνωσία η εμπιστοσύνη και η αγάπη στον εαυτό μας, είναι οι πρώτες βασικές προϋποθέσεις και στη συνέχεια ακολουθούν μια σειρά άλλων παραγόντων που πρέπει να προσέξουμε, όπως είναι η αποδοχή, η ενδοτικότητα, η ευκαμψία, η προσαρμοστικότητα, η ειλικρίνεια, η υπομονή, η επιμονή, η ανιδιοτέλεια, η εγρήγορση, η αισιοδοξία ο σεβασμός, η ευθύνη, το παιχνίδι, η ικανότητα να συγχωρούμε αλλά ακόμα και οι συγκρούσεις όταν είναι υγιείς. Υπάρχουν όμως και κάποιοι άλλοι παράγοντες, ικανοί να μας απομακρύνουν από το στόχο μας, και να μας παγιδεύσουν σε νοσηρές - παθολογικές καταστάσεις που ντύνονται το όνομα της αγάπης. Στοιχεία όπως ο εγωϊσμός, η εξάρτηση, η ζήλεια, ο φόβος, η αρνητική κριτική, η τελειομανία, πρέπει να διαγνωσθούν έγκαιρα και να απομονωθούν. Κατά τη διάρκεια της ζωής μας θα αναγνωρίσουμε την αγάπη μέσα σε διαφορετικές σχέσεις. Πρόκειται όμως πάντα για το ίδιο αίσημα. Η αγάπη απέναντι στον εαυτό μας, είναι η πρώτη βασική αγάπη που πρέπει να οικοδομήσουμε αν θέλουμε στη ζωή μας σχέσεις

υγιείς κα' ολοκληρωμένες. Γιατί μπορεί κανείς να αγαπήσει τον άλλον, καθώς και να κατανοήσει τον άλλον, μένο στο βαθμό και την έκταση που αγαπά και κατανοεί τον εαυτό του.

!! πρώτη αγάπη που θα γνωρίσουμε είναι η γονεϊκή αγάπη. Μια αγάπη δίχως όρους, απαραίτητη για να εμφυσήσει στο παιδί την πρωταρχική εμπιστοσύνη τόσο απέναντι στον εαυτό του όσο και στον άλλον άνθρωπο. Βασική προϋπόθεση για να μπορέσει να είναι κάποιος "σωστός" γονιός, είναι το να αγαπά αληθινά τον εαυτό του καθώς και την ίδια τη ζωή.

Η αδελφική αγάπη, είναι μια αγάπη που βασίζεται στην αρχή της ισότητας. Είναι η ανιδιοτελής αγάπη, που πηγάζει από την επίγνωση της κοινής ανθρώπινης ταυτότητας, και βασίζεται στην εμπειρία της ενότητας με κάθε άλλο ανθρώπινο πλάσμα. Είναι η βάση για κάθε άλλη αγάπη, το υπόβαθρο της φιλίας, η οικουμενική, η παγκόσμια αγάπη. Η ερωτική αγάπη εκφράζει την οντολογική ανάγκη του ανθρώπου για το ξεπέραςμα του διαχωρισμού και την συγχώνευσή του με τον άλλον. Είναι το είδος της αγάπης που μπορεί περισσότερο από κάθε άλλο, να παρεξηγηθεί, να αλλοιωθεί να διαστρεβλωθεί, έτσι που καμιά σχέση να μην έχει με την αγάπη. Τυατόχρονα, είναι το είδος της αγάπης που μπορεί να εξευγενίσει τον άνθρωπο, εκλεπτύνοντας τα αισθητήριά του, και προσφέροντάς του τα υψηλότερα αισθήματα ευδαιμονίας και ολοκλήρωσης.

Η αγάπη για το θεό, είναι ένας ακόμη δρόμος για την εμπειρία της ενότητας που εκφράζει την επιθυμία του ανθρώπου για τη συνένωση καθώς και την ανάγκη του να εκφράσει την απορία του και την εμπειρία του, για τις αρχές του εαυτού και του κόσμου. Παλαιότεροι πολιτισμοί όπως ο αρχαίος Ελληνικός, ο Ινδικός, ο Κινέζικος, και άλλοι, συμπεριέλαβαν τον έρωτα στις κοσμοθεωρή-

σεις τους, θεωρώντας τον αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής - είτε θείας είτε καθημερινής - δέχως να σκεφτούν να επιβάλλουν κανέναν απολύτως δισχωρισμό ανάμεσα στο ιερό και βέβηλο, αλλά αντίθετα θεωρώντας τον σαν μέσο τελειοποίησης του ανθρώπου.

Ο Χριστιανισμός εισάγει αυτόν τον καταστροφικό διϋσμό, που μεταστρέφει τα πάντα σε αλληλοαποκλειόμενες αντιθέσεις - πνευμα- σώμα, καλό-κακό, ηθικό-αηθικό, ιερό-βέβηλο, κλπ. - φέρνοντας την ενοχή αλλά και τη λαγνεύα και τη διαστροφή παράγωγα της πουριτανικής και ασκητικής ηθικής η οποία έχει μπολιάσει τον δυτικό πολιτισμό, και τον έχει καθοριστικά επηρεάσει.

Οι αρχές που διέπουν τη δυτική κοινωνία, και οι αρχές της αγάπης, είναι ασυμβέβαστες. Πρόκειται για έναν πολιτισμό βέαιο ανταγωνιστικό, πολεμικό, με κυρίαρχες αξίες τον ατομισμό, τον υλισμό και το κέρδος, μέσα στον οποίο η αγάπη μετατρέπεται σ' ένα ακόμα αλλοτριωμένο εμπόρευμα που διατίθεται προς κατανάλωση.

Οι νοσηρές όμως σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους, καθρεφτιζονται τέλεια, μέσα στη νοσηρή εικόνα που παρουσιάζει η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του. Οι αρχές του κέρδους και της εκμετάλλευσης, σε βάρος των αρχών της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, έχουν φέρει τον πλανήτη που μας φιλοξενεί στο χείλος της καταστροφής, που θα σημάνει και το τέλος του ανθρώπου σαν είδος. Σε αυτόν τον παραλογισμό, μόνο η αγάπη, μπορεί να δώσει τη λύση, αφού προηγουμένως έχει προηγηθεί, μια ριζική αφύπνιση και μια βαθιά πνευματική και ηθική μεταστροφή μέσα στην ανθρώπινη συνείδηση.

Η αγάπη είναι μια ενέργεια που εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους μέσα σε ολόκληρο το Σύμπαν. Ο άνθρωπος και οι σχέσεις του με τον άλλον άνθρωπο, είναι μόνο ένα τμήμα του Ολου που απο-

καλούμε Σύμπαν.

Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε την κοινή μας καταγωγή, τις κοινές μας ρίζες με κάθε ζωντανό οργανισμό πάνω σ' αυτόν τον πλανήτη και να αποκτήσουμε την επίγνωση πως η αγάπη είναι ο δρόμος, για να έρθουμε σε επικοινωνία, και να ζήσουμε σε ένα πνεύμα συμφιλίωσης, με ένα νέο ήθος, την εμπειρία της ενότητας που είναι η ζωή. Για την αγάπη τίποτα ποτέ δεν είναι αρκετό, και δεν είναι δυνατό να υπάρξει ορισμός που να εμπεριέχει όλα όσα μπορεί να έχει αισθανθεί ή να έχει να πεί κάποιος για την αγάπη. Η αγάπη, δεν είναι παρά ο προσωπικός δρόμος του καθενός, καθώς και η προσωπική του πρόκληση.

Ένας δρόμος και μια πρόκληση δίχως όρια, όπως δίχως όρια είναι και το ανθρώπινο δυναμικό.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όλοι οι μεγάλοι στοχαστές και φιλόσοφοι, τονίζουν την αναγκαιότητα της αγάπης, για την ατομική και κοινωνική ευημερία. Η αγάπη υποστηρίζουν, είναι ίσως, η μόνη απάντηση στο πρόβλημα της ανθρώπινης ύπαρξης. Όταν η δομή μιας κοινωνίας αποκλείει την ανάπτυξη της αγάπης, έρχεται αυτόματα σε αντίθεση με τις βασικές ανάγκες της ανθρώπινης φύσης, και τότε δεν υπάρχει άλλη προοπτική τόσο για το άτομο, όσο και για την κοινωνία, παρά εκείνη της αυτοκαταστροφής.

Αν πραγματικά λοιπόν η έννοια αυτή είναι τόσο καθοριστική για την ύπαρξή μας - κι εμείς πιστεύουμε πως είναι - τότε θα πρέπει ο καθένας από εμάς, να σκεφτεί σοβαρά, να στοχαστεί βαθειά πάνω στο ζήτημα της αγάπης.

Όλοι μιλάνε για την αγάπη.

Διαφορετικές κοινωνίες δίνουν διαφορετικούς ορισμούς, το ίδιο και διαφορετικές εκκλησίες και φιλοσοφικά συστήματα, άνθρωποι με διαφορετικά βιώματα την αντιλαμβάνονται ο καθένας με το δικό του, μοναδικό, τρόπο.

Ποιά είναι όμως πραγματικά η φύση της αγάπης;

Αυτής της τόσο χιλιομεταχειρισμένης λέξης, που έχει καταντήσει να σημαίνει τόσα πολλά, αλλά και τόσα λίγα.

Δέχως να έχουμε την αλλαζονεία, να θέλουμε, να εξάγουμε έναν ορισμό για κάτι τόσο υποκειμενικό και προσωπικό όσο είναι η α-

γάπη, ωστόσο θα θέλαμε να διατυπώσουμε τις ερωτήσεις μας.

Είναι η αγάπη μια έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου; Κι αν ναι, από πού πηγάζει; Ποιά είναι τα οντολογικά κενά που έρχεται να καλύψει; Είναι η αγάπη μια ικανότητα έμφυτη μέσα στον άνθρωπο, ή μήπως είναι απλά μια δυνατότητα; Πώς σχετίζονται μέσα στο ανθρώπινο δυναμικό, η έμφυτη ροπή για συντροφικότητα, αλληλεγγύη αγάπη, με την επίσης έμφυτη ροπή για ανταγωνισμό, επιθετικότητα μέσος; Ποιοί είναι οι διαμορφωτικοί παράγοντες για την επικράτηση της μιας ή της άλλης τάσης, και οι οποίοι θα παίξουν καθοριστικό ρόλο για την μετατροπή της δυνατότητας για αγάπη, σε ικανότητα για αγάπη.

Είναι η αγάπη ένα ευχάριστο συναίσθημα που όποιος είναι τυχερός το συναντά στη ζωή του, ή είναι μια τέχνη που πρέπει να την καλλιεργήσεις, μια γνώση που πρέπει να την κερδίσεις;

Κι αν η αγάπη είναι γνώση και τέχνη, ποιά είναι εκείνα τα στοιχεία που είναι θεμελιώδη και απαραίτητα για την ανάπτυξη της, και αντίθετα ποιά είναι εκείνα που είναι ικανά να υπονομεύσουν τις προσπάθειές μας, και να απομακρύνουν την αγάπη, από τον αληθινό της προορισμό;

Η αγάπη είναι μία, αλλά κατά τη διάρκεια της ζωής μας θα εκδηλωθεί μέσα από διαφορετικές μορφές.

Ποιές είναι εκείνες οι πιο σημαντικές μορφές, μέσα στις οποίες θα αναγνωρίσουμε την αγάπη, και μέσα από τις οποίες θα μαθητεύσουμε στην αγάπη;

Έχουμε πραγματική αγάπη μέσα μας, ή μήπως αυτό που ονομάζουμε αγάπη, είναι εκείνο που μας παρέχει κάποια μορφή ασφάλειας ή ικανοποίησης, συναισθηματικής, ψυχολογικής, σεξουαλικής. Μήπως η αγάπη μας είναι ένας εγωισμός, μια προσκόλληση ή μια συνήθεια; μήπως είναι απλά η ανάγκη μας να μας αγαπούν και να

μας έχουν ανάγκη, επιβεβαιώνοντας έτσι την ύπαρξή μας, ή μήπως απλά ένας τρόπος για να ξεπεράσουμε τη μοναξιά μας;

Μπορεί η αγάπη να χωριστεί σε ιερή και βέβηλη; Η αγάπη για το Θεό ή την πνευματική ζωή, προϋποθέτει μια ασκητική ηθική, ερχόμενη σε αντιπαλότητα με το σώμα και τον έρωτα;

Διαφορετικοί πολιτισμοί με διαφορετικές κουλτούρες από τη σημερινή, πώς προσέγγισαν την αγάπη;

Σε κοινωνίες πολεμικές- ανταγωνιστικές, όπως είναι η σύγχρονη δυτική πραγματικότητα, μπορούμε να μιλάμε για αγάπη, ή κάτω από το πέπλο της κρύβονται τα πιο ιδιοτελή κίνητρα, μεταμορφώνοντάς την σε πεδίο μάχης και υποδαυλίζοντας παθολογικές μορφές της.

Ποιά είναι εκείνα τα στοιχεία μέσα στη δομή του δυτικού πολιτισμού που έρχονται σε σύγκρουση με τις αξίες και το πνεύμα της αγάπης;

Και είναι άραγε η αγάπη μια έννοια που αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ή μήπως πρέπει να αγκαλιάζει όλο το φάσμα των σχέσεων του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον;

Ποιές είναι αυτές οι σχέσεις μέσα στο σύγχρονο πολιτισμό, και ποιο μήνυμα έχουν μα μας δώσουν;

Και τέλος, μπορούμε άραγε να εξάγουμε έναν ξεκάθαρο και σαφή ορισμό για το τί είναι η αγάπη που να τους αφορά όλους;

Αυτά είναι κάποια από τα ερωτήματα που θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε σε αυτή την εργασία. Κι αν αποφασίσαμε να καταπιαστούμε μ' αυτό το θέμα, είναι όχι τόσο για να εξιχνιάσουμε τις απαντήσεις, όσο γιατί επιθυμούμε να θέσουμε - στο βαθμό που θα μπορέσουμε - τις κατάλληλες ερωτήσεις. Γιατί νομίζουμε πως η σωστή ερώτηση, είναι πολλές φορές, διαφωτιστικότερη από μια απάντηση. Λειτουργεί μέσα μας σαν ένα διαρκές ερέθισμα που

μας ευαισθητοποιεί, βοηθώντας μας έτσι να μπαίνουμε πιο βαθειά στη φύση των πραγμάτων, έτσι ώστε να τα γνωρίζουμε καλύτερα. Δεν εξαντλείται το κεφάλαιο της Αγάπης. Ούτε καν σε μια ολόκληρη ζωή, πόσο μάλλον στις περιορισμένες σελίδες κάποιας εργασίας.

Όμως, αν είναι σωστό αυτό που έχει ειπωθεί από μεγάλους στοχαστές πως: "Μόνο η απορία για τον άνθρωπο σε κάνει Άνθρωπο", τότε το να απορούμε κι εμείς για τη φύση της Αγάπης, ξεκινώντας αυτή την εργασία, μας δίνει την ελπίδα, πως ίσως έτσι πλησιάσουμε λίγο πιο κοντά σε αυτήν.

ΚΕΦ. ΙΙ

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΕΙΝΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΕΜΦΥΤΗ ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ;

Ο άνθρωπος απο την πρώτη στιγμή που θα έρθει σε επίγνωση της ύπαρξής του,θα έρθει αντιμέτωπος και με την αβάσταχτη αίσθηση της χωριστικότητάς του,απο ένα σύμπαν που άλλοτε μοιάζει παράξενο και ακατανόητο και άλλοτε ακόμα και εχθρικό.

Είναι αληθινός όσο και κοινότοπος ο ισχυρισμός,ότι σε τελευταία ανάλυση ο κάθε άνθρωπος είναι μόνος στη ζωή. Οι δύο πιο οριακές στιγμές της ζωής του,η στιγμή της γέννησης,και η στιγμή του θανάτου, είναι στιγμές έσχατης μοναξιάς.

Στο ενδιάμεσο διάστημα ο άνθρωπος θα έρθει αντιμέτωπος με πλήθος άλλων στιγμών,όπου θα συνειδητοποιήσει πόσο ουσιαστικά μόνος είναι τελικά τόσο απέναντι στον εαυτό του,όσο και στα μεγάλα γεγονότα της ζωής. Κανένας φίλος,κανένας αγαπημένος,κανένας ψυχαναλητής, δεν μπορεί να διεισδύσει στο βυθό μιας άλλης ανθρώπινης ψυχής, στο βαθμό που μόνο ο ίδιος μπορεί να το κάνει κανείς για τον εαυτό του.

Είναι λοιπόν η πορεία του ανθρώπου,καταδικασμένη,στη μοναξιά,στη χωριστικότητα,στη μόνωση ;

Ας δούμε τι λέει ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης" σελ. 18 . " Ο άνθρωπος είναι προικισμένος με το λογικό. Είναι ζωή που έχει συνείδηση του εαυτού της. Ο άνθρωπος έχει συνείδηση του εαυτού του,του συνανθρώπου του,του παρελθόντος του,και των δυνατοτήτων του μέλλοντός του.

Αυτή η επίγνωση του εαυτού του,σαν μιας ξεχωριστής οντότητας,η επίγνωση του περιορισμένου σύντομου χρόνου της ζωής,και επιπλέον η επίγνωση του γεγονότος ότι χωρίς την θελησή του γεννήθηκε και χωρίς την θελησή του θα πεθάνει,πρίν ή μετά απο αυτούς που αγαπά, η επίγνωση ότι είναι μόνος και ξεχωρισμένος απο τους άλλους,αδύνατος μπροστά στις δυνάμεις της φύσης και της κοινωνίας,ολ'αυτά κάνουν την ατομική ξεκομμένη του ύπαρξη,μια αβάσταχτη φυλακή.

Και ίσως θα τρελαινόταν, αν δεν κατάφερνε να ελευθερωθεί από την φυλακή αυτή, να ξεφύγει από την μόνωση, και να ενωθεί κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο, με τους άλλους ανθρώπους, με τον έξω κόσμο."

Η επίγνωση λοιπόν της ξεχωριστής οντότητάς του, του προκαθορισμένου σύντομου περασμάτος του από τον κύκλο της ζωής, του δημιουργεί μια αίσθηση αδυναμίας, αγωνίας και μοναξιάς, του δημιουργεί ακόμα αισθήματα ντροπής και ενοχής, αλλά ακόμα φέρνει και τον κίνδυνο της τρέλλας.

Μεταφράζοντας τον αρχέγονο βιβλικό μύθο του Αδάμ και της Εύας μας λέει ο Εριχ Φρόμ από το ίδιο βιβλίο σελ. 19 : " Αφού ο άντρας και η γυναίκα απέκτησαν συνείδηση του εαυτού τους, και ο ένας του άλλου, νοιώσανε ταυτόχρονα πως είναι και μόνοι και διαφορετικοί, όσον αφορά το ότι ανήκουν σε διαφορετικά φύλα. Ενώ όμως αναγνωρίζουν το χωρισμό τους, παραμένουν ξένοι μεταξύ τους, επειδή δεν έχουν μάθει ακόμα ν' αγαπιούνται. (κι αυτό γίνεται ολοφάνερο από το γεγονός ότι ο Αδάμ υπερασπίζει τον εαυτό του κατηγορώντας την Εύα, αντί να την υπερασπίσει).

Η επίγνωση του ανθρώπινου ξεχωρισμού χωρίς την επανένωση δια της αγάπης, είναι η πηγή του συναισθήματος της ντροπής. Είναι ταυτόχρονα και η πηγή της αγωνίας και του συναισθήματος της ενοχής.

Ωστε η πιο βαθιά ανάγκη του ανθρώπου είναι να ξεπεράσει την χωριστή του ύπαρξη, να ξεφύγει από την φυλακή της μόνωσής του. Η ολοκληρωτική αποτυχία του να πραγματοποιήσει αυτό το σκοπό, θα σημαίνει την τρέλλα, γιατί ο τρόμος της τέλει απομόνωσης μπορεί να ξεπεραστεί μόνο μ' ένα τόσο ριζικό αποτράβηγμα από τον έξω κόσμο, ώστε το αίσθημα του χωρισμού να εξαφανιστεί - εφόσον ο έξω κόσμος, από τον οποίο είναι χωρισμένος, εξαφανίζεται "

Με την άποψη αυτή του Εριχ Φρόμ φαίνεται να συμφωνεί και ο Ρόναλντ Λαίνγκ ο οποίος στο βιβλίο του " Διχασμένος εαυτός " σελ. 21 λέει : " Ο όρος σχιζοειδής αναφέρεται σ' ένα άτομο του οποίου η ενότητα της εμπειρίας του έχει αποσχιστεί κατά δύο βασικούς τρόπους : από

τη μια πλευρά, οι σχέσεις του με τον κόσμο έχουν αποκοπεί, και από την άλλη πλευρά, οι σχέσεις του με τον ίδιο του τον εαυτό έχουν διαρραγεί. Ένα τέτοιο πρόσωπο είναι ανίκανο να νοιώσει τον εαυτό του " μαζί με " τους άλλους, ή " άνετα μέσα " στον κόσμο αντίθετα νοιώθει τον εαυτό του σε απελπιστική μοναξιά και απομόνωση ".

Οδηγούμαστε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η ροπή του ανθρώπου να δημιουργεί στενές σχέσεις είναι εγγενής και πηγάζει από την ανάγκη να ξεπεράσει την μόνωσή του, να υπερβεί τα ατομικά του όρια και να πολεμήσει τα αισθήματα της μοναξιάς, της αγωνίας, της ντροπής, της ενοχής που μπορεί να τον οδηγήσουν ακόμα και στην τρέλλα.

Στη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας του ο άνθρωπος έχει επινοήσει διάφορους τρόπους για να μπορέσει να υπερβεί το αίσθημα του χωρισμού και να οδηγηθεί σε μια εμπειρία ενότητας. Ο Εριχ Φρόμ υποστηρίζει ότι ανήκη καταγραφή τους θα αποτελούσε την ιστορία της ανθρωπότητας, ωστόσο αν παραβλέψουμε τις ασήμαντες διαφορές που έχουν σχέση με την περιφέρεια και όχι με το κέντρο, θ' ανακαλύψουμε πως ο αριθμός τους είναι περιορισμένος και αφορούν τον άνθρωπο μέσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς που έχει ζήσει.

Επισημαίνει όμως, πως αυτοί οι τρόποι εξαρτώνται πάντα από το βαθμό εξατομίκευσης που έχει φτάσει ένα άτομο ή μια κοινότητα ανθρώπων.

Στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 20 λέει : " Στο νήπιο, το εγώ βρίσκεται σε υποτυπώδη μορφή. Νοιώθει ακόμα ένα με την μητέρα του, και δεν έχει το συναίσθημα του χωρισμού όσο η μητέρα βρίσκεται κοντά του. Η αίσθηση της μοναξιάς ξεπερνιέται με την σωματική παρουσία της μητέρας, τους μαστούς, την επιδερμίδα της.

Αλλά όσο το παιδί μεγαλώνει και στο βαθμό που αναπτύσσει το αίσθημα της ατομικότητας και του χωρισμού, η σωματική παρουσία της μητέρας δεν είναι πια αρκετή και παρουσιάζεται η ανάγκη να υπερνικήσει το χωρισμό, με άλλους τρόπους, και άλλα μέσα. Παρόμοια και η ανθρωπότητα στη νηπιακή της ηλικία νοιώθει ακόμα σαν ένα με την

φύση. Το χώμα, τα ζώα, τα φυτά, είναι ο κόσμος του ανθρώπου, σ' αυτή την περίοδο. Ταυτίζει τον εαυτό του με τα ζώα και αυτό το εκφράζει με το να φορά μάσκες ζώων, με το να λατρεύει ζώα, τοτέμ ή ζώα θεούς. Οσο όμως η ανθρώπινη φυλή ελευθερώνεται απο αυτούς τους πρωταρχικούς δεσμούς, τόσο περισσότερα ξεχωρίζει απο το φυτικό βασίλειο, αλλά και τόσο πιο έντονη γίνεται η ανάγκη να βρεί καινούργιους τρόπους για να ξεφύγει απο το χωρισμό".

Αυτούς τους τρόπους ο Εριχ Φρόμ τους ομαδοποιεί και τους κατατάσσει ως εξής : Οργιαστικές καταστάσεις, αλκοολισμός και ναρκωτικά, η σεξουαλική συνεύρεση, η ένωση και η συμμόρφωση με τις επιταγές κάποιας κοινωνικής ομάδας, η εργασία, η προκατασκευασμένη διασκέδαση, η καλλιτεχνική δραστηριότητα και τέλος η συγχώνευση μ' ένα άλλο πρόσωπο σε μια αυθεντική και ισότιμη σχέση που οδηγεί στην Αγάπη, που είναι ο πιο ακέραιος και υγιής τρόπος για να υπερβεί ο άνθρωπος τον χωρισμό. Ας δούμε τι λέει ο Εριχ Φρόμ για κάθε μια απο αυτές τις καταστάσεις στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης "σελ. 21 : " α) Οι οργιαστικές καταστάσεις μπορεί να έχουν την μορφή μιας αυτοπροκαλούμενης μέθης, καμμιά φορά με την βοήθεια ναρκωτικών. Πολλές τελετουργίες πρωτόγονων φυλών δίνουν μια πολύ ζωντανή εικόνα αυτού του είδους της απάντησης. Σε μια προσωρινή κατάσταση έξαρσης, ο εξωτερικός κόσμος εξαφανίζεται, και μαζί του το αίσθημα του χωρισμού απ' αυτόν. Μια και αυτές οι τελετουργίες γίνονται ομαδικά, προστίθεται και η εμπειρία της σύμμιξης με την ομάδα, και έτσι ο τρόπος αυτός γίνεται ακόμα πιο αποτελεσματικός... Εφόσον οι οργιαστικές καταστάσεις είναι ομαδική υπόθεση και συνήθεια σε μια φυλή, δεν προκαλούν αίσθημα αγωνίας ή ενοχής. Το να παίρνεις μέρος σ' αυτά είναι σωστό και επιπλέον ενάρετο, αφού όλοι μετέχουν σ' αυτά και επιδοκιμάζονται και επιβάλλονται απο τους θεραπευτές και τους ιερείς της φυλής".

β) Ο αλκοολισμός και τα ναρκωτικά, είναι οι τρόποι που μπορεί να διαλέξουν τα άτομα σε μια μη οργιαστική κοινωνία. Αυτά τα άτομα

υποφέρουν απο αισθήματα ενοχής και τύψεις σε αντίθεση με κείνα που μετέχουν σε τέτοιες εκδηλώσεις που είναι κοινωνικά παραδεκτές.

γ) Σε ένα ορισμένο βαθμό, η σεξουαλική συνεύρεση είναι μια φυσική και κανονική διέξοδος απο τον χωρισμό, και κάποια, μερική απάντηση στο πρόβλημα της απομόνωσης. Αλλά σε πολλά άτομα, στα οποία η μοναξιά δεν ανακουφίζεται με άλλους τρόπους, η αναζήτηση του σεξουαλικού οργασμού γίνεται μια λειτουργία που δεν διαφέρει απο τον αλκοολισμό και τα ναρκωτικά. Γίνεται μια απελπισμένη προσπάθεια να ξεφύγουν απο την αγωνία που πηγάζει απο το χωρισμό, με αποτέλεσμα μια όλο και μεγαλύτερη αίσθηση μοναξιάς, εφόσον η σεξουαλική πράξη χωρίς αγάπη, ποτέ δεν γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα σε δύο ανθρώπινα όντα, παρά μόνο στιγμιαία.

δ) Η ένωση με την ομάδα είναι ένας κύριος τρόπος για το ξεπέραςμα του χωρισμού. Είναι μια ένωση όπου το ατομικό εγώ, εξαφανίζεται σε μεγάλο βαθμό, και όπου ο σκοπός του ατόμου είναι να ανήκει στο σύνολο, στην αγέλη. Αν είμαι και εγώ σαν τους άλλους, αν δεν έχω αισθήματα ή σκέψεις που με κάνουν διαφορετικό, αν συμμορφώνομαι στα πρότυπα της ομάδας όσον αφορά τους τρόπους τις συνήθειες, το ντύσιμο, τις ιδέες, τότε έχω σωθεί, απο την φοβερή εμπειρία της μοναξιάς. (Τα δικτακτορικά καθεστώτα, χρησιμοποιούν τις απειλές και την τρομοκρατία για να επιβάλλουν αυτή την συμμόρφωση. Τα δημοκρατικά χρησιμοποιούν την υποβολή και την προπαγάνδα)...

Οι πιο πολλοί άνθρωποι δεν έχουν καν επίγνωση της ανάγκης τους για συμμόρφωση. Ζουν με την ψευδαίσθηση οτι ακολουθούν τις δικές τους προσωπικές ιδέες και κλίσεις, οτι είναι ατομιστές, οτι οι πεποιθήσεις και γνώμες τους είναι αποτέλεσμα του δικού τους στοχασμού, και οτι απλώς και μόνο έτυχε, οτι οι ιδέες τους να είναι ίδιες με τις ιδέες της πλειοψηφίας. Και εφόσον υπάρχει ακόμα η ανάγκη να νοιώθουν κάποια ατομικότητα, ικανοποιούν αυτή την ανάγκη σε σχέση με δευτερεύουσες διαφορές... Η συνένωση μέσω της :

προσαρμογής δεν είναι έντονη, ούτε βίαιη. Είναι ήρεμη, υπαγορεύεται από την ρουτίνα, και για αυτό το λόγο είναι συχνά ανεπαρκής για να κατασιγάσει την αγωνία που προέρχεται από τον χωρισμό. Τα φαινόμενα του αλκοολισμού, των ναρκωτικών, του μανιακού σεξουαλισμού, και των αυτοκτονιών στη σύγχρονη δυτική κοινωνία, αποτελούν συμπτώματα της σχετικής αποτυχίας αυτής της πειθαρχίας του κοπαδιού.

ε) Ο άνθρωπος γίνεται ένα εξάρτημα, ένα κομμάτι του εργατικού δυναμικού ή του γραφειοκρατικού μηχανισμού των υπαλλήλων και των διευθυντών. Του μένει ελάχιστη πρωτοβουλία, τα καθήκοντά του είναι προκαθορισμένα από την οργάνωση της εργασίας. Ακόμα, υπάρχει μικρή διαφορά ανάμεσα σε εκείνους που βρίσκονται πολύ ψηλά στην κλίμακα και σε εκείνους που βρίσκονται στην βάση. Όλοι τους εκτελούν καθήκοντα προκαθορισμένα από την συνολική συγκρότηση του οργανισμού, με προκαθορισμένη ταχύτητα και προκαθορισμένο τρόπο. Ακόμα και τα συναισθήματα έχουν προδιαγραφεί : χαρούμενη διάθεση, ανεκτικότητα, αξιοπιστία, φιλοδοξία και ικανότητα να συνεργάζεσαι με όλους χωρίς προστριβές.

στ) Αλλά και η διασκέδαση έχει τυποποιηθεί με παρόμοιους, αν και όχι τόσο δραστηικούς τρόπους. Τα βιβλία διαλέγονται από τις λέσχες του βιβλίου, τα φιλμ από τους ιδιοκτήτες των κινηματογράφων και από τα διαφημιστικά κείμενα που αυτοί πάλι πληρώνουν. Αλλά και οι υπόλοιπες εκδηλώσεις έχουν την ρουτίνα τους. Η Κυριακάτικη βόλτα με το αυτοκίνητο, η τηλεόραση, η τράπουλα, τα φιλικά πάρτυ. Από την γέννηση μέχρι το θάνατο, από Δευτέρα σε Δευτέρα, από το πρωί ως το βράδυ, όλες οι δραστηριότητες είναι προκατασκευασμένες, τυποποιημένες.

ζ) Ένας άλλος τρόπος για την πραγματοποίηση της συνένωσης, βρίσκεται στην δημιουργική δραστηριότητα, είτε πρόκειται για καλλιτέχνη, είτε για χειροτέχνη. Σε κάθε είδος δημιουργικής εργασίας, ο δημιουργός ενώνεται με το υλικό του, που αντιπροσωπεύει τον εξωτερικό κόσμο... Ο εργάτης και το αντικείμενό του γίνονται

ένα, ο άνθρωπος ενώνεται με τον κόσμο με την διαδικασία της δημιουργίας ".

Αυτοί είναι οι τρόποι που περιγράφει ο Εριχ Φρόμ, με τους οποίους ο άνθρωπος σ' όλες τις εποχές προσπάθησε να πετύχει την συνένωση. Όλοι αυτοί οι τρόποι όμως, είδαμε πως καλύπτουν μόνο μερικά, αυτή την θεμελιώδη ανάγκη του ανθρώπου, είναι λειψοί, παροδικοί και περιορισμένοι, του δημιουργούν την ψευδαίσθηση της ένωσης, ενώ στην πραγματικότητα τον αφήνουν πιο μόνο απ' ότι πριν. Κάπου αλλού λοιπόν θα πρέπει να αναζητήσουμε την απάντηση. Ο Εριχ Φρόμ λέει στη σελ. 29 πως : " Η ακέραιη απάντηση βρίσκεται στην πραγματοποίηση της διαπροσωπικής συνένωσης, στη συγχώνευση μ' ένα άλλο πρόσωπο, στην Αγάπη. Αυτός ο πόθος για διαπροσωπική συνένωση, είναι η πιο ισχυρή ορμή μέσα στον άνθρωπο, είναι το πιο θεμελιακό πάθος, είναι η δύναμη που κρατά ενωμένη την ανθρώπινη φυλή, το γένος, την οικογένεια, την κοινωνία. Χωρίς την αγάπη, η ανθρωπότητα δεν θα μπορούσε να υπάρξει ούτε μια μέρα ".

Ομως πέρα απο το να είναι η αγάπη, μια θεμελιακή, οικουμενική και οντολογική ανάγκη του ανθρώπου, είναι ταυτόχρονα και μια βιολογική ανάγκη. Απο το ίδιο βιβλίο σελ. 45 λέει ο Εριχ Φρόμ : " Μέχρι τώρα μίλησα για την αγάπη, σαν τον τρόπο υπερνίκησης της ανθρώπινης μοναξιάς, σαν την εκπλήρωση της λαχτάρας για συνένωση. Πέρα όμως απο την παγκόσμια και υπαρξιακή ανάγκη για συνένωση, υψώνεται μια πιο ειδική, βιολογική ανάγκη. Ο πόθος για την ένωση ανάμεσα στον αρσενικό και το θηλυκό πόλο. Η ιδέα αυτής της πολικότητας, εκφράζεται πιο εντυπωσιακά στο μύθο πως κάποτε ο άντρας και η γυναίκα ήταν ένα, πως κόπηκαν στα δύο, και απο τότε κάθε αρσενικό ψάχνει για το χαμένο θηλυκό του μέρος, με το σκοπό να ξαναενωθεί μαζί του, ...σελ. 46. Η σημασία του μύθου είναι αρκετά φανερή. Η σεξουαλική πολικότητα οδηγεί τον άνθρωπο να επιζητήσει την συνένωση μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο, μέσω της ένωσής του με το άλλο φύλο.

Η πολικότητα ανάμεσα στην αρσενική και την θηλυκή αρχή, βρίσκεται επίσης μέσα σε κάθε άντρα και σε κάθε γυναίκα. Ακριβώς όπως απο φυσιολογική οργανική άποψη ο καθένας μας έχει και ορμόνες του αντίθετου φύλου, έτσι και ψυχολογικά μετέχουμε και στα δύο φύλλα. Φέρνουμε μέσα μας την αρχή της αποδοχής και της διείσδυσης, της ύλης και του πνεύματος. Ο άνθρωπος βρίσκει την ενότητα μέσα του, μόνο στην συνένωση της θηλυκής και αρσενικής πολικότητας. Αυτή η πολικότητα είναι η βάση για κάθε προσωπική δημιουργία. Η αρσενική και θηλυκή πολικότητα, είναι επίσης η βάση για διαπροσωπική δημιουργία. Αυτό φανερώνεται στο βιολογικό τομέα, στο γεγονός πως η ένωση του σπέρματος και του ωαρίου είναι η βάση για την γέννηση του παιδιού. Αλλά και στην καθαρά ψυχική σφαίρα δεν είναι διαφορετικά. Στην αγάπη ανάμεσα στον άντρα και την γυναίκα, ο καθένας τους ξαναγεννιέται.... Η ίδια πολικότητα της αρσενικής και θηλυκής αρχής, υπάρχει στη φύση. Οχι μόνο, όπως είναι φανερό, στα ζώα και τα φυτά, αλλά στην πολικότητα των δύο θεμελιωδών λειτουργιών, της αποδοχής και της διείσδυσης. Είναι η πολικότητα της γης και της βροχής, του ποταμού και του ωκεανού, της νύχτας και της μέρας, του σκοταδιού και του φωτός, της ύλης και του πνεύματος ".

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ Αϊμπεσφελντ (καθηγητής Ανθρώπινης Ηθολογίας του Πανεπιστημίου του Μονάχου) στο βιβλίο του "Αγάπη και Μίσος" μιλά για την ορμή της κοινωνικότητας η οποία υπάρχει οχι μόνο στον άνθρωπο αλλά σε όλα τα είδη των ζωντανών οργανισμών και έχει την ρίζα της στην ανάγκη για ασφάλεια.

Λέει στη σελ. 164 : " Έχω περάσει πολλές ώρες παρατηρώντας κοπάδια ψαριών, και με έχει εντυπωσιάσει ιδιαίτερα η ισχυρή παρόρμηση που έχουν, να βρίσκονται πάντα μέσα στην ομάδα.

Αν τυχόν ξεκόψει κανένα ψάρι, τρέχει πανικόβλητο πάνω - κάτω, μέχρι να τρυπώσει πάλι μέσα στη μάζα των άλλων ψαριών

Η αναζήτηση προστασίας είναι πράγματι ένα απο τα πιο ισχυρά

κίνητρα για να επιδιώξει κανείς να βρίσκεται με άλλα μέλη του είδους του, ίσως ένα απο τα παλιότερα.... σελ. 165. Τα ανώτερα σπονδυλωτά κοιτάζουν καταρχήν να βρουν καταφύγιο στη μητέρα. Αυτό ισχύει τόσο για τα κοτόπουλα όσο και για τον άνθρωπο. Αν είναι μόνο του ενα μικρό πιθηκάκι και τρομάξει, τότε θ'αγκαλιαστεί μόνο του. Βασικά όμως η μητέρα αποτελεί το κύριο καταφύγιο. Σ'αυτή τρέχει να κολλήσει το πιθηκάκι όταν τρομάζει, και πολλές φορές μάλιστα θηλάζει κιόλας για να καθησυχαστεί... Η καθησυχαστική λειτουργία της μητέρας μπορεί να επιτευχθεί και μέσω απομιμήσεων. Μικροί πίθηκοι ρέζους που έχουν μεγαλώσει μόνοι τους, αν τους τρομάξει κανείς, τρέχουν σ'ένα συρμάτινο πλαίσιο στο οποίο έχουν βάλει ένα μαλακό πανί και σφίγγονται πάνω του. Τα μικρά παιδιά ησυχάζουν αμέσως μόλις τους δώσουν ένα μπιμπερό, και όταν πάνε για ύπνο τους αρέσει να έχουν μαλακά αντικείμενα μαζί τους, όπως αρκουδάκια ή μαλακά μαξιλαράκια, τα οποία κρατούν σφιχτά πάνω τους και αποκοιμούνται. Όταν το μωρό μπορεί να μπουσουλάει ή να τρέχει, κάθε φορά που θα το ανησυχήσει κάτι, θα τρέξει ν'αγκαλιάσει την μητέρα του.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, μπορούμε να διαπιστώσουμε μια επιθυμία για ασφάλεια.... Το άτομο του ίδιου είδους προσφέρει προφύλαξη και προστασία και αποκτά έτσι, κατά κάποιο τρόπο, την αξία ενός καταφυγίου. Σίγουρα εδώ βρίσκεται μια απο τις ρίζες της παρόρμησης για επαφή ".

Νομίζουμε λοιπόν πως γίνονται σαφέστατα αντιληπτοί οι λόγοι για τους οποίους είναι πράγματι η αγάπη μια έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου. Τα χνάρια του ανθρώπου μέσα στις σελίδες της ιστορίας του, μας παρέχουν συσσωρευμένες αποδείξεις για την εσωτερη ανάγκη του για συντροφικότητα, αλληλόδραση, κοινωνικότητα, αγάπη.

Το ορμέμφυτο της αγάπης έχει αντικειμενικό στόχο να καλύψει την θεμελιώδη ανάγκη του ανθρώπου για Ενότητα, ξεπερνώντας το συναίσθημα του χωρισμού και της μόνωσης, παρέχοντάς του την πρωταρχική

ασφάλεια που μόνο η προσωπική επαφή μπορεί να δώσει.

Ξέρουμε ότι χωρίς την προσωπική επαφή με άλλα ανθρώπινα πλάσματα, χωρίς το χόδι και της αγάπη τους, ένα νεογέννητο βρέφος, μπορεί να οπισθοδρομήσει αναπτυξιακά, ακόμη και να πεθάνει. Το ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας σε πολύ καλά εξοπλισμένα αλλά χωρίς ικανοποιητικό αριθμό προσωπικού, ιδρύματα, είναι εκπληκτικό.

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ Αϊμπεσφελντ μιλώντας για τα αποτελέσματα των ιδρυματικών συνθηκών στο παιδί γράφει στο βιβλίο του "Αγάπη και Μίσος" σελ. 292 : " Όμως μετά απο μια μεγαλύτερη παραμονή σε ιδρυματικές συνθήκες, η ζημιά που του γίνεται δύσκολα θεραπεύεται... Το προσωπικό που είναι παραφορτωμένο με πολλές δουλειές δεν έχει χρόνο να ασχοληθεί με αυτά τα παιδιά, να παίξει μαζί τους και να τα κάνει να διασκεδάσουν. Σύμφωνα με τον SPITZ το ένα τρίτο αυτών των παιδιών πεθαίνουν πριν κλείσουν δύο χρόνια ζωής.

Ο ρυθμός ανάπτυξης αυτών που επιζούν πέφτει στο 45% των κανονικών παιδιών και στην μεταγενέστερη ζωή τους, δείχνονται δειλά σε κάθε κοινωνική τους επαφή, και παρουσιάζουν μια πολύ ισχυρή τάση προς την εγκληματικότητα...σελ. 295. Το αν η ζημιά αυτή που γίνεται μπορεί να διορθωθεί, όπως υποστηρίζει ο SPITZ δεν έχει ακόμα αποδειχθεί. Αυτό που είναι σίγουρο, είναι ότι, η έλλειψη ευκαιριών για σχηματισμό ατομικών σχέσεων στην πρώτη τρυφερή ηλικία, οδηγεί σε ουσιαστικά ανεπανόρθωτες βλάβες της κοινωνικής συμπεριφοράς στη μετέπειτα ζωή του παιδιού ".

Είναι λοιπόν αναμφισβήτητα, αληθινός ο ισχυρισμός ότι ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο με πολύ ισχυρή την ορμή της κοινωνικότητας, με έμφυτη την ανάγκη ν' αγαπήσει και ν' αγαπηθεί.

Όμως μέσα σ' αυτή την ανάγκη, παραμονεύει μια παγίδα. Η ανάγκη της συντροφικότητας και ο φόβος της μοναξιάς, είναι πιθανό να μας υπαγορεύσουν μια σειρά απο πρακτικές, που πολύ λίγη σχέση μπορεί να έχουν με την αγάπη, και που τελικά μπορεί να διευρύνουν ακόμα

περισσότερο το χάσμα ανάμεσα στον εαυτό και τον άλλον. Το να προσφερθούμε με οποιοδήποτε τίμημα, ν'ανταλλάξουμε το όποιο κομμάτι του εαυτού μας ή της προσωπικότητάς μας, με σκοπό ν'ανταποκριθούμε στις προσδοκίες των άλλων ελπίζοντας στην αποδοχή, την φιλία, την συνεργασία ή την αγάπη τους.

Αυτο αποτελεί στην πραγματικότητα, καταρράκωση της συντροφικότητας, και υπονόμηση κάθε αληθινής έννοιας αγάπης.

Ο έφηβος που χάνει την ταυτότητά του, μόνο και μόνο για να γίνει αποδεκτός από τους συντρόφους της ομάδας, ο εργαζόμενος που σκύβει το κεφάλι, ακυρώνοντας κάθε αίσθηση αυτοσεβασμού και αξιοπρέπειας μόνο και μόνο για να είναι αρεστός στον προϊστάμενό του, ο ερωτευμένος που αλλάζει ριζικά τον εαυτό του και ανταλλάσσει την προσωπικότητά του με κάποια άλλη θέλοντας ν'αποφύγει την απόρριψη, σ'όλες αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα μπαίνουν σε μια κατασκευασμένη και τεχνητή πραγματικότητα, που δεν θ'αργήσει να καταρρεύσει, αφήνοντάς τα, πιο μόνα και καταρρακωμένα απ'ότι ήσαν πρίν. Ναι, χρειαζόμαστε τους άλλους, χρειαζόμαστε την αγάπη αλλά δίχως η επιδίωξη της εκπλήρωσης αυτής της ανάγκης, να υποσκάπτει τα θεμέλια της προσωπικής μας ακεραιότητας και ιδιαιτερότητας και την αίσθηση του αυτοσεβασμού.

Ωστόσο, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, πως το ίδιο όπως και τα βρέφη, έτσι και εμείς, δίχως την αγάπη θα πάψουμε να αναπτυσσόμαστε, θα οπισθοδρομήσουμε εξελικτικά και θα οδηγηθούμε σταδιακά στην νεύρωση, στην τρέλλα, ή ακόμη και στο θάνατο.

Δίχως την αγάπη, αυτόν τον πρωταρχικό, οικουμενικό, ενοποιητικό δεσμό, είναι αδύνατη η επιβίωση του είδους και πολύ περισσότερο η ψυχική ισοροπία του.

ΕΙΝΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΕΜΦΥΤΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ,

Για πάρα πολύ κόσμο η Αγάπη θεωρείται μια έμφυτη ικανότητα του ανθρώπου. Αμφισβητούμε εύκολα την ικανότητα των άλλων να μας αγαπήσουν, αλλά την δική μας ικανότητα για αγάπη την θεωρούμε δεδομένη. Το κατά πόσο είναι έμφυτη αυτή η ικανότητα - αν είναι ικανότητα - και κατά πόσο είναι δεδομένη, είναι τα ερωτήματα που θα διαπραγματευτούμε σ' αυτό το κεφάλαιο.

Είναι σίγουρο ότι ο κάθε άνθρωπος έρχεται στον κόσμο φέρνοντας μέσα του το ένστικτο της αγάπης. Την προδιάθεση της συλλογικότητας και της αλληλεγγύης. Αλλο τόσο όμως είναι σίγουρο πως φέρνει μαζί του και το ένστικτο του μίσους. Την προδιάθεση για επιθετικότητα και ανταγωνισμό. Με τι τρόπους θα μπορέσουμε να υποστηρίξουμε το ένστικτο της αγάπης και να αντιτεθούμε στο ένστικτο του μίσους ; Πως μπορούμε να ενθαρρύνουμε το ένα και να μειώσουμε το άλλο ; Θα πρέπει να ξεκινήσουμε απ' αυτά τα ερωτήματα, αν θέλουμε να οδηγηθούμε σ' ένα ουσιαστικό συμπέρασμα για το αν τελικά η αγάπη είναι μια ικανότητα ή πως και με ποιούς τρόπους μπορεί να γίνει.

Δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την αγάπη χωρίς παράλληλα να εξετάσουμε τον φυσικό αντίποδά της, το μίσος. Αυτά τα δύο σχήματα συμπεριφοράς είναι φυλογενετικά προγραμματισμένα.

Ετσι όταν λέμε ότι αναφερόμαστε στο πρόβλημα της αγάπης, είναι ορθότερο να πούμε, ότι αναφερόμαστε στο πρόβλημα της αγάπης και του μίσους, και στην προσπάθεια να προωθήσουμε την καρποφόρα σύντυξή τους. Δεν υπάρχει κάτι που να είναι καθαρή αγάπη ή καθαρό μίσος. Τα πρότυπα αγάπης και μίσους βρίσκονται σε μια δυναμική διαδικασία μέσα στον άνθρωπο.

Ξεκινώντας απο το ένστικτο της επιθετικότητας, βλέπουμε πως κάποτε έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξελικτική διαδικασία του ανθρώπου, σήμερα όμως δεν υπάρχουν λόγοι για να καθορίζει την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεςφελντ στο βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος "

λέει στη σελ. 15 : " Ένα σχήμα σύμπεριφοράς που έχει αναπτυχθεί στην πορεία εξέλιξης ενός είδους, μπορεί να χάσει την αρχική του λειτουργικότητα. Έτσι, ίσως κάποτε, ένα ισχυρό επιθετικό ένστικτο μέσω του έντονου ανταγωνισμού να οδηγήσει στην διανοητική ανάπτυξη του ανθρώπου και την εξάπλωσή του πάνω στην γή. Σήμερα όμως, μια υπερβολική δόση αυτού του ενστίκτου, θα μπορούσε να οδηγήσει τον άνθρωπο στον αυτοαφανισμό του.

Μ' αυτή την συλλογιστική δεν πρέπει να οδηγηθούμε στην ανεπιφύλακτη αποδοχή αυτού του ενστίκτου, αλλά να καταβάλλουμε προσπάθεια να το ελέγξουμε ... σελ. 16. Η επιθετική και η αλτρουϊστική συμπεριφορά είναι εξίσου προγραμματισμένες μέσω φυλογενετικών προσαρμογών... Οι επιθετικές παρορμήσεις στους ανθρώπους, αντισταθμίζονται με εξίσου βαθιά ριζομένες τάσεις αλληλοβοήθειας και κοινωνικότητας. Δεν είναι μόνο η ανατροφή που μας κάνει καλούς. Εχουμε ήδη έμφυτη μέσα μας την τάση για το καλό... σελ. 19. Το " γνώθι σ' αυτόν " σημαίνει ότι θα αποκτήσουμε επίγνωση των καταστροφικών αλλά και των εποικοδομητικών μας ιδιοτήτων.

Δεν χρειάζεται να κλείσουμε τα μάτια στις πρώτες και να προσποιηθούμε ότι δεν υπάρχουν... σελ. 26. Οι επιστήμονες δεν δέχονται την υπόθεση ότι ο θυμός του παιδιού ή οποιοδήποτε άλλο επίμονα παρατηρούμενο φυσικό φαινόμενο είναι " ένα λάθος ". Θα ήταν ένα μάλλον σοβαρό λάθος αν το παιδί δεν μάθαινε να μισεί ορισμένα πράγματα. Φαίνεται όμως ότι είναι γεγονός πως δεν διδάσκεται να μισεί.

Έρχεται στον κόσμο εξοπλισμένο με το μίσος, για καλύτερα ή για χειρότερα, και μαθαίνει να το χρησιμοποιεί, με σοφία ή παράλογα, ανάλογα με τις εμπειρίες του. Κάτω από την κατάλληλη καθοδήγηση και μ' αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε φυσιολογική εμπειρία, γίνεται βαθμιαία όλο και πιο ικανό να διακρίνει ανάμεσα στα αντικείμενα τα οποία είναι σωστό να φοβάται, να μισεί, να πολεμά εναντίον τους, και σ' εκείνα που μπορεί να δέχεται πιο εύκολα, να χρησιμοποιεί και ν' αγαπά. Εφόσον αυτή η διάκριση είναι ακριβής, οι επιθετικές ή καταστροφικές

τάσεις μπορούν να εκφραστούν επωφελώς με την αυτοσυνείδηση, δηλαδή, την υποστήριξη της διεύρυνσης των εποικοδομητικών τάσεων " .

Όσο αληθινός είναι ο ισχυρισμός ότι ο άνθρωπος γεννιέται με τη δική του μοναδική ανθρώπινη φύση, άλλο τόσο είναι αληθινό και το ότι ο άνθρωπος μαθαίνει , εκπαιδεύεται, προγραμματίζεται .

Τα γονεϊκά πρότυπα είναι ο πρώτος διαμορφωτικός παράγοντας των μοντέλων αγάπης και μίσους, τα οποία βρίσκονται ακόμη σε διαδικασία σχηματισμού, μέσα στο παιδί .

Η γονική άγνοια και απειρία, τα συνειδητά ή ασυνείδητα λάθη των γονιών μπορούν να επιφέρουν σύγχυση έτσι ώστε, " δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι κανένας δε μεγαλώνει με τρόπο ώστε να είναι απόλυτα λογικός και ευφυής στον προγραμματισμό του για αγάπη και μίσος" λέει ο Ψυχίατρος KARL MENNINGER στο βιβλίο του " Αγάπη εναντίον Μίσους " σελ. 29 .

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεσφελν λέει στη σελ. 21 του βιβλίου του " Αγάπη και Μίσος " : " Και οι άνθρωποι και τα ζώα μαθαίνουν. Μπορούν τα προγράμματα της συμπεριφοράς τους να τα μάθουν στην πορεία της οντογένεσής τους, και μέσω ιδιαίτερων εμπειριών ακολουθώντας το παράδειγμα των γονιών τους... σελ. 44. Υπάρχουν στη διάρκεια της ανθρώπινης εξέλιξης, ευαίσθητες περίοδοι, κατά τις οποίες εγχαράσσονται ορισμένες ηθικές και αισθητικές στάσεις όπως για παράδειγμα η πρωταρχική εμπιστοσύνη. Αν περάσει μια τέτοια περίοδος αναξιοποίητη, μπορούν να προκληθούν μόνιμες βλάβες" .

Ο KARL MENNINGER υποστηρίζει ότι πάντα υπάρχει μια σύγκρουση ανάμεσα στο παιδί ως " αντιπροσώπου της φύσης " και στο γονιό ως " αντιπροσώπου της κοινωνίας " και πως τα αποτυπώματα αυτής της σύγκρουσης, εγχαράσσονται στη δομή του χαρακτήρα του παιδιού, με τη μορφή του πείσματος, της επιφυλακτικότητας, και άλλων επιθετικών τάσεων. " Αν μπορούσαμε - λέει στη σελ. 30 απο το ίδιο βιβλίο - να φανταστούμε ένα γονιό ικανοποιητικά επιδέξιο στο ν' αντικαθιστά κάθε ευχαρίστηση την οποία αποστερείται το παιδί με κάποια άλλη

ευχαρίστηση που θα μπορούσε να δεχτεί το παιδί ως σχετικά ισάξια, χωρίς να προδίνονται οι απαιτήσεις της πραγματικότητας θα περιμέναμε να δούμε στους απογόνους αυτού του γονιού, τον ιδανικό άνθρωπο. Δεν θα περιμέναμε να δούμε έναν άνθρωπο χωρίς επιθετικότητα, αλλά κάποιον που δεν έχει την αίσθηση, πως οι περιπέτειες της ζωής καλές ή κακές, τον έχουν τορπιλίσει, και ο οποίος δεν μισεί τίποτα εκτός από εκείνα τα πράγματα που είναι πράγματι μισητά και πρέπει να τα πολεμήσει αν θέλει να υπερασπιστεί τα ιδανικά και τα συμφεροντά του".

Και συνεχίζει ο KARL MENNINGER μιλώντας για τις δυσκολίες που επιφέρουν στην ανατροφή του παιδιού, οι συνθήκες του σύγχρονου πολιτισμού σελ. 40 : " Ο Πολιτισμός απαιτεί μεγαλύτερη παρεμπόδιση των άμεσων ικανοποιήσεων απ'όσο η πρωτόγονη ζωή. Και μόλο που θεωρητικά προσφέρει περισσότερες ανταμοιβές, αυτές δεν είναι τόσο πρόδηλες, στο παιδί τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Επομένως μπορεί να πει κανείς ότι η δυσκολία στην ανατροφή των παιδιών στη σύγχρονη ζωή, έγκειται στο γεγονός ότι οι γονείς πρέπει να του αρνούνται τους άμεσους απτούς στόχους και να τους υποκαθιστούν με απόμακρους, αφηρημένους οι οποίοι βρίσκονται πέρα από την κατανόηση του παιδιού. Το πρόβλημα είναι, ότι πρέπει να του προσφέρουν υποκατάστατα, τα οποία θα γεφυρώνουν το χάσμα και θα δίνουν εκείνη την στιγμή στο παιδί μια " νόμιμη " διασκέδαση. Αλλά η παραπάνω δήλωση δεν αποτελεί ολόκληρη την αλήθεια του προβλήματος. Παραβλέπει τον πιο σημαντικό παράγοντα της μάθησης : Την άμεση ευχαρίστηση που αντλεί το παιδί, με την μορφή αγάπης, όποτε εγκαταλείπει μια συνήθεια ή στάση που δεν εγκρίνεται από την κοινωνία.

Το ενθαρρυντικό χαμόγελο της μητέρας όταν το παιδί θυμάται τις απαγορεύσεις της, η απαστράπτουσα περηφάνεια των γονιών, όταν παρατηρούν τις προσπάθειές του να χρησιμοποιεί κουτάλι αντί για τα δαχτυλά του, είναι απτές ανταμοιβές για τις οποίες παζαρεύει το παιδί τις αφελείς ιδέες του για άνεση και εγωϊστική ευκολία.

Γι'αυτό οι γονείς είναι πιο σημαντικοί για το παιδί στην πολιτισμένη

κοινωνία, από όσο στις πρωτόγονες. Το τρομαχτικό έργο της εκπαίδευσης του παιδιού κατά τα πρώτα τέσσερα ή πέντε χρόνια της ζωής του, πέφτει σχεδόν αποκλειστικά στους ώμους των γονιών, των προσώπων που μπορούν θεωρητικά να δώσουν με τον καλύτερο τρόπο την αγάπη και την προσοχή που θα το ανταμείψουν για τις αποκυρήξεις τις οποίες του ζητούν να κάνει. Ποτέ ξανά σ'ολόκλητη τη ζωή του, το παιδί δεν θα μάθει τόσο πολλά πράγματα και με τέτοια ταχύτητα, όσα σ'αυτά τα πρώτα χρόνια... Αλλά χωρίς αγάπη η οποία θα γλυκάνει κάθε βήμα σ'αυτή την απότομη ανάβαση, η απεριόριστη ενέργεια και περιέργεια του παιδιού, θα διοχετευτεί σε ευκολότερα μονοπάτια. Η μεγάλη απογοήτευση από την οποία υποφέρει το σύγχρονο παιδί στην πολιτισμένη κοινωνία, δεν οφείλεται απόλυτα στον αυστηρό έλεγχο των φυσιολογικών του ευχαριστήσεων και των ακοινωνητών του συνηθειών.

Είναι επίσης αποτέλεσμα του γεγονότος ότι του στερούν την επιπρόσθετη παροχή αγάπης που απαιτούν οι θυσίες του. Ενας περιορισμός ο οποίος του επιβάλλεται ίσως απαιτείται από την κοινωνία. Ωστόσο, όταν συνοδεύεται από εκδηλώσεις εχθρότητας των γονιών προς το παιδί και ισχυροποιείται από την αγανακτησή τους για την εισβολή του στις ανέσεις τους, τότε δεν θα πρέπει να μας καταπλήσσει η αντίδραση του παιδιού που ενέχει πικρία και σύγχυση.

Κάτω από αυτές τις αποθαρρύνσεις, μερικά παιδιά εγκαταλείπουν εντελώς την ιδέα να φτάσουν στην ενηλικίωση και γίνονται ανεύθυνοι, αδύναμοι άνθρωποι... σελ. 43. Συνήθως οι γονείς φέρονται στο παιδί τους όπως είχαν φερθεί σ'εκείνους οι δικοί τους γονείς πολλά χρόνια πριν. Μ'αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνουν να πάρουν εκδίκηση για όλες τις ταπεινώσεις, προσβολές και βάσανα που ήσαν αναγκασμένοι να ανέχονται. Μιά εκδίκηση που ανέβαλλαν και διοχέτευαν σε άλλους δίαυλους για τόσα πολλά χρόνια. Αλλά είναι πολύ παράδοξο το γεγονός ότι αυτοί οι γονείς σπάνια αντιλαμβάνονται το μίσος που εμπεριέχει η συμπεριφορά τους. Υποστηρίζουν την θέση τους με τις πιο σεβαστές εκλογικεύσεις. Δεν πρέπει ωστόσο να αποδίδονται

όλοι οι παράλογοι περιορισμοί που επιβάλλουν και τα λάθη που κάνουν οι γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους σε συνειδητή ή ασυνείδητη εχθρότητα. Σίγουρα μερικά απ' αυτά είναι αποτέλεσμα άγνοιας...σελ.47.

Οποιοι και αν είναι οι αιτίες, το παιδί τις περισσότερες φορές δεν είναι αποδέκτης αρκετής αγάπης, αντίθετα δέχεται αρκετό μίσος. Και όχι μόνο αυτό, αλλά στην έλλειψη αγάπης, στην παραμέληση και στους περιορισμούς, ακόμα και στις απόπειρες για αγάπη, υπάρχει μερικές φορές ένα ανέκφραστο στοιχείο μίσους του οποίου την παρουσία νοιώθει το παιδί, και ενάντια στο οποίο αντιδρά... Επιτρέψτε μου να γίνω πιο συγκεκριμένος για μερικά απο τα εγκλήματα που διαπράττουν αθελά τους μερικές μητέρες εναντίον των παιδιών τους. Ενωώ πράγματα όπως έλλειψη σταθερότητας, απειλή, αντίδραση εναντίον των δραστηριοτήτων του παιδιού επειδή ενοχλεί και βγάζει στην επιφάνεια τους νευρωσικούς φόβους της μητέρας. Επιπλέον, αρνούνται να ικανοποιήσουν τις λογικές του απαιτήσεις και αγνοούν τις προσπάθειες που κάνει για να είναι ευχάριστο ή ενδιαφέρον. Αθετούν τις υποσχέσεις τους, καβγαδίζουν με το παιδί για ασήμαντα θέματα, καθώς και επιβάλλουν το δικό τους άγχος και τις δικές τους ανησυχίες στο παιδί.

Επίσης συζητούν την συμπεριφορά του ενώπιον άλλων, το αγνοούν, το δωροδοκούν, ψεύδονται σ' αυτό, το προστατεύουν απο τις ασυνέπειες των πράξεών του και το συγκρίνουν δυσμενώς με άλλα παιδιά. Και το μεγαλύτερο ίσως απ' όλα τα εγκλήματα είναι η ενστάλαξη μέσα του μιας ανειλικρινούς, υποκριτικής φιλοσοφίας για την ζωή...σελ.49.

Ξέρουμε ότι τα περισσότερα παιδιά ανατρέφονται απο γυναίκες. Τα πρώτα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού όπως και οι πρώτες του ικανοποιήσεις, του προσφέρονται πιο συχνά, απο γυναίκες. Και όχι μόνο αυτό, αλλά η εκπαίδευση που ακολουθεί στα πρώτα χρόνια της ζωής του και συχνά ακόμα και μέχρι την εφηβεία, βρίσκεται κατά κύριο λόγο στα χέρια γυναικών. Επομένως πρέπει να συμπεράνουμε πως τα πρότυπα συναισθηματικής συμπεριφοράς, καθώς και τα

πρότυπα αγάπης και μίσους, σε όλη τους την έκταση, αποφασίζοντας περισσότερο απ'όσο μπορεί ν'αντιληφθεί κανείς όχι απο " τους γονιούς" αλλά απο την μητέρα. Το παιδί γεννιέται απ'αυτή και οι πρώτες διαπροσωπικές του εμπειρίες είναι μ'αυτή...σελ. 50. Για να καταλάβουμε γιατί στην ανάπτυξή μας γινόμαστε τόσο πολύ πιο επιρρεπείς στο μίσος παρά στην αγάπη, χρειάζεται να μελετήσουμε προσεκτικά τις ιδιαίτερες επιδράσεις που ασκεί ο πολιτισμός στις γυναίκες και τον τρόπο με τον οποίον τις αποστερεί απο τις ενστικτώδεις ικανοποιήσεις....

οι γυναίκες που πρέπει ν'αναθρέψουν παιδιά νοιώθουν τόσο καταπιεσμένες και τορπιλισμένες ώστε τείνουν να επιβάλλουν τους ίδιους περιορισμούς στα παιδιά τους.

Απο τα παραπάνω ίσως φανεί σε μερικούς ότι τοποθετώ τις ευθύνες της παρούσας θλιβερής κατάστασης του κόσμου μόνο στις γυναίκες. Δεν θα ήμουν ο πρώτος που κάνω κάτι τέτοιο. Σαν συνέχεια σ'αυτά που συζητάμε θα παραθέσουμε μερικά απο τα αποσπάσματα ορισμένων παρατηρήσεων απο συγγραφείς όλων των εποχών τα οποία αναφέρει ο HAVELOCK ELLIS. " Δώσε μου άλλες μητέρες και θα σου δώσω έναν άλλο κόσμο " (Αγ. Αυγουστίνος).

" Απο τα δέκα χτυπήματα που δέχεται ένα παιδί, τα εννιά προέρχονται απο την μητέρα του " (Τ. Χίπελ).

" Η μητρική αγάπη γίνεται εύκολα ολέθρια, ζωώδης στοργή, παραβλέπει συγχωρεί και αγνοεί όλα τα λάθη του παιδιού, πληγώνοντας υπερβολικά το ίδιο το παιδί και δίνοντας στην αρχή το μικρόβιο για τις μελλοντικές αυταπάτες στη ζωή (Φόρελ).

" Πολλές γυναίκες θέλουν να σταματήσουν τον πόλεμο. Αλλά αυτές οι ίδιες οι γυναίκες, στην σφαίρα της εκπαίδευσης, δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τις μεθόδους βίας που προκαλούν την εκδήλωση άγριων παθών και ανάξιων ιδεών σχετικά με το δίκαιο, και αποτελούν το πανομοιότυπο του πολέμου " (Ελεν Κεϊ).

" Καημένο παιδί. Ο πατέρας σου είναι δεμένος στο γραφείο. Η μητέρα σου σήμερα είναι εκνευρισμένη.

Αυριο έχει κάποιον επισκέπτη, μεθαύριο φταίει η διάθεσή της " (Πεσταλότσι).

" Η οικογένεια, η κόλαση του παιδιού, η κατοικία κάθε φαυλότητας" (Στρίντμπεργκ).

" Αν η τιμωρία του εγκληματία είναι δικαιολογημένη πρέπει να ρωτήσουμε πρώτα : Πως έγινε εγκληματίας ; Πως είναι η μητέρα του"; (Μπρόκχαους).

Αυτά τα συναισθήματα είναι βέβαια εντελώς αντίθετα μ' εκείνα που εκφράζονται συνήθως... σελ. 51. Δεν τόνισα τα θετικά στοιχεία της σχέσης μητέρας - παιδί, απλά και μόνο επειδή είναι τόσο δυνατά, τόσο παγκόσμια και τόσο γνωστά ώστε δεν χρειάζονται επανάληψη. Κανένα είδος στέρησης δεν είναι τόσο μεγάλο και τόσο ανεκπλήρωτο στο παιδί όσο η απώλεια της μητέρας....σελ. 57. Απο οποιαδήποτε πλευρά και αν εξετάσει κανείς το θέμα, οι πρώτοι αγώνες και κατά συνέπεια τα πρότυπα των επακόλουθων εχθροτήτων αναπτύσσονται απο τις εμπειρίες του παιδιού με τις γυναίκες Οτι έχω πεί, μαρτυρεί την επιθυμία βελτίωσης της συμπεριφοράς προς το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του, με τέτοιο τρόπο ώστε να μειώσει τα αχρείαστα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού, τα οποία δημιουργούν μέσα του, πρότυπα μίσους και διαστροφές στα βασικά πρότυπα συμπεριφοράς του ".

Ο Ερικ Ερικσον στο βιβλίο του " Παιδική ηλικία και κοινωνία" διακρίνει 8 εξελικτικά στάδια στην πορεία της ανάπτυξης του ανθρώπου προς την ενηλικίωση. Σε κάθε μιά απο αυτές τις φάσεις της ζωής, ο άνθρωπος περνάει μια εξελικτική κρίση. Το αν θα ξεπεράσει αυτήν την κρίση θετικά ή αρνητικά και γενικά ο τρόπος με τον οποίο θα την ξεπεράσει θα είναι καθοριστικός για την μετέπειτα ζωή του.

Θα εξετάσουμε τα τρία πρώτα στάδια που αναφέρονται στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού, που όπως είπαμε πιο πάνω, είναι τα πιο καθοριστικά για την μετέπειτα εξέλιξή του, παίζοντας αποφασιστικό ρόλο στο σχηματισμό προτύπων αγάπης ή μίσους, πρότυπα εμπιστοσύνης

αυτονομίας πρωτοβουλίας, έναντι προτύπων δυσπιστίας αμφιβολίας, ενοχής.

Απο το περιοδικό " Η Ψυχολογία σήμερα " (Τεύχος 1^ο) διαβάζουμε απο το άρθρο του Γ. Αναστασιάδη γι'αυτά τα πρώτα στάδια της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του ανθρώπου, σύμφωνα με τον Ερικ Ερικσον σελ.76:

1) Πρώτο έτος. Βρεφική ηλικία.

Σ'αυτό το στάδιο που συμπίπτει με το στοματικό στάδιο του Φροϋντ, το μωρό αντιμετωπίζει την πρώτη καθοριστική κρίση της ζωής του.

Είναι η κρίση της εμπιστοσύνης έναντι της Δυσπιστίας. Το μωρό που θα μάθει να έχει στους άλλους εμπιστοσύνη, φαίνεται καλύτερα εξοπλισμένο για την υπόλοιπη ζωή του. Εδώ αρχίζει να χτίζεται η προσωπικότητα του ατόμου και η εμπιστοσύνη ή η δυσπιστία που θα χαραχτεί και θα γίνει δομικό στοιχείο της προσωπικότητας. Η αίσθηση εμπιστοσύνης σημαίνει ότι το παιδί έχει μάθει, ότι αυτοί που το φροντίζουν είναι εκεί όταν τους χρειάζεται, αλλά ότι και το ίδιο είναι άξιο εμπιστοσύνης.

2) Δεύτερο και τρίτο έτος. Νηπιακή ηλικία.

Εδώ έχουμε την προσπάθεια του παιδιού για λίγη αυτονομία ή ανεξαρτοποίηση. Είναι η κρίση Αυτονομίας έναντι ντροπής ή αμφιβολίας.

Σ'αυτή την φάση που συμπίπτει με το πρωκτικό στάδιο του Φροϋντ, το παιδί κάνει αγώνα να ελέγξει τους σφυγκτήρες του, να περπατήσει, να δημιουργήσει κάποια εσωτερική πειθαρχία. Η συγκράτηση ή το άφημα των κοπράνων κ.λ.π. απο το μικρό παιδί, συνδέεται τόσο με θετικές όσο και με αρνητικές παρατηρήσεις. Εάν δεν καταφέρει να μην λερώνεται ή αν αυτή η πραγματικότητα συνοδεύεται απο τις λέξεις " ντροπή " , " δε ντρέπεται μεγάλο παιδί να μη μπορείς να ελέγξεις τον εαυτό σου " ή πολλές φορές με ξυλοδαρμό, τότε το παιδί χάνει την εμπιστοσύνη στον εαυτό του, μέσα του αισθάνεται το καταστρεπτικό " δεν είμαι άξιος " και του δημιουργείται η αίσθηση της ντροπής και της αμφιβολίας, που γίνονται και δομικά στοιχεία της προσωπικότητάς του, και καθοριστικά για την μετέπειτα εξέλιξή του. Αν όμως

αντίθετα υπάρξει ενθάρρυνση και φιλική αντιμετώπιση αλλά και θετική απο μέρους του παιδιού προσπάθεια να λύσει το πρόβλημα, τότε έχουμε το ευχάριστο αποτέλεσμα του αυτοέλεγχου, της δύναμης και της θέλησης, και της εσωτερικής πειθαρχίας.

3) Τέταρτο και πέμπτο έτος της ηλικίας. Η ηλικία του παιχιδιού. Η ψυχοκοινωνική κρίση της Πρωτοβουλίας έναντι της ενοχής. Το τρίτο και πολύ σημαντικό αυτό στάδιο, συμπίπτει με το φαλλικό στάδιο του Φροϋντ και η πρωτοβουλία διαδραματίζει τον κυρίαρχο ρόλο. Τώρα πια το παιδί ξεφεύγει απο τα άμεσα δύο γονικά πρότυπα, και δημιουργεί άμεση επικοινωνία με τα αδέρφια, τους θείους κ.λ.π. Η επιθετικότητα και η μίμηση είναι τα κύρια στοιχεία αυτής της ηλικίας. Το παιδί γίνεται κοινωνικό, δημιουργεί φίλιες και προσπαθεί να κάνει μόνο του διάφορα πράγματα. Απο την άλλη όμως, οι καινούργιες του δυνατότητες, και η υπερβολική τόλμη του το κάνουν να φτάνει σε επιθετικό χειρισμό των άλλων. Δεν μπορεί να συγκρατηθεί και πρέπει να του πει κάποιος άλλος που να σταματήσει. Εδώ είναι και η πρόκληση προς την οικογένεια. Η σωστή ή η λανθασμένη αντιμετώπιση, θα χαράξει ανεξίτηλα στην προσωπικότητα του παιδιού, την πρωτοβουλία και την αυτοπεποίθηση σε αντίθεση με την ενοχή.

Εάν υπάρχει μια συνεχής αρνητική αντιμετώπιση στις μικρές πρωτοβουλίες του παιδιού (" δεν κάνει για σένα " , " δεν πρέπει " κ.λ.π.) τότε δημιουργούνται συναισθήματα ενοχής και η αίσθηση της ματαίωσης. Το παιδί αισθάνεται ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του περιβάλλοντός του με δυσάρεστα αποτελέσματα για την υπόλοιπη ζωή του.

Αντίθετα αν ξεπεράσει την κρίση, τότε μαθαίνει να θέτει σκοπούς και να τα καταφέρνει. Και ενήλικο στη ζωή του θα παίρνει πρωτοβουλίες και θα τις φέρνει σε πέρας με επιτυχία".

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεσφελντ στο βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος " συμφωνεί πως πολλά πράγματα στην εξέλιξή μας βασίζονται σε διαδικασίες

ωρίμανσης. Λέει στη σελ. 297 :

" Ορισμένες βασικές στάσεις του ανθρώπου, όπως προσκόλληση, φόβος και επιθετικότητα ωριμάζουν πάντα μ' αυτόν τον τρόπο. Για να εξελιχθεί αυτή η προσκόλληση σε εμπιστοσύνη, είναι απαραίτητες ορισμένες κοινωνικές εμπειρίες τις οποίες κανονικά, κάθε παιδί αποκτά στη σχέση του με την μητέρα του. Αν το παιδί δε μπορέσει ν' αναπτύξει αυτές τις προβλεπόμενες σχέσεις με την μητέρα, (ή την υποκατάστατη μητέρα) τότε επέρχεται μια διαταραχή στην εξέλιξή του, η οποία είναι γνωστή σαν " Σύνδρομο της Εγκατάλειψης ". Κανονικά το παιδί, στη σχέση με την μητέρα του, μαθαίνει ότι υπάρχει πάντα κάποιος που το φροντίζει με αγάπη, και του καλύπτει τόσο τις κοινωνικές όσο και τις υλικές του ανάγκες.

Αναπτύσσει σαν βασική στάση, την αντίληψη ότι μπορεί κανείς να βασίζεται στους συνανθρώπους του, μια στάση την οποία ο Ερικσον όρισε σαν " Βασική Εμπιστοσύνη ". Αυτή την βασική εμπιστοσύνη την εκφράζουμε σε πολυάριθμες καταστάσεις κάθε μέρα. Όπως όταν μπαίνουμε σ' ένα αμάξι, ή όταν ζητάμε μια πληροφορία απο κάποιον στο δρόμο. Βασικά περιμένουμε απο τους συνανθρώπους μας να μας διευκολύνουν και δεν υπάρχει τίποτα πιο πικρό απο την διάψευση αυτής της εμπιστοσύνης. Αυτή η αρχική εμπιστοσύνη αποτελεί προϋπόθεση για κάθε θετική τοποθετησή μας, απέναντι στην κοινωνία, για κάθε ικανότητα ταύτισης με μια ομάδα, για κάθε συμμετοχή μας σε μια κοινωνική δραστηριότητα. Η ικανότητα ν' αγαπάμε τους ανθρώπους, προϋποθέτει την ικανότητα να συνάπτουμε φιλίες.

Αυτό αποτελεί ένα σημείο που, κατά την αντίληψή μου, δεν το έχουν ξεκαθαρίσει όλοι εκείνοι οι οποίοι, αν και έχουν καθαρά κίνητρα, κοιτάζουν να επιτύχουν την προσαρμογή του ανθρώπου στη μαζική κοινωνία, εμποδίζοντάς τον να σχηματίσει προσωπικές σχέσεις όσο γίνεται πιο νωρίς στη ζωή του. " Εκείνα τα παιδιά που ανατράφηκαν χωρίς αγάπη, όταν μεγαλώσουν γίνονται άτομα γεμάτα μίσος " γράφει ο SPITZ. Στη θέση της πρωταρχικής εμπιστοσύνης αναπτύσσεται

μια πρωταρχική δυσπιστία σ' αυτά τα δυστυχισμένα πλάσματα ".

Σε κάθε παιδί θα πρέπει να δοθούν αυτές οι πρωταρχικές εγγυήσεις έτσι ώστε να μειωθούν τα αρνητικά συναισθήματα που εξελικτικά θα διαμορφώσουν αρνητικά πρότυπα συμπεριφοράς. Ο KARL MENNINGER καταλήγει στη σελ. 155 του βιβλίου του " Αγάπη εναντίον Μίσους " στα εξής συμπεράσματα : " Στο υλικό των προηγούμενων κεφαλαίων υπήρχε ο υπαινιγμός ότι αν μπορούσαμε να προμηθεύσουμε τα παιδιά με μια πιο σταθερή ατμόσφαιρα στοργής, θα μειώνονταν σε αριθμό και ένταση τα αρνητικά τους συναισθήματα, και θα αυξανόταν η συναισθηματική τους ασφάλεια. Έτσι στη μετέπειτα ζωή τους, θα ήταν πιο ελεύθερα από εκρήξεις επιθετικότητας. Επομένως η θεμελιώδης αρχή ότι η ικανότητα για αγάπη και μίσος εξελίσσεται κατά την παιδική ηλικία και είναι αποτέλεσμα της στάσης και της συμπεριφοράς των γονιών, έχει θεμελιώδη σπουδαιότητα ".

Ο δεύτερος παράγοντας που έρχεται να διαμορφώσει τα πρότυπα συμπεριφοράς, μετά τις γονεϊκές επιδράσεις, είναι ο παράγοντας της παιδείας. Αυτό είναι το 4^ο στάδιο που περιγράφει ο Ερικσον στη διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ατόμου. Από το ίδιο άρθρο του Γ. Αναστασιάδη διαβάζουμε : " 4) Σχολική ηλικία. Η κρίση της φιλοπονίας έναντι του αισθήματος κατωτερότητας. Με την λέξη φιλοπονία ο Ερικσον εννοεί ότι το παιδί έχει την περιέργεια, την διάθεση να μάθει. Εάν η κρίση ξεπεραστεί θετικά, και δεν εμποδιστεί από δυσάρεστα γεγονότα (απώλεια γονιού, χωρισμός γονιών ή πιεστική καταπίεση από μέρος των γονιών ή του δασκάλου) τότε αναπτύσσει την ικανότητα και την θέληση να μαθαίνει, να έχει μεθοδικότητα σ' αυτό που κάνει και πληθώρα άλλων ικανοτήτων. Η δυνατότητα επιτυχημένης σχολικής διαδρομής και η συνέχιση στις ανώτερες σπουδές εξαρτώνται απ' αυτό το στάδιο. Αν το παιδί δεν τα καταφέρει σ' αυτό το στάδιο, τότε του δημιουργείται αίσθημα κατωτερότητας, αρνητική εικόνα για τον εαυτό του και το αίσθημα ότι υστερεί σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Αυτό γίνεται ακόμα πιο έντονο όταν οι απαιτήσεις είναι

πολύ μεγάλες, ή αντίθετα όταν το μεταχειρίζονται σαν πολύ μικρό ακόμα".

Ο KARL MENNINGER στη σελ. 273 του βιβλίου του " Αγάπη εναντίον Μίσους " μας λέει για τον καθοριστικό παράγοντα της παιδείας : " Η παιδεία είναι μια λέξη τόσο φορτισμένη με αισιοδοξία, που εγκυμονεί τόσο πολύ το πνεύμα της ελπίδας ώστε είναι δύσκολο να τη συζητήσουμε αντικειμενικά. Χίλια βιβλία έχουν γραφτεί σχετικά με την παιδεία και εκατό χιλιάδες έχουν γραφτεί για την εκπαίδευση...σελ. 276.

Οι προοδευτικοί εκπαιδευτικοί έψαχναν πάντα να βρούν μια παγκόσμια φιλοσοφία για την παιδεία. Τι υποτίθεται ότι καταφέρνει η παιδεία ; Τι αλλαγές φέρνουν ή θα έπρεπε να πετυχαίνουν τα σχολεία στην ανθρώπινη συμπεριφορά ; Εχουν προταθεί πολλές απαντήσεις. Παραθέτω αυτές που αξιολόγησε ο WILLIAM G. CARR και οι συνεργάτες του στο : " Ο σκοπός της Παιδείας στην Αμερικάνικη Δημοκρατία":

1) Αυτοπραγμάτωση : Περιλαμβάνει διανοητική περιέργεια, ευχέρεια λόγου, μόρφωση, ικανότητα υπολογισμών, γνώση και εκπαίδευση σχετικά με την υγεία, και ψυχαγωγική αισθητική και διανοητική καλλιέργεια.

2) Ανθρώπινες σχέσεις : Περιλαμβάνει σεβασμό προς την ανθρωπότητα, καλλιέργεια φιλικών σχέσεων, κοινωνική συνεργασία, ευγένεια.

3) Οικονομική Αποδοτικότητα : Περιλαμβάνει ποιότητα εργασίας, επιλογή απασχόλησης, αποτελεσματικότητα στην απασχόληση, προσαρμογή και εκτίμηση.

4) Υπευθυνότητα Πολίτη : Περιλαμβάνει ευαισθησία στις κοινωνικές αδικίες, διορθωτικές κοινωνικές δραστηριότητες, κοινωνική κρίση, σωστή κρίση σε σχέση με την προπαγάνδα, ανεκτικότητα, ενδιαφέρον για συζήτηση, παγκοσμιότητα του πολίτη, παρατήρηση του νόμου, πολιτική αίσθηση και αδιάσειστη πίστη στα δημοκρατικά ιδεώδη..... σελ. 277.

Παραμένει γεγονός ότι το παρόν εκπαιδευτικό σύστημα, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην προϋπόθεση πως είναι η διανοητική δραστηριότητα που συνιστά το βασικό υλικό της παιδείας, όχι η συμπεριφορά, ούτε η συναισθηματική ανάπτυξη, αλλά οι διανοητικές ασκήσεις. Υποθέτουν ότι η νοητική ανάπτυξη θα τις ακολουθήσει. Η γνώση που

προσφέρεται, ακολουθεί την αρχή ότι θα ρουφηχτεί πειθαρχικά από τους εκπαιδευόμενους....

Μ' αυτό το είδος της τεχνικής παιδείας ο δάσκαλος θεωρείται εξοπλισμένος να προσφέρει στα μικρά το υλικό που θα γαλουχήσει την διάνοιά τους.. Υπάρχει ένα υπερβολικό χάσμα ανάμεσα στην παιδαγωγική θεωρία της εκπαίδευσης και την ψυχολογική φιλοσοφία της εκπαίδευσης χάσμα που το παραδέχονται πολλοί εκπαιδευτικοί.... σελ. 278. Η Ψυχολογία αγνοείται σε μεγάλο βαθμό στην παιδεία, όπως κάποτε γινόταν στην ιατρική... σελ. 279. Είναι τετριμμένο να πούμε, ότι η εξέλιξη της συναισθηματικής ζωής, είναι το ίδιο σημαντική με την εξέλιξη της διανοητικής ζωής, ωστόσο είναι αλήθεια. Στην πραγματικότητα η ανάπτυξη της διάνοιας βασίζεται στην ικανοποίηση ορισμένων συναισθηματικών αναγκών και όσο ο δάσκαλος και οι διοικητικοί αρνούνται σταθερά ν' αναγνωρίσουν το ρόλο του σχολικού συστήματος στην ικανοποίηση, ματαίωση ή διαστρέβλωση των αναγκών αυτών, τόσο το σχολικό σύστημα θα εξακολουθεί να παραμένει ένας αδέξιλος, ανεπαρκής, απογοητευτικός θεσμός, παρά το χρόνο και το χρήμα που εξακολουθούμε να σπαταλάμε γι' αυτόν, και παρά τις υψηλές ελπίδες που όλοι εξακολουθούμε να τρέφουμε.... σελ. 283. Αλλά είτε μας αρέσει να το παραδεχτούμε, είτε όχι, το τωρινό εκπαιδευτικό σύστημα φαίνεται να υπάρχει με σκοπό να εκπαιδεύσει την νεολαία προς κάποιο είδος πολέμου.... σελ. 285.

Αν κοιτάξουμε μια ομάδα παιδιών σε μια σχολική τάξη θ' αντιληφθούμε ότι αυτά τα παιδιά πρέπει να εκπαιδευτούν να ζουν μαζί, να συνεργάζονται, ν' αγαπούν το ένα το άλλο.... Πρέπει να παραδεχτεί κανείς αν είναι ειλικρινής πως όταν αυτά τα παιδιά μεγαλώσουν, θα ξοδεύουν μεγάλο μέρος της ενέργειάς τους, προσπαθώντας ν' αποδειχθούν καλύτερα το ένα από το άλλο, να ξεπεράσουν το ένα το άλλο, ν' αρπάξουν το ένα από το άλλο κ.ο.κ. για να μην αναφέρουμε καθόλου την ενέργεια που θα καταναλώνουν μαλώνοντας, ταπεινώνοντας, προσβάλλοντας, εξευμενίζοντας και αποφεύγοντας το ένα το άλλο... Αν μερικά απ' αυτά έχουν αρκετά χρήματα, θα φτάσουν όσο πιο μακριά μπορούν για να μάθουν όλες τις

τεχνικές που είναι σε θέση να τους βοηθήσουν να γίνουν οι πιο πετυχημένοι μαχητές στη μάχη της ζωής. Όχι στη μάχη ενάντια στη φύση, όχι στη μάχη ενάντια στο μίσος, αλλά στη μάχη ενάντια ο ένας του άλλου.

Θα σπαταλήσουν χρόνια πηγαίνοντας στα καλύτερα σχολεία, στις καλύτερες ακαδημίες, στις καλύτερες σχολές. Αυτό χρειάζεται μυαλό, αλλά χρειάζεται και χρήματα επίσης, και αν ο πατέρας κάποιου είναι λίγο πιο πετυχημένος στο να υπερτερήσει των ανταγωνιστών του, και κατά συνέπεια έχει αποκτήσει κάποια οικονομική επιφάνεια, αυτό καθιστά ικανό το γιό να ξεκινήσει από λίγο πιο ψηλά...σελ. 286. Όταν διαβάσω ότι η παιδεία υπάρχει " για να μας καθιστά ικανούς να ζούμε με περισσότερη αφθονία " πιστεύω μερικούς αγράμματους φίλους μου που ζούν στα αγροκτήματα της δύσης ή στην άγρια φύση του βορρά και συγκρίνω τον πλούτο και την πληρότητα της ζωής τους με τη στείρα, άδεια και γεμάτη απογοητεύσεις ζωή πολλών από τους ανθρώπους που ονομάζουμε " μορφωμένους ". Μερικές φορές μου φαίνεται πως η παιδεία είναι κάτι το οποίο επιβάλλουμε στα παιδιά να υποστούν, ώστε να τα εμποδίσουμε να απολαύσουν την ζωή. Είμαι σίγουρος πως πολλά παιδιά τρέφουν τα ίδια συναισθήματα με μένα ".

Στην συνέχεια ο KARL MENNINGER τονίζει την αποφασιστικής σημασίας συμβολής του δασκάλου - εκπαιδευτή στο σχηματισμό προτύπων αγάπης ή μίσους στη συμπεριφορά του παιδιού.

Ο KARL MENNINGER προσδοκά από το δάσκαλο να γνωρίζει περισσότερα σχετικά με την ανθρώπινη φύση και να δίνει τη σημασία που αρμόζει στον τρόπο που διδάσκει. Ένας καλός εκπαιδευτής πάνω από όλα πρέπει να είναι ικανός να εμπνεύσει και να προσφέρει αγάπη.

Αλλά ας δούμε πιο αναλυτικά τι μας λέει από το ίδιο βιβλίο, σελ. 296 : " Στην παιδεία λαμβάνονται υπόψη μόνο τα διανοητικά προσόντα του δασκάλου. Μόνο αν κάποιος δεχθεί την θέση ότι η διαδικασία μάθησης εξαρτάται από την τόνωση της αγάπης από το δάσκαλο, μόνο τότε εμφανίζεται η πλήρης σπουδαιότητα μιας φυσιολογικής προσωπικότητας.

Θα μπορούσε σχεδόν να πεί κανείς ότι ένας δάσκαλος εξ' αιτίας αυτού τούτου του ρόλου του ως δασκάλου, δεν πρέπει να είναι απλώς και μόνο ένα φυσιολογικό, αλλά ένα υπερ - φυσιολογικό πρόσωπο. Πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρει μεγάλες ποσότητες αγάπης, ανεξάρτητα από την πρωταρχική στάση ή τις άμεσες προσωπικές ανιδράσεις των παιδιών. Το γεγονός ότι οι μαθητές του θα τον αγαπήσουν, σαν ανταπόδοση της δικής του αγάπης είναι δευτερεύον. Αν το κάνει να είναι πρωτεύον, τότε η χρησιμότητά του ως δάσκαλος νοσεί...σελ. 297. Εκείνο που - είναι - ο δάσκαλος είναι πιο σημαντικό από εκείνο που διδάσκει. Σε ότι αφορά ποιός είναι ο ιδανικός δάσκαλος, θα μπορούσαμε να απαντήσουμε, με αρνήσεις, ότι δεν θα έπρεπε να τονώσει το μίσος, την αποθάρρυνση ή το φόβο στα παιδιά του, και με κατάφαση, ότι θα έπρεπε να είναι ένας άνθρωπος με τέτοια συναισθηματική ωριμότητα ώστε να μπορεί να δώσει αγάπη χωρίς να περιμένει άμεση ανταπόδοση, αλλά και με μια βαθιά ικανοποίηση στην άμεση ανταμοιβή όταν αναπαράγονται τα δικά του πρότυπα...σελ. 300. Παρ' όλα αυτά πρέπει να καταλήξουμε στο γεγονός πως ακόμα και στην τωρινή ατελή κατάσταση, η παιδεία εξυπηρετεί ξεκάθαρα το σκοπό της χαλιναγώγησης και μείωσης των επιθετικών τάσεων. Το κάνει αυτό προσφέροντας στο άτομο νέα εργαλεία, νέες τεχνικές, νέο προσανατολισμό και νέες ευκαιρίες για να επενδύσει την ζωή του και επομένως και την αγάπη και το μίσος του... Η σύλληψη της λειτουργίας της παιδείας ως : μαθαίνω να αγαπώ και να μισώ με σοφία... Εγώ θα έβλεπα την παιδεία να αρχίζει από το λίκνο της ενθάρρυνσης για ν' αποκτήσει το παιδί περισσότερη ελευθερία για την επιθετικότητα, την καταστροφικότητά και την σκληροτητά του. Θα άρχιζε επίσης και από την προσφορά περισσότερης στοργής, ενδιαφέροντος και προσοχής από τους μεγαλύτερους. Η παιδική ηλικία είναι η περίοδος κατά την οποία μπορούν να είναι κακά τα παιδιά και καλοί οι γονείς και οι δάσκαλοι, και όχι το αντίθετο".

Ωστόσο ακόμα και αν τα γονεϊκά πρότυπα καθώς και η παιδεία, ευνοήσουν την ανάπτυξη της εμπιστοσύνης, της αλληλεγγύης, της αγάπης,

η ανθρώπινη επιθετικότητα δεν είναι ποτέ δυνατόν να εκλείψει. Πρόκειται μάλλον για ένα πρόβλημα ελέγχου και καθορισμού της κατεύθυνσης των έμφυτων επιθετικών ενστίκτων, παρά της εξαφανισής τους. Η επιθετικότητα είναι παγκόσμιο φαινόμενο. Σίγουρα υπάρχουν πολιτιστικές διαφορές στον τρόπο που εκδηλώνεται η ανθρώπινη επιθετικότητα, ωστόσο, η βία, η επιθετικότητα, η σύγκρουση, ο ανταγωνισμός, δεν έλειψαν ποτέ από καμιά κοινωνία.

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεσφελντ γράφει στο βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος " σελ. 102 : " Οι Ινδιάνοι Χόπι, καταστέλλουν την σωματική επιθετικότητα και βρίσκουν τις πραγματικές μάχες χωρίς γούστο. Μαθαίνουν να χαμογελούν ακόμη και στους εχθρούς Μαθαίνουν την αλληλοβοήθεια και την συνεργασία. Ομως μια μορφή επιθετικότητας, εξακολουθεί να παραμένει και σ' αυτούς. Με μια γλώσσα κοφτερή σαν ξυράφι, γράφει ο EGGAN, έχουν πάντοτε ένα μόνιμο κλεφτοπόλεμο μεταξύ τους ".

Το να παραδεχτούμε λοιπόν την επιθετικότητά μας, σημαίνει πως επεκτείνουμε τα όρια της περιοχής πάνω στην οποία μπορούμε ν' ασκήσουμε ελεύθερη βούληση. Ο KARL MENNINGER στο βιβλίο του " Αγάπη εναντίον Μίσους " λέει στη σελ. 155 : " Η απόκτηση επίγνωσης της επιθετικότητάς μας, δεν είναι μόνο το πρώτο, αλλά και το σπουδαιότερο βήμα στο να την διορθώσουμε και κατά συνέπεια να γίνουμε ικανοί να την αντικαταστήσουμε με αγάπη Ποια δυνατότητα υπάρχει χαλιναγωγής ή μείωσης των επιθετικών παρορμήσεων ; Αγωνιζόμαστε από τη μιά πλευρά με τις μόνιμες εχθρικές δομές του πλαισίου του πολιτισμού και από την άλλη, με τις μόνιμες δομές μέσα στη δική μας προσωπικότητα που εγείρουν ένα εντελώς ανεξέλεγκτο μίσος. Τι μπορούμε να κάνουμε για τις επιθετικότητές μας ".

Οι άνθρωποι απ' την στιγμή που στέρησαν σε κοινότητες, για να συνεχίζουν να ζούν μέσα στα πλαίσιά της, χρειάστηκε να σκεφτούν πολύ για να επινοήσουν νόμους και κανόνες που θα έβαζαν τις βάσεις για μια ειρηνική συμβίωση. Χρειάστηκε να σκεφτούν πολύ για να

βρούν νόμιμες διεξόδους που θα τους επέτρεπε να εκτονώσουν την φυσική τους επιθετικότητα.

Έτσι, καθιέρωσε μιμήσεις, που ρυθμίζονται από την λογική και από το ένστικτο ταυτόχρονα. Τα ομαδικά παιχνίδια, οι αθλητικές συναντήσεις, αλλά και κάποιες γιορτές, το παιχνίδι και η εργασία είναι τρόποι που εφεύρε ο άνθρωπος, αυτό το σκεπτόμενο ζώο, για να κυριαρχήσει πάνω στο μίσος που το κουβαλά πάντοτε εντός του.

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεςφελντ γράφει στη σελ. 106 του βιβλίου του " Αγάπη και Μίσος " : " Ιδιαίτερη στον άνθρωπο είναι η έκφραση της επιθετικότητάς του σε πνευματικούς τομείς. Υπερασπιζόμαστε την πνευματική μας ιδιοκτησία και κοιτάζουμε να εξαπλώσουμε τις ιδέες μας με επιθετικό τρόπο. Αυτό συμβαίνει ακόμη και με τα πιο ανθρωπιστικά ιδανικά μας. Η ευχαρίστηση σαν κίνητρο της επιθετικότητας είναι καθολικό φαινόμενο. Και δεν την βλέπουμε μόνο στους καυγάδες στις ταβέρνες και στα μπάρ. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να βρεί διεξοδο η επιθετικότητα, όπως σε αγώνες - παιχνίδια. Το ρεπερτόριο απλώνεται από το πως θα λυγίσει το χέρι του άλλου, μέχρι τους αγώνες σκακιού και τους ποδοσφαιρικούς αγώνες. Στη βάση αυτών των επιθετικών αγωνισμάτων βρίσκεται μια ευχαρίστηση. Είναι φανερό ότι μ' αυτόν τον τρόπο, εκτονώνονται οι επιθετικές παρορμήσεις... σελ. 107. Στην καθημερινή μας ζωή εκτονώνουμε την επιθετικότητά μας, ενεργώντας πάνω σε υποκατάστατα αντικείμενα, χτυπώντας πόρτες, σπάζοντας πράγματα κ.λ.π.

Πολλοί άνθρωποι έχουν αναπτύξει βαλβίδες ασφαλείας που τους επιτρέπουν να εκτονώνουν μ' έναν ειρηνικό τρόπο την επιθετικότητά τους, σε " μονομαχίες τραγουδιών " ή σε άλλα ανταγωνιστικά σπόρ, και να λύνουν έτσι αναίμακτα τις διαφορές τους...σελ. 112. Αν οι άνθρωποι δεν βρίσκουν την δυνατότητα να εκτονώνουν την οργή τους, η οργή αυτή συσσωρεύεται επικίνδυνα. Η αποδεσμευσή της τότε, μπορεί να πάρει βίαιες και επικίνδυνες μορφές. Στην καθημερινή μας ζωή, η επιθετικότητά μας, υφίσταται περιοδικές

διακυμάνσεις. Μερικές φορές είμαστε ευερέθιστοι και οργιζόμαστε πολύ εύκολα, χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερος λόγος γι' αυτό, άλλες φορές πάλι όχι. Αυτό δείχνει ότι πρέπει να υπάρχουν έμφυτοι επιθετικοί μηχανισμοί ανάλογοι μ' αυτούς που έχουν τα ζώα. Οι Αντλερ, Φρούντ, και Λόρεντς προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τον αυθόρμητο τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η επιθετικότητα, με την υπόθεση μιας έμφυτης επιθετικής ορμής. Η υπόθεση αυτή, με όσα είπαμε μέχρι τώρα, είναι πολύ εύκολη. Αυτή η υπόθεση ερμηνεύει επίσης την εκπληκτική ετοιμοτητά μας για συλλογική επιθετικότητα. Όσο λιγότερες πιθανότητες έχουμε να εκτονώσουμε την επιθετικότητά μας στην καθημερινή ζωή, τόσο πιο εύκολα αντιδρούμε στα ερεθίσματα εκείνα που αποδεσμεύουν επιθετικές αντιδράσεις. Μια πάρα πολύ αποτελεσματική κατάσταση αποδεσμευτικών ερεθισμάτων είναι μια πραγματική ή μια φανταστική απειλή της ομάδας στην οποία ανήκει κανείς.

Αποδεσμεύει ισχυρά αισθήματα, και οι δημαγωγοί όλων των εποχών ήξεραν πως να προκαλέσουν αυτό το είδος του ενθουσιασμού και να το αξιοποιήσουν κατόπιν για δικό τους όφελος...σελ. 302. Οι λαϊκές γιορτές αποτελούν γιορτές συναδέλφωσης και ακολουθούν επακριβώς το σχήμα των ανάλογων οικογενειακών γιορτών. Στις εθνικές γιορτές όμως τονίζεται πιο πολύ η ενοποιητική δύναμη της επιθετικότητας ".

Ας δούμε τώρα τι έχει να μας πεί ο KARL MENNINGER απο το βιβλίο του " Αγάπη εναντίον Μίσους " για την εργασία και το παιχνίδι σαν παράγοντες κατευνασμού της επιθετικότητας,σελ. 224 : " Η εργασία και το παιχνίδι είναι απαραίτητα, όχι μόνο απο άποψη οικονομική, και όχι μόνο απο άποψη κοινωνική αλλά ακόμη περισσότερο απο άποψη ψυχολογική. Η εργασία είναι αναγκαία για την ολοκλήρωση του ανθρώπινου πνεύματος, και το παιχνίδι πράγματι αναδημιουργεί. Η εργασία και το παιχνίδι μας καθιστούν ικανούς να ζούμε και να αγαπάμε, γιατί μας

βοηθούν να απορροφήσουμε την επιθετική μας ενέργεια, που σε άλλες περιπτώσεις θα μας είχε κατακυριεύσει. Αρχικά, δεν υπήρχε διάκριση ανάμεσα στην εργασία και το παιχνίδι, γιατί κάθε άνθρωπος έκανε ότι ένοιωθε πως ήταν αναγκαίο. Σήμερα εκείνο που ευχαριστεί κάποιον να πράξει, και εκείνο που νοιώθει κανείς ότι είναι αναγκαίο να κάνει, είναι τόσο πλατιά καθορισμένα από εκείνο που του επιτρέπει να κάνει η οικονομία και η οργανωμένη κοινωνία, ώστε η διάκριση γίνεται όλο και πιο αιχμηρή.

Ίσως τμήμα της καλύτερης εργασίας στον κόσμο σήμερα, να γίνεται από ανθρώπους που διακρίνουν μια απειροελάχιστη διαφορά ανάμεσα στην εργασία και το παιχνίδι, ανθρώπους για τους οποίους η κάθε εργασία είναι παιχνίδι.

Οι Αρχαίοι Ινδουϊστές αποκαλούσαν τον Κόσμο Λίλα που σημαίνει: " Το παιχνίδι του Δημιουργού για τον οποίο εργασία και παιχνίδι ταυτίζονται ". Αλλά οι εντελώς ανεξάρτητοι από συντηρητικές τάσεις άνθρωποι, είναι πολύ σπάνιοι, και δεν μπορούμε να ελπίζουμε ότι μια τέτοια συμπεριφορά θα γίνει παγκόσμια. Το μόνο που μπορούμε να ελπίζουμε είναι ότι εργασία και παιχνίδι, θα αποκτήσουν μια αυξημένη αξιοπρέπεια. Θα αντιμετωπιστούν με περισσότερο σεβασμό σε μια εποχή κατά την οποία η κυριότερη απασχόληση του νού και των δραστηριοτήτων του ανθρώπου, φαίνεται να μην είναι ούτε η εργασία ούτε το παιχνίδι - εργασία και παιχνίδι που θα μπορούσαν να διευκολύνουν - ούτε η αγάπη του ενός για τον άλλο, αλλά αντίθετα ο πόλεμος και η καταστροφή ". Μπορεί λοιπόν να εξουδετερωθεί η επιθετικότητα αρκεί να καταφέρουμε να ενεργοποιήσουμε τα αισθήματα αλληλεγγύης και συναδελφικότητας καθώς και όλες εκείνες τις δυνάμεις που αναπτύσσουν τις συναισθηματικές σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεςφελντ στο βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος " σελ. 115 παραθέτει ένα απόσπασμα του Φρόυντ που αναφέρεται ακριβώς πάνω σ' αυτό : " Αν η επιθυμία του πολέμου είναι συνέπεια μιας καταστροφικής ορμής, τότε το

όλο ζήτημα είναι να προσφύγουμε στην αγάπη (έρωτα), τον αντίπαλο αυτής της ορμής. Κάθε τί που δημιουργεί συναισθηματικές σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους, πρέπει να χρησιμοποιηθεί ενάντια στον πόλεμο. Αυτές οι σχέσεις μπορεί να είναι δύο ειδών.

Πρώτα - πρώτα σχέσεις ως προς ένα αντικείμενο αγάπης, χωρίς όμως σεξουαλικό στόχο. Η ψυχανάλυση δεν πρέπει να ντρέπεται όταν μιλάει για αγάπη, γιατί και η θρησκεία λέει το ίδιο πράγμα: " Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν ". Είναι βέβαια εύκολο ν' απαιτήσει κανείς κάτι τέτοιο, πολύ δύσκολο όμως να πραγματοποιηθεί.

Το δεύτερο είδος συναισθηματικών δεσμών είναι αυτοί που αναπτύσσονται μέσω ταύτισης. Καθετί κοινό ανάμεσα στους ανθρώπους προκαλεί αισθήματα φιλαληλίας και ταύτισης. Πάνω σ' αυτά τα αισθήματα στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό η δομή της ανθρώπινης κοινωνίας ".

Και συνεχίζει ο Ε. Α. Αϊμπεςφελντ στη σελ. 301 : " Ξέρουμε ότι ο δεσμός της προσωπικής σχέσης κατευνάζει την επιθετικότητα. Στις μικρές πρωτόγονες κοινότητες, για παράδειγμα, δεν προκαλεί καμιά ενόχληση αν όλοι οι άνδρες κυκλοφορούν κάθε μέρα ντυμένοι με πολεμική αμφίεση..... Καθένας επιδεικνύει την ικανότητά του σαν πολεμιστής, πράγμα που θα προκαλούσε την επιθετική αντίδραση των άλλων, αν δεν ήσαν δεμένοι μ' ένα στενό δεσμό φιλίας... Έτσι η επιθετικότητα κατευθύνεται προς τα έξω, ενάντια σ' αυτούς που δεν ανήκουν στην ομάδα. Στην ανώνυμη ομάδα όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Εδώ κάθε ατομική επίδειξη θα προκαλούσε την επιθετικότητα του άλλου, που δεν θα μπορούσε να κατευνασθεί μέσω της προσωπικής γνωριμίας, πράγμα που θα είχε σαν αποτέλεσμα μια σοβαρή διαταραχή της κοινωνικής ζωής. Αυτό το παίρνει κάθε άνθρωπος υπόψη του, και κοιτάζει, μέσω της μείωσης της προσωπικής επίδειξης, να προσαρμοστεί στη μαζική κοινωνία ".

Η επιθετικότητα κατευνάζεται λοιπόν, αρκεί να δώσουμε

μεγαλύτερο βάρος στις ενοποιητικές δυνάμεις που διαθέτουμε μας λέει ο Ε.Α. Αϊμπεσφελντ. Ας δούμε όμως πως κλείνει το βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος " σελ. 324 : " Καλοί ή κακοί " ; Η διάθεση που έχουμε προς τη μη ανοχή και την επιθετικότητα,είναι φυσικά έμφυτη μέσα μας,όμως δεν φέρουμε κανένα σημάδι του Καϊν στα φρύδια μας. Η θέση ότι ο άνθρωπος είναι δολοφόνος απο την φύση του,δεν μπορεί να υποστηριχθεί στα σοβαρά. Οι έρευνες δείχνουν αντίθετα,οτι απο την φύση μας,είμαστε επίσης εξαιρετικά καλοί.

Κάνοντας αυτή τη βασικά αισιόδοξη δήλωση,δεν έχω σαν στόχο να μειώσω την σημασία των επιθετικών μας ορμών. Μιλάω για τη δυνατότητα που έχουμε να κάνουμε το καλό και για το ότι αυτή η δυνατότητα πολλές φορές δεν βγαίνει στην επιφάνεια.Ενα παιδί χωρίς αγάπη,που το κακομεταχειρίζονται,όταν μεγαλώσει θα γίνει ένα αναίσθητο άτομο του οποίου η έμφυτη προδιάθεση για αλτρουϊσμό θα έχει συντριβεί.

Ομως,αν σταματήσουμε να βάζουμε φραγμούς στην επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων,και να θεωρούμε τους συνανθρώπους μας σαν την προσωποποίηση του σατανά - ακόμη και αν υποστηρίζουν άλλα συστήματα αξιών - και αν,αντίθετα,τονίσουμε τα στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους μεταξύ τους,τότε σίγουρα θα κληροδοτήσουμε ένα καλύτερο μέλλον στα παιδιά μας. Η δυνατότητα για το καλό μας έχει δοθεί βιολογικά,το ίδιο όπως και η δυνατότητα ν'αυτοκαταστραφούμε. Η ζωή εμφανίστηκε σ'αυτό τον πλανήτη σε μια διαδοχή απο νέες μορφές,απο τα πιο απλά φύκη μέχρι τον άνθρωπο - το μόνο πλάσμα που αντανakλά αυτή την δημιουργία και συλλογίζεται πάνω σ'αυτή. Που ζητάει να την αναμορφώσει με το δικό του τρόπο και που στην πορεία ίσως καταλήξει να την καταστρέψει.

Θα ήταν βέβαια πολύ μακάβριο,να λυθεί το πρόβλημα του νοήματος της ζωής μ'αυτόν τον τρόπο ".

Ο άνθρωπος μέσα απο τις εξατομικευμένες σχέσεις αγάπης,μέσω

των κοινών ενδιαφερόντων με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας, μέσω της επικοινωνίας και την έμφαση στα στοιχεία εκείνα που ενώνουν τους ανθρώπους σ' ένα κοινό μέλλον, μπορεί να ταυτιστεί με ολόκληρη την ανθρωπότητα, εξουδετερώνοντας την επιθετικότητά του, και προσαρμοζοντάς την σε δημιουργικούς σκοπούς. Στο ερώτημα λοιπόν που τέθηκε στην αρχή αυτού του κεφαλαίου, αν η αγάπη είναι έμφυτη ικανότητα του ανθρώπου, μπορούμε να απαντήσουμε πως η αγάπη όπως και το μίσος αποτελούν έμφυτες δυνατότητες του ανθρώπου.

Πρέπει όμως να κάνουμε ένα σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στη δυνατότητα για αγάπη, και στην ικανότητα για αγάπη. Σίγουρα η αγάπη περιέχεται στις γενετικές εγγραφές μας, πρέπει όμως να την προκαλέσουμε, να την μελετήσουμε, να τη διδαχθούμε και να εξασκηθούμε στην εφαρμογή της.

Τα παιδιά που μεγάλωσαν σ' ένα περιβάλλον αγάπης, θ' αρχίσουν με τον καιρό να προσδιορίζουν την αγάπη με τους όρους που τη βίωσαν. Οσο πιο ξεκάθαρο και σταθερό ήταν το πρότυπο της αγάπης που απορρόφησαν τα παιδιά, τόσο πιο φυσικά θα καταστεί μέρος της ζωής τους.

Οι πολιτισμικές επιδράσεις θα παίξουν επίσης καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση προτύπων αγάπης - μίσους. Ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " λέει στη σελ. 99 : " Η ικανότητα για αγάπη σ' ένα άτομο που ζεί σ' ένα ορισμένο πολιτισμό, εξαρτιέται απο την επίδραση του πολιτισμού αυτού στο χαρακτήρα του κοινού ανθρώπου. Αν μιλάμε για αγάπη στη σύγχρονη δυτική κοινωνία, θα πρέπει πρώτα απ' όλα, να δούμε αν η κοινωνική δομή του δυτικού πολιτισμού και το πνεύμα που πηγάζει απ' αυτήν, συντελούν στην ανάπτυξη αυτής της αγάπης ".

Για το πνεύμα του Δυτικού πολιτισμού θα μιλήσουμε σε επόμενο κεφάλαιο, αυτό που πρέπει να τονίσουμε εδώ, και να το κάνουμε ξεκάθαρο, είναι πως ακόμα και στην καλύτερη περίπτωση, που τα γονεϊκά πρότυπα, η εκπαίδευση και οι πολιτισμικές επιδράσεις αποβούν θετικές, ωστόσο δεν είναι αρκετές.

Η αγάπη δεν είναι η μαγική δύναμη που θα εισβάλλει στην ζωή μας και θα την μεταμορφώσει.

Η αγάπη είναι μια συνειδητή επιλογή, μια απόφαση, μια στάση, και ένας προσανατολισμός ζωής. Σαν ενήλικες, μ' ένα χαρακτήρα, που εξ' αιτίας των επιδράσεων που έχει δεχθεί, έχει φτάσει σε μια αντίληψη ζωής ξεκάθαρα δημιουργική, χρειάζεται να καλλιεργήσουμε αυτή την δυνατότητα, να την μελετήσουμε και να εξασκηθούμε σ' αυτή. Ο Εριχ Φρόμ στη σελ. 59 απο το ίδιο βιβλίο μας λέει : " Η αγάπη δεν είναι βασικά μια σχέση προς ένα ιδιαίτερο άτομο. Είναι μια στάση, ένας προσανατολισμός του χαρακτήρα, που καθορίζει την σχέση ενός ατόμου με τον κόσμο, και όχι προς ένα αντικείμενο αγάπης.

Ωστόσο, οι πιο πολλοί άνθρωποι πιστεύουν πως η αγάπη είναι το αντικείμενο, και όχι η ψυχική ικανότητα. Δεν βλέπουν πως η αγάπη είναι δράση, δύναμη της ψυχής, και γι' αυτό πιστεύουν πως εκείνο που χρειάζεται είναι το κατάλληλο αντικείμενο, και πως απο κεί και πέρα, όλα προχωρούν μόνα τους. Αυτή η αντίληψη, μπορεί να συγκριθεί με την αντίληψη του ανθρώπου εκείνου που θέλει να ζωγραφίσει, αλλά αντί να μάθει την τέχνη, ισχυρίζεται ότι δεν έχει τίποτα άλλο να κάνει, παρά να περιμένει το κατάλληλο αντικείμενο, και όταν το βρεί, θα το ζωγραφίσει θαυμάσια".

Τίποτα όμως δεν προχωρεί μόνο του. Η αγάπη δεν είναι κάτι που αφορά μόνο τους χτύπους της καρδιάς μας. Περισσότερο απο οπουδήποτε αλλού, απευθύνεται στο μυαλό και στο πνεύμα μας, και απαιτεί γιγαντιαία, συνειδητή και συνεχόμενη προσπάθεια, έτσι ώστε να αποκτήσει κανείς την ικανότητα για αγάπη.

Οι άνθρωποι κλείνουν μέσα τους την δυνατότητα ν' αναπτύξουν την αγάπη, σε όλα τα επίπεδα και όλες τις μορφές της, απο την πιο αδρή καθημερινή μορφή αγάπης, μέχρι την πιο παγκόσμια και μεταφυσική. Ομως για να γίνει αυτό, πρέπει ο άνθρωπος να συνειδητοποιήσει ότι τίποτα δεν παραχωρείται, τίποτα δεν χαρίζεται. Η ανάπτυξη της ικανότητας για αγάπη, είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που δεν μπορεί παρά να κρατά όσο και η ανθρώπινη ζωή.

Το να μαθαίνεις ν' αγαπάς, σημαίνει ότι βρίσκεσαι σε αδιάκοπη πορεία παρατήρησης, μελέτης, εξάσκησης. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος να μάθει κανείς ν' αγαπά, παρά μονάχα αγαπώντας. Η ικανότητα για αγάπη, αυξάνεται με τις ευκαιρίες που της δίνονται για ανάπτυξη.

Η διαδικασία είναι ατέλειωτη, γιατί το δυναμικό του ανθρώπου είναι άπειρο.

ΜΕΡΟΣ Γ΄
 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΒΟΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
 ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΤΗΝ ΥΠΟΝΟΜΕΥΟΥΝ.

Η αγάπη είναι μία και αδιαίρετη, ωστόσο έχει πολλές μορφές, (μητρική, αδελφική, ερωτική κ.λ.π) που θα τις εξετάσουμε στη συνέχεια. Υπάρχουν όμως ορισμένα στοιχεία που είναι κοινά σε κάθε μία από τις μορφές που παίρνει η αγάπη, τα οποία συντελούν στην ανάπτυξη και την ωριμανσή της, καθώς και κάποια άλλα που υποσκάπτουν τα θεμέλιά της και την υπονομεύουν.

Ξεκινώντας θα εξετάσουμε εκείνα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα σαν προϋπόθεση αν θέλουμε να οικοδομήσουμε υγιείς και δημιουργικές σχέσεις αγάπης. Η προσωπική Αυτονομία είναι ένας πρωταρχικός όρος που αν δεν επιτευχθεί θα οδηγήσει όπως θα δούμε στην συνέχεια σε παθολογικές μορφές αγάπης με κυρίαρχα στοιχεία τον εγωϊσμό, την εξάρτηση, την ζήλεια κ.λ.π. Η αυτονομία είναι η βασική προϋπόθεση για να πραγματώσει ένας άνθρωπος το δυναμικό του.

Ο Εριχ Φρόμ λέει, στη σελ. 32 του βιβλίου του " Η Τέχνη της Αγάπης " πως στην αγάπη συμβαίνει το παράδοξο οι δύο να γίνονται ένας και ωστόσο να παραμένουν πάντα δύο // Πράγματι, η αγάπη ανθίζει και αναπτύσσεται πάνω στην διαφορά. Η ομοιότητα δεν αποτελεί προϋπόθεση της αγάπης, αποτελεί παραποιήσή της, εφόσον ο καθένας από εμάς είναι ένας κόσμος ξεχωριστός, μια μοναδική και ανεπανάληπτη οντότητα. Η αγάπη δημιουργεί το " εμάς " χωρίς να καταστρέφει το " εμένα ". Ας δούμε τις απόψεις του Λέο Μπουσκάλια από το βιβλίο του " Γεννημένοι για την Αγάπη " σελ. 42 : " Στην πραγματικότητα υπάρχει τουλάχιστον ένας υποχρεωτικός όρος για κάποιο πρόσωπο που αγαπούμε, και ο όρος αυτός είναι ότι το άλλο πρόσωπο πρέπει να συνεχίσει ν' αναπτύσσεται σαν άτομο χωριστά από εμάς. Αν νοιώσουμε έστω και για μια στιγμή ότι εμποδίζουμε κάποιον από την ανάπτυξη και την ωρίμανση, πρέπει αμέσως και προσεκτικά

να εξετάσουμε την κατάσταση της αγάπης μας. Οχι μόνο είναι απαραίτητο να σεβόμαστε την ανάγκη για ανάπτυξη των ανθρώπων που αγαπούμε, αλλά και να την ενθαρρύνουμε, ακόμα και αν διαγράφεται ο κίνδυνος να τους χάσουμε. Φαίνεται ειρωνικό, αλλά είναι η πραγματική αλήθεια : η μοναδική ελπίδα για ν'αναπτυχθούν μαζί τα άτομα, είναι πρώτα απ'όλα να συνεχίσουν ν'αναπτύσσονται χωριστά... σελ. 270. Εχουμε ο καθένας μια μοναδική ιδιοσυγκρασία και έναν μοναδικό τρόπο ζωής. Αυτό, άλλωστε, είναι το ξεχωριστό δώρο μας στον κόσμο. Πόσο μονότονα θα ήταν αν εκφραζόμασταν όλοι με ομοιόμορφους και προβλέψιμους τρόπους... Οσο παραμένουμε ανοιχτοί στις διαφορές, διευρύνουμε αδιάκοπα τον εαυτό μας. Υπάρχουν τόσες διαφορετικές προσεγγίσεις στην ζωή, όσες και οι άνθρωποι σε τούτο τον πλανήτη που ζούμε. Όσες πιο πολλές απο τις προσεγγίσεις αυτές κατανοούμε και αποδεχόμαστε, τόσο πιο ολοκληρωμένη και στοργική γίνεται η αγάπη μας. Οι Γάλλοι λένε : " Ζήτω η διαφορά " Η αγάπη αντιλαλεί την φράση αυτή...σελ.334. Μόνο όταν τρέφουμε ένα μεγάλο και βαθύ σεβασμό για την μοναδικότητά μας, μπορούμε να επιβεβαιώνουμε τον εαυτό μας χωρίς κανένα φόβο για απόρριψη. Μέρος της μοναδικότητάς μας, είναι και η απόκλιση της γνώμης και ο δικός μας τρόπος που βλέπουμε τον κόσμο. Είναι εντελώς δυνατό για ώριμους ενήλικους να διαφωνούν απόλυτα και παρ'όλα αυτά ν'αγαπιούνται. Η διαφωνία στην ουσία, διευρύνει και πλουτίζει μια σχέση. Ο Λέο Μπουσκάλια παραθέτει ένα απόσπασμα του KAHILIL GIBRAN που αναφέρεται στην αξία που έχει το να μπορεί κανείς να είναι ο εαυτός του, να παραμένει ο εαυτός του μέσα στην σχέση σελ. 165 :

" Ν'αγαπάτε ο ένας τον άλλον, αλλά μην αφήνετε την αγάπη να μετατραπεί σε δεσμά.

Αφήστε την καλύτερα να είναι μια κινούμενη θάλασσα ανάμεσα στις ακτές της ψυχής σας.

Γεμίστε ο ένας την κούπα του άλλου αλλά μην πίνετε απο την ίδια κούπα.

Δώστε απο το δικό σας ψωμί, αλλά μην φάτε απο το ίδιο καρβέλι.

Τραγουδήστε και χορέψτε μαζί, χαρείτε.

Αλλά αφήστε ο καθένας τον εαυτό του να είναι μόνος του".

Συнуφασμένη με την αυτονομία, είναι και η ικανότητα του να μπορεί κανείς να μένει μόνος με τον εαυτό του. Κάθε στιγμή μεγάλης δημιουργίας προϋποθέτει στιγμές απομόνωσης και μοναξιάς. Ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " λέει στη σελ.130 : " Η ικανότητα να μένεις μόνος με τον εαυτό σου, είναι ακριβώς μια προϋπόθεση για την ικανότητα ν' αγαπάς. Αν είμαι προσκολλημένος σ' ένα πρόσωπο επειδή δεν μπορώ να σταθώ στα δικά μου πόδια, το πρόσωπο αυτό μπορεί να είναι σωτήρας μου, αλλά η σχέση μας δεν είναι σχέση αγάπης. Οσο και αν φαίνεται παράδοξο, η ικανότητα να μένεις μόνος είναι προϋπόθεση για να μπορείς ν' αγαπάς ". Και ο Λέο Μπουσκάλια λέει για το ίδιο θέμα στη σελ. 144 απο το ίδιο βιβλίο : " Στην πραγματικότητα, η μοναξιά, μας προσφέρει ένα τρόπο ν' αντιμετωπίσουμε τους φόβους μας μέσα απο την αυτο-αποκάλυψη. Θα μάθουμε ποιοι είμαστε μόνο όταν βρεθούμε έτοιμοι και πρόθυμοι να σκάψουμε πολύ βαθιά στα εσωτερικά τοιχώματα του εαυτού μας "... σελ. 320. Υπάρχει ένα όμορφο και σοφό γνωμικό, που λέει ότι " Ο θεός μιλάει περισσότερο με ψιθύρους ". Το περιβάλλον μας είναι συνήθως τόσο γεμάτο απο θορύβους και τόσο πολύ μας αποσπά την προσοχή και την δυνατότητα αυτοσυγκέντρωσης, ώστε χάνουμε το προνόμιο ν' ακούμε τους ψιθύρους του θεού. Χρειαζόμαστε χρόνο για τον εαυτό μας, να μένουμε απόλυτα μόνοι για περίσκεψη και διαλογισμό πάνω στην ζωή μας, τα αισθηματά μας, τις μυστικές σκέψεις και τα ονειρά μας. Ανεξάρτητα απο την αγάπη που έχουμε για τα δικά μας πρόσωπα, και απο την απόλαυση που μας προσφέρει η συντροφιά τους, η μοναξιά αποτελεί ουσιαστική ανάγκη αν θέλουμε να ελπίζουμε στην συνέχιση και την διεύρυνση της αγάπης.....

Η δίψα για τον δικό μου χρόνο, για τις ώρες που θα μείνω μόνος με τον εαυτό μου, δεν καταλαγιάζει ποτέ ". Η Αυτοσυνειδησία, η Αυτογνωσία, και η ικανότητα ν' αγαπάμε τον εαυτό μας αποτελούν βασικές προϋποθέσεις τόσο για την δημιουργία και την διατήρηση της εσωτερικής αυτονομίας μας, όσο και για την δημιουργία και την διατήρηση υγιών σχέσεων αγάπης. Το να γνωρίζεις τον εαυτό σου είναι το πρώτο βήμα για να κατανοήσεις τον άλλον άνθρωπο. Γιατί όπως λέει και ο Λέο Μπουσκάλια στη σελ. 225 του βιβλίου του " Γεννημένοι για την Αγάπη " , " η κατανόσή μας για τους άλλους ανθρώπους, περιορίζεται απ'όσα ξέρουμε για τον εαυτό μας ". Η διαδικασία της αυτοανάλυσης και της ενδοσκόπησης που είναι ένας δρόμος για να κατανοήσουμε τον εαυτό μας, μπορεί κάποτε να μας φέρει αντιμέτωπους με αλήθειες που δεν είμασταν προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουμε.

Ας δούμε τι λέει η KAREN HORNEY πάνω σ' αυτό, από το βιβλίο της " Αυτοανάλυση " σελ. 42 : " Αλλά και στην περίπτωση ακόμα που ένα άτομο πραγματικά φθάσει σε μια αυτογνωσία που το αναστατώνει βαθιά, πιστεύω ότι υπάρχουν διάφορες απόψεις πάνω στις οποίες μπορούμε να στηριχθούμε. Μια απ' αυτές είναι, ότι η ανακάλυψη μιας αλήθειας, δεν είναι μονάχα ένας παράγων που προκαλεί διαταραχή, αλλά έχει συγχρόνως και λυτρωτικό χαρακτήρα. Αυτή η λυτρωτική δύναμη που είναι συνυφασμένη με κάθε αλήθεια, μπορεί να υπερισχύσει από την επίδραση της διαταραχής, και μάλιστα από την πρώτη στιγμή.

Εάν συμβεί αυτό, τότε θ' ακολουθήσει αμέσως ένα αίσθημα ανακουφίσεως. Αλλά και στην περίπτωση ακόμα που υπερισχύει η επίδραση της διαταραχής, εξακολουθεί η ανακάλυψη μιας αλήθειας που αφορά το ίδιο το άτομο ν' αποτελεί τον προάγγελο μιας διεξόδου στα προβλημάτά του. Και αν ακόμα το άτομο δεν βλέπει καθαρά την αλήθεια αυτή, θα την νοιώσει διαισθητικά και έτσι θα αποκτήσει δυνάμεις για να προχωρήσει παρά πέρα " .

Τα αποτελέσματα της αυτογνωσίας και της αυτοσυνείδησης είναι ν' απελευθερωθεί το άτομο απο εσωτερικές δεσμεύσεις και αναστολές, και όντας ελεύθερο και δίχως απωθημένα, να επιχειρήσει να πραγματώσει το είναι του, σε μια σχέση αγάπης, μέσα σε απόλυτη ελευθερία. Ας δούμε τι λέει Ο Ρόλλο Μήν, στο Βιβλίο του " Η Ερευνα του Ανθρώπου για τον εαυτό του " σελ. 176 : " Το ότι η αυτο - συνειδησία και η ελευθερία συμβαδίζουν, φαίνεται στο γεγονός ότι όσο λιγότερη αυτοσυνειδησία έχει ένα άτομο, τόσο περισσότερο ανελεύθερος είναι. Μ'άλλα λόγια, όσο περισσότερο βρίσκεται κάτω απο τον έλεγχο αναστολών, καταπιέσεων παιδικών καθηλώσεων τις οποίες έχει ξεχάσει " συνειδητά " ενώ αυτές λειτουργούν στο ασυνείδητο, τόσο περισσότερο ωθείται απο δυνάμεις τις οποίες δεν ελέγχει...σελ.177. Καθώς το άτομο αποκτά μεγαλύτερη αυτοσυνειδησία το φάσμα των επιλογών και η ελευθερία του αυξάνονται ανάλογα...Η ελευθερία είναι αθροιστική. Μια επιλογή που γίνεται ελεύθερα κάνει εφικτή και μιαν επόμενη επιλογή...σελ. 180. Έτσι η ελευθερία δεν μόνο θέμα κατάφασης ή άρνηση μιας συγκεκριμένης απόφασης : είναι κυρίως η δικιά μας δυνατότητα να ζυμώσουμε και να δημιουργήσουμε τον εαυτό μας. Ελευθερία είναι η ικανότητα χρησιμοποιώντας την φράση του Νίτσε " να γίνουμε ότι πραγματικά είμαστε ".

Αν και θα εξετάσουμε την φύση της αγάπης στον εαυτό μας σε επόμενο κεφάλαιο, ας κάνουμε εδώ μια πρώτη προσέγγιση μέσα απο το Βιβλίο του Λέο Μπουσκάλια " Η Αγάπη " σελ.123 : " Πριν ο άνθρωπος μπορέσει να αγαπήσει όλους τους ανθρώπους ή όποιον άνθρωπο η πρώτη του υπευθυνότητα απέναντι στην αγάπη είναι και πάντα θα είναι να αγαπήσει τον εαυτό του. Η δήλωση του Ευαγγελίου " Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν " προϋποθέτει αγάπη για τον εαυτό μας, και υπονοεί ότι ο άνθρωπος " θα " αγαπήσει τους άλλους στο βαθμό που αγαπά τον εαυτό του... Ολοι οι άνθρωποι σχετίζονται μεταξύ τους σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, αλληλοσυνδέονται, και ο κάθε άνθρωπος που έρχεται πιο κοντά στον εαυτό του, κατά

κάποιον τρόπο έρχεται και πιο κοντά στους άλλους ". Συνεχίζουμε απο το βιβλίο του Λ. Μπουσκάλια " Γεννημένοι για την αγάπη " σελ. 67. " Είσαι ο τέλειος εαυτός σου. Κανένας δεν μπορεί να είναι καλύτερος απο εσένα όσο και αν το επιθυμεί. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν διαθέτεις την ικανότητα να γίνεις κάτι περισσότερο απο αυτό που είσαι. Σημαίνει απλά,ότι δεν βρίσκεσαι σε ανταγωνισμό με κανέναν... σελ. 219. Ανθρωποι που νοιώθουν άνετα και καλά με τον εαυτό τους δεν απειλούνται εύκολα απο το μέλλον. Διατηρούν πάντοτε μ'ενθουσιασμό μια εικόνα σιγουριάς ανεξάρτητα αν όλα γκρεμίζονται γύρω τους,ή συνεχίζουν την πορεία τους. Διαθέτουν μια σταθερή και αμετακίνητη βάση προσωπικής βεβαιότητας και αυτοσεβασμού. Μολονότι ενδιαφέρονται να μάθουν τι σκέπτονται οι άλλοι γι'αυτούς,το ενδιαφέρον αυτό είναι υγιές. Αντιμετωπίζουν τις εξωτερικές δυνάμεις,περισσότερο σαν μια πρόκληση παρά σαν απειλή...σελ. 187. Η αγάπη για τον εαυτό μας αποτελεί μια υγιή αναγκαιότητα και όσο κατευθύνεται προς τα έξω,δεν έχει καμιά σχέση με τον εγωκεντρισμό.Η αγάπη για τον εαυτό μας θεμελιώνεται στη βασική αλήθεια ότι είμαστε ικανοί να δώσουμε μόνο ότι έχουμε, και να διδάξουμε μόνο όσα ξέρουμε. Ο σκοπός είναι ν'αναπτύξουμε τον καλύτερο δυνατό εαυτό,εκείνον που θα μας δώσει την δυνατότητα να τον μοιραστούμε με τους άλλους. Είναι αδύνατο ν'αγαπάμε τους άλλους περισσότερο απο τον εαυτό μας,και απο την στιγμή που η αγάπη μας είναι χωρίς όρια,υπάρχει απεριόριστη ελπίδα σελ. 343. Η αυτοεκτίμηση ,μια λέξη που κακοποιήθηκε πολύ τελευταία, είναι στοιχείο απαραίτητο για την αγάπη. Αν δεν νοιώθουμε ότι αξίζουμε την αγάπη,είναι πολύ πιθανό να μην τη συνατήσουμε ποτέ. Οι κρίσεις που κάνουμε για τον εαυτό μας,αντανακλούν σε κάθε απόφασή μας και σε κάθε πράξη μας.... Η αυτοεκτίμηση είναι το συμπλήρωμα της αυτο - αξίας. Αντί να κατεφεύγουμε αδιάκοπα στη σύγκριση,είναι καλύτερα να επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στις δικές μας δυνάμεις και να χρησιμοποιούμε την ενεργητικότητά

μας για να φέρουμε στην επιφάνεια τις αδρανοποιημένες ικανότητές μας και τα κρυφά ταλέντα μας.. Θα κάνουμε πολλά θαυμάσια πράγματα για την αυτοεκτιμησή μας όταν αποδεχτούμε αυτό που είμαστε και προστρέξουμε στις δυνάμεις μας, και όχι στις αδυναμίες μας. Όταν αποδεχτούμε τον εαυτό μας, το σώμα μας, το νού μας και το πνεύμα μας, θα σταματήσουμε να τον υποτιμάμε, και θα συγκεντρωθούμε στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων εκείνων, που μας οδηγούν προς την τελειοποίησή μας. Στο σημείο αυτό αρχίζουμε να κατανοούμε τι σημαίνει ν'αξίζεις την αγάπη".

Όμως εκτός από την εμπιστοσύνη απέναντι στον εαυτό μας, βασική προϋπόθεση για να μπορέσει να αναπτυχθεί η αγάπη είναι και η Εμπιστοσύνη στο σύντροφό μας, και στη σχέση που αναπτύσσουμε μαζί του.

Ο Διδάσκαλος ΜΙΚΗΑΕΛ ΑΙΒΑΝΗΟΒ λέει στο βιβλίο του " Το βιβλίο της Θεϊκής Μαγείας " για την δύναμη της Εμπιστοσύνης στη σελ. 35 : " Οι υπόνοιες, η δυσπιστία, η αμφιβολία, είναι δυνάμεις καταστρεπτικές, θέτουν σε κίνηση αρνητικές δυνάμεις που το ανθρώπινο ον βάζει σε κίνηση και εκπέμπει, χωρίς να το αντιλαμβάνεται.

Όταν υποπτεύεστε κάποιον, τον σπρώχνετε να κάνει αυτό για το οποίο τον υποπτεύεστε. Με τις υπονοιές σας και της κατηγορίες σας, δημιουργείτε τις ευνοϊκές συνθήκες, προκαλείτε στον άλλον υποβολή, και τον αναγκάζετε να υποκύψει... Γίνεστε ασυνείδητα δημιουργοί του καλού και του κακού. Πρέπει να καταλάβετε αυτόν τον ψυχολογικό και μαγικό νόμο. Πρέπει να υπολογίζετε στο γεγονός ότι το ανθρώπινο ον έχει δύο φύσεις : Μια ανώτερη και μια κατώτερη, και τα αποτελέσματα που προκαλείτε πάνω σ'ένα ον, εξαρτώνται από τις δυνάμεις που ξυπνάτε στη μια ή την άλλη από τις δύο αυτές φύσεις... Η εμπιστοσύνη είναι απόλυτα απαραίτητη για να λειτουργήσουν τα πάντα. Η εμπιστοσύνη ξυπνάει ότι είναι θεϊκό μέσα στους άλλους. " Ο Εριχ Φρόμ στο Βιβλίο του " Η τέχνη της Αγάπης " σελ. 141 λέει για το ίδιο θέμα. " Στη σφαίρα των ανθρώπινων

σχέσεων η πίστη είναι μια απαραίτητη ιδιότητα κάθε σοβαρής αγάπης ή φιλίας. Το να έχεις πίστη σ' ένα άλλο πρόσωπο, σημαίνει να είσαι βέβαιος για το αξιόπιστο και τη σταθερότητα των θεμελιωδών αρχών του, του πυρήνα της προσωπικότητάς του, της αγάπης του. Μ' αυτό δεν εννοώ ότι ένα πρόσωπο δεν μπορεί ν' αλλάξει γνώμη για οποιοδήποτε ζήτημα, αλλά ότι οι βασικές του κατευθύνσεις παραμένουν ίδιες, ότι π.χ. ο σεβασμός του για την ανθρώπινη ζωή και αξιοπρέπεια είναι μέρος του εαυτού του, χωρίς να υπόκειται σε αλλαγή. Μ' αυτή την έννοια έχουμε πίστη στον εαυτό μας. σελ. 142. Αν δεν έχουμε πίστη στη σταθερή παρουσία του εαυτού μας, το αίσθημα της ταυτότητάς μας απειλείται και εξαρτιόμαστε από τους άλλους, που η επιδοκιμασία τους γίνεται τότε η βάση για το αίσθημα της ταυτότητας. Μόνο αυτός που πιστεύει στον εαυτό του, μπορεί να είναι πιστός στους άλλους... Εκείνο που ενδιαφέρει σε σχέση με την αγάπη, είναι η πίστη στην δική μας αγάπη, στην ικανότητά της να προκαλεί αγάπη στους άλλους, και στην αξιοπιστία της".

Ας δούμε τώρα και τις απόψεις του Λ. Μπουσκάλια από το βιβλίο του " Γεννημένοι για την αγάπη " σελ. 95 : " Η εμπιστοσύνη είναι μια από τις βασικές ιδιότητες της αγάπης... Επιθυμούμε βαθιά μέσα μας να ξέρουμε και να πιστεύουμε ότι οι άνθρωποι που μας περιβάλλουν μας υποστηρίζουν... Όταν βεβαιωθούμε για την αγάπη τους όλα πλέον είναι δυνατά. Αποκτούμε το θάρρος να ωριμάσουμε και να τολμήσουμε πέρα από τους φανταστικούς περιορισμούς μας. Βρίσκουμε την δύναμη να ξεπεράσουμε τους φόβους μας και να διασπάσουμε τον κλοιό των αυτοκαταστρεπτικών συνηθειών. Ανακαλύπτουμε το δικό μας δρόμο και εγκαταλείπουμε την γκρίνια, τα παράπονα, και τα απωθημένα συναισθήματα. Όλα αυτά τα μικρά θαύματα, είναι δυνατά, όπου η αγάπη περιβάλλεται από εμπιστοσύνη και σογουριά... σελ. 228. Όταν παύουμε να εμπιστευόμαστε, οι αρνητικές δυνάμεις αναλαμβάνουν

τον έλεγχο. Οι καλές προθέσεις περιάνε απαρατήρητες, μέσα σ' ένα μυαλό που συνωστίζονται αμφιβολίες και υποψίες. Στην περίπτωση αυτή, οποιαδήποτε εκδήλωση αγάπης, είναι ύποπτη και υποκρύπτει άλλους σκοπούς. Έτσι η καθημερινή μας συμπεριφορά οδηγεί σε μεγάλα ψυχικά τραύματα. Ανησυχούμε και αγωνιούμε ότι αν δείξουμε στους άλλους μεγάλη εμπιστοσύνη θα εξαπατηθούμε. Και ούτε που σκεφτόμαστε, ποιες θα είναι οι συνέπειες αν δεν δείξουμε αρκετή εμπιστοσύνη...σελ. 241. Οπου δεν υπάρχει πίστη, δεν μπορεί να υπάρξει αγάπη. Η αγάπη, όμοια με την πίστη, απαιτεί εμπιστοσύνη χωρίς διασφάλιση. Όπως συμβαίνει με όλες τις καταστάσεις του πνεύματος, δεν μπορεί να υπάρξει καμμιά βεβαιότητα, γιατί η πίστη πηγαίνει πέρα απο την λογική και την απόδειξη, και η αγάπη είναι πιο πάνω και απ' αυτά. Αν πραγματικά τις χρειαζόμαστε, υπάρχουν πολλές απλές αποδείξεις για την ύπαρξη της αγάπης στην καθημερινή μας ζωή : Φυτεύουμε ένα σπόρο και γίνεται λουλούδι, αγγίζουμε κάποιον και δυναμώνει η αυτοπεποιθησή του.. Η αγάπη δεν έχει την παραμικρή ευκαιρία να επιβιώσει, αν την αμφισβητούμε αδιάκοπα ή αν απαιτούμε την επικυρωσή της. Ο Πασκάλ είπε ότι : " Η πίστη είναι διαφορετική απο την απόδειξη. Η τελευταία είναι ανθρώπινη, η πρώτη είναι απο τον θεό ".

Ένας άλλος πολύ καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξη της αγάπης είναι Ειλικρίνεια και η Εντιμότητα που έχουμε τόσο απέναντι στον εαυτό μας όσο και απέναντι στους άλλους. Ας παρακολουθήσουμε ξανά την σκέψη του Λ. Μπουσκάλια απο το ίδιο βιβλίο σελ. 131 : " Να είσαι αληθινός απέναντι στον εαυτό σου. Πολλοί απο μας δυσκολευόμαστε να δείξουμε το αληθινό μας πρόσωπο ακόμα και στον ίδιο μας τον εαυτό... Καταφεύγουμε σε μεταμφιέσεις και ορχηστρώνουμε μικρές συνήθειες πίσω απο τις οποίες κρυβόμαστε, πιστεύοντας ότι αυτά τα προσωπεία, όμοια με ασπίδες θα μας προστατέψουν απο τα διαπεραστικά βλέμματα των άλλων... Η ειρωνία είναι, ότι το πρόσωπο που προσπαθούμε να κουκουλώσουμε στον

εαυτό μας, είναι αυτό κριβως που αναζητούν σε μας οι άλλοι... Ο μοναδικός τρόπος για να μας συμπαθήσουν και να μας αγαπήσουν, είναι να μην φοβόμαστε να δείχνουμε το αληθινό μας πρόσωπο. Ενεργώντας με τον τρόπο αυτό, όλα όσα νομίζαμε ότι χάσαμε απο την εικόνα μας, τα κερδίζουμε στο πολλαπλάσιο σε εμπιστοσύνη και σεβασμό. Θυμάμαι ένα μυθιστοριογράφος που περιέγραφε κάποιον απ'τους ηρώες του " όχι τόσο πολύ σαν μια ανθρώπινη ύπαρξη, όσο σαν ένα εμφύλιο πόλεμο ". Οσοι βρεθήκαμε σ'αυτή την μάχη, ανάμεσα στο ποιό είμαστε και ποιό νοιώθουμε ότι θα έπρεπε να είμαστε για να μας αγαπήσουν, σίγουρα θ'αναγνωρίσουμε το χαρακτήρα αυτό...σελ. 200.

Η τελειότητα δεν είναι πιστοποιητικό για την αγάπη, η εντιμότητα όμως είναι. Οι πιο πολλοί άνθρωποι, λέμε ψέμματα στον εαυτό μας και στους άλλους πιστεύοντας ότι με αυτόν τον τρόπο κάνουμε τα πράγματα πιο απλά και πιο άνετα. Αλλά με το πέρασμα του χρόνου, τα ψέμματα όσο μικρά και αν είναι, δημιουργούν αντί να λύνουν προβλήματα. Τα περισσότερα ψέμματα στην αγάπη, προέρχονται απο την εσφαλμένη αντίληψη ότι πρέπει να είμαστε τέλειοι για να μας αγαπούν. Φοβόμαστε την αλήθεια επειδή μπορεί να αποκαλύψει κάποιες αδυναμίες μας. Πρέπει να θυμόμαστε ότι η υπεροχή είναι η επιδίωξη της τελειότητας, όχι το επιστέγασμά της. Λέμε ψέμματα στους άλλους, επειδή νοιώθουμε ότι όλοι πρέπει να μας αγαπούν... Λέμε ψέμματα στον εαυτό μας, για να μην έρθουμε αντιμέτωποι με τα προβλημάτα μας. Μαθαίνουμε να επικαλύπτουμε την δυσάρεστη πραγματικότητα, με την αυταπάτη.. Το ψέμα δεν λειτουργεί. Είναι μια απο τις κορυφαίες αιτίες στις αποτυχημένες σχέσεις. Τίποτε δεν αποδεικνύεται περισσότερο σαρωτικό και καταστροφικό, όσο η διαπίστωση ότι έχουμε εξαπατηθεί απο τους ίδιους τους ανθρώπους που εμπιστευθήκαμε. Η εντιμότητα είναι πάντοτε η καλύτερη πολιτική. Δεν υπάρχει εξαίρεση. Η διαδικασία αρχίζει απο την εντιμότητα απέναντι στον εαυτό μας, και καταλήγει με την επαρκή φροντίδα για τους άλλους.

Όλα τα πράγματα που αποσιωπούνται ή που κατανοούνται σιωπηρά ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, μπορούν να υψώσουν ένα ολόκληρο βουνό ασυμμετρίας και παρεξήγησης ".

Η Υποχωρητικότητα, η Κατανόηση, η Ευκαμψία, η Προσαρμοστικότητα, η Συνεργασία καθώς και η Υπομονή και η Επιμονή είναι μερικές ακόμη έννοιες συνυφασμένες με την αγάπη. Απο το ίδιο βιβλίο του Λ. Μπουσκάλια διαβάζουμε : σελ. 215 " Μέσα στην αγάπη είναι προτιμότερο να κάνουμε παραχωρήσεις παρά να κερδίζουμε σημεία σελ. 301. Πριν ακόμα μπούμε στην διαδικασία μιας σχέσης, καλό θα ήταν να ρωτήσουμε τον εαυτό μας πόσο είμαστε πρόθυμοι και έτοιμοι για συμβιβασμούς. Αν νοιώθουμε απόλυτα ολοκληρωμένοι και ακέραιοι σαν άτομα, απρόθυμοι για προσαρμογές και αναδιευθετήσεις του εαυτού μας, θα ήταν ίσως καλύτερα να τα βγάλουμε πέρα μόνοι μας, αποφεύγοντας έτσι τον πόνο και την δυστυχία που θα προκαλούσαμε στον εαυτό μας και τον συντροφό μας... Κανένας ωστόσο δεν μας ζητάει να εγκαταλείψουμε εκείνο που πραγματικά είναι ουσιώδες για τον εαυτό μας.... Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ξέρουμε πότε να δράσουμε ή να αδρανήσουμε, πότε να μιλήσουμε ή να σιωπάσουμε, πότε να υποχωρήσουμε ή να παραμείνουμε σταθεροί, πότε να περιορίσουμε τα όρια μας και πότε να τα επεκτείνουμε. Στην αγάπη γινόμαστε σοφοί όταν φτάσουμε σε μια ισορροπία ανάμεσα στην προθυμία μας για υποχωρήσεις και στην γνώση για τα όρια της ενδοτικότητας, πριν πληγώσουμε τον εαυτό μας, και τους άλλους...σελ. 27. Πριν πολλά χρόνια στην Ταϊλάνδη, είχα ένα Βουδιστή δάσκαλο, που δίδασκε την συναισθηματική επιβίωση με μια απλή περιγραφή :

" Να είσαι σαν τό μπαμπού ". Είναι σκληρό και δυνατό απέξω και μαλακό και αχαιχτό απο μέσα. Οι ρίζες του είναι σταθερές μέσα στο έδαφος και διαπλέκονται ελεύθερα με άλλες ρίζες για αμοιβαία δύναμη και υποστήριξη.

Το στέλεχος κυματίζει ανάλογα με την κατεύθυνση του ανέμου, και λυγίζει, αντί να αντισταθεί... Συνήθως τα πράγματα δεν είναι όλα

καλά ή κακά, όλα σωστά ή όλα λάθος. Δεν είναι τόσο απλή η ζωή. Οι απαντήσεις και οι λύσεις που επιζητούμε βρίσκονται κατά κανόνα, ανάμεσα στα αντίθετα. Όταν επιμένουμε να βλέπουμε τα πράγματα μόνο μαύρα ή άσπρα, απομακρυνόμαστε ακόμη περισσότερο από την κατανόηση και κάνουμε πιο σκληρή την απομονωσή μας από την αλήθεια. Η ενδοτικότητα δεν σημαίνει παραίτηση, όπως και η ευκαμψία δεν είναι σημάδι ότι μας λείπει η πεποίθηση. Τις περισσότερες φορές, όταν είμαστε πρόθυμοι να ενδώσουμε λίγο, αποκομίζουμε πολύ περισσότερα απ' όσα θα μπορούσαμε να φανταστούμε...σελ.146.

Ένα από τα βασικότερα δόγματα της επιστήμης, είναι ότι η προσαρμοστικότητα αποτελεί το κλειδί της επιβίωσης... Άτομα που είναι απρόθυμα να προσαρμόσουν ή να τροποποιήσουν την συμπεριφορά τους βλέπουν το συμβιβασμό σαν ψυχολογική αδυναμία, ή το λιγότερο σαν μια φοβερή συνέπεια. Αδυνατούν να κατανοήσουν πως υπάρχει μια τεράστια διαφορά ανάμεσα στην υποχώρηση μέσω του εξαναγκασμού και στην εκούσια υποχώρηση. Η ενδοτικότητα είναι ένας σημαντικός τρόπος προσφοράς όταν δύο άνθρωποι αγαπούν ο ένας τον άλλον. Εκείνο που νομίζουμε ότι χάσαμε, με την έννοια της κυριαρχίας και του ελέγχου του άλλου, το κερδίσαμε σε πολλαπλάσιο βαθμό με την έννοια της σιγουριάς και της ειρηνικής συνύπαρξης. Δεν χάνεις μέσα στο συμβιβασμό, ανακαλύπτεις...σελ. 318. Κατανόηση στην αγάπη, σημαίνει ν'απαλλαγούμε από τις προσδοκίες και τις αντιλήψεις μας, επιτρέποντας σε οποιαδήποτε υπαρκτή απόδειξη αλήθειας, να παρουσιάσει τον εαυτό της.

Σημαίνει απελευθέρωση από στερεότυπα και άκαμπτες προκαταλήψεις και πνεύμα ανοιχτό σε νέες εμπειρίες. Η δήλωση ότι δεν αγαπάμε κάτι ή κάποιους συνήθως σημαίνει πως είμαστε ανίκανοι να δούμε καθαρά το κάτι ή τους κάποιους. Για να φτάσουμε σε μια καλύτερη κατανόηση, απαιτείται μια αργή και επίπονη πορεία, αλλά η ανταμοιβή είναι μεγάλη. Ίσως ανακαλύψουμε ότι μόλο που είναι οδυνηρό να μάθουμε καινούργια πράγματα, μακροπρόθεσμα θα ήταν ακόμα πιο

οδυνηρό και δαπανηρό αν πυριμέναμε άτομα στατικά ".

" Η Αγάπη δεν είναι γι' αυτούς που νικιούνται εύκολα, ούτε γι' αυτούς που απογοητεύονται γρήγορα " λέει ο Μπουσκάλια θέλοντας να τονίσει την αξία της υπομονής και της επιμονής και στη σελ. 134 λέει : " Η φύση μας προσφέρει μια απεριόριστη ποικιλία απο φυτά που μας ευχαριστούν και μας μαγεύουν. Δεν γκρινιάζουμε και δεν απαιτούμε να βγάλουν μπουμπούκια ή φύλλα όταν εμείς το θέλουμε. Απλώς τα παρακολουθούμε να κάνουν αυτό που καθόρισε η φύση τους, να μεγαλώνουν και ν' ανθίζουν με το δικό τους ρυθμό. Θα ήταν λογικό να διατηρούσαμε την ίδια συμπεριφορά και απέναντι στους ανθρώπους που αγαπάμε, απο την στιγμή μάλιστα που δεν έχουμε πλήρη επίγνωση του εσωτερικού τους αγώνα... Ορισμένες φορές η καλύτερη υπηρεσία που μπορούμε να προσφέρουμε, σ' αυτούς που αγαπάμε, είναι να σταθούμε δίπλα τους σιωπηλοί, υπομονετικοί, και αισιόδοξοι. Να δείχνουμε κατανόηση και να περιμένουμε...σελ. 140. Η υπομονή δεν είναι απο τα χαρακτηριστικά που καλλιεργούνται ιδιαίτερα στον πολιτισμό μας. Αντίθετα μάλιστα, διαπιστώνουμε πολύ συχνά πόσο ανυπόμονοι είμαστε με την υπομονή. Θέλουμε κάτι και το θέλουμε τώρα. Θέλουμε να αλλάξει η ζωή μας τούτη την στιγμή. Παραβλέπουμε το γεγονός ότι αν επιζητούμε σωστή δράση ορθές απαντήσεις και σταθερή αλλαγή, πρέπει να περιμένουμε. Πράγματα όπως η προσεκτική ανάλυση, η βαθύτερη εξέταση και ο ήρεμος συλλογισμός, απαιτούν χρόνο. Αυτό αληθεύει ιδιαίτερα σε ότι έχει σχέση με την αγάπη. Αν αυτό που προσδοκούμε απο τις σχέσεις, δεν έρθει αυτοστιγμή, αναζητούμε την έξοδο, αδιαφορώντας για τον χρόνο, την καρτερικότητα και την σταθερότητα, στοιχεία αλληλένδετα στην διαδικασία για την εδραίωση μιας σχέσης. Η υπομονή μας ανταμοίβει με το δυνάμωμα των σχέσεων και αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό για κάτι μόνιμο και ανθρώπινο ". Ο Αλφρεντ Αντλερ στο βιβλίο " ΑΓΑΠΗ " (που αποτελείται απο κείμενα των Αντλερ, Κρισναμούρτι, Ράσσελ κ.λ.π. πάνω στην αγάπη)

σελ. 15 λέει για την συνεργασία : " Ένας σύντροφος σ'ένα συνεργατικό καθήκον δεν μπορεί να δεχθεί μια θέση υποταγής και δουλικότητας. Δύο άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί καρποφόρα αν ο ένας θέλει να κυβερνά και να εξαναγκάζει τον άλλο στην υπακοή.. κανένας δεν μπορεί να δεχτεί μια θέση κατωτερότητας χωρίς θυμό και δυσαρέσκεια. Οι σύντροφοι πρέπει να είναι ισότιμοι. Και όταν οι άνθρωποι είναι ισότιμοι,βρίσκουν ένα τρόπο για να ξεπερνούν τις δυσκολίες τους....Στο σημερινό πολιτισμό μας,οι άνθρωποι συχνά δεν είναι προετοιμασμένοι για την συνεργασία. Η εκπαίδευσή μας έχει πάρει πολύ έντονα την κατεύθυνση της ατομικής επιτυχίας,την κατεύθυνση να σκεφτόμαστε τι μπορούμε να πάρουμε απο την ζωή και όχι τι μπορούμε να δώσουμε σ'αυτήν. Καταλαβαίνουμε εύκολα ότι όπου συναντάμε δύο ανθρώπους που ζούν μαζί στη στενή σχέση που απαιτεί ο γάμος,οποιαδήποτε αποτυχία στη συνεργασία, στην ικανότητα να ενδιαφέρονται για τον άλλο,θα έχει τις πιο σοβαρές συνέπειες."

Η φροντίδα,η Ευθύνη,ο Σεβασμός και η Γνώση είναι στοιχεία που δεν είναι δυνατόν να λείπουν απο την αγάπη σε οποιαδήποτε μορφή και αν αυτή εκδηλώνεται.

Τα τέσσερα αυτά δομικά στοιχεία της αγάπης αναλύει ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 38 : " Οτι η αγάπη περιέχει την φροντίδα είναι ολοφάνερο στην αγάπη μιας μητέρας για το παιδί της. Καμμία διαβεβαίωση για την αγάπη της,δεν θα μας φαινόταν ειλικρινής,αν την βλέπαμε να μην δείχνει φροντίδα για το μωρό,αν παραμελούσε την τροφή του,την καθαριότητά του, ή την σωματική του άνεση... Δεν είναι διαφορετικά τα πράγματα και όταν,πρόκειται για την αγάπη προς τα ζώα ή τα λουλούδια. Αν μια γυναίκα μας έλεγε ότι αγαπά τα λουλούδια και βλέπαμε ότι ξεχνούσε να τα ποτίσει ασφαλώς δεν θα πιστεύαμε στην " αγάπη " της για τα λουλούδια.Αγάπη είναι το ενεργητικό ενδιαφέρον για την ζωή και την ανάπτυξη αυτού που αγαπάμε. Οπου αυτό το

ενεργητικό ενδιαφέρον λείπει, δεν υπάρχει αγάπη...σελ. 39. Αλλά η φροντίδα και το ενδιαφέρον συνοδεύονται και από μια άλλη ιδιότητα της αγάπης : Την Ευθύνη. Σήμερα η ευθύνη συχνά υποδηλώνει, ένα καθήκον, κάτι που επιβάλλεται σε ένα άτομο απ'έξω. Αλλά η ευθύνη στην αληθινή της έννοια, είναι μια ολοκληρωτικά θεληματική αυτόβουλη πράξη. Είναι η ανταποκρισή μου, στις ανάγκες, φανερές ή κρυφές ενός άλλου ανθρώπου. Να είσαι " υπεύθυνος " σημαίνει να είσαι έτοιμος και ικανός να ανταποκριθείς.. Ο άνθρωπος που αγαπά ανταποκρίνεται. Νοιώθει υπεύθυνος για τους συνανθρώπους του όπως νοιώθει υπεύθυνος και για τον εαυτό του. Αυτή η ευθύνη στην περίπτωση της μητέρας και του μωρού, αναφέρεται κυρίως στην φροντίδα των σωματικών, υλικών αναγκών. Στην αγάπη ανάμεσα σε ενήλικους αναφέρεται κυρίως στις ψυχικές ανάγκες του άλλου ατόμου.

Η ευθύνη θα μπορούσε εύκολα να ξεπέσει στην κυριαρχία και την κατοχή, αν δεν υπήρχε ένα τρίτο συστατικό στοιχείο της αγάπης, ο Σεβασμός. Ο σεβασμός δεν είναι φόβος ή δέος αλλά σημαίνει την ικανότητα να βλέπεις ένα άτομο όπως είναι και να έχεις επίγνωση της μοναδικής του ατομικότητας. Σεβασμός σημαίνει φροντίδα για να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί το άλλο άτομο όπως είναι. Ο σεβασμός λοιπόν σημαίνει την απουσία εκμετάλλευσης. Θέλω το πρόσωπο που αγαπώ να αναπτυχθεί και να εξελιχθεί για το δικό του καλό, και με τον δικό του τρόπο, και όχι με τον σκοπό να με υπηρετήσει. Αν αγαπώ τον άλλον, τότε νοιώθω ένα μαζί του, αλλά όπως αυτός είναι, όχι όπως εγώ θα είχα ανάγκη να είναι, σαν ένα αντικείμενο για την εξυπηρέτησή μου.

Είναι φανερό ότι ο σεβασμός είναι δυνατός μόνο αν εγώ έχω φτάσει στην ανεξαρτησία, αν εγώ μπορώ να σταθώ και να βαδίσω χωρίς να έχω ανάγκη δεκανίκια, χωρίς να είμαι υποχρεωμένος να κυριαρχώ ή να εκμεταλλεύομαι κάποιον άλλο.

Ο σεβασμός υπάρχει μόνο πάνω στην βάση της Ελευθερίας.

" L' AMOUR EST L' ENFANT DE LA LIBERTE " λέει ένα παλιό γαλλικό

τραγούδι. Η αγάπη είναι παιδί της λευτεριάς, ποτέ της κυριαρχίας. Δεν είναι δυνατόν να σέβεσαι ένα πρόσωπο, αν δεν το γνωρίζεις. Η φροντίδα και η ευθύνη θα ήταν τυφλές, αν δεν τις οδηγούσε η Γνώση. Η γνώση θα ήταν κούφια, αν δεν την παρακινούσε το ενδιαφέρον. Υπάρχουν πολλά επίπεδα, πολλά στρώματα γνώσης. Η γνώση που είναι μια πλευρά της αγάπης, δεν σταματά στην περιφέρεια, αλλά προχωρεί στον πυρήνα, στο κέντρο. Είναι δυνατή, μόνο αν μπορώ να ξεπεράσω το ενδιαφέρον για τον εαυτό μου, και να δω το άλλο άτομο με τα δικά του κριτήρια. Μπορώ να καταλάβω π.χ. ότι κάποιος είναι θυμωμένος ακόμα και αν δεν το δείχνει φανερά. Μπορώ όμως ίσως και να τον ξέρω ακόμα βαθύτερα. Τότε ξέρω ότι είναι ανήσυχος και στενοχωρημένος, πως νοιώθει μόνος και ένοχος. Τότε καταλαβαίνω ότι ο θυμός του είναι μια εκδήλωση απο κάτι βαθύτερο, και τον βλέπω σαν άνθρωπο που αγωνιά και βασανίζεται, σαν άνθρωπο που υποφέρει μάλλον, παρά σαν οργισμένο. "

Ενα άλλο βασικό χαρακτηριστικό της αγάπης είναι η Ανιδιοτέλεια. Η αληθινή αγάπη, όπως είδαμε να λέει και ο Εριχ Φρόμ παραπάνω μιλώντας για τον σεβασμό, δεν μπορεί ποτέ να είναι ωφελιμιστική. Η μεγαλύτερη ευδαιμονία που μπορεί να εισπράξει ένας άνθρωπος προέρχεται απο αυτή καθαυτή την πράξη της προσφοράς.

Ας δούμε τι λέει ο Λ. Μπουσκάλια απο το ίδιο βιβλίο σελ. 297 :
 " Η αγάπη απονέμεται πάντα σαν δώρο, ελεύθερα, πρόθυμα, απροσδόκητα. Προσφέρεται ακόμα και όταν οι άλλοι δεν την αναγνωρίζουν και δεν την εκτιμούν. Δεν αγαπάμε για να μας αγαπήσουν, αγαπάμε γιατί έτσι νοιώθουμε. σελ. 193. Η υψηλότερη μορφή αγάπης έρχεται απο την υπέρβαση του εαυτού και απο την επικεντρωσή μας, στις ανάγκες των άλλων, και του κόσμου μέσα στον οποίο ζούμε. Αποτελεί, ίσως, περίεργο φαινόμενο οτι ξεχνώντας το εγώ, βλέπουμε τον εαυτό μας πιο καθαρά, και ακόμα, όταν φτάνουμε στο δόσιμο του εαυτού, ανταμειβόμαστε με το μεγαλύτερο κέρδος...σελ. 181. Υπάρχει μια επωδός που ακούγεται συχνά ανάμεσα στους ανθρώπους.

Εγώ την αποκαλώ, το μήνυμα " θα σε αγαπώ αν " . Αυτό το είδος της αγάπης, που προσφέρεται με ειδικούς όρους, δεν θα τα καταφέρει να λειτουργήσει ποτέ, αφού προϋποθέτει ή μια ανταποδοτική αγάπη ή τη μόνιμη απειλή για την απώλειά της... Το μήνυμα θα έπρεπε να είναι " θα σ' αγαπώ, ανεξάρτητα αν... ". Οποιαδήποτε προσπάθεια επανασχεδιασμού μιας ανθρώπινης ύπαρξης είναι υπερφορτωμένη με κινδύνους, ιδιαίτερα όταν απειλούμε να συγκρατήσουμε την αγάπη μας σαν μέσο εκπλήρωσής της... σελ. 155. Συχνά ακούμε τα γνωστά λόγια :

" αυτό είναι το ευχαριστώ μετά απ' όλα όσα έκανα για σένα ;"

Αυτοί οι θλιβεροί χειρισμοί υποβαθμίζουν οποιαδήποτε έννοια αγάπης. Υποδηλώνουν ανταλλάξιμα προϊόντα, αφού βάζουν όρους και προσδοκίες ανταπόδοσης σε είδος. Όταν εγκαταλείπουμε κάτι για κάποιον που αγαπάμε, ανεξάρτητα από το μέγεθος της θυσίας, δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν όροι. Οτι κάνουμε , το κάνουμε επειδή το θελήσαμε, ελεύθεροι από εμπλοκές μελλοντικής ανταμοιβής, από χρέη ή ενοχές " .

Μια απαραίτητη προϋπόθεση για να διατηρήσουμε αναλλοίωτη την αγάπη και πάντα ζωντανή, είναι μια κατάσταση συνειδητής Προσπάθειας και Εγρήγορης έτσι ώστε η σχέση να εμπλουτίζεται από καινούργια στοιχεία και να ανανεώνεται διαρκώς.

Ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " λέει στη σελ. 146 : Μια ιδιότητα απαραίτητη για την άσκηση της τέχνης της αγάπης είναι η δραστηριότητα. Δεν εννοώ με την δραστηριότητα " το να κάνεις κάτι " αλλά μια εσωτερική δράση, την δημιουργική χρησιμοποίηση των δυνάμεών σου. Η αγάπη είναι μια δράση. Αν αγαπώ, βρίσκομαι σε μια διαρκή κατάσταση ενεργητικής σχέσης με το αγαπημένο πρόσωπο, αλλά όχι μόνο μ' αυτό. Γιατί θα μου είναι αδύνατο να συνδέσω τον εαυτό μου με το αγαπημένο πρόσωπο ενεργητικά αν είμαι οκνηρός, αν δεν βρίσκομαι σε κατάσταση συνεχούς επαγρύπνησης, επίγνωσης, ετοιμότητας. Ο ύπνος είναι η μόνη κατάλληλη κατάσταση για την αδράνεια. Η εγρήγορη δεν επιτρέπει την οκνηρία... σελ. 147.

Το να είσαι ολότελα ξύπνιος είναι η προϋπόθεση για να μην πλήττεις ή να μην είσαι πληκτικός και πράγματι, το να μην πλήττεις ή να μην είσαι πληκτικός, είναι μια από τις κύριες προϋποθέσεις για την αγάπη. Το να είσαι δραστήριος στη σκέψη και στο αίσθημα, με τ' αφτιά σου και τα μάτια σου ορθάνοιχτα όλη την ημέρα, ν' αποφεύγεις την εσωτερική οκνηρία, με την μορφή του να είσαι δεκτικός, αποιαμιευτικός, ή απλώς να χάνεις τον καιρό σου, είναι ένας απαραίτητος όρος για την άσκηση της τέχνης της αγάπης. Είναι πλάνη να πιστεύεις ότι μπορείς να χωρίσεις την ζωή με τέτοιο τρόπο, ώστε να είσαι δραστήριος, δημιουργικός στη σφαίρα της αγάπης, και μη δημιουργικός στους άλλους τομείς της ζωής. Η δημιουργικότητα δεν επιτρέπει τέτοιο καταμερισμό εργασίας. Η ικανότητα για την αγάπη απαιτεί μια κατάσταση έντασης εγρήγορσης, δυναμωμένη ζωτικότητα, που μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μόνο ενός ενεργητικού, δημιουργικού προσανατολισμού σε πολλούς άλλους τομείς της ζωής. Αν δεν είσαι δημιουργικός στους άλλους τομείς δεν θα είσαι ούτε στην αγάπη".

Ας δούμε τώρα τι λέει για το ίδιο θέμα ο Λ. Μπουσκάλια από το βιβλίο του " Γεννημένοι για την αγάπη " σελ. 206 : " Η αγάπη απαιτεί και προϋποθέτει να έχουμε ανοιχτό το νού μας, σε κατάσταση εγρήγορσης πράγμα που δεν είναι τόσο δύσκολο όσο νομίζουμε... Οι σχέσεις δεν ωριμάζουν, ούτε διατηρούν την ερεθιστικότητα τους, χωρίς συνειδητή προσπάθεια. Πρέπει να βρούμε χρόνο να διευρύνουμε και να εμπλουτίσουμε την ζωή μας και την αγάπη μας, αλλιώς θα καταρακυλήσουμε στο επίπεδο μιας συμβατικής συνύπαρξης. Η αυταρέσκεια και ο εφησυχασμός σκοτώνουν....σελ.52.

Η ικανοποίηση των αισθήσεων μπορεί για ορισμένους ν' αποτελεί μεγάλη πρόκληση, στην πραγματικότητα όμως είναι το ευκολότερο μέρος. Ο νούς και το πνεύμα απαιτούν αδιάκοπο ενδιαφέρον και ερεθίσματα. Μόνο όταν κατορθώσουμε ν' αναλάβουμε την ευθύνη για την ανύψωση του συνολικού εαυτού μας, μπορούμε να ελπίζουμε ότι είναι δυνατόν να επιβιώσει η αγάπη...σελ. 24. Η αγάπη ποτέ δεν

πεθαίνει απο φυσικό θάνατο. Πεθαίνει όταν την θεωρήσουμε δεδομένη. Πράγματα που παραλείπουμε ή αγνοούμε είναι συχνά πιο επικίνδυνα απο τα λάθη που κάνουμε...σελ. 38. Τίποτα δεν είναι τόσο μοιραίο όσο η επανάληψη. Η ρουτίνα έχει έναν ύπουλο τρόπονα τρυπώνει στη ζωή μας. Η αγάπη μαραίνεται απο την συνήθεια και το καθορισμένο. Η ίδια η ουσία της είναι το ξάφνιασμα και η κατάπληξη. Αν κάνεις την αγάπη αιχμάλωτο της καθημερινότητας την χάνεις για πάντα".

Ενα άλλο ουσιαστικό στοιχείο που βοηθά στην ανάπτυξη και την διατήρηση της αγάπης είναι η Αισιοδοξία. Η θετική στάση που διατηρεί κανείς απέναντι στον εαυτό του απέναντι στο συντροφό του, και απέναντι στην ζωή. Η ανατολική σοφία λέει : " Σκέψου και γίνε " καθώς επίσης " ότι δίνεις αυτό σου επιστρέφεται "που ισχύει ακόμα και για το επίπεδο της σκέψης. Με την θετική σκέψη, την αισιοδοξία, το θάρρος, το παιχνίδι, το χιούμορ, την ενθάρρυνση, σχηματίζουμε τις προϋποθέσεις για να συμβούν τα πράγματα με τον τρόπο που εμείς επιθυμούμε.

Ας δούμε τις απόψεις του Λ. Μπουσκάλια, απο το ίδιο βιβλίο σελ. 36 : " Η αγάπη θρέφεται με την αισιοδοξία. Οσοι ξεκινούν μια σχέση με το φόβο ότι θ' αποτύχει ή ότι θα του προκαλέσει πόνο, το πιθανότερο είναι ότι θ' αποδειχτούν προφήτες. Ο μεγαλύτερος προάγγελος της αποτυχίας είναι η ίδια η σκέψη για μια τέτοια πιθανότητα. Απο την άλλη μεριά, υπάρχει κάθε λόγος να πιστεύουμε πως η αγάπη μας θα πετύχει και θ' ανθίσει, ότι η ενωσή μας μ' ένα άλλο πρόσωπο θα μας προσφέρει ακόμα μεγαλύτερες δυνατότητες για χαρά και ευτυχία.. Πρέπει να ζούμε με την πίστη ότι κάθε απόφαση και κάθε πράξη μας, θα μας οδηγήσουν προς την σωστή κατεύθυνση. Ακόμα και τα λάθη μας μπορούν να γίνουν αφετηρίες για αισιοδοξία, καθώς μας προσφέρουν ευκαιρίες για νέα γνώση και περισσότερη ετοιμότητα... Η αγάπη ευδοκιμεί μέσα σε μια θετική κατάσταση του εαυτού μας, της ζωής και του κόσμου μας. Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας σε εποικοδομητικές

εικόνες που πλουτίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις περιοριζόμαστε λιγότερο απο το παρελθόν, και ενθαρρυνόμαστε περισσότερο απο το παρόν...σελ. 224. Η στενοχώρια ποτέ δεν διώχνει τις αυριανές λύπες, αποστραγγίζει όμως τις σημερινές χαρές. Πολλοί άνθρωποι αντιμετωπίζουν την αγάπη σαν μεγάλη πηγή πίεσης και άγχους. Ανησυχούν για τις επιλογές τους...90% απ'όλα όσα φοβόμαστε και για τα οποία ανησυχούμε, δεν συμβαίνουν ποτέ.. Η ανησυχία μας κάνει όλους ανόητους. Σε καμμία περίπτωση δεν προτείνω ν'αντιμετωπίζουμε την ζωή με μια χαρούμενη ανευθυνότητα, ή να ξεχνάμε τις υποχρεώσεις μας. Προτείνω όμως να μάθουμε να ξεχωρίζουμε τις πραγματικές ανησυχίες, μέσα απ' το μεγάλο σωρό με τις φανταστικές και τις ασήμαντες...σελ. 345. Αν τελικά υπάρξουν στη ζωή μας ποίηση, ρομαντισμός, βαθύτερο νόημα, θα υπάρξουν μόνο γιατί τα δημιουργήσαμε εμείς οι ίδιοι. Η ζωή και η αγάπη που δημιουργούμε, είναι η ζωή και η αγάπη που ζούμε...σελ. 292. Χρειάζεται θάρρος η αγάπη... Απο την ίδια της την φύση, η αγάπη, απαιτεί να λάβουμε υπόψη μας τον κίνδυνο της απόρριψης, την ανάγκη να υπερπηδήσουμε εμπόδια απο διάφορες αντιστάσεις που προβάλλει ο εαυτός μας, να υπερνικήσουμε πολλών ειδών αδυναμίες και ν'αξιοποιήσουμε στο έπακρο τις πηγές μας... Με το θάρρος να αντιμετωπίζουμε τους κινδύνους και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται μπροστά μας, μεταβαλλόμαστε σε κάτι περισσότερο απο " αντιδραστήρες " στην ζωή μας. Γινόμαστε οι πρωταγωνιστές της σκηνής, και προσδιορίζουμε την πορεία μας...σελ. 172. Η αγάπη κερδίζει απο την αίσθηση του χιούμορ. Εξισώνουμε την ωριμότητα με την σοβαρότητα και πιστεύουμε πως η σοφία έρχεται μόνο μέσα απο το συλλογισμό.. Σύμφωνα με τα λόγια του CHARLES FIELD : " Η πιο άχρηστη μέρα είναι εκείνη που δεν γελάσαμε καθόλου...σελ. 191. Η αγάπη γίνεται πιο πλούσια με το παιχνίδι. Πολύ συχνά παραπέμπουμε το παιχνίδι στην παιδική ηλικία. Τα παιχνίδια των ενηλίκων είναι συνήθως δομημένα, ακολουθούν συγκεκριμένους

κανόνες, και παίζονται για να κερδίσεις. Τα παιδιά παίζουν μόνο για την χαρά του παιχνιδιού. Τα ζευγάρια που παίζουν μαζί, ξέρουν πολύ καλά την αξία της ψυχαγωγίας, του γέλιου, της έκπληξης. Όταν αφήνονται στο παιχνίδι, ανακαλύπτουν ότι ανοίγονται περιοχές στη φαντασία, που είχαν χαθεί από την καθημερινότητα και την ρουτίνα στις περισσότερες σχέσεις. Το παιχνίδι ενθαρρύνει την χαρούμενη συνεργασία και μας απομακρύνει από την ανταγωνιστικότητα της κοινωνίας μας.. Ο Φρεν Ντόναλντσον είπε ότι : " Το παιχνίδι είναι μια πράξη ανάστασης σ'έναν απάνθρωπο κόσμο ". Πραγματικά αποκλειστικός λόγος του παιχνιδιού είναι η διασκέδαση. Να βγούμε για λίγη ώρα, έξω από το βασίλειο της διάνοιας, και ν'αφεθούμε σε μια εύθυμη και χαρούμενη κατάσταση. Όταν διασκεδάζουμε έτσι αμέριμνα, ανακαλύπτουμε μια θετική πλευρά του εαυτού μας, που εξυμνεί την ζωή χωρίς αναλύσεις, αποτελώντας ένα από τα θεμελιώδη συστατικά της αγάπης...σελ. 269. Η αγάπη χρειάζεται ενθάρρυνση. Η υγιής, ειλικρινής και θετική ενθάρρυνση είναι πολύ πιο αποδοτική από την συνηθισμένη κριτική την οποία τόσο εύκολα ασκούμε στα πρόσωπα που αγαπάμε... Ολοι διαθέτουμε ένα επίπεδο ευγένειας και ανωτερότητας, και ανταποκρινόμαστε θετικά όταν μας συμπεριφέρονται και μας αντιμετωπίζουν με σεβασμό.. Ολοι μπορούμε να γίνουμε κάτι περισσότερο. Η ευγενική ενθάρρυνση θεμελιώνει την εμπιστοσύνη, και προάγει την ωρίμανση. Η αρνητική κριτική, κομματιάζει, καταστρέφει και με τον καιρό ενισχύει τις ίδιες αρνητικές πράξεις που προσπαθεί να διορθώσει " .

Ένα λάθος που συχνά κάνουν οι άνθρωποι και που αποβαίνει καταστροφικό για την εξέλιξη της αγάπης, είναι το ότι συχνά γίνονται φειδωλοί στην άμεση εκφρασή της, ή την μεταθέτουν στο αύριο. Όμως η μόνη αγάπη που έχει νόημα, είναι αυτή που γίνεται αντιληπτή από τον άλλον, και ο μοναδικός τρόπος για να γίνει αυτό, είναι η αγάπη να εκφράζεται, και μάλιστα να εκφράζεται στο παρόν.

Η αναβλητικότητα και η αναποφασιστικότητα δεν συγχωρούνται, γιατί : " Η Ζωή είναι αυτό ακριβώς που συμβαίνει την ίδια στιγμή που σπαταλάμε πολύτιμο χρόνο, ψάχνοντας να βρούμε τι είναι η ζωή και ποιο το νοημά της ".

Ας δούμε ξανά τις απόψεις του Λ. Μπουσκάλια, μέσα απο το ίδιο βιβλίο σελ. 231 : " Η μόνη αγάπη που μπορούμε ν'αξιοποιήσουμε να την καταστήσουμε χρήσιμη, είναι η αγάπη που βιώνουμε τώρα, στο άμεσο παρόν. Είναι πολύ αργά όταν φτάσουμε στο χθές και πολύ νωρίς για το αύριο. Οι προσφορές και οι εκδηλώσεις αγάπης δεν μπορούν να περιμένουν την δική μας διευκόλυνση..σελ. 39. Την ιδέα να εκφράσουμε αγάπη, την αντιμετωπίζουμε συνήθως όπως ένα βιβλίο που παραμένει πάντοτε στις προθέσεις μας να το διαβάσουμε. Η θέλησή μας είναι γνήσια, αλλά ισχυροί λόγοι μας εμποδίζουν πάντοτε να πραγματοποιήσουμε την επιθυμία μας... Μερικά πράγματα δεν πρέπει να τα μεταθέτουμε για άλλη στιγμή. Το παιδί που έρχεται τρέχοντας για ένα χάνι ή για τους επαίνους που θέλει ν'ακούσει απο τα χείλη μας, έχει την ανάγκη αυτή - τώρα - τούτη την στιγμή, και όχι όποτε βολεύει εμάς. Ούτε μπορείς ν'αναβάλεις την επιβεβαίωση και την σιγουριά που έχει ανάγκη να βρεί αυτός που αγαπάς. Η αγάπη είναι μια δέσμευση η οποία παρέχει στους άλλους την βεβαιότητα ότι θα είμαστε εκεί την στιγμή που θα μας χρειαστούν. Η αίσθηση πως θα ερχόταν μια πιο βολική στιγμή για να εκφράσουν την αγάπη τους, έκανε πολλούς ανθρώπους να μετανιώσουν και να λυπηθούν για όλη τους την ζωή. Δεν υπάρχει εξιλέωση για τις στιγμές που ήταν απαραίτητο να δείξουμε την αγάπη μας, και τις αφήσαμε να χαθούν..σελ. 81. Η επιστήμη απέδειξε ότι ένα απλό αγκάλιασμα είναι μια απο τις ευκολότερες και πιο ανέδοξες θεραπείες που υπάρχουν. Και όμως, πεινάμε, κυριολεκτικά για επαφή.. Ν'αγαπάμε σημαίνει ότι κάνουμε γνωστό στους άλλους το ενδιαφέρον μας γι'αυτούς, ότι νοιαζόμαστε και τους φροντίζουμε. Και ο καλύτερος

τρόπος είναι να το αποδεικνύουμε έμπρακτα, όσο πιο συχνά μπορούμε..σελ. 260. Η αγάπη μπορεί να κατανοηθεί μόνο μέσα απο την δράση.. Είναι κάτι πολύ περισσότερο απο ένα συναίσθημα. Είναι κάτι που το ζείς και δράς μέσα απ' αυτό κάθε μέρα, αδιάκοπα..σελ. 50. Ποτέ μην κουράζεσαι να λες " Σ' αγαπώ ". Είναι μια τόσο απλή φράση. Και όμως μου είναι αδύνατο να σκεφτώ άλλες λέξεις με τόση δύναμη... Δεν θα'πρεπε ποτέ να κουραζόμαστε να εκφράζουμε την αγάπη μας στους άλλους, αφού είναι σίγουρο ότι ποτέ δεν μας κουράζει ν' ακούμε τους άλλους να εκφράζουν την αγάπη τους για μας... Το μήνυμα " σ' αγαπώ " δεν είναι κάτι που μεταφέρεται χωρίς να το πείς. Αντίθετα είναι ανάγκη ν' ακούγεται οποιαδήποτε στιγμή και σ' οποιοδήποτε μέρος υπάρχει η αγάπη...σελ.243. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ανθρώπινη τραγωδία, απο το να περιμένεις μια ολόκληρη ζωή την κατάλληλη στιγμή για να εκφραστείς ".

Στις σχέσεις που αναπτύσσουμε καθημερινά με τους άλλους, είναι αναπόφευκτο κάποια στιγμή να δημιουργηθούν διαφωνίες και Συγκρούσεις . Η σύγκρουση, είναι μέρος της ίδιας της ζωής, και θα ήταν επιπόλαιο και απλοϊκό να χαρακτηρίσουμε την σύγκρουση σαν παράγοντα μόνο αρνητικό που υπονομεύει την σχέση. Αυτό που θα παίξει καθοριστικό ρόλο για τον χαρακτηρισμό της σύγκρουσης σαν θετική ή αρνητική, είναι ο τρόπος που αντιμετωπίζεται μια σύγκρουση, και αυτό που έχει σημασία είναι να κατανοηθεί αυτό που υποβόσκει πίσω απο την σύγκρουση. Αν ερμηνευτεί και κατανοηθεί σωστά μπορεί να αποβεί μια διαδικασία πολύ θετική και αναγεννητική για την εξέλιξη της σχέσης. Ο Γιώργος Πιντέρης στο βιβλίο του " Αυνομία και Συντροφικότητα " στη σελ. 111 λέει : " Άλλο θυμός και άλλο βία. Η στιγμή μιας σύγκρουσης αναγκών είναι συνήθως συναισθηματικά έντονη και για τους δυό. Συχνά μάλιστα ένα απο τα συναισθήματα που υπάρχουν μέσα μας εκείνη τη στιγμή είναι και ο θυμός. Μπορεί ένα ζευγάρι να τσακωθεί πολύ έντονα, χωρίς όμως μέσα σ' αυτόν τον καυγά, να μπορούμε να διακρίνουμε κανένα στοιχείο βίας.

Απο την άλλη είναι δυνατόν ένα ζευγάρι να κουβεντιάσει πολύ ήρεμα, και " πολιτισμένα " και η συζήτηση να είναι γεμάτη βία...σελ.

113. Ο BACH πορομοιάζει τον υγιή καυγά του ζευγαριού, σαν έναν αγώνα μπόξ. Αυτό δε σημαίνει ότι προτρέπει το ζευγάρι να παίζει μπουνιές. Απλώς λέει πως ένας καυγάς, χρειάζεται να γίνεται μέσα σε ορισμένα πλαίσια. Για παράδειγμα, μη δίνεις στο σύντροφό σου, χτυπήματα κάτω απο την μέση. Παράλληλα σεβάσου την ανάγκη του για ένα διάλλειμα. Μη δίνεις χτυπήματα που δημιουργούν μόνιμες ζημιές στον άλλον και στη σχέση, προσπαθώντας να επιβάλλεις την θέλησή σου, χρησιμοποιώντας όποια διαφορά δυναμικού διαθέτεις ".

Ας δούμε όμως και την άποψη του Εριχ Φρόμ πάνω στη φύση των συγκρούσεων απο το βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 120 :
 " Εδώ πρέπει ν' αναφέρουμε και μια άλλη συνηθισμένη πλάνη. Την ψευδαίσθηση δηλαδή, ότι η αγάπη σημαίνει την απουσία συγκρούσεων. Ακριβώς όπως είναι συνηθισμένο για τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι τα βάσανα και η στενοχώρια πρέπει ν' αποφεύγονται σε κάθε περίπτωση, έτσι πιστεύουν ότι και η αγάπη, σημαίνει την απουσία κάθε σύγκρουσης. Και βρίσκουν σοβαρή εξήγηση για την ιδέα τους αυτή, στο γεγονός ότι οι καβγάδες φαίνονται να μην είναι τίποτ' άλλο απο καταστρεπτικές ανταποδώσεις που δεν φέρνουν τίποτε καλό σε κανέναν απο τους αντιμαχόμενους. Αλλ' αυτό συμβαίνει γιατί οι " συγκρούσεις " των πιο πολλών ανθρώπων, είναι στο βάθος προσπάθειες ν' αποφευχθούν οι πραγματικές συγκρούσεις. Είναι διαφωνίες πάνω σε μικρά ή ασήμαντα ζητήματα που λόγω της φύσης τους δεν προσφέρονται σε λύση ή διασάφηση. Οι πραγματικές συγκρούσεις ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, εκείνες που δεν χρησιμεύουν σαν συγκάλυψη ή προβολή, αλλά που τις νοιώθει κανείς στα κατάβαθα του εσωτερικού του κόσμου όπου και ανήκουν, δεν είναι καταστρεπτικές.
 Οδηγούν στην αποκάλυψη, φέρνουν την κάθαρση μέσα απο την οποία και τα δύο μέρη βγαίνουν με πλιότερη δύναμη και πλιότερη γνώση ".

Μια πολύ σημαντική ανάλυση πάνω στη φύση των συγκρούσεων έχει κάνει ο Ευγένιος Αρανίτσης στο άρθρο του " Καβγάδες " που έχει δημοσιευθεί στην " Ελευθεροτυπία " (27 Φεβρουαρίου 1994). Ας παρακολουθήσουμε την σκέψη του: " Καθώς οι άνθρωποι έπαψαν να μιλάνε για σοβαρά ζητήματα,αυτά που κάποτε ονόμαζαν " προσωπικά " ή ψυχολογικά έπαψαν επίσης,σαν συνέπεια,να συγκρούονται μεταξύ τους. Κάθε που ο ένας αγγίζει την πληγή του άλλου,αφού οι πληγές,όσο και αν μένουν ανοιχτές,δεν είναι πια συνειδητοποιημένες. Το να συζητάς σχετικά με το τι σου συμβαίνει - εκτός και αν αυτό αφορά επιπώλαιες ερωτοδουλειές ή επαγγελματικές δυσκολίες - μοιάζει όλο και περισσότερο με αναχρονισμό. Σήμερα οφείλει κανείς να αντικρίσει μόνο την τεχνική πλευρά των προβλημάτων,ποτέ την ουσία τους,η οποία εμφανίζεται ξαφνικά,άκρως επικίνδυνη. Έτσι δημιουργείται ένα είδος επίπλαστης γαλήνης,και οι διαμάχες γύρω απο το ουσιώδες,όποιο και αν είναι αυτό,προκαλούν πανικό. Διεθνώς τα πρωτεία σ' αυτή την βουβαμάρα έχουν φαίνεται,οι Αμερικάνοι,οι οποίοι άλλωστε το γνωρίζουν:

Τρεις στις δέκα ταινίες,διαπραγματεύονται αυτό το θέμα (την δυσκολία να μιλήσεις για τον εαυτό σου,την παράλυση μπροστά στο φόβο της εξομολόγησης) ενώ εννιά στις δέκα το θίγουν έμμεσα. Μοιάζει επείγον το αίτημα,να μιλήσουν επιτέλους οι άνθρωποι,οι οποίοι σωμαίνουν ακριβώς εξ αιτίας του τρόμου της σύγκρουσης,ή πιο σωστά της απόρριψης.

Στην πραγματικότητα,και μολονότι αυτό γίνεται αντιληπτό σαν παράδοξο,οι καβγάδες είναι προϋπόθεση μιας σχέσης θεμελιωμένης στην αμοιβαία έλξη και στην ειλικρίνεια. Οσο πιο εύκολα οι άνθρωποι εξωτερικεύουν το θυμό τους στην αναζήτηση της αιτίας του προβλήματος,τόσο πιο στέρεα συνδέονται μ' εκείνον που ανταποκρίθηκε όταν του ζήτησαν μια εξήγηση. Οσο πιο θαραλέα επιχειρούν να φωτίσουν τις τρωτές πλευρές των μεταξύ τους σχέσεων,τόσο πιο ανθεκτικές αποδεικνύονται αυτές οι σχέσεις,στο μέτρο που δοκιμάστηκαν όταν

έπρεπε. Αντίθετα, εκείνες οι σχέσεις που διατηρούν μια προσποιητή νηνεμία στην επιφανειά τους είναι οδυνηρές, όπως κάθε ανακωχή, και το πρόβλημα που δεν εκτονώνεται συσσωρεύει την δυστυχία του στο βάθος για να εκραγεί μια και έξω, οπότε δεν μένουν παρά συντρίμμια. Η αληθινή αγάπη προϋποθέτει ελευθερία στην έκφραση του θυμού, υγιή απαίτηση, διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην δυνατότητα να δίνεις και στην επιθυμία να παίρνεις. Ωραία μεν ηχεί το αγάπα τον πλησίον ως σεαυτόν, μόνο που σπάνια θυμόμαστε ότι μια τέτοια εντολή υπαινίσσεται επίσης, πως για ν'αγαπήσεις τον πλησίον, πρέπει να έχεις αγαπήσει προηγουμένως τον εαυτό σου με εντιμότητα, που σημαίνει να έχεις διεκδικήσει όσα σου αναλογούν, κυρίως όταν αυτό που σου αναλογεί είναι η ελαττωμάτων εντελέχεια του άλλου, η θεραπεία των ελαττωμάτων του, η έξοδός του απ' την παθητικότητα. Σε μια τέτοια ιδανική χρήση η έννοια του ν'αγαπάς τον εαυτό σου δεν σημαίνει καθόλου τον εγωϊσμό, σημαίνει τη συσσώρευση του περισσεύματος απ' το οποίο θα χαρίσεις στους άλλους. Λοιπόν αυτή η συσσώρευση του περισσεύματος δεν γίνεται δωρεάν. Και κάθε αγάπη δίχως συγκρούσεις είναι ύποπτη. Παραλλαγή του θέματος αυτού είναι η περίφημη απαίτηση "δέξου με όπως είμαι". Όλες οι σχέσεις φίλος πατέρας, ερωτευμένος, σύζυγος ή οποιαδήποτε άλλη - απολιθώνονται αργά ή γρήγορα μέσα στο ψέμα, αν δεν είναι διαποτισμένες από την ελπίδα ότι ο άλλος θα βελτιωθεί και ότι το ίδιο εύχεται και εκείνος για σένα, με την έννοια μάλιστα ότι η επιθυμία αυτή θα συνοδεύεται από πράξεις ζωντανού ενδιαφέροντος. Ασφαλώς είναι κρίσιμης σημασίας το να αναγνωρίσει κανείς την διαφορά του απ' τον άλλον, και να την δεχτεί, να δεχτεί δηλαδή το γεγονός ότι ο άλλος είναι ένα πρόσωπο ανεπανάληπτο, του οποίου την ιδιαιτερότητα οφείλει να σεβαστεί.

Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει καθόλου ότι πρέπει να τον αφήσει στην τύχη του όταν εκείνος προσπαθεί να συνέλθει και να παλέψει με το σκεπτικό "σ'αγαπάω" = σε δέχομαι όπως είσαι = είσαι καλά, μείνε έτσι".

θα πρότεινε, επομένως, κανείς να αρχίσουμε, ως μέλη μιας παρέας ή μιας σχέσης, να τσακωνόμαστε και ν' αγαπιόμαστε εναλλάξ, σύμφωνα με την φύση μας, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να θεωρήσουμε περιττά τα φιλάκια στα μάγουλα ανά πεντάλεπτο, ή την συνήθεια να μη ρωτάμε ποτέ τον άλλο τι του συμβαίνει, γιατί με την ρουτίνα της εφαρμογής ενός τέτοιου υποκριτικά ευπροσήγορου πνεύματος, δεν σημειώνεται καμιά πρόοδος στη βαθύτερη ανθρώπινη επικοινωνία, αυτή που θα μπορούσε να οριστεί σαν το αντίθετο του ασύρματου τηλεφώνου.

Η άλλη εκδοχή της ζωής, η ισχύουσα δηλαδή ή δήθεν επίδειξη άπειρου τάκτ, ενώ μοιάζει να εξασφαλίζει μια αρμονική συμβίωση των ανθρώπων, δεν είναι, στην πραγματικότητα, παρά ανοχή και αδιαφορία, βραχυπρόθεσμη παθητικότητα, έλλειψη θάρρους, έλλειψη πάθους να γνωρίσουμε απ' τον εαυτό του άλλου κάτι περισσότερο απ' το εξωτερικό του περίβλημα, και εν τέλει, συναισθηματική τεμπελιά, της οποίας το τίμημα έρχεται στο τέλος σαν λογαριασμός πιστωτικής κάρτας. Και τότε κανείς δεν έχει αρκετά για να πληρώσει. Υποδειγματική φιλία, θα ήταν αυτή που πληρώνει και πληρώνεται τοις μετρητοίς ".

Μια ακόμη ιδιότητα της αγάπης, είναι η ικανότητά της να μπορεί να συγχωρεί. " Συγχωρούμε στο βαθμό που αγαπούμε " λέει ο Γάλλος φιλόσοφος LA ROCHEFOUCAULD . Πράγματι, η συγχώρεση έρχεται όταν μάθουμε να παραδεχόμαστε τις ανθρώπινες αδυναμίες και ατέλειες. Όταν επιλέγουμε την συγχώρεση διευρύνουμε τα επίπεδα της κατανόησής μας και τα όρια της ανθρωπινότητάς μας. Η συγγνώμη είναι η πεμπτουσία της αγάπης. Ο ΜΙΚΗΑΕΛ ΑΙΒΑΝΗΟΒ στο βιβλίο του : " Για μια καινούργια Ζωή - Χρυσοί κανόνες " μιλώντας για την εκδίκηση και την συγχώρευση λέει στη σελ. 42 : " Να μάθετε να ξεπερνάτε το νόμο της δικαιοσύνης. Σας αδίκησε κάποιος ; Αυτό δε σας δίνει το δικαίωμα να τον εκδικηθείτε. Θα πείτε : " Μα είναι για να επέμβει η δικαιοσύνη ". Οχι αυτή η αντίληψη για την δικαιοσύνη είναι η αρχή όλων των δυστυχιών. Να καταφύγετε σε μια αρχή που είναι πάνω απο την δικαιοσύνη, μια αρχή αγάπης,

καλοσύνης, γενναιοδωρίας. Για να γίνει κανείς πραγματικά μεγάλος, πραγματικά ελεύθερος, δεν πρέπει ν'αναζητάει την εκδίκηση. Συγχωρέστε. Μόνο έτσι θα μεγαλώσετε και θα δυναμώσετε. Αλλιώς, προσπαθώντας να εκδικηθείτε, προκαλείτε τόσες αρνητικές δυνάμεις, οι οποίες μια μέρα θα ξαναγυρίσουν επάνω σας και θα συνθλιβείτε".

Την ίδια άποψη έχει και ο Ρόμπερτ Νάτζεμυ ο οποίος στο βιβλίο του "Θαύματα αγάπης και γνώσης" λέει στη σελ. 233 : Επηρεάζουμε τους άλλους με τις σκέψεις επίθεσης και το φόβο μας γι'αυτούς. Εδώ βρίσκεται και η μεγάλη δύναμη της συγχώρεσης . Είναι βασικό να συγχωρούμε όλους, ακόμα και τον εαυτό μας, απ'οτιδήποτε μας έχουν κάνει. Η άρνησή μας να ξεχάσουμε το παρελθόν και να συγχωρέσουμε, κάνει στην πραγματικότητα μεγαλύτερο κακό σε μας παρά στους άλλους. Η συνειδητοποίησή μας βαραίνει μ'αυτά τα αρνητικά συναισθήματα. Υποφέρουμε εσωτερικά. Ας φέρουμε στο νού έναν - έναν, τους ανθρώπους για τους οποίους έχουμε αρνητικά συναισθήματα. Ας θυμηθούμε ακριβώς γιατί αισθανόμαστε πληγωμένοι ή αδικημένοι. Ας συνειδητοποιήσουμε ότι η ζωή μας δίνει κάποιο μάθημα. Ας ξεχάσουμε, ας συγχωρέσουμε, και ας ελευθερωθούμε. Η αγάπη είναι η λύση. Είναι ο δρόμος που θα μας βγάλει από αυτή την δυσσάρεστη κατάσταση... σελ. 107. Κάτι που βρίσκεται σε μια διαδικασία εξέλιξης, δεν μπορεί ποτέ να είναι τέλειο, μέχρι να σταματήσει η διαδικασία. Γι'αυτό μπορούμε να δεχόμαστε και ν'αγαπάμε το σώμα και την προσωπικότητά μας όπως είναι, ενώ συγχρόνως θα προσπαθούμε σταθερά να τα καλύτερέψουμε. Μ'αυτόν τον τρόπο μπορούμε να δεχόμαστε και ν'αγαπάμε και τους άλλους ακριβώς όπως είναι αφού συνειδητοποιήσουμε ότι όλες οι αρνητικές τους συνήθειες είναι απλώς γιατί δεν έχουν εξελιχθεί αρκετά, και γι'αυτό έχουν ανάγκη ακόμη περισσότερο από αγάπη και παραδοχή από μας ώστε να μπορέσουν να αισθανθούν αρκετά ασφαλείς και να προχωρήσουν στην εξέλιξή τους σελ. 117. Η ζωή τους τοποθέτησε ακριβώς εκεί, για να δοκιμάσει την ικανότητά μας ν'αγαπάμε ακόμη και αυτούς που μας μισούν και

μας βλάπτουν. Θα καταλάβουμε ότι φέρονται έτσι απο άγνοια και ότι ελέγχονται απο τις προσκολλήσεις τους και τους φόβους τους. Θα τους συγχωρήσουμε και θα τους αγαπάμε ".

Αφού εξετάσαμε τα στοιχεία εκείνα που βοηθούν στην ανάπτυξη της αγάπης, θα περάσουμε τώρα σε εκείνα τα στοιχεία που όχι μόνο την υπονομεύουν, αλλά που είναι υπεύθυνα και για την δημιουργία παθολογικών μορφών αγάπης.

Είναι γενικά αποδεκτό το συμπέρασμα πως ο Εγωϊσμός είναι ένα καταστροφικό συναίσθημα που αποκλείει την ανάπτυξη υγιών σχέσεων. Ο εγωϊσμός και η αγάπη δεν είναι ποτέ δυνατόν να συμπορεύονται. Οι περισσότεροι άνθρωποι το ίδιο όπως ο Νάρκισσος, αναζητούν πρόσωπα, για να ερωτευτούν ή να αγαπήσουν που θα τους αντικατοπρίζουν. Πρόσωπα που θα τους κολακεύουν, θα αναγνωρίζουν την υπεροχή τους, θα τους επιβεβαιώνουν, και θα τους κάνουν να αισθάνονται σημαντικοί. Βλέπουμε κάθε πλευρά της αγάπης πάντα με κέντρο βάρους το Εγώ μη καταφέροντας να δούμε πέρα απ' αυτό. Ο Λέο Μπουσκάλια στο βιβλίο του " Γεννημένοι για την Αγάπη " σελ.84 λέει : " Οι πιο πολλοί νομίζουμε ότι είμαστε άνθρωποι της καλωσύνης και της αγάπης. Ελάχιστοι όμως βγαίνουμε απο το καβούκι για να καταλάβουμε τι ακριβώς σημαίνει αγάπη. " Ν' αγαπάμε " σημαίνει να μετακινούμε το κέντρο βάρους απο τον εαυτό μας στους άλλους. Μέσα στη δική τους επιτυχία νοιώθουμε υπερήφανοι. Μέσα στη δική τους ανάπτυξη και ικανότητα νοιώθουμε ικανοποίηση. Όταν παραιτούμαστε κάπου - κάπου απο το εγώ μας, πλησιάζουμε όλο και πιο πολύ τους άλλους, όλο και πιο πολύ την πραγματική κατανόηση της αγάπης ". Ποιό είναι λοιπόν αυτό το " Εγώ " που μας φέρνει σε σύγκρουση με τους άλλους και που ταυτόχρονα είναι το μόνο μέσο για να μας φέρει σε επικοινωνία μαζί τους ; Τι είναι επιτέλους ο εγωϊσμός ; Ο εγωϊστής είναι κάποιος που αγαπά υπερβολικά τον εαυτό του ή αντίθετα κάποιος που δεν κατόρθωσε ποτέ να οικοδομήσει μια αρμονική σχέση μαζί του ;

Ας δούμε πως απαντά σ' αυτά τα ερωτήματα ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ.75 : " Ο εγωϊστής ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του, θέλει το κάθε τι για τον εαυτό του, δεν νοιώθει καμμιά ευχαρίστηση στο δόσιμο, και χαίρεται μόνο όταν παίρνει.

Βλέπει τον εξωτερικό κόσμο μόνο απο την άποψη του τι μπορεί να πάρει απ' αυτόν. Του λείπει το ενδιαφέρον για τις ανάγκες των άλλων και ο σεβασμός για την αξιοπρέπεια και την ακεραιότητά τους. Τίποτ' άλλο δεν μπορεί να δει πέρα απ' τον εαυτό του, κρίνει τον καθένα και το κάθε τι σε σχέση με την χρησιμότητα που έχουν για αυτόν. Είναι βασικά ανίκανος ν' αγαπήσει. Αυτό δεν αποδεικνύει ότι το ενδιαφέρον για τους άλλους και το ενδιαφέρον για τον εαυτό μας είναι αντιφατικά, αλληλοσυγκρουόμενα ; θα ήταν πράγματι έτσι, αν ο εγωϊσμός και η αγάπη στον εαυτό μας ήταν ταυτόσημα. Ακριβώς όμως αυτός ο ισχυρισμός είναι η μεγάλη πλάνη που οδήγησε σε πολλά λαθεμένα συμπεράσματα που έχουν σχέση με το προβλημά μας. Εγωϊσμός και αγάπη στον εαυτό μας, μακριά απο το να είναι ταυτόσημα, είναι στην πραγματικότητα, αντίθετα. Το εγωϊστικό άτομο δεν αγαπά τον εαυτό του πάρα πολύ, τον αγαπά ελάχιστα. Στην πραγματικότητα, μισεί τον εαυτό του. Αυτή η έλλειψη αγάπης και φροντίδας για τον εαυτό του, που είναι μόνο μια έκφραση της έλλειψης δημιουργικού προσανατολισμού του, του δημιουργεί το συναίσθημα του κενού και της απογοήτευσης. Είναι αναγκαστικά δυστυχημένος άνθρωπος, και αγωνιά να αρπάξει απο την ζωή ικανοποιήσεις που ο ίδιος εμποδίζει τον εαυτό του ν' απολαύσει. Φαίνεται να ενδιαφέρεται υπερβολικά για τον εαυτό του, στην πραγματικότητα όμως, κάνει μόνο μια ανεπιτυχή προσπάθεια να καλύψει και να αναπληρώσει την αποτυχία του στο να φροντίσει για τον πραγματικό του εαυτό. Ο φρόντ παραδέχεται ότι το εγωϊστικό άτομο είναι ναρκισσιστικό, με την έννοια ότι έχει αποσύρει την αγάπη του απο τους άλλους και την έστρεψε προς τον εαυτό του. Είναι αλήθεια ότι οι εγωϊστές είναι ανίκανοι να αγαπήσουν άλλους, αλλά όμως είναι ανίκανοι ν' αγαπήσουν και τους εαυτούς τους ".

Δεν έχει καταφέρει ο εγωϊστής να θεμελιώσει μια στενή και ειλικρινή σχέση με τον εαυτό του. Δεν ξέρει ούτε ποιος είναι, ούτε τι πραγματικά έχει ανάγκη, ίσως είναι φοβισμένος ακόμα και πληγωμένος,

πάντως είναι σίγουρα τόσο λίγα τα ενεργειακά και συναισθηματικά του αποθέματα, που δεν διανοείται ποτέ, να παραχωρήσει κάτι απο αυτά, γιατί απο άγνοια έχει την εντύπωση πως αν το κάνει αυτό, θα αδειάσει εντελώς. Έτσι προτιμά να παίρνει μόνο απο τους άλλους, νομίζοντας πως αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να αισθανθεί περισσότερο γεμάτος. Αυτή όμως η πλήρωση δεν έρχεται ποτέ, και ο εγωϊστής σπαταλιέται αδίκως μέσα σ' αυτό το φαύλο κύκλο. Γιατί οι σχέσεις είναι αμφίδρομες και παίρνει κανείς μόνο ότι δίνει, και μόνο όσο δίνει δεν ξεοδεύεται. Αν η έλλειψη αγάπης στον εαυτό οδηγεί στον εγωϊσμό που με τη σειρά του αποκλείει το αληθινό ενδιαφέρον και την αγάπη για τον άλλον, τον ίδιο δρόμο ακολουθεί και μια άλλη μορφή νευρωτικής αγάπης, η ανιδιοτέλεια, η οποία στον πυρήνα της είναι βαθύτατα εγωκεντρική. Βεβαίως είδαμε παραπάνω την ανιδιοτέλεια σαν μια υγιή και βασική προϋπόθεση για γνήσια και άδολη αγάπη. Η ανιδιοτέλεια όμως καθώς και η θυσία αποτελούν εκφράσεις αγάπης μόνο όταν προέρχονται απο άτομα με δημιουργικό προσανατολισμό ζωής, που αγαπούν τον εαυτό τους, και δεν περιμένουν αναγνώριση και επιβεβαίωση για ότι προσφέρουν. Πίσω όμως απο το προσωπείο της ανιδιοτέλειας που εξετάζουμε τώρα, κρύβονται ιδιοτελείς στόχοι, απωθημένη εχθρότητα και ανικανότητα αγάπης. Ας δούμε και πάλι τι λέει ο Εριχ Φρόμ απο το ίδιο βιβλίο σελ. 76 : " Είναι πιο εύκολο να καταλάβουμε τον εγωϊσμό, συγκρίνοντάς τον, με το άπληστο ενδιαφέρον για τους άλλους. Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορούμε να βρούμε στην υπερπροστατευτική μητέρα. Την στιγμή που η μητέρα αυτή συνειδητά πιστεύει πως έχει μια πολύ μεγάλη αγάπη στο παιδί της, στην πραγματικότητα έχει μια βαθιά απωθημένη εχθρότητα προς το αντικείμενο του ενδιαφεροντός της. Δείχνει αυτό το υπερβολικό ενδιαφέρον, όχι γιατί αγαπά το παιδί της πάρα πολύ, αλλά επειδή οφείλει ν' αναπληρώσει την έλλειψη ικανότητάς της να του προσφέρει οποιαδήποτε αγάπη... σελ. 77. Ο " ανιδιοτελής " δεν θέλει τίποτε για τον εαυτό του, " ζεί μόνο για τους άλλους, και είναι περήφανος που δεν θεωρεί

τον εαυτό του σημαντικό. Διαπιστώνει όμως με απορία ότι παρά την ανιδιοτέλειά του δεν είναι ευτυχισμένος, και ότι οι σχέσεις του με τα πιο κοντινά του πρόσωπα δεν είναι ικανοποιητικές... Βρίσκει μεγάλη δυσκολία να αγαπάει και να απολαμβάνει οτιδήποτε, είναι διαποτισμένος με εχθρότητα προς την ζωή, και πίσω από την πρόσοψη της ανιδιοτελείας του βρίσκεται κρυμμένος ένας λεπτός αλλά έντονος εγωκεντρισμός... Η φύση της ανιδιοτέλειας γίνεται φανερή ιδιαίτερα στην επίδραση που έχει πάνω στους άλλους, και πιο συχνά στην κοινωνία μας, στην επίδραση που η " ανιδιοτελής " μητέρα έχει πάνω στα παιδιά της. Πιστεύει ότι με την ανιδιοτέλειά της, θα νοιώσει το παιδί της τι σημαίνει ν' αγαπιέται και θα μάθει με την σειρά του ν' αγαπά. Το αποτέλεσμα της ανιδιοτέλειας της, ωστόσο, δεν ανταποκρίνεται καθόλου στις προσδοκίες της. Τα παιδιά δε δείχνουν την ευτυχία των ανθρώπων που είναι πεισμένοι ότι τους αγαπούν, είναι ανήσυχα, νευρικά, φοβούνται την αποδοκιμασία της μητέρας, και προσπαθούν με αγωνία να ανταποκριθούν στις προσδοκίες της. Συχνά επηρεάζονται από την κρυφή εχθρότητα της μητέρας προς την ζωή, την οποία μάλλον διαισθάνονται και δεν την βλέπουν καθαρά, και τελικά διαποτίζονται τα ίδια από την εχθρότητα αυτή. Στο τέλος, η επίδραση της ανιδιοτελούς μητέρας, δεν είναι και πολύ διαφορετική από την επίδραση μια εγωϊστικής μητέρας. Συχνά είναι χειρότερη, γιατί η ανιδιοτέλεια της μητέρας, εμποδίζει το παιδί να την δει κριτικά. Νοιώθουν ότι έχουν υποχρέωση να μην την απογοητεύσουν. Διδάσκονται κάτω από τη μάσκα της αρετής, το μίσος για την ζωή. Αν έχει κανείς την ευκαιρία να μελετήσει την επίδραση μιας μητέρας με γνήσια αγάπη για τον εαυτό της, θα διαπιστώσει ότι τίποτ' άλλο δεν συντελεί τόσο πολύ στο να νοιώσει και να μάθει το παιδί τι σημαίνει αγάπη, χαρά, και ευτυχία, όσο το ν' αγαπιέται από μια μητέρα που αγαπά τον εαυτό της".

—Καταλαβαίνουμε λοιπόν πολύ καθαρά, γιατί, αν θέλουμε να πετύχουμε αρμονικές και ολοκληρωμένες σχέσεις με τους άλλους, πρέπει πρώτα

από όλα να αναπτύξουμε μια σχέση αγάπης - εκτίμησης αποδοχής και σεβασμού με τον εαυτό μας, έτσι ώστε να αποκτήσουμε ένα δημιουργικό προσανατολισμό απέναντι στην ζωή.

Θα περάσουμε τώρα να εξετάσουμε, ένα άλλο σύμπτωμα της απουσίας ολοκληρωμένης και δημιουργικής σχέσης με τον εαυτό, που μπορεί να μας οδηγήσει είτε στην παντελή ανικανότητα για την δημιουργία σχέσεων, είτε στο ακριβώς αντίθετο, στην ολοκληρωτική απώλεια του εαυτού μας στην καθολική εξάρτησή μας από το άλλο άτομο. Η Εξάρτηση είναι ένα άλλο είδος νευρωτικής μορφής αγάπης, πολύ επικίνδυνο για την ακεραιότητα του συνόλου της προσωπικότητάς μας.

Ας δούμε πως περιγράφει τέτοιες καταστάσεις, ο Ρ. Λαίνγκ μέσα από το βιβλίο του " Διχασμένος εαυτός " σελ. 48 : " Ένα πρόσωπο με οντολογική ασφάλεια, θα αντιμετωπίσει όλους τους κινδύνους της ζωής - κοινωνικούς - ηθικούς - πνευματικούς - βιολογικούς - με βάση τη σταθερή αίσθηση τόσο της δικής του πραγματικότητας και ταυτότητας, όσο και των άλλων. Συχνά είναι δύσκολο για ένα πρόσωπο με τέτοια αkéραιη αίσθηση του εαυτού του και της προσωπικής του ταυτότητας, να μεταθέσει τον εαυτό του στο κόσμο ενός άλλου ατόμου...σελ. 54. Σ' ένα άτομο στο οποίο το όριο ζωτικής ασφάλειας είναι χαμηλό, οποιαδήποτε σχέση με άλλο πρόσωπο, όσο χαλαρή και " ακίνδυνη " και αν είναι, απειλεί να τον κατακλύσει. Για να συνδεθεί ένα άτομο με κάποιο άλλο, απαιτείται να έχει σταθερή αίσθηση της αυτόνομης ταυτότητάς του. Διαφορετικά, η οποιαδήποτε σχέση, απειλεί να του στερήσει την ταυτότητά του...σελ. 64. Η διαταραχή του αισθήματος προσωπικής αυτονομίας συνεπάγεται δύο συγχρόνως πράγματα : την αποτυχία να διατηρήσει κανείς το αίσθημα του εαυτού του σαν πρόσωπο σε σχέση με τους άλλους και την αποτυχία να διατηρήσει αυτό το αίσθημα από μόνος του. Το αίσθημα προσωρινής ύπαρξης δε διατηρείται χωρίς την παρουσία άλλων προσώπων. Αποτελεί αποτυχία το να " είναι " κανείς από μόνος του, αποτυχία του να υπάρχει μόνος του.

Όπως λέει και ο Τζέημς : " Οι άλλοι μου παρέχουν την ύπαρξή μου ". Αυτό φαίνεται να έρχεται σε αντίφαση με το φόβο που προαναφέραμε, πως οι άλλοι θα του στερήσουν την ύπαρξή του. Αλλά όσο αντιφατικές ή παράλογες και αν φαίνονται, οι δύο αυτές στάσεις συνυπάρχουν παράλληλα, μάλιστα χαρακτηρίζουν τέτοιου είδους πρόσωπα. . . σελ. 65. Όταν ένα άτομο δεν νοιώθει τον εαυτό του αυτόνομο, αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να βιώσει με το συνηθισμένο τρόπο, ούτε το διαχωρισμό του από τον άλλον, ούτε το δεσμό του μ' αυτόν... Το αίσθημα πως βρίσκεται κανείς σε θέση οντολογικής εξάρτησης προς κάποιον άλλον, δηλαδή ότι η ίδια του η ύπαρξη εξαρτιέται από τον άλλον, αντικαθιστά το αίσθημα δεσμού και σύνδεσης που βασίζεται στην γνήσια αμοιβαιότητα. Η απόλυτη αποδέσμευση και απομόνωση, εμφανίζεται σαν η μόνη εναλλακτική λύση στο " βαμπερικό " δεσμό, όπου το ζωτικό αίμα του άλλου, είναι από τη μια πλευρά απαραίτητο για την προσωπική επιβίωση, από την άλλη όμως, απειλή για την προσωπική επιβίωση... Το άτομο αμφιταλαντεύεται μόνιμα στα δύο άκρα, που τελικά είναι και τα δύο ανέφικτα".

Ας δούμε και την άποψη της CAREN HORNEY για αυτό το είδος των σχέσεων που δημιουργούν άτομα που δεν έχουν καταφέρει να σχηματίσουν μια ακέραιη και ολοκληρωμένη εικόνα του εαυτού τους. Στο βιβλίο της " Ο νευρωτικός άνθρωπος της εποχής μας ", διαβάζουμε στην σελ. 63 : Ο νευρωτικός βρίσκεται χωρίς να το ξέρει, σ' ένα δίλλημα ανάμεσα στην ανικανότητά του ν' αγαπά, και στη μεγάλη του ανάγκη για αγάπη... σελ. 66. Όταν προσφέρουμε αγάπη σ' έναν τέτοιο άνθρωπο, υπάρχει κίνδυνος όχι μόνο να προσκρούει στη δυσπιστία του, αλλά να του δημιουργήσει φόβο εξάρτησης. Η συναισθηματική εξάρτηση, είναι, πράγματι κίνδυνος για τον καθένα που δεν μπορεί να ζήσει χωρίς την αγάπη άλλων ανθρώπων, και κάθε τι που θυμίζει στο ελάχιστο τέτοια εξάρτηση προκαλεί απελπισμένο αγώνα εναντίον του. Ένας τέτοιος άνθρωπος πρέπει να αποφεύγει με οποιαδήποτε θυσία κάθε θετική συναισθηματική αντίδραση από την πλευρά του,

γιατί αμέσως ανακινεί τον κίνδυνο της εξάρτησης. Για να το αποφύγει αυτό, πρέπει ν' αποφεύγει με οποιαδήποτε θυσία κάθε θετική συναισθηματική αντίδραση απ' την πλευρά του, γιατί αμέσως ανακινεί τον κίνδυνο της εξάρτησης. Για να το αποφύγει αυτό πρέπει ν' αποκλείσει ότι οι άλλοι είναι φιλικοί και πρόθυμοι να τον βοηθήσουν να καταφέρει να μην δώσει καμμιά σημασία στη συμπαθειά τους και να επιμένει στη γνώμη του ότι οι άλλοι είναι εχθρικοί, αδιάφοροι ακόμη και κακόβουλοι. Η κατάσταση που δημιουργείται μοιάζει με εκείνη του ανθρώπου, που ενώ είναι πεινασμένος δεν τολμά να φάει απο φόβο μήπως το φαγητό είναι δηλητηριασμένο".

Ας δούμε τώρα και τις απόψεις του Γιώργου Πιντέρη πάνω στο πρόβλημα της εξάρτησης απο το βιβλίο του " Ερωτας - Αγάπη και Εξάρτηση " . Ο Γ. Πιντέρης κάνει ένα πρώτο διαχωρισμό ανάμεσα στην φυσιολογική και μη φυσιολογική εξάρτηση. Φέρνει το παράδειγμα ενός παιδιού, που όσο είναι μικρό είναι φυσικό να είναι εξαρτημένο απ' τους γονείς του, παύει όμως αυτό να είναι φυσιολογικό και γίνεται ένδειξη μιας άρρωστης κατάστασης όταν αυτή η εξάρτηση συνεχίζεται και στην ζωή του σαν ενήλικα. Συνεχίζοντας κάνει ένα δεύτερο διαχωρισμό στην εξάρτηση, σαν αποτέλεσμα και σαν αιτία μιας σχέσης. Λέει στη σελ. 136 : " Η εξάρτηση αυτή είναι το αποτέλεσμα μιας σχέσης που ξεκίνησε απο δύο ανθρώπους για τους οποίους υποθέτουμε ότι αρχικά ήταν αυτάρκεις, στο βαθμό που είναι πρόθυμοι να δημιουργήσουν μια ουσιαστική δέσμευση ο ένας με τον άλλον αναπόφευκτα αναπτύσσεται αναμεσά τους μια αλληλεξάρτηση. Θα μπορούσαμε την εξάρτηση αυτή που είναι αποκλειστικά το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης σχέσης, νά την θεωρήσουμε φυσιολογική. Υπάρχει όμως και μια άλλη περίπτωση. Ένας άνθρωπος αδυνατεί να ισορροπήσει συναισθηματικά όταν είναι μόνος του. Προκειμένου λοιπόν να μπορέσει ν' ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της ζωής αναζητά ένα σύντροφο. Στην περίπτωση αυτή, η ανάγκη εξάρτησης προϋπάρχει της σχέσης και μάλιστα οδηγεί στην δημιουργία της. Ένας τέτοιος άνθρωπος δεν

σχετίζεται τόσο με τον συγκεκριμένο άνθρωπο όσο με το ρόλο του " συντρόφου " τον οποίον αποδίδει σε οποιοδήποτε άτομο είναι πρόθυμο να τον επωμισθεί... Μ'άλλα λόγια μια τέτοια σχέση δεν ξεκινά σαν αποτέλεσμα της ελεύθερης εκλογής των ατόμων που την απαρτίζουν, αλλά σαν αποτέλεσμα της αδυναμίας τους να σταθούν μόνο τους. Γι' αυτό και απο την στιγμή που βρίσκουν τον πολυπόθητο " σύντροφο" απο εκεί και πέρα τρέμουν μην τον χάσουν, γιατί γνωρίζουν καλά ότι χάνοντας αυτόν, θα χάσουν και την συναισθηματική ισορροπία που απέκτησαν μαζί του. Οπως είναι φυσικό τέτοιες σχέσεις χαρακτηρίζονται απο καχυποψία και άγχος εγκατάλειψης...σελ. 139. Βλέπουμε τον σύντροφό μας, όχι σαν αποτέλεσμα της εκλογής μας αλλά σαν μέσο που καλύπτει τις ανάγκες μας. Πιστεύω πως η απαίτηση για αγάπη πριν μπορέσεις να νοιώσεις απο μόνος σου ευτυχισμένος, ονομάζεται εξάρτηση. Εξάρτηση θα πεί να είσαι ανήμπορος ν' αναλάβεις την ευθύνη της χαράς και της ευτυχίας σου, δηλαδή της συναισθηματικής σου ζωής...σελ. 148. Οχι μόνο είναι δύσκολο ν' αγαπάμε αλλά μπορεί και να μισούμε το αντικείμενο της εξάρτησής μας. Για παράδειγμα ο αλκοολικός μισεί το αλκοόλ. Και δεν υπάρχει ηρωΐνομανής που ν' αγαπά την ηρωΐνη. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και όταν είμαστε τοξικομανείς της αγάπης. Μισούμε το άτομο απο το οποίο εξαρτιώμαστε γιατί μέσα μας αντιπροσωπεύει την απώλεια της ελευθερίας μας ".

Η εξάρτηση πολλές φορές οδηγεί στη ζήλεια ένα άλλο παθολογικό φαινόμενο, ιδιαίτερα επικίνδυνο και εξαιρετικά συχνό στον πολιτισμό μας όπου η αγάπη όχι σπάνια ταυτίζεται με την ιδέα της κατοχής και της αποκλειστικότητας. Ομως " το πουλί του παραδείσου λάμπει μόνο πάνω στο χέρι που δεν το σφίγγει ". Υπάρχουν πολλές μορφές ζήλειας. Υπάρχει η ζήλεια που εκφράζει περισσότερο θαυμασμό ή την επιθυμία ενός ανθρώπου να βρισκόταν στην ευχάριστη θέση που βρίσκεται κάποιος άλλος. Αυτό όμως που προσδίδει στην ζήλεια παθολογική μορφή, είναι όταν συνοδεύεται απο φθόνο και αρνητικά συναισθήματα για τον άλλον. Σίγουρα η πιο διαδεδομένη

μορφή ζήλειας είναι η ερωτική ζήλεια. Ας δούμε πως προσεγγίζει ο Γ. Πιντέρης αυτή την μορφή ζήλειας στο βιβλίο του " Ερωτας - Αγάπη και εξάρτηση " σελ. 178 : " Ο ψυχολόγος RALPH HURKA κάνει ένα διαχωρισμό ανάμεσα σε κοινωνίες " χαμηλής " και " υψηλής " ζήλειας, και συγκρίνει την φυλή των TODAS στην Ινδία, με τους ερυθρόδερμους APACHES του Τέξας. Οι TODAS έχουν μια κοινοβιακή νοοτροπία για τους ανθρώπους και τα υλικά αγαθά η οποία επεκτείνεται και στο σέξ. Ανάμεσά τους το φαινόμενο της ζήλειας εμφανίζεται σπάνια και χωρίς ιδιαίτερες εξάρσεις. Απο την άλλη οι APACHES έχουν έντονο το αίσθημα της ιδιοκτησίας, απαιτούν την παρθενία πριν το γάμο, και πιστεύουν ότι η σεξουαλική απόλαυση για να κερδηθεί απαιτεί μεγάλες περιόδους στέρησης. Ανάμεσα στους APACHES η ζήλεια είναι ένα ιδιαίτερα έντονο φαινόμενο. Έτσι, καταλήγει ο συγγραφέας, η ζήλεια μοιάζει να είναι αποτέλεσμα των διδαγμάτων που παίρνουμε απο την κοινωνία στην οποία ανήκουμε. Μεγαλώνοντας μαθαίνουμε πότε, πως, και με τι να ζηλεύουμε. Παράλληλα τοποθετεί τις περισσότερες κοινωνίες του Δυτικού πολιτισμού στην κατηγορία της " υψηλής ζήλειας ". Προφανώς γιατί είναι έντονα καλλιεργημένο απο αιώνες, το αίσθημα της ατομικής ιδιοκτησίας ". Αυτή είναι η κοινωνική πλευρά της ζήλειας, σαν αποτέλεσμα πολιτιστικών προτύπων. Ας περάσουμε τώρα και πάλι μέσα απο το βιβλίο του Πιντέρη στην ψυχολογική πλευρά της ζήλειας σελ. 179: " Οι CLANTON και SMITH, στο βιβλίο τους με τίτλο : " Η Ζήλεια " διακρίνουν δύο μορφές ερωτικής ζήλειας : Στην πρώτη νοιώθεις κλεισμένος απ'έξω, ενώ στην δεύτερη φοβάσαι μην χάσεις κάτι. Ας τις δούμε χωριστά α) Η ζήλεια σαν αποτέλεσμα αποκλεισμού. Η ζήλεια αυτής της μορφής, είναι το αποτέλεσμα κάποιας δραστηριότητας που έχει ο σύντροφός σου μ'ένα άτομο του άλλου φύλλου, στην οποία δεν έχεις συμπεριληφθεί και εσύ... Είναι πιθανό να νοιώσεις παραμελημένος, αγνοημένος και να εκνευριστείς. Στο σημείο αυτό ας δούμε τον ορισμό που δίνει ο F. COX : " Η κατάσταση

κατά την οποία είσαι εκνευρισμένος καχύποπτος απο την συμπεριφορά του αγαπημένου σου προς κάποιον, που υποψιάζεσαι σαν ανταγωνιστή σου "...σελ. 180. Συνήθως λένε οι CHANTON και SMITH, η ζήλεια αυτή είναι ένας ανώδυνος παροδικός εκνευρισμός, και καθώς παύει να υπάρχει το ερέθισμα που τον προκάλεσε, σταδιακά αποβάλλεται. Αν όμως πιάνεις τον εαυτό σου να αναστατώνεται που " μοιράζεσαι " το σύντροφό σου ακόμα και μέσα απο συμπεριφορά που θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή, τότε ενδέχεται αυτό που επιφανειακά εμφανίζεται σαν " εκνευρισμός απο αποκλεισμό " να υποδηλώνει ένα βαθύτερο φόβο απώλειας, που μπορεί ν' αποτελεί μια σοβαρότερη μορφή ζήλειας.

B) Η Ζήλεια σαν φόβος απώλειας.

Ο βαθμός σοβαρότητας που μπορεί να πάρει αυτή η ζήλεια, εξαρτάται απο το τι φοβάσαι να χάσεις. Συνήθως ο φόβος αυτός παίρνει τρεις μορφές : Στην πρώτη ανησυχείς μήπως η συμπεριφορά του συντρόφου σου σε κάνει να χάσεις το " κύρος " και την " Υποληψή " σου στον κοινωνικό σου περίγυρο... Αν ένας τέτοιος φόβος εμφανίζεται σποραδικά μπορεί να θεωρηθεί άνευ σημασίας. Αν όμως επαναλαμβάνεται συχνά, μπορεί ν' αποτελεί ένδειξη κάποιας χρόνιας ανασφάλειας η οποία επηρεάζει την αυτοθεώρησή σου και την κοινωνική σου πρόσοψη, και πιθανόν να έχει δυσάρεστες συνέπειες για τον εαυτό σου και την σχέση σου. Η δεύτερη μορφή που μπορεί να πάρει ο φόβος απώλειας έχει να κάνει με το θέμα του ελέγχου. Φοβάσαι δηλαδή μήπως χάσεις τον έλεγχο του συντρόφου ή της σχέσης σου. Αδυνατείς να προβλέψεις ποια θα είναι η συμπεριφορά του προς τον ανταγωνιστή σου και παράλληλα διστάζεις να εκφράσεις τα παράπονά σου, γιατί δεν ξέρεις πως θα μπορούσε ν' αντιδράσει. Στο σημείο αυτό είναι φυσικό να σου δημιουργείται άγχος. Μάλιστα αν η αδυναμία να ελέγξεις την συμπεριφορά του συντρόφου σου σε οδηγήσει στο να δημιουργήσεις την ψευδαίσθηση ότι αδυνατείς να ελέγξεις και τον εαυτό σου, τότε ενδέχεται να πανικοβληθείς και να ενεργήσεις με

τρόπους ιδιαίτερα επιζήμιους για την σχέση σας.

Η τρίτη και σοβαρότερη μορφή που μπορεί να πάρει ο φόβος της απώλειας, είναι μήπως χάσεις τον σύντροφό σου. Ο φόβος αυτός μπορεί να πάρει μεγάλες διαστάσεις, ιδιαίτερα στην περίπτωση ενός μακροχρόνιου δεσμού, μιας συμβίωσης ή ενός γάμου. Στις περιπτώσεις αυτές, σύμφωνα με τους δύο συγγραφείς, ή διαγραφόμενη απώλεια του συντρόφου, συνεπάγεται και την απώλεια πολλών άλλων πραγμάτων, όπως " την ιστορία σου, την ταυτότητά σου, τα μέσα υποστηρίξις σου, το σπίτι σου, τα παιδιά σου, και ίσως ακόμα και το σκοπό για τον οποίο ζείς ". Οπως είναι λοιπόν φυσικό, σε μια τέτοια περίπτωση, γίνεσαι ιδιαίτερα αγχώδης και καχύποπτος. Τα κακό είναι ότι η συμπεριφορά σου μπορεί να φτάσει σε τόση " ασχήμια " που να επιφέρει αυτό ακριβώς που προσπαθείς να αποτρέψεις ".

Στη συνέχεια ο Γ, Πιντέρης παραθέτει τα στοιχεία που συγκέντρωσε το 1980 η ADAMS από έρευνες που είχαν γίνει τότε σχετικά με την ζήλεια και συνοψίζει τα ευρηματά της ως εξής :σελ.184.

- 1) Η ζήλεια συνυπάρχει με αισθήματα ανασφάλειας και μια όχι και τόσο κολακευτική αυτοθεώρηση.
- 2) οι άνθρωποι που ζηλεύουν εξ' αιτίας της πραγματικής ή φανταστικής απιστίας του συντρόφου τους, συχνά είναι και οι ίδιοι άπιστοι.
- 3) Οι άνθρωποι που αναφέρουν την πιο αυξημένη γενική δυσαρέσκεια με την ζωή τους, είναι ταυτόχρονα και εκείνοι που ζηλεύουν περισσότερο.
- 4) Ευτυχισμένοι ή όχι, οι ζηλιάρηδες άνθρωποι νοιώθουν ισχυρά δεμένοι με το σύντροφό τους.
- 5) Οι νεότεροι άνθρωποι αναφέρουν αντιδράσεις ζήλειας συχνότερα από τους μεγαλύτερους.
- 6) Είναι δύσκολο να κρύψεις την ζήλεια σου από τους άλλους.
- 7) Η ζήλεια μοιάζει να ταλαιπωρεί συναισθηματικά τις γυναίκες περισσότερο από τους άνιρες.

8) Οι γυναίκες τείνουν συχνότερα να προσπαθούν να επισκευάσουν την ζημιωμένη σχέση, ενώ οι άντρες προσπαθούν να επισκευάσουν τη ζημιωμένη αυτοεκτίμησή τους.

- 9) Οι άντρες που απατούνται, τείνουν να χωρίζουν συχνότερα, απ' ότι οι απατημένες γυναίκες.

10) Οι γυναίκες είναι περισσότερο επιρρεπείς απ' ότι οι άντρες στο να προκαλέσουν ζήλεια στο σύντροφό τους, ώστε να δοκιμάσουν την σχέση, να τονώσουν την αυτοεκτίμησή τους να τραβήξουν την προσοχή και να εκδικηθούν τον σύντροφό τους. "

Συνεχίζοντας απο το ίδιο βιβλίο του Γ. Πιντέρη, στη σελ. 184 διαβάζουμε την άποψη του οικογενειακού ψυχοθεραπευτή LARRY CONSTANTINE σχετικά με την ζήλεια : " Η ζήλεια δεν μπορεί να θεωρηθεί απο μόνη της ούτε καλή ούτε κακή. Το νόημα που θα πάρει καθορίζεται απ' τις συνθήκες που δημιουργούνται και το πλαίσιο στο οποίο εμφανίζεται... Η ζήλεια γίνεται πρόβλημα όταν εμποδίζει την ομαλή λειτουργία της σχέσης, ή του τρόπου ζωής που έχουμε διαλέξει... Η υπερβολική ζήλεια μπορεί να γίνει δυσλειτουργική, όπως και η ζήλεια που προέρχεται απο απειλές που δημιουργούμε με την φαντασία μας. Αλλά στις περιπτώσεις που ο κίνδυνος είναι αληθινός, η ζήλεια μπορεί πραγματικά να είναι λειτουργική αντίδραση διότι αποτελεί έγκαιρη προειδοποίηση ότι κάποιες πτυχές της σχέσης χρειάζονται την προσοχή μας, και πιθανόν κάποιο βαθύτερο ξεκαθάρισμα ".

Ας περάσουμε τώρα να δούμε πως η KAREN HORNEY προσεγγίζει το φαινόμενο της ζήλειας μέσα απο το βιβλίο της " Ο Νευρωτικός Άνθρωπος της εποχής μας " σελ. 70 : " Η νευρωτική ζηλοτυπία αντίθετα με την φυσιολογική ζηλοτυπία που είναι μια ανάλογη αντίδραση απέναντι στον κίνδυνο να χάσουμε τον άλλον, δεν έχει καμιά σχέση με τον πραγματικό κίνδυνο. Υπαγορεύεται απο τον διαρκή φόβο της απώλειας της συντροφιάς ή της αγάπης ενός ανθρώπου. Η ζηλοτυπία μπορεί να εμφανιστεί σε κάθε ανθρώπινη σχέση απο την πλευρά των γονέων απέναντι στα παιδιά, όταν αυτά θέλουν να έχουν τους

δικούς τους φίλους, ή να παντρευτούν, απο την πλευρά των παιδιών απέναντι στους γονείς τους, ανάμεσα στους συζύγους, με λίγα λόγια σε κάθε σχέση αγάπης. Η υπερβολική ζηλοτυπία βασίζεται συχνά στην παιδική ζηλοτυπία απέναντι στα αδέρφια, ή σε έναν απο τους γονείς. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα αδέρφια, όπως εμφανίζεται συχνά ανάμεσα σε υγιή παιδιά, ή η ζηλοτυπία απέναντι σ' ένα νεογέννητο αδελφό, εξαφανίζονται συνήθως δίχως ν' αφήσουν ίχνη, μόλις το ζηλότυπο παιδί διαβεβαιωθεί πως δεν πρόκειται να χάσει την αγάπη και την προσοχή, που του έδειχναν μέχρι εκείνη την στιγμή. Σύμφωνα με τις εμπειρίες μου για μια υπερβολική ζηλοτυπία που αναπτύχθηκε στην παιδική ηλικία και δεν υπερνικήθηκε ποτέ, υπεύθυνη είναι μια νευρωτική κατάσταση του παιδιού που μοιάζει με την κατάσταση του ενήλικου που περιγράψαμε παραπάνω. Στο παιδί υπήρχε ήδη μια ακόρεστη ανάγκη για αγάπη που προερχόταν απο το βασικό άγχος.

Στην ψυχαναλυτική βιβλιογραφία η σχέση ανάμεσα στην ζηλοτυπία του παιδιού και σε αυτή του ενήλικου εκφράζεται λανθασμένα εφόσον η ζηλοτυπία του ενήλικου χαρακτηρίζεται " επανάληψη " αυτής του παιδιού. Αν τούτο σημαίνει πως μια ενήλικη γυναίκα είναι ζηλότυπη απέναντι στον άντρα της, επειδή σαν παιδί ήταν ζηλότυπη απέναντι στην μητέρα της, ο ισχυρισμός αυτός δεν μου φαίνεται βάσιμος. Η αυξημένη ζηλοτυπία, που παρατηρούμε στην σχέση ενός παιδιού προς τους γονείς του ή τα αδέρφια του, δεν είναι η κύρια αιτία για την κατοπινή ζηλοτυπία, προέρχονται όμως και οι δυό απο την ίδια πηγή" (την ακόρεστη ανάγκη για αγάπη). Είδαμε στην αρχή, πως οι περισσότερες κοινωνίες του Δυτικού πολιτισμού ανήκουν στην κατηγορία της " υψηλής ζήλειας " επειδή σ' αυτές τις κοινωνίες είναι έντονο καλλιεργημένο το αίσθημα της ατομικής ιδιοκτησίας και της αποκλειστικότητας.

Ας δούμε τι λέει, ακριβώς γι' αυτό, Ο Λέο Μπουσκάλια στο βιβλίο του " Γεννημένοι για την Αγάπη " σελ. 178 : " Ποτέ δεν πρέπει να προσυπογράψουμε την ιδέα ότι μας αγαπούν πραγματικά, μόνο όταν μας

αγαπούν αποκλειστικά. Αντίθετα, όλοι οι άνθρωποι είμαστε προικισμένοι με την ικανότητα ν' αγαπάμε πολλά άτομα ταυτόχρονα.... Και πρέπει να νοιώθουμε χαρά και ευτυχία όταν ανακαλύπτουμε ότι οι άνθρωποι που εμείς αγαπάμε, είναι ικανοί ν' αγαπούν και αυτοί με τη σειρά τους άλλα άτομα. Έτσι διευρύνεται η δική τους αγάπη, επιτρέποντας ταυτόχρονα σε μας τους ίδιους να διευρύνουμε τη δική μας. Ένας άνθρωπος ικανός να ενδιαφέρεται για ένα και μόνο άτομο, συνήθως έχει πρόβλημα με την φροντίδα και την στοργή γενικά. Η αγάπη δεν είναι στοιχείο που αραιώνει και διαλύεται με την ελεύθερη και συχνή χρήση. Μάλλον εμπλουτίζει και δυναμώνει τις ιδιότητές της. Αν πιστεύουμε απαιτητικά ότι υπάρχει κάποιος μόνο για μας, ζούμε μια εγωκεντρική αυταπάτη, που έπρεπε να την είχαμε αφήσει πίσω στην παιδική μας ηλικία. Είναι υποτιμητικό να σε θεωρούν σαν ένα πράγμα που μπορεί κάποιος να το κατέχει και να το ελέγχει. Αν νοιώθουμε τόσο ανασφαλείς στην σχέση μας ώστε να προστατευόμαστε και να φυλαγόμαστε αδιάκοπα, θα κάναμε πολύ καλά να καλέσουμε εκείνο το μικρό παιδάκι που έχουμε μέσα μας και να το βοηθήσουμε να ωριμάσει. Ο απόλυτος έλεγχος πάνω σ' ένα άλλο άτομο, δεν είναι ούτε δυνατός, ούτε επιθυμητός και δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματική αγάπη. Αντίθετα καταστρέφει όλα όσα ξεκίνησε να προστατεύσει ".

Ο φόβος απέναντι στην αγάπη είναι ένα ακόμη στοιχείο που μπορεί να μας απομονώσει και να μας αποκλείσει τελικά απ' αυτήν. Αυτός ο φόβος μπορεί να πάρει πολλές μορφές. Φοβόμαστε την αποτυχία, φοβόμαστε την απόρριψη, φοβόμαστε τον πόνο, φοβόμαστε μήπως χάσουμε την ατομικότητά μας, φοβόμαστε τις προηγούμενες εμπειρίες και τα προηγούμενα τραυματά μας. Όμως " το μόνο τραύμα που διαρκεί ,είναι εκείνο που μας βασανίζει δίχως θετική αλλαγή " και τελικά η βαθύτερη αποτυχία καθώς και ο βαθύτερος πόνος που μπορεί να νοιώσει κανείς δεν προέρχεται απο την αγάπη, αλλά απο την συνειδητοποίηση ότι ένα ανοήτο πλέγμα φόβων σε εμπόδισε να

προσπαθήσεις ή ακόμη και να ρισκάρεις για την αγάπη. Γιατί η συναισθηματική ωριμότητα και η πιο βαθιά σοφία αναπτύσσονται περισσότερο μέσα από τις αποτυχίες και τους πόνους παρά μέσα από τις χαρωπές και εύκολες στιγμές. Ας δούμε όμως πως προσεγγίζει αυτό το πλέγμα των φόβων ο Λέο Μπουσκάλια στο βιβλίο του " Γεννημένοι για την αγάπη σελ. 25 : " Δεν υπάρχει αποτυχία σε ότι έχει σχέση με την αγάπη. Η μη επιτυχία δεν σημαίνει αναγκαστικά αποτυχία. Μπορούμε να δούμε την απογοήτευσή μας, σαν ευκαιρία για γνώση και ανάπτυξη. Αν δεν διακινδυνεύουμε ν' αγαπήσουμε ποτέ δεν θ' αποτύχουμε στην αγάπη. Θα συμβεί όμως κάτι χειρότερο: Δεν θα μάθουμε ποτέ για το θαύμα της αγάπης, θα μας λείπει η εμπειρία της. Οπως μάλιστα πιστεύει ο Λουϊντ Τζόουνς εκείνοι που προσπαθούν να κάνουν κάτι και αποτυχαίνουν είναι απεριόριστα καλύτερα από εκείνους που προσπαθούν να μην κάνουν τίποτα και πετυχαίνουν. Φαίνεται ότι αποκτούμε περισσότερη σοφία μέσα από τις αποτυχίες παρά από τις επιτυχίες μας. Πάντοτε βλέπουμε την αποτυχία σαν το αντίθετο της επιτυχίας αλλά δεν είναι έτσι. Συχνά η επιτυχία βρίσκεται στον αντίποδα της αποτυχίας. Όσο θα συνεχίζουμε ν' αναζητούμε την αγάπη, κάποια αποτυχία θα υπάρχει πάντοτε. Ο πόνος όμως, αποτελεί δυνατό κίνητρο για δράση. Ερευνώντας τις αιτίες για τις αποτυχίες μας, κερδίζουμε γνώση και σοφία. Κατακτούμε νέες εναλλακτικές λύσεις για παλιές συμπεριφορές και νέες δυνάμεις για μελλοντικές συγκρούσεις. Αυτό σίγουρα δεν είναι αποτυχία. Είναι μάλλον ο τρόπος που παράγει την διαρκή αλλαγή. Είναι ο δρόμος της ενόρασης και της ωρίμανσης. Είναι ο δρόμος της αγάπης " σελ. 35.

" Μόνο όταν επιτρέψουμε στον εαυτό μας να είναι τρωτός, μπορεί να βρεθεί η ευκαιρία να πετύχουμε στον έρωτα και την αγάπη. Αν τελικά απατηθούμε ή προδοθούμε μπορούμε τουλάχιστον να λέμε ότι προσπαθήσαμε. Και κατά κάποιο τρόπο πράγματι θα έχουμε πετύχει, αν δεν αφήσουμε, τις πληγές από τις κακές εμπειρίες να μας κάνουν αδιάφορους. Όταν κερδίσουμε την εσωτερική γνώση και

αναγνωρίσουμε ότι το αδύνατο μέρος, τα τρωτά μας σημεία είναι η ψυχή της αγάπης, τότε σίγουρα θα θεραπευτούμε και θα προσπαθήσουμε ξανά " σελ. 99 : " Κανένας δεν είναι απρόσβλητος απο το φόβο. Οπως συμβαίνει όμως με όλα τα ανθρώπινα συναισθήματα, είναι απαραίτητο να τον κρατάμε σε ισοροπία με τις αντίπαλες φωνές που μας παρακινούν ν'αδράχνουμε τις ευκαιρίες, να είμαστε πιο τολμηροί, και πιο ριψοκίνδunami... Η αγάπη προϋποθέτει και απαιτεί να ξεπεράσουμε τους παράλογους και ηττοπαθείς φόβους που αναπόφευκτα μεγαλώνουν την απόσταση ανάμεσα σε μας και τους άλλους " σελ. 167. " Αυτή η επαναλαμβανόμενη τιμωρία του εαυτού μας δυσανάλογη προς τα λάθη και τις παλιές ατυχίες μας, είναι ένα περίεργο φαινόμενο. Σημαίνει πως ο καθένας μας γίνεται ο σκληρότερος δικαστής του εαυτού του. Κάποια στιγμή στη ζωή μας όλοι θα χρειαστούμε την συγχώρεση των άλλων. Δεν είναι άραγε καιρός ν'απελευθερώσουμε τον εαυτό μας απο τα κελιά της ενοχής και της λύπης, απο τις δικές μας φυλακές, που εμείς οι ίδιοι κατασκευάσαμε ; Η αγάπη δεν υπάρχει για να ανοίξει παλιές πληγές. Υπάρχει μόνο για να τις γιατρεύει και να τις κλείνει. Υπάρχει για να σηκώνεσαι απο το πέσιμό σου και να προχωράς μπροστά, χέρι - χέρι με την ζωή " σελ. 202. " Η ζωή είναι πάντοτε μια περιπέτεια ανεξάρτητα αν κατευθύνεται απο την αγάπη ή το φόβο. Ο φόβος είναι το απαγορευτικό στην ζωή - το " όχι ". Η αγάπη είναι το απελευθερωτικό πνεύμα στη ζωή - το " ναι ". Να λές " Ναι " σελ. 251. " Ο πόνος είναι ένας μεγάλος δάσκαλος. Οπως ακριβώς ο σωματικός πόνος μπορεί να βάλει σε κίνηση τους αμυντικούς μηχανισμούς του οργανισμού και να μας προειδοποιήσει για την ύπαρξη ουσιαστικότερων προβλημάτων, έτσι και ο συναισθηματικός πόνος δρα προειδοποιητικά. Θα λειτουργήσει σαν εγερτήριο σάλπισμα, θα μας αφυπνίσει ώστε να συνειδητοποιήσουμε ότι κάποιο λάθος υπάρχει στη ζωή μας, κάτι που πρέπει να το προσέξουμε ιδιαίτερα. Αν αγνοήσουμε τον εσωτερικό πόνο σίγουρα θα ξεφύγει κάποια στιγμή απο τον

έλεγχό μας " σελ. 337. " Μόνο αυτοί που πέρασαν την ζωή τους ολοκληρωτικά αφοσιωμένοι στον εαυτό τους δεν έκλαψαν ποτέ. Κάνουμε μεγάλο λάθος αν εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι το κλάμα είναι σημάδι αδυναμίας. Η πραγματική αδυναμία δεν παρέχει πρόσβαση στις συγκινήσεις που εκφράζονται μέσα από τα δάκρυα " σελ. 213. " Αφού ποτέ δεν ζούμε την αγάπη δυό φορές με τον ίδιο τρόπο πάντα θα μας μπερδεύει και θα μας προκαλεί. Κάθε καινούργια αγάπη απαιτεί μια νέα μοναδική συμπεριφορά, πλήρη χρήση του λογικού μας εαυτού και της παραισθησής μας. Κάθε νέα κατάσταση εμφανίζεται με τις δικές της σύνθετες απαιτήσεις. Κουβαλάμε τα παλιά μας βιώματα σε μια νέα αγάπη ώσπου ν'ανακαλύψουμε πόσο άχρηστα είναι, αλλά και πόσο χρειαζόμαστε να βρούμε νέους και πιο επινοητικούς τρόπους για να τα αντιμετωπίσουμε. Παλιές συνήθειες, τρόποι και αντιλήψεις δεν υπηρετούν πια σε τίποτα τις απαιτήσεις της νέας αγάπης. Ποτέ όμως δεν πρέπει να φοβόμαστε το μεταβαλλόμενο πρόσωπο της αγάπης. Αποτυχαίνουμε στην αγάπη, μόνο όταν συμπεριφερόμαστε σαν να έχουμε την παραμικρή ιδέα για το τί είναι η αγάπη " σελ. 307 " Δεν υπάρχει σχεδόν καμιά αμφιβολία ότι είμαστε σε μεγάλο βαθμό προϊόντα των αναμνησεών μας. Χωρίς να καταλαβαίνουμε απόλυτα την διαδικασία, οι περασμένες εμπειρίες έχουν τον τρόπο τους, να υφαίνουν γύρω μας ένα διαρκώς επεκτεινόμενο δίχτυ που παγιδεύει και εκμαυλίζει την τωρινή μας άποψη για την ζωή. Προτού να είμαστε " είμασταν " έτσι οι νέες ιδέες μας φιλτράρονται μέσα από τα παλιά μας πιστεύω. Όταν προσπαθούμε να θεμελιώσουμε αυτό που " είναι " τώρα, βαλτώνουμε σ' αυτό που " ήταν " άλλοτε. Κανένας όμως δεν είναι σταθερά και αμετάβλητα προγραμματισμένος εκ των προτέρων. Ολοι έχουμε την ικανότητα να αφομοιώσουμε νέες εμπειρίες με βάση αυτό που είναι οι ίδιες αυτές εμπειρίες, παρά με βάση αυτό που είμαστε εμείς. Αλλά, για να φτάσουμε εκεί, πρέπει να παλέψουμε με τις μνήμες του παρελθόντος και να ελαχιστοποιήσουμε την εξουσιαστική δύναμή τους.

Αν δεν θέλουμε να είναι το μέλλον ξανασερβιρισμένο πιάτο απο το παρελθόν μας, πρέπει να περιφρουρούμε άγρυπνα τον εαυτό μας, απο την ύπουλη δύναμη που έχει το χθές να επηρεάζει την συμπεριφορά μας. Μόνο τότε μπορούμε να πούμε ότι είμαστε ελεύθεροι να δημιουργήσουμε το μέλλον μας " Στο βιβλίο " Αγάπη " με κείμενα των Αντλερ, Κρισναμούρτι, Ράσσελ κ.λ.π. διαβάζουμε στη σελ. 130 απο τον Μπέρτραντ Ράσσελ : " Υπάρχει και ένα άλλο ψυχολογικό εμπόδιο στην πλήρη ανάπτυξη του έρωτα στον σύγχρονο κόσμο. Το εμπόδιο αυτό, είναι ο φόβος που νοιώθουν πολλοί άνθρωποι μήπως χάσουν την ατομικότητά τους. Αυτό είναι μια ανόητη και πολύ σύγχρονη πλάνη. Η ατομικότητα δεν είναι ένας σκοπός καθαυτός. Είναι κάτι που πρέπει να μπει σε καρποφόρα επαφή με τον κόσμο και για να γίνει αυτό πρέπει να χάσει την μόνωσή της. Μια ατομικότητα που διατηρείται σε μια γυάλινη θήκη μαραίνεται, ενώ εκείνη που ξεοδεύεται σε ανθρώπινες επαφές πλουτίζεται.

Για το φόβο της απώλειας της ατομικότητας ο Αλφρεντ Αντλερ απο το ίδιο βιβλίο στη σελ.15 έχει να προτείνει : " Ο κάθε σύντροφος πρέπει να ενδιαφέρεται περισσότερο για τον άλλο παρά για τον εαυτό του... Η προσπάθεια του καθενός θα πρέπει να είναι να πλουτίζει την ζωή του άλλου. Με τον τρόπο αυτό ο καθένας τους θα είναι πιο ασφαλής. Ο καθένας θα αισθάνεται ότι αξίζει. Ο καθένας θα αισθάνεται ότι είναι αναγκαίος ".

Ο άνθρωπος οραματιζόμενος την αγάπη, συχνότατα πέφτει στην παγίδα που ο ίδιος δημιουργεί. Εξειδανικεύοντας την αγάπη και συγκρινοντάς την μ'αυτό που υπάρχει στην καθημερινή ζωή καταλήγει στο συμπέρασμα πως αληθινή αγάπη δεν υπάρχει. Ομως όσο πιο ψηλά τοποθετούμε τα προτυπά μας για την αγάπη τόσο περισσότερο αυξάνουμε τις αποστάσεις ανάμεσα σε εμάς και σ'αυτήν. Η Τελειομανία είναι σίγουρα ένας ακόμη δρόμος για να μας απομακρύνει απο την αγάπη. Καλό θα ήταν λοιπόν να επανεξετάσουμε τις ουτοπιστικές μας θεωρίες, και να αναπροσδιορίσουμε τις ιδέες μας περ

τελειότητας. Η τελειότητα δεν είναι κάτι που μας περιμένει σε κάποια στροφή της ζωής μας, γι' αυτό ας πάψουμε να την περιμένουμε παθητικά, και ας προσπαθήσουμε να αξιοποιήσουμε όλες τις δυνατότητες προκειμένου ν'καλυτερεύσουμε τις σχέσεις μας - τώρα -. Το γνωστό "ή όλα ή τίποτα" δεν είναι καθόλου επαναστατικό. Αντίθετα είναι παραπλανητικό και ηττοπαθές. Κυκλοφορούν γύρω μας πολλοί "επαναστάτες" και "φιλόσοφοι" οι οποίοι διατυμπανίζουν πως η ζωή θα πρέπει να είναι μια διαρκής κατάσταση έκστασης και ότι κάθε απόκλιση από το ιδανικό είναι ένα βόλεμα και ένας συμβιβασμός.

Ομως αυτή η αντίληψη υποδηλώνει μόνο τεμπελιά και παραίτηση. Γιατί σίγουρα το να πάρεις το "κάτι" το "ελάχιστο" που θα σου δοθεί και ν'αποφασίσεις ν'αξιοποιήσεις το δυναμικό του και να το μεταμορφώσεις σε κάτι περισσότερο, απαιτεί εγρήγορση, ενεργητικότητα και καθημερινή δουλειά. Ο Γιούγκ έχει πεί πως η τελειότητα πρέπει να είναι οδηγητική πινακίδα στην ζωή μας, και ποτέ σταθμός. Ας δούμε τι λέει ο Α. Αντλερ από το ίδιο βιβλίο που αναφέραμε παραπάνω στην σελ. 25 : "Υπάρχουν άνθρωποι που επινοούν μια ρομαντική, ιδανική ή απραγματοποίητη αγάπη. Μπορούν έτσι ν'απολαμβάνουν τα αίσθηματά τους, χωρίς την ανάγκη να προσεγγίσουν ένα σύντροφο στην πραγματικότητα. Ένα υψηλό ιδανικό αγάπης μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για ν'αποκλείσει όλες τις πραγματικές δυνατότητες γιατί δεν θα βρεθεί κανένας που ν'ανταποκρίνεται σ'αυτό το ιδανικό".

Ας δούμε τι λέει πάνω στο ίδιο θέμα Ο Λέο Μπουσκάλια ξανά από το ίδιο βιβλίο σελ. 53 : "Η ανθρώπινη τελειότητα είναι μια αυταπάτη. Κανένας άνθρωπος δεν είναι τέλειος. Κανένα πράγμα δεν είναι τέλειο. Στην τέχνη, τα ψεγάδια είναι εκείνα που κάνουν συνήθως ένα αριστούργημα πιο συναρπαστικό. Η προσπάθεια και ο αγώνας να κάνουμε ότι καλύτερο μπορούμε, αυτό ακριβώς είναι ολόκληρη η ζωή. Το πρόβλημα βρίσκεται στην λανθασμένη αντίληψη ότι κανένας

δεν θα μας αγαπήσει πραγματικά, αν δεν φτάσουμε στα υψηλότερα επίπεδα επιτυχίας. Τέτοιες αντιλήψεις δημιουργούν καταναγκαστικές συμπεριφορές που δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να υπονομεύουν την ενεργητικότητά μας και να μην μας οδηγούν πουθενά... Λίγοι είναι αυτοί που πεθαίνουν από ατέλειες. Στους περισσότερους ανθρώπους θα δοθούν πολλές ευκαιρίες για νέες προσπάθειες που θα τους επιτρέψουν να βελτιώσουν τις αποφάσεις τους και την συμπεριφορά τους. Δεν είναι υποχρεωτικό να είμαστε πάντα σωστοί. Όταν παραιτηθούμε από την νευρωτική ανάγκη να είμαστε τέλειοι, νοιώθουμε ελεύθεροι από την πίεση της αγιότητας, και μπορούμε να διδαχθούμε από τα λάθη αντί να μας καταστρέφουν...σελ. 101. " Ολοι οραματιζόμαστε την τέλεια αγάπη. Ορισμένοι μάλιστα, νοιώθουμε ότι τουλάχιστον αυτό, το δικαιούμαστε και μας αξίζει. Φανταζόμαστε τις σχέσεις μας χωρίς συγκρούσεις, σχέσεις που ξεχειλίζουν από ζεστασιά και κατανόηση, αποδοχή και τρυφερότητα. Σπαταλάμε ένα μεγάλο μέρος του χρόνου μας, μετρώντας τι πήραμε και τι μας άξιζε να πάρουμε από τα όνειρά μας, θρηνώντας πάνω στο άθροισμα των ελλείψεων... Θα νοιώθαμε ίσως λιγότερο απογοητευμένοι αν αποδεχόμαστε το γεγονός ότι σε τούτη την γή δεν υπάρχει τέλεια αγάπη, υπάρχει μόνο ανθρώπινη αγάπη. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαμε να διαθέσουμε την ζωτικότητά μας προσπαθώντας να εκτιμήσουμε και να διευρύνουμε την αγάπη που έχουμε " σελ. 154. " Δεν θα νικηθείτε ποτέ στην αγάπη, εκτός αν φανταστείτε ότι την κατανοήσατε απόλυτα. Μην ξεγελλιέστε. Δεν υπάρχουν ειδήμονες στην αγάπη.... Δεν είναι τόσο σημαντικό να έχουμε οριστικές απαντήσεις στην αγάπη. Εκείνο που προέχει είναι να συνεχίσουμε να ερευνούμε. Θα ήταν τραγωδία να φτάσουμε στο τέλος της ζωής μας χωρίς να έχουμε κατανοήσει όλα όσα μπορούμε για την αγάπη. Γιατί εγώ τουλάχιστον, νοιώθω σίγουρος, πως η ζωή μας σε τελική ανάλυση, θα προσδιοριστεί από την αγάπη που δοκιμάσαμε.

Η αδιάκοπη ανάπτυξη και ωρίμανση μέσα στην αγάπη είναι ένα ευχάριστο και μυστικό ταξίδι, γεμάτο ενόραση, ενθουσιασμό και έκπληξη.

Η τελική αποπληρωμή μπορεί να μην μας προσφέρει όλες τις απαντήσεις. Αξίζει όμως το ταξίδι ".

Ένα ακόμη στοιχείο που θα υπονομεύει πάντα τις σχέσεις μας είναι η εύκολη και Αρνητική Κριτική.

Όλοι έχουμε βρεθεί στην θέση του κρινόμενου. Και σίγουρα δεν είναι καθόλου ευχάριστο να νοιώθεις μόνιμα απολογούμενος για τα συναισθήματα και τις διαθέσεις σου. Υπάρχουν άτομα που η συναναστροφή μαζί τους μας προκαλεί φόβο γιατί μαζί τους είμαστε πάντα σε άμυνα, έχοντας την αίσθηση ότι περνάμε διαρκώς από εξετάσεις. " Δεν διώχνεις την μύγα από το μέτωπο του φίλου σου, χρησιμοποιώντας μπαλντά " λέει μια παλιά κινέζικη παροιμία.

Ας δούμε όμως πως προσεγγίζει το θέμα της αρνητικής κριτικής ο Λέο Μπουσκάλια και πάλι από το ίδιο βιβλίο σελ. 256 : " Είναι δύσκολο ν' αγαπάς κάποιους όταν σε γκρινιάζουν και σε κατηγορούν συνέχεια. Τίποτα δεν είναι πιο ενοχλητικό και αναποτελεσματικό από την κατάσταση αυτή..... Τι άλλο πρόκειται να κερδίσουμε από κάθε είδους κατηγορηματικές δηλώσεις, εκτός από ενοχές, μνησικακίες και εχθροπάθειες. Καταντάει σχεδόν σαδιστικό να επιπλήττουμε τους άλλους με τόση σκληρότητα στο όνομα της αγάπης. Αρκετά μας τιμωρεί η κοινωνία όταν κάνουμε λάθη. Δεν χρειάζεται να μας γεμίζουν με πρόσθετο άγχος, εκείνοι που περιμένουμε να μας υποστηρίξουν. Ο ρόλος του ανθρώπου που αγαπά, είναι να βρεθεί εκεί που πρέπει για να δέσει την πληγή με πραγματική φροντίδα και στοργή, και όχι να την ανοίξει ξανά, με άχρηστη και εκκωφαντική γκρίνια και λόγους που κουρελιάζουν τα νεύρα ".σελ. 120. " Η αγάπη ανυψώνει δεν μειώνει. Η αγάπη χτίζει την αυτοεκτίμηση δεν την γκρεμίζει. Είναι εκπληκτικό να βλέπουμε τόσους πολλούς να επαγγέλλονται την αγάπη, ενώ την ίδια στιγμή, συνεχίζουν να μειώνουν και να υπότιμούν του άλλους.... Υπάρχουν πάντα πολλοί θετικοί τρόποι να επηρεάσουμε την συμπεριφορά των άλλων. Γιατί να καταφεύγουμε σ' αυτόν που πληγώνει και έχει ακόμα και την δύναμη να καταστρέψει "; σελ.121. " Ο Εμερσον μιλώντας για ένα απλό αγριόχορτο,

το αποκάλεσε " φυτό που δεν ανακαλύφθηκαν ακόμα οι ιδιότητές του ". Εμείς όμως τι κάνουμε ; Χαρακτηρίζουμε τους ανθρώπους αγριόχορτα, που για τον ένα ή τον άλλο λόγο, μας φαίνονται ανάξιοι για την αγάπη και την προσοχή μας. Εχω την εντύπωση ότι θα ζούσαμε σ' ένα πιο ενδιαφέροντα και λιγότερο περιοριστικό κόσμο, αν ρίχναμε μια πιο εξεταστική ματιά στις ετικέτες που βάζουμε στους άλλους, καθώς και στις δικαιολογίες που χρησιμοποιούμε για να απομακρυνθούμε απο κοντά τους. Με μια τέτοια προσεκτική ματιά θα βλέπαμε ότι οι βολικές αυτές ταξινομήσεις βασίζονται σε ξεπερασμένες μαγνητοταινίες που παίζουν και ξαναπαίζουν τον ίδιο παλιό σκοπό μέσα στο μυαλό μας. Στην προσπάθειά μας να κατατάξουμε τους ανθρώπους σε εύκολες κατηγορίες, καταλήγουμε να ελαχιστοποιούμε την αξία τους, ή να τους αποκλείουμε χωρίς περίσκεψη. Χρησιμοποιούμε την ηλικία, το φύλο, το κοινωνικό επίπεδο, την οικονομική επιφάνεια, το χρώμα, την θρησκεία, την εθνικότητα, και οτιδήποτε άλλο θα δικαιολογούσε την απομακρυσή μας απο τους άλλους, που είναι διαφορετικοί. Αυτό βέβαια, μας απαλάσσει απο την φασαρία να σκεφτούμε ανεξάρτητα και να εκτιμήσουμε κάθε άτομο σαν χωριστό, ευδιάκριτο και άξιο πρόσωπο. Είναι σχεδόν βέβαιο, ότι οι περισσότεροι άνθρωποι που συναντούμε, αξίζουν πολύ μεγαλύτερη προσοχή απ' αυτή που τους δίνουμε ". Η κριτική όμως είναι πάντα κάτι απαραίτητα κακό ή μήπως για εκείνον που ξέρει να την χρησιμοποιεί εποικοδομητικά μπορεί να γίνει ένα εργαλείο που θα βοηθήσει στην καλύτερευση μιας σχέσης ; Και πόσο είναι υγιές να μην εκφράζουμε τα πραγματικά αισθήματα καθώς και τις βαθύτερες σκέψεις μας για τον άλλον ;

Ας δούμε τι έχει να μας πεί πάνω σ' αυτό η Πόπη Προκοπάκη Ψυχαναλύτρια, ιδρυτικό μέλος του Κέντρου Μελετών και Ψυχοθεραπείας, Βίλμex Ράϊχ στο άρθρο της " Εποικοδομητική Κριτική " στο περιοδικό " Η ψυχολογία σήμερα " Τεύχος 1^ο σελ. 45 :

" Η απάντηση ίσως βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε την επιθετικότητά μας. Το να είναι κανείς επιθετικός δεν σημαίνει απαραίτητα πως πρέπει να μοιάζει μ'ένα πάνοπλο στρατιώτη, έτοιμο να σαρώσει τα πάντα στο πέρασμά του. Μια τέτοια στάση δείχνει ότι το άτομο κατά βάθος αισθάνεται ανασφάλεια, άρα πρέπει να είναι έτοιμο ανα πάσα στιγμή ν'αντιμετωπίσει έναν πιθανό κίνδυνο. Σ'αντίθεση μ'αυτού του είδους την επιθετικότητα, που λειτουργεί κυρίως αμυντικά, υπάρχει και μια επιθετικότητα θετική.

Με την βιολογική έννοια, είναι η κινητήρια δύναμη της ζωής. Σαν στάση εκφράζεται με το να πηγαίνεις προς αυτό που θέλεις, με το να διεκδικείς, με το να εκφράζεσαι, με το να επιβεβαιώνεις την θέση σου, με το να παρεμβαίνεις και να διαμορφώνεις τις καταστάσεις. Πρόκειται για μια χρήσιμη δύναμη που κατέχουμε όλοι, αλλά που τις περισσότερες φορές βρίσκεται σε αναστολή. Αυτή την θετική επιθετικότητα μπορούμε να την ξαναανακαλύψουμε και να την χρησιμοποιήσουμε προς την κατεύθυνση μιας εποικοδομητικής κριτικής η οποία όχι μόνο δεν καταστρέφει την σχέση, αλλά αντίθετα ανοίγει δρόμους για περισσότερη κατανόηση και επαφή.

Ανεξάρτητα του κατά πόσον η κριτική που έχει δεχτεί κάποιος είναι βάσιμη ή όχι, μπορεί ο τρόπος με τον οποίο αυτή εκφράζεται να προκαλέσει επιθετικότητα. Και τότε πόσο μπορεί να παραμείνει κανείς ψύχραιμος και λογικός ;

Ο J. LISS προτείνει μια μέθοδο για να κριτικάρουμε εποικοδομητικά. Η μέθοδος αυτή έχει τέσσερα διαδοχικά στάδια που ο σκοπός τους είναι να μας βοηθήσουν να δώσουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στον συνομιλητή μας, ως προς το θέμα που μας απασχολεί, χωρίς παράλληλα να πέσουμε σε κάποια απο τις παγίδες της έκφρασης που καταλήγουν στο να διακοπεί η επικοινωνία. Πιο αναλυτικά οι τέσσερις θετικές φάσεις με τις οποίες δίνουμε πληροφορίες είναι :

Φάση 1 : Κάνε μια ακριβή περιγραφή αυτού που δεν σου αρέσει.

Φάση 2 : Περιέγραψε το πως αισθάνεσαι.

Φάση 3 : Κάνε εσύ μια θετική πρόταση.

Φάση 4 : Εξήγησε τους λόγους για τους οποίους πιστεύεις ότι η προτασή σου είναι θετική.

Οι τέσσερις παγίδες που πρέπει να αποφεύγουμε είναι :

Παγίδα 1 : Μην είσαι αόριστος και μη γενικεύεις όταν περιγράφεις αυτό που δεν σου αρέσει.

Παγίδα 2 : Μην προσβάλεις το άτομο που κριτικάρεις.

Παγίδα 3 : Μην υποθέτεις ότι το άτομο που κριτικάρεις ξέρει ήδη αυτό που θέλεις εσύ, εφόσον δεν του το έχεις εξηγήσει καθαρά.

Παγίδα 4 : Μην κάνεις τον ηθικολόγο λέγοντας " πρέπει " " θα ήταν καλύτερα για σένα " και άλλα παρόμοια.

Εξετάσαμε σ' αυτό το κεφάλαιο την θεωρητική πλευρά της αγάπης, ή καλύτερα της τέχνης της αγάπης, ωστόσο για την κατάκτηση μιας τέχνης, της οποιασδήποτε τέχνης, δεν αρκούν οι έτοιμες οδηγίες. Οι περισσότεροι άνθρωποι προσδοκούν αυτό ακριβώς, έναν έτοιμο δρόμο, έναν εύκολο τρόπο για το " πως να μάθουν να το κάνουν μόνοι τους " και τα εγχειρίδια γαι τέτοιους εύκολους γρήγορους και ανώδυνους τρόπους μάθησης, στο σπίτι, ξαπλωμένος άνετα στην πολυθρόνα σου, πληθαίνουν.

Ομως ευτυχώς η ζωή δεν έχει γίνει ακόμα τόσο επίπεδη ώστε να μπορείς να μνηθείς στο μυστηριό της και στην τέχνη της, μέσα απο τον προσωπικό σου κομπιούτερ. Η ζωή και όλα όσα αυτή εμπεριέχει, η αγάπη, ο έρωτας, η επικοινωνία, παραμένουν μοναδικές εμπειρίες μέσα σε μοναδικούς ανθρώπους. Είναι δρόμοι προσωπικοί, που μπορεί να δοκιμάσει ο καθένας μόνο μέσω του εαυτού του.

Ολα όσα εξετάσαμε εδώ αποτελούν βασικές προϋποθέσεις της αγάπης, όμως σε καμμία περίπτωση δεν αποτελούν την τέχνη ή τον δρόμο της αγάπης. Αυτόν πρέπει να τον ανακαλύψει ο καθένας μόνος του.

Η αγάπη είναι μια δυναμική αλληλεπίδραση και δεν υπάρχει άλλος

δρόμος για να την κατακτήσεις παρά μονάχα - αγαπώντας - . Όσο πιο πολύ ασκείσαι στην αγάπη, τόσο περισσότερο μαθαίνεις την αγάπη.

Και αυτό δεν μπορεί παρά να είναι μια διαδικασία ζωής. Και θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο παραθέτοντας τις απόψεις του FRANCESCO ALBERONI απο το βιβλίο του " Το ξύπνημα του έρωτα " ο οποίος έχοντας προηγουμένως αναπτύξει σε θεωρητικό επίπεδο το πως μπορεί κανείς να διατηρήσει έναν έρωτα ζωντανό, καταλήγει στην σελ. 116 : " Δεν πιστεύουμε πως απ'όλα τα παραπάνω θα μπορούσε να προκύψει κάποιος πρακτικός κανόνας συμπεριφοράς, κάποια τέχνη που θα μας επέτρεπε να μείνουμε ερωτευμένοι για πάντα. Ολοι αυτοί οι κανόνες είναι σχεδόν πάντα όργανα αυταπάτης, παραποίησης. Η ζωή είναι εκείνη που δημιουργεί την γένεση μιας κατάστασης, η ζωή είναι εκείνη που δημιουργεί την συνάντηση, τα σχέδια, τις δοκιμασίες, τις ευκαιρίες, και η ζωή είναι εκείνη που όλα τα καταστρέφει. Όσο για μας, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να βρούμε κάποια κατεύθυνση μέσα σ' αυτό το τεράστιο ρεύμα, όπως ένα βαρκάκι ακυβέρνητο μέσα στην θύελλα.

Δεν είμαστε εμείς που ανασαλεύουμε τα κύματα ή που αλλάζουμε την πορεία τους. Εκείνο που μπορούμε να κάνουμε, είναι μονάχα να επιπλεύσουμε πάνω στο κύμα, χαρούμενα ή κοπιαστικά ή και τα δύο μαζί ν'αράξουμε σε κάποιαν όχθη, ή να μην την προσεγγίσουμε ποτέ, και είτε αράξουμε, είτε δεν αράξουμε, να βρούμε την χαρά. Η γνώση του προβήματος σε βάθος είναι ίσως πολύ πιο χρήσιμη απο μια τέχνη της αγάπης ή του έρωτα ".

ΜΕΡΟΣ Δ΄

" ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΑΠΗΣ "

Μέχρι τώρα έχουμε επισημάνει πως η αγάπη είναι μια συνολική στάση ζωής, ένας προσανατολισμός που αναφέρεται σε όλους και όχι αποκλειστικά σ'έναν και μόνο. Παρ'όλο όμως που η αγάπη είναι ένας προσανατολισμός που καθορίζει την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον του σαν σύνολο, αυτό δεν σημαίνει πως δεν υπάρχουν και διαφορές ανάμεσα στις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει η αγάπη, ανάλογα με το αντικείμενο πάνω στο οποίο κάθε φορά επικεντρώνεται.

Θα εξετάσουμε λοιπόν στη συνέχεια αυτές τις εξειδικευμένες μορφές της αγάπης και τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα, ακολουθώντας την κατάταξη που έχει κάνει ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης ".

Θα εξετάσουμε δηλαδή α) Την αγάπη στον εαυτό μας, β) Την γονεϊκή αγάπη, γ) Την αδελφική αγάπη, δ) Την ερωτική αγάπη και ε) Την αγάπη στο Θεό.

Α

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΑΣ

Αγαπάτε τους άλλους όσο και τον εαυτό σας, λένε οι γραφές και όμως πολλές φορές η αγάπη απέναντι στον εαυτό δεν αργεί να βαπτισθεί σαν εγωϊσμός και να επιφέρει την οργή κάποιων ηθικολόγων και φιλοσόφων:

Αν ρίξουμε μια ματιά στην Ιστορία της Ψυχολογίας και της φιλοσοφίας θα δούμε πως στην δυτική συνείδηση είναι πλατιά διαδεδομένη η πεποίθηση πως η αγάπη στον εαυτό μας όχι μόνο δεν αποτελεί αρετή, αλλά πολλές φορές είναι συνυφασμένη με την αμαρτία.

Οι Δυτικοί ηθικολόγοι του 19^{ου} αιώνα ήταν πάντα πολύ αυστηροί απέναντι στο Εγώ. Η Ατομικότητα δεν είναι καλό πράγμα, έγραψαν πολλές φορές. " Το Εγώ είναι μισητό " διακήρυττε ο Γάλλος Φιλόσοφος Πασκάλ που μαζί με τον επίσης Γάλλο φιλόσοφο Λαροσφουκώ επέμεναν ότι το Εγώ, η απόλαυση, και η ηθική άνεση είναι πράγματα

μάταια και μισητά, κενόδοξα και απατηλά. θεωρούσαν τον άνθρωπο στιγματισμένο απο το προπατορικό αμάρτημα που μεταβιβάζεται απο πατέρα σε γιό, και απο μητέρα σε κόρη.

Αυτό το άθλιο πλάσμα που ντρόπιασε το δημιουργό του, έπρεπε να είναι καταδικαστέο. Ο άνθρωπος είναι, και πρέπει να νοιώθει ένοχος έλεγαν. Ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 72 λέει : " Ο Καλβίνος μιλά για την αγάπη στον εαυτό μας σαν μια φοβερή αμαρτία. Ο Φρόϋντ μιλά γι' αυτήν με ψυχιατρικούς όρους, πλην όμως η αξιολόγηση που κάνει δεν διαφέρει απο του Καλβίνου.

Για τον Φρόϋντ η αγάπη στον εαυτό μας είναι το ίδιο με το ναρκισσισμό, η στροφή της λίμπιντο προς τον εαυτό μας. Ο ναρκισσισμός είναι το πρώτο στάδιο της ανθρώπινης ανάπτυξης. Το άτομο που στη μετέπειτα ζωή του ξαναγυρίζει σε αυτό το στάδιο του ναρκισσισμού είναι ανίκανο ν' αγαπήσει, στην πιο ακραία περίπτωση είναι παράφρων. Ο Φρόϋντ δέχεται πως η αγάπη είναι έκφραση της λίμπιντο, και ότι η λίμπιντο στρέφεται είτε προς τους άλλους - αγάπη - είτε προς τον εαυτό μας, αγάπη στον εαυτό μας. Έτσι η αγάπη, και η αγάπη στον εαυτό μας, αποκλείονται αμοιβαία, με την έννοια οτι όσο μεγαλύτερο είναι το ένα είδος αγάπης, τόσο μικρότερο είναι το άλλο.

Αν η αγάπη στον εαυτό μας είναι αμαρτία, η έλλειψή της θα είναι κατά συνέπεια αρετή " .

Αυτό όμως γεννάει μια σειρά απο ερωτήματα : Είναι η αγάπη απέναντι στον εαυτό μας αν όχι αμαρτία, τουλάχιστον μια μορφή εγωϊσμού ; Είναι η αγάπη απέναντι στον εαυτό μας κάτι που αποκλείει την αγάπη για τον άλλον ;

Ας δούμε πως απαντά σ' αυτά τα ερωτήματα ο Εριχ Φρόμ απο το ίδιο βιβλίο σελ. 73 : " Αν είναι αρετή η αγάπη, προς το γείτονά μου, σαν μια ανθρώπινη ύπαρξη, πρέπει να είναι αρετή - και όχι αμαρτία - και η αγάπη στον εαυτό μου, εφόσον και εγώ είμαι : ανθρώπινη ύπαρξη. Δεν υπάρχει ορισμός για τον άνθρωπο, όπου να

μη συμπεριλαμβάνομαι και εγώ ο ίδιος. Μια θεωρία που υποστηρίζει ένα τέτοιο αποκλεισμό, αποδείχεται ουσιαστικά αντιφατική. Η ιδέα που εκφράζεται στο βιβλικό " Αγάπα τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου " σημαίνει ότι ο σεβασμός προς την δική μου ακεραιότητα και μοναδικότητα, η αγάπη και η κατανόηση για τον εαυτό μου, δεν μπορούν να χωριστούν από το σεβασμό την αγάπη, και την κατανόηση, για το άλλο άτομο.

Σελ.74 Οχι μόνο οι άλλοι, αλλά και εμείς οι ίδιοι είμαστε τα " αντικείμενα " των συναισθημάτων μας και των διαθεσεών μας. Οι διαθέσεις μας προς τους άλλους και προς τους εαυτούς μας κάθε άλλο παρά αντιφατικές είναι βασικά συνυφασμένες.

Αυτό σημαίνει : Η αγάπη για τους άλλους, και η αγάπη για τους εαυτούς μας δεν είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Απεναντίας, μια τάση αγάπης προς τον εαυτό τους, θα βρεθεί σε όλους εκείνους που είναι ικανοί ν'αγαπάνε τους άλλους.

Η αγάπη σαν αρχή, είναι αδιαίρετη όσο αφορά την σχέση μεταξύ των " Αντικειμένων " και του ίδιου του εαυτού μας. Η αγάπη για κάποιον άλλο, είναι η κινητοποίηση και η συγκέντρωση της δυναμής μας για την αγάπη. Η αγάπη για ένα άτομο σημαίνει αγάπη για τον άνθρωπο σαν άνθρωπο . Το είδος του " Καταμερισμού της εργασίας " όπως το αποκαλεί ο Ουϊλαμ Τζαϊήμς, σύμφωνα με τον οποίο αγαπά κανείς την οικογενειά του, μα δεν αισθάνεται τίποτα για τον " ξένο " είναι σημάδι βασικής ανικανότητας για αγάπη.

Η αγάπη για τον άνθρωπο, δεν είναι όπως συχνά νομίζουμε κάτι το αφηρημένο που έρχεται μετά από την αγάπη για ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά είναι η προϋποθεσή της, παρόλο που ξεκινά με την αγάπη για συγκεκριμένα άτομα.

Απ' αυτό προκύπτει ότι ο εαυτός μου, πρέπει να είναι εξίσου ένα αντικείμενο για την αγάπη μου, όπως κι ένα άλλο πρόσωπο.

Η κατάφαση της ζωής ενός ανθρώπου, της ευτυχίας του, της

ανάπτυξής του, της ελευθερίας του, έχει τις ρίζες της στην ικανότητα του ν' αγαπά, στην ικανότητά του για φροντίδα, σεβασμό ευθύνη και γνώση. Αν ένα άτομο είναι ικανό ν' αγαπάει δημιουργικά αγαπά και τον εαυτό του. Αν μπορεί ν' αγαπά μόνο τους άλλους τότε δεν αγαπά καθόλου".

Στη συνέχεια ο Εριχ Φρόμ μιλάει για τον εγωϊσμό και καταλήγει στα συμπεράσματα που είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι στην πραγματικότητα ο εγωϊστής δεν είναι κάποιος που αγαπά υπερβολικά τον εαυτό του, αλλά αντίθετα κάποιος που έχει μια πολύ κακή σχέση με τον εαυτό του, κάποιος που δεν έχει καταφέρει καθόλου να τον αγαπά, με αποτέλεσμα να προσπαθεί ν' αναπληρώσει αυτή του την αποτυχία, χρησιμοποιώντας τους άλλους για να καλύψει τα κενά του. Και καταλήγει ο Εριχ Φρόμ κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο στη σελ. 78 : " Αυτές οι ιδέες για την αγάπη στον εαυτό μας συνοψίζονται με τον καλύτερο τρόπο στο σχετικό απόσπασμα του Μάϊστερ Εκχορτ; " Αν αγαπάς τον εαυτό σου, αγαπάς τον καθένα όπως τον εαυτό σου. Εφόσον αγαπάς κάποιον άλλον λιγότερο από τον εαυτό σου, δεν θα πετύχεις στο ν' αγαπήσεις πραγματικά τον εαυτό σου. Αλλά αν αγαπάς και τους άλλους και τον εαυτό σου όμοια, θα αγαπάς όλους σαν ένα πρόσωπο και εκείνο το πρόσωπο είναι ο Θεός και ο άνθρωπος. Τότε είσαι ένας μεγάλος και δίκαιος άνθρωπος που αγαπώντας τον εαυτό σου αγαπάς όμοια όλους τους άλλους".

Αλλά ας περάσουμε να δούμε και την άποψη του Λέο Μπουσκάλια για την αγάπη απέναντι στον εαυτό μας, από το βιβλίο του " Η Αγάπη " σελ. 109 : " Για ν' αγαπήσετε τους άλλους πρέπει πρώτα ν' αγαπήσετε τον εαυτό σας. Εχουμε κιόλας δηλώσει πολλές φορές ότι μπορείτε να δώσετε στους άλλους μόνο αυτά που έχετε εσείς οι ίδιοι. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την αγάπη. Δεν μπορείς να δώσεις αυτά που δεν έχεις μάθει και δεν έχεις βιώσει. σελ. 112. Το να αγαπάς τον εαυτό σου σημαίνει να αγωνίζεσαι

για να επανακαλύψεις και να διατηρήσεις την μοναδικότητά σου.

Σημαίνει να κατανοήσεις και να αξιολογήσεις την ιδέα ότι μόνο εσύ θα ζήσεις πάνω σ'αυτή την γή και πως όταν πεθάνεις χάνονται μαζί σου κι όλες οι φανταστικές σου δυνατότητες.

Σημαίνει να συνειδητοποιήσεις πως δεν θα γνωρίσεις ποτέ ολοκληρωτικά όλα τα θαύματα που βρίσκονται σε υπολανθάνουσα κατάσταση μέσα σου. Ο Χέμπερτ Οττο λέει ότι μόνο το 5% απο το ανθρώπινο δυναμικό μας υλοποιείται στη διάρκεια της ζωής μας. Ο ψυχίατρος Ρ. Λαίνγκ έχει γράψει : " Σκεφτόμαστε πολύ λιγότερο απ'όσο ξέρουμε, ξέρουμε πολύ λιγότερο απ'όσο αγαπάμε, αγαπάμε πολύ λιγότερο απ'αυτά που υπάρχουν, και σ'αυτόν το συγκεκριμένο βαθμό, είμαστε πολύ λιγότερο απ'αυτό που πραγματικά είμαστε ". Εδώ είμαστε λοιπόν αποκοιμισμένοι. Υπάρχει ένα δυναμικό μέσα μας που πρέπει να υλοποιηθεί. Δεν έχει σημασία αν έχετε ένα βαθμό ευφυΐας 60 ή 160. Υπάρχουν πολύ περισσότερα μέσα σας απ'αυτά που τώρα συνειδητοποιείτε. Δεν μπορεί να υπάρξει γαλήνη και ανάπαυση στον αγώνα του ανθρώπου να βρεί τον εαυτό του. Οτι υπάρχει είναι πάντα διαθέσιμο για ανακάλυψη. Η έρευνα του δεν είναι ένας ανταγωνισμός με την έρευνα κάποιου άλλου. Γίνεται η δική του προσωπική πρόκληση. Ετσι το ν'αγαπάμε τον εαυτό μας περικλείει την ανακάλυψη του αληθινού θαύματος που είναι ο εαυτός μας, όχι μόνο ο τωρινός, αλλά οι πολλές δυνατότητες του εαυτού μας. Περικλείει την αδιάκοπη συνειδητοποίηση ότι είμαστε μοναδικοί ότι δεν μοιάζουμε με κανένα άλλο άτομο στον κόσμο, ότι η ζωή είναι ή θα έπρεπε να είναι, η ανακάλυψη, η ανάπτυξη και το μίσγασμα με τους άλλους αυτής της μοναδικότητας. σελ. 114.

Η αγάπη και ο εαυτός μας είναι ένα, και η ανακάλυψη του ενός απο τα δύο είναι η συνειδητοποίηση και των δύο. σελ. 115.

Το ν'αγαπάς τον εαυτό σου σημαίνει να ξέρεις ότι μόνο εσύ μπορείς να είσαι εσύ. Αν προσπαθήσεις να είσαι σαν κάποιον άλλο,

μπορεί να του μοιάσεις αρκετά, αλλά πάντα θα είσαι ο δεύτερος καλύτερος.

Έτσι είναι λογικό να σκεφτείς ότι μπορείς να είσαι για τους άλλους, μόνο αυτό που είσαι για τον εαυτό σου. Αν γνωρίζεις, αποδέχεσαι και εκτιμάς τον εαυτό σου και την μοναδικότητά σου, θα επιτρέψεις και στους άλλους να το κάνουν αυτό. Αν αξιολογείς και εκτιμάς την ανακάλυψη του εαυτού σου, θα ενθαρρύνεις και άλλους ν' αρχίσουν τούτη την αυτοανακάλυψη. Αν αναγνωρίζεις την ανάγκη σου να είσαι ελεύθερος για ν' ανακαλύψεις ποιός είσαι, θα επιτρέψεις και στους άλλους την ελευθερία να κάνουν το ίδιο.

Όταν συνειδητοποιήσεις ότι είσαι ο καλύτερος εαυτός σου, θ' αποδεχτείς και το γεγονός ότι οι άλλοι είναι και αυτοί οι καλύτεροι του εαυτού τους. Αλλά απ' αυτό βγαίνει το συμπέρασμα ότι όλα αρχίζουν με σένα. Όταν αγαπάς τον εαυτό σου θ' αγαπάς και τους άλλους. Και στο βάθος και στην έκταση που μπορείς ν' αγαπάς τον εαυτό σου, στο ίδιο βάθος και στην ίδια έκταση θα είσαι ικανός ν' αγαπήσεις και τους άλλους".

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, πόσες νευρωτικές μορφές αγάπης έχουν σαν αφετηρία τους μια κακή έως ανύπαρκτη σχέση με τον εαυτό. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, πως η αγάπη για τον εαυτό, είναι η πρώτη στη σειρά σχέση αγάπης που πρέπει ο άνθρωπος να έχει οικοδομήσει μέσα του, είναι η πρώτη προϋπόθεση αν θέλει να καλλιεργήσει και ν' αναπτύξει υγιείς και ολοκληρωμένες σχέσεις και σαν γονιός, και σαν φίλος και σαν ερωτικός σύντροφος. Αν θέλει τελικά να διαμορφώσει μια αντίληψη αγάπης η οποία θα διαποτίσει και θα συμπεριλάβει όλο το φάσμα των τρόπων που θα σχετιστεί με την ζωή στο συνολό της.

ΓΟΝΕΪΚΗ ΑΓΑΠΗ

Η μητρική και η πατρική αγάπη είναι η πρώτη αγάπη που αναγνωρίζουμε στη ζωή μας. Μια αγάπη που δίνεται στις περισσότερες τουλάχιστον περιπτώσεις, δίχως όρους, δίχως σκοπιμότητες, με απόλυτη ανιδιοτέλεια. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ποιές οι διαφορές ανάμεσα στην μητρική και πατρική αγάπη ; Τις απαντήσεις στο ερώτημα αυτό πραγματεύεται ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της αγάπης ". Ας τον παρακολουθήσουμε : Σελ. 54 " Η Μητρική αγάπη απο την ίδια της την φύση, είναι χωρίς όρους. Η μητέρα αγαπά το νεογέννητο βρέφος γιατί είναι το δικό της παιδί, και όχι γιατί το παιδί εκπλήρωσε κάποιο ιδιαίτερο όρο ή προσδοκία. (Ασφαλώς όταν μιλώ εδώ για την μητρική και πατρική αγάπη, μιλώ για τους " ιδανικούς τύπους "). Σελ. 62. Η μητρική αγάπη είναι μια χωρίς όρους επιβεβαίωση της ζωής του παιδιού και των αναγκών του. Σ' αυτή την περιγραφή μια σημαντική παρατήρηση πρέπει να προστεθεί.

Η επιβεβαίωση της ζωής του παιδιού έχει δύο όψεις : Η μία είναι η φροντίδα και η ευθύνη, οι απόλυτα αναγκαίες για την διαφύλαξη της ζωής του παιδιού και της αναπτυξής του. Η άλλη πηγαινει πιο μακριά απ' την απλή συντήρηση. Η μητρική αγάπη σ' αυτό το δεύτερο στάδιο κάνει το παιδί να νοιώθει : Είναι ωραίο που έχω γεννηθεί. Αυτό ενσταλάζει στο παιδί την αγάπη για την ζωή και όχι μόνο την επιθυμία να παραμείνει ζωντανό. Η ίδια ιδέα μπορούμε να δούμε ότι εκφράζεται σ' έναν άλλο βιβλικό συμβολισμό. Η γή της επαγγελίας (η γή είναι πάντα ένα μητρικό σύμβολο) περιγράφεται με το γάλα και το μέλι που ρέουν άφθονα. Το γάλα είναι το σύμβολο της πρώτης έννοιας της αγάπης, δηλαδή της φροντίδας και της ασφάλειας. Το μέλι συμβολίζει την γλυκύτητα της ζωής, την αγάπη γι' αυτήν και την ευτυχία να είναι κανείς ζωντανός. Οι περισσότερες μητέρες είναι ικανές να δώσουν " γάλα " λίγες όμως είναι ικανές να δώσουν " Μέλι ". Για να είναι ικανή μια μητέρα να δώσει μέλι, δεν φθάνει να είναι μόνο μια " καλή μητέρα " αλλά

κι ένα ευτυχισμένο άτομο. Σ' αυτό τον στόχο πολλές μητέρες δεν φτάνουν. Φαίνεται ωστόσο πως το πραγματικό κατόρθωμα της μητρικής αγάπης, βρίσκεται όχι στην αγάπη της μητέρας για το νήπιο, αλλά στην αγάπη της για το παιδί που μεγαλώνει. Στην πραγματικότητα, η πλειοψηφία των μητέρων, αγάπανε τα παιδιά όσο ακόμα είναι μικρά και εξαρτώνται ολοκληρωτικά απ' αυτές. Όσο νοιώθει πως το νήπιο είναι μέρος του εαυτού της, η αγάπη της μητέρας και η λατρεία της είναι ίσως ικανοποίηση του ναρκισσισμού της. Ένα άλλο ελατήριο μπορεί να βρεθεί στην επιθυμία της μητέρας για δύναμη ή κατοχή. Αν και συνηθισμένα τα ελατήρια αυτά, είναι πιθανό λιγότερο σημαντικά και λιγότερο κοινά απο εκείνο το κίνητρο που μπορεί να ονομαστεί ανάγκη για υπέρβαση. Αυτή η ανάγκη για υπέρβαση, είναι μια απο τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου και έχει τις ρίζες της στο γεγονός της αυτοεπίγνωσης. Στο γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν είναι ικανοποιημένος με το ρόλο ενός απλού δημιουργήματος, ότι δεν μπορεί να δεχτεί τον εαυτό του σαν ένα ζάρι που το πέταξαν πάνω στο τραπέζι. Έχει ανάγκη να αισθάνεται σαν ο δημιουργός, να υπερβεί τον παθητικό ρόλο του δημιουργήματος. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να πετύχει κανείς αυτή την ικανοποίηση της δημιουργίας. Ο πιο φυσικός και ο πιο εύκολος είναι η φροντίδα και η αγάπη της μητέρας για το δικό της δημιούργημα.... σελ. 65.

Η πραγματική όμως ουσία της μητρικής αγάπης είναι η φροντίδα για την ωρίμανση του παιδιού, κι αυτό σημαίνει να θέλει την απόμακρυνσή του απο αυτήν.

Εδώ βρίσκεται η βασική διαφορά απο την ερωτική αγάπη. Στην ερωτική αγάπη δύο άνθρωποι που ήσαν χωρισμένοι, ξένοι, γίνονται ένα. Στη μητρική αγάπη, δύο άνθρωποι που ήσαν ένα, αποχωρίζονται. Η μητέρα όχι μόνο πρέπει ν' ανεχθεί, αλλά πρέπει ν' επιθυμεί και να βοηθήσει τον αποχωρισμό του παιδιού. Είναι ακριβώς σ' αυτό το στάδιο, όπου πολλές μητέρες αποτυγχάνουν στο καθήκον της μητρικής αγάπης, επειδή μόνο σ' αυτό το στάδιο η μητρική αγάπη γίνεται έτα τόσο δύσκολο καθήκον, που απαιτεί ανιδιοτέλεια και ικανότητα να δίνεις το παν και να μην θέλεις τίποτε άλλο παρά μόνο την ευτυχία του αγαπημένου. Η ναρκισσιστική, η αυταρχική η κτητική

γυναίκα, μπορεί να πετύχει στο να είναι μια μητέρα " με αγάπη " μόνο στην περίοδο που το παιδί είναι μικρό. Μόνο η γυναίκα που αγαπά πραγματικά, η γυναίκα που είναι ευτυχισμένη όταν δίνει παρά όταν παίρνει, που είναι σταθερά θεμελιωμένη στη δική της ύπαρξη, μπορεί να είναι μια μητέρα που αγαπά όταν το παιδί βρίσκεται στο στάδιο του αποχωρισμού. Μια γυναίκα μπορεί να είναι μια μητέρα που αληθινά αγαπά, αν έχει την ικανότητα της " αγάπης", αν είναι δηλαδή ικανή ν' αγαπά τον άνδρα της, άλλα παιδιά, τους ξένους, κάθε ανθρώπινη ύπαρξη. Η γυναίκα που δεν είναι ικανή γι' αγάπη μ' αυτή την έννοια, μπορεί να είναι μια στοργική μητέρα στην περίοδο που το παιδί της είναι μικρό. Πλην όμως, δεν μπορεί να είναι μια μητέρα που αγαπά, που δοκιμάζεται στην προθυμία της να υποστεί το χωρισμό, και να συνεχίσει ν' αγαπά και μετά το χωρισμό. σελ. 55. Η σχέση με τον πατέρα είναι ολότελα διαφορετική.

Η μητέρα είναι η πατρίδα απ' την οποία καταγόμαστε, είναι η φύση, η γή, η θάλασσα. Ο πατέρας δεν εκπροσωπεί ένα τέτοιο είδος φυσικής καταγωγής. Αν και ο πατέρας δεν αντιπροσωπεύει τον φυσικό κόσμο, αντιπροσωπεύει εντούτοις τον άλλο πόλο της ανθρώπινης ύπαρξης. Τον κόσμο της σκέψης, των ανθρώπινων δημιουργημάτων, του νόμου και της τάξης, της πειθαρχίας του ταξιδιού, και της περιπέτειας. Ο πατέρας είναι εκείνος που διδάσκει το παιδί; εκείνος που θα του δείξει το δρόμο προς την ζωή, συνυφασμένη με αυτή την διαδικασία υπάρχει μια άλλη που σχετίζεται με την κοινωνικοοικονομική εξέλιξη. Όταν ο άνθρωπος έφτασε στην εποχή της ατομικής ιδιοκτησίας, κι όταν την περιουσία την κληρονομούσε κάποιος απ' τους γιούς, ο πατέρας άρχισε να σκέφτεται σε ποιον από τους γιούς του θ' άφηνε την περιουσία του. Φυσικά ο γιός που θα κληρονομούσε την περιουσία ήταν εκείνος που ο πατέρας θεωρούσε σαν τον πιο κατάλληλο για διάδοχό του..... σελ. 56. Η πατρική αγάπη είναι αγάπη με όρους. Η αρχή της είναι " σ' αγαπώ γιατί εκπληρώνεις τις προσδοκίες μου, γιατί κάνεις το καθήκον σου, γιατί μου μοιάζεις ". Στην υπο όρους πατρική αγάπη, βρίσκουμε, όπως και στην χωρίς όρους μητρική αγάπη μια θετική και μια αρνητική όψη. Η αρνητική όψη είναι το ίδιο το γεγονός ότι η πατρική

αγάπη πρέπει να καταβιωθεί, ότι μπορεί να χαθεί αν το παιδί δεν εκπληρώσει εκείνο που ο πατέρας προσδοκά. Στην φύση της πατρικής αγάπης έγκειται το γεγονός ότι η υπακοή γίνεται η κύρια αρετή και η ανυπακοή η κύρια αμαρτία που τιμωρείται με την αποστέρηση της πατρικής αγάπης. Εξίσου σημαντική είναι και η θετική πλευρά. Αφού η αγάπη του είναι υπό όρους, μπορώ να κάνω κάτι να την κερδίσω, μπορώ να δουλέψω γι' αυτήν, η αγάπη του δεν είναι έξω από τον έλεγχό μου όπως είναι η αγάπη της μητέρας".

Ας συνεχίσουμε όμως και πάλι μέσα από το ίδιο βιβλίο του Εριχ Φρόμ, για να δούμε, πως μια διαταραχή στη φυσιολογική πορεία και εξέλιξη των σχέσεων του παιδιού με τους γονείς, και του τρόπου με τον οποίο έχει ενσωματωθεί μέσα του η μητρική και η πατρική συνείδηση, μπορεί να αποτελέσει σοβαρή αιτία νευρώσεων που είναι πιθανόν ν' αντιμετωπίσει το παιδί σαν ενήλικας, σελ. 55 : " Η νηπιακή αγάπη ακολουθεί την αρχή : " αγαπώ γιατί αγαπιέμαι ". Η ώριμη αγάπη ακολουθεί την αρχή : " αγαπιέμαι γιατί αγαπώ ". Η ανώριμη αγάπη λέει : " Σ' αγαπώ γιατί σε χρειάζομαι " και η ώριμη " σε χρειάζομαι γιατί σ' αγαπώ " σελ. 56. Η στάση του πατέρα και της μητέρας απέναντι στο παιδί ανταποκρίνεται στις ανάγκες του. Το νήπιο χρειάζεται την χωρίς όρους αγάπη και φροντίδα της μητέρας τόσο σωματικά όσο και ψυχικά. Το παιδί μετά τα 6 χρόνια του, αρχίζει να χρειάζεται την πατρική αγάπη, την ηγεσία του, και την καθοδηγησή του..... σελ. 57. Τελικά το ώριμο άτομο έρχεται στο σημείο όπου το ίδιο είναι για τον εαυτό του και μητέρα και πατέρα.

Θα λέγαμε ότι το άτομο αυτό έχει μητρική και πατρική συνείδηση..... Το ώριμο άτομο έχει απαλλαγεί από την εξωτερική επιρροή της μητέρας και του πατέρα και τους έχει δώσει μια θέση στον εσωτερικό του κόσμο...

Τον εγκατέστησε εκεί, οικοδομώντας μια μητρική συνείδηση πάνω στη δική του ικανότητα για αγάπη, και μια πατρική συνείδηση πάνω στη δική του λογική και κρίση.

Πέρα απο αυτό, το ώριμο άτομο αγαπά και με την μητρική και με την πατρική συνείδηση, παρά το γεγονός ότι φαίνονται αντιφατικές. Αν κρατούσε μόνο την μητρική συνείδηση, θα έτεινε να χάσει εύκολα την κρίση και να εμποδίσει την ανάπτυξη την δική του και των άλλων. Σ' αυτή την πορεία απο τη μητροκεντρική προς την πατροκεντρική πρόσδεση και την τελική τους σύνδεση, βρίσκεται η βάση της διανοητικής υγείας και το φτάσιμο στην ωριμότητα. Στην αποτυχία αυτής της εξέλιξης βρίσκεται η βασική αιτία για την νεύρωση....σελ. 58.

Μια αιτία για την δημιουργία νεύρωσης μπορεί να βρεθεί στο γεγονός ότι το παιδί έχει μια μητέρα που το αγαπά αλλά είναι υπερβολικά επιεικής ή αυταρχική απέναντί του, και ένα πατέρα αδύναμο και αδιάφορο. Σ' αυτή την περίπτωση το παιδί μπορεί να παραμείνει προσκολλημένο σε μια αρχική μητρική πρόσδεση και να εξελιχθεί σε ένα άτομο που εξαρτιέται απο την μητέρα, νοιώθει αδύναμο και έχει τις χαρακτηριστικές τάσεις του ανθρώπου αποδέκτη, που έχει ανάγκη να παίρνει, να προστατεύεται, να φροντίζεται, και που του λείπουν οι πατρικές ιδιότητες - πειθαρχία, ανεξαρτησία, ικανότητα να κατακτήσει τη ζωή μόνος του. Ισως προσπαθεί να βρεί " μητέρες " στον καθένα. Κάποτε σε γυναίκες, και κάποτε σε άντρες που έχουν δύναμη και εξουσία. Αν αντίθετα η μητέρα είναι ψυχρή, αυταρχική, και χωρίς ανταπόκριση απέναντι στο παιδί, τότε δύο πράγματα μπορούν να συμβούν. Στην μία περίπτωση το παιδί θα μεταφέρει την ανάγκη για μητρική προστασία στο πρόσωπο του πατέρα, και σε άλλες πατρικές μορφές, οπότε το αποτέλεσμα που θα προκύψει θα είναι παρόμοιο με το προηγούμενο. Στην άλλη περίπτωση θα εξελιχθεί σε ένα άτομο μονόπλευρα προσανατολισμένο προς τον πατέρα και ολοκληρωτικά δοσμένο στις αρχές του νόμου και της τάξης. Θα του λείπει η ικανότητα να προσδοκά ή να δέχεται την χωρίς όρους αγάπη.

Αυτή η εξέλιξη ενισχύεται ακόμα περισσότερο αν ο πατέρας

είναι αυταρχικός και ταυτόχρονα προσκολλημένος στο παιδί. Εκείνο που είναι χαρακτηριστικό σε όλες αυτές τις νευρωτικές εκδηλώσεις, είναι το γεγονός ότι μια αρχή, η μητρική ή η πατρική, αποτυγχάνει να αναπτυχθεί. Ή ακόμα και εδώ ακριβώς βρίσκεται η περίπτωση των πιο ισχυρών νευρωτικών καταστάσεων ο ρόλος του πατέρα και της μητέρας συγχέονται τόσο απέναντι στους άλλους, όσο και μέσα στο ίδιο το άτομο. Βαθύτερη εξέταση μπορεί να φανερώσει ότι ορισμένοι τύποι νευρώσεων, όπως η μονομανία δημιουργούνται από τη μονόπλευρη πατρική πρόσδεση του παιδιού. Ενώ νευρώσεις όπως η υστερία, ο αλκοολισμός η έλλειψη αυτοπεποίθησης και ρεαλιστικής αντιμετώπισης της ζωής, και οι καταθλίψεις, προέρχονται από την μονόπλευρη πρόσδεση στη μητέρα ".

Θα μπορούσαμε να πούμε σαν κλείσιμο, πως πρώτη προϋπόθεση για να μπορέσουν δύο άνθρωποι να γίνουν " σωστοί γονείς ", και κατά συνέπεια να βοηθήσουν το παιδί να περάσει φυσιολογικά όλα τα στάδια της πορείας του προς την ωρίμανση, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα την ικανότητα για αγάπη είναι οι ίδιοι να διακατέχονται από αγάπη για τον εαυτό τους, και από αγάπη για την ζωή και όλα τα θαύματα που αυτή εμπεριέχει.

Και με τον προσδιορισμό " σωστοί γονείς " συμπεριλαμβανομένης, τόσο της μητρικής όσο και της πατρικής αρχής, θεωρούμε την ικανότητα και των δύο, να υποστηρίζουν και να ενθαρρύνουν το παιδί, να τροφοδοτούν την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή του με την αποδοχή και την εμπιστοσύνη στην ευφυΐα του και στις δυνατότητές του, και πάνω απ' όλα να του μεταβιβάζουν την δύναμη της Αισιοδοξίας της Πίστης και της Αγάπης για την ζωή.

Γ'

ΑΔΕΛΦΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

Θα περάσουμε τώρα σε μια άλλη μορφή αγάπης η οποία αποτελεί την υποδομή για όλες τις ανθρώπινες σχέσεις συντροφικότητας και αμοιβαιότητας που θα αναπτύξουμε κατά την διάρκεια της ζωής μας.

Είναι η αγάπη εκείνη που προσφέρεται με απόλυτη ανιδιοτέλεια και αγκαλιάζει όλα τα πλάσματα της οικουμένης. Δεν κάνει διακρίσεις, δεν θέτει όρους, δεν ζητάει ανταλλάγματα, απλώς προσφέρεται, αναγνωρίζοντας την βασική ενότητα και συγγένεια που διέπει όλους τους ανθρώπους σ' όλες τις εποχές και σ' όλους τους πολιτισμούς. Είναι η αγάπη εκείνη που αποτελεί το υπόβαθρο για να γεννηθεί και να ευδοκιμήσει μια απο τις πιο ουσιαστικές σχέσεις στη ζωή ενός ανθρώπου : Η φιλία.

Ας δούμε τι λέει ο Έριχ Φρόμ γι' αυτό το είδος αγάπης, μέσα απο το ίδιο βιβλίο σελ. 60 : " Το βασικότερο είδος αγάπης, που υπογραμμίζει όλα τα άλλα είναι η αδελφική αγάπη. Με τον όρο αυτό εννοώ την αίσθηση της ευθύνης, την φροντίδα, το σεβασμό, την γνώση για κάθε άλλη ανθρώπινη ύπαρξη, και την επιθυμία για την ανάπτυξη της ζωής της. Η αδελφική αγάπη είναι αγάπη για όλες τις ανθρώπινες υπάρξεις. Χαρακτηρίζεται ακριβώς απο την απουσία αποκλειστικότητας. Αν έχω αναπτύξει την ικανότητα ν' αγαπώ, αναπόφευκτα θ' αγαπώ όλα τα αδέρφια μου. Στην αδελφική αγάπη υπάρχει η εμπειρία της ένωσης με όλους τους ανθρώπους, της ανθρώπινης αλληλεγγύης, της πανανθρώπινης ενότητας.

Η αδελφική αγάπη βασίζεται στην εμπειρία πως όλοι οι άνθρωποι είμαστε ένα. Οι διαφορές στο ταλέντο, στην εξυπνάδα, στις γνώσεις, είναι ασήμαντες σε σύγκριση με την ταυτότητα του ανθρώπινου πυρήνα που είναι κοινός σε όλους τους ανθρώπους.

Για να νοιώσουμε αυτή την ταυτότητα, είναι αναγκαίο να εισχωρήσουμε απο την περιφέρεια στον πυρήνα.

Αν σε ένα άλλο πρόσωπο συλλαμβάνω μόνο την επιφάνεια, συλλαμβάνω

κυρίως τις διαφορές,οτι δηλαδή μας χωρίζει. Αν εισχωρήσω στον πυρήνα,αντιλαμβάνομαι την ταυτοτητά μας,το γεγονός της αδελφοσύνης μας. Αυτή η σχέση απο κέντρο σε κέντρο,αντι εκείνης απο περιφέρεια σε περιφέρεια,είναι " Κεντρική σχέση " Η όπως η Σιμόν Βεΐλ τον εξέφρασε τόσο θαυμάσια : " Οι ίδιες λέξεις μπορούν να είναι κοινότοπες ή εξαιρετικά σημαντικές,ανάλογα με τον τρόπο που θα ειπωθούν,και αυτός ο τρόπος εξαρτιέται απο το βάθος της ψυχής του ανθρώπου που προφέρει τις λέξεις αυτές,χωρίς η θέληση να μπορεί να κάνει τίποτε. Και με μια εξαίσιια συμφωνία φτάνουν στο ίδιο βάθος μέσα σε εκείνον που ακούει αυτά τα λόγια.

Έτσι ο ακροατής μπορεί να διακρίνει,αν έχει κάποια ικανότητα διάκρισης,ποια είναι η αξία των λέξεων " .

Η αδελφική αγάπη είναι αγάπη μεταξύ ίσων : αλήθεια όμως,ακόμα και σαν ίσοι δεν είμαστε πάντα " ίσοι " . Εφόσον είμαστε ανθρώπινες υπάρξεις,όλοι χρειαζόμαστε βοήθεια. Σήμερα εγώ,αύριο εσύ. Αυτή όμως η ανάγκη για βοήθεια,δεν σημαίνει πως ο ένας είναι ανήμπορος και ο άλλος πανίσχυρος.

Η αδυναμία είναι μια παροδική κατάσταση,η ικανότητα να σταθείς και να περπατήσεις με τα δικά σου πόδια είναι η κανονική κατάσταση,είναι η μόνιμη κατάσταση.

Όμως η αγάπη για τον αδύναμο,η αγάπη για τον φτωχό και τον ξένο,είναι η αρχή για την αδελφική αγάπη.

Το ν'αγαπάς ένα πλάσμα απο την δική σου σάρκα και το δικό σου αίμα,δεν είναι κατόρθωμα. Το ζώο αγαπά τα μικρά του και τα φροντίζει σελ.62. Μόνο στην αγάπη για κείνους που δεν υπηρετούν ένα σκοπό αρχίζει το ξεδίπλωμα της πραγματικής αγάπης " .

Ο Αριστοτέλης έχει εξυμνήσει την φιλία. Η φιλία είναι γ'αυτόν η ανώτερη μορφή αγάπης,ανώτερη κι απο τον έρωτα,γιατί αφοσιώνεται στην αρετή δηλαδή στην ουσία του χαρακτήρα που είναι κάτι το σταθερό,ενώ ο έρωτας αφοσιώνεται στην ομορφιά που είναι προσωρινή. Γράφει ο ROBERT FLACELIETE στο βιβλίο του " Ο Έρωτας στην Αρχαία

Ελλάδα " Σελ. 182 : " Μπορούμε να σταθούμε λίγο στο εγκώμιο του Αριστοτέλη για την φιλία, γιατί η φιλία συμπεριλαμβάνει βέβαια στην σκέψη του Αριστοτέλη, και τις σχέσεις της αμοιβαίας εκτίμησης, της στοργής και της τρυφερότητας που πλέκονται ανάμεσα σε δύο πρόσωπα διαφορετικού φύλου, παραδείγματος χάρη στο γάμο, που διαθέτει τουλάχιστον θεωρητικά την σταθερότητα. Η πιο υψηλή αρετή της αριστοτελικής ηθικής είναι η μεγαλοψυχία.

Λοιπόν, ο μεγαλόψυχος άνθρωπος, όσο κι αν κατά μια έννοια έχει αυτεπάρκεια, έχει επίσης ανάγκη απο φίλους, γιατί ο άνθρωπος είναι πάντα ένα " κοινωνικό όν ". Πραγματικά η φιλία, μας είναι αναγκαία για να μπορούμε να εξασκούμε την αρετή. Είναι απαραίτητος ένας ενάρετος φίλος, σ' έναν ενάρετο άνθρωπο. Θα του δώσει την ευκαιρία να κάνει το καλό, και τίποτε δεν είναι πιο ωραίο παρά να κάνεις καλό σ' ένα φίλο απο φιλία γιατί τον αγαπάς. Η φιλία διδάσκει επίσης στον μεγαλόψυχο άνθρωπο τη χαρά του να δέχεται, του μαθαίνει ακόμη το δώρο του εγώ, την θυσία του εγώ, που είναι η πιο υψηλή εκδήλωση της ζωής, η κορυφή του μεγαλείου και της ομορφιάς ".

"Θεώρησε όλους τους ανθρώπους αδελφούς σου. Αγάπα τους, να εργάζεσαι πάντα γι' αυτούς κι αυτό θα σου είναι αρκετό για να σε κάνει ευτυχισμένο " Λέει ο Κομφούκιος.

Και θα κλείσουμε με ένα ποίημα, ύμνο στη φιλία, του JAMES KAVANAUGH όπως το παραθέτει ο Γιώργος Πιντέρης στο βιβλίο του " Αυτονομία και Συντροφικότητα " στη σελ. 120 :

Θα Είμαστε Φίλοι ;

Ποιός είμαι; Δεν το ξέρω.

Κάποτε ήμουν ο τάφος για ένα κουνελάκι, ένα καλάθι του μπάσκετ στο γκαράζ, ένα λαχανί μπάλωμα, θάμνοι και δένδρα πασχαλιάς που τα σκαρφάλωναν μυρμήγκια.

Ημουν βραχόσκαλες και μια μυστήρια στέρνα,

Φωτιές απο ξερόχορτα,

~~ήμουν νεροπόλεμος και πινγκ - πόνγκ στο υπόγειο.~~

Ημουν ένας μικρούλης άσπρος φράχτης, ένα κρεβάτι και μια σιφονιέρα σφάνδαμο που μοιραζόμουνα μ' αδέρφια, μια σκυλίτσα που τη λέγαν Σάντυ και χόρευε. Φίλους ήταν εύκολο να βρείς.

Σκαρφαλώναμε δένδρα, χτίζαμε χορτοκάλυβα, κυνηγούσαμε φίδια - και ονειρευόμαστε πολύ.

Θα είμαστε φίλοι ; Πέρα απο χρόνια παιδικά.

Ποιός είμαι ; Δεν το ξέρω.

Κάποτε ήμουν εύκολος να με προβλέψεις. Ημουν μορφωμένος, εκπαιδευμένος, μ' αγαπούσαν - όχι όπως ήμουν, μα όπως έδειχνα να είμαι. Ο ρόλος μου ήταν ο ασφαλής μου τρόπος για να κρύβομαι. Δεν είχα λόγο ν' αλλάξω.

Με παραδεχόντουσαν. Τους ευχαριστούσα.

Τότε, άξαφνα σχεδόν, άλλαξα.

Τώρα είμαι λιγότερο σίγουρος, πιότερο ο εαυτός μου.

Ο ρόλος μου σχεδόν εξαφανίστηκε.

Οι ρίζες μου δεν είναι στην εκκλησιά μου, τη δουλειά μου, την πόλη μου* ούτε καν στον κόσμο μου.

Είναι μέσα μου.

Φίλους δεν είναι εύκολο να βρείς - και ονειρεύομαι πολύ.

Θα είμαστε φίλοι ; Πέρα απο ρόλους.

Ποιός είμαι ; Δεν το ξέρω.

Είμαι πιο μόνος απο πριν. Κομμάτι ζώο, μα όχι προστατευμένο απο ένστικτα ούτε περιορισμένο απο την όρασή του μόνο.

Είμαι και κομμάτι πνεύμα, όμως σπάνια ελεύθερο, περιορισμένο απο τη γεύση, την αφή, το χρόνο - με μια λαχτάρα για τη ζωή ολάκαιρη. Δεν υπάρχει ασφάλεια. Η ασφάλεια είναι επανάληψη και φόβος, η αναβολή της ζωής. Η ασφάλεια είναι προσδοκίες και δεσμεύσεις και πρώιμος θάνατος.

Με την αβεβαιότητά μου ζώ. Υπάρχουνε μπροστά βουνά να σκαρφαλώσω, σύγνεφα να καβαλήσω, αστέρια να εξερευνήσω, και φίλοι για να βρώ.

Υπάρχω μόνο εγώ - και ονειρεύομαι πολύ.

Θα είμαστε φίλοι ; Πέρα απο ασφάλεια.

Ποιός είμαι ; Δεν το ξέρω.

Δεν ψάχνω μέσα στην ανάγκη, στο κενό, μα σ' έναν πόθο που όλο μεγαλώνει.

Το κενό ψάχνει για οποιαδήποτε φωνή για να γεμίσει, για οποιαδήποτε μορφή να διώξει το σκοτάδι. Το κενό μας φέρνει πλήθη και σκιές που αναπληρώνονται εύκολα. Η ολοκλήρωση μας φέρνει έναν φίλο, μοναδικό, α-ναν-τι-κα-τά-στα-το. Δεν είμαι τόσο άδειος όσο πριν.

Εχω τη θάλασσα, τον άνεμο, τη μουσική και τα βιβλία, τη δύναμη και τις χαρές του μέσα, και τη νύχτα.

Δεν είναι ανάγκη η φιλία πιά, αλλά πανηγύρι.

Δεν είναι ιεροτελεστία, αλλά πραγματικότητα.

Δεν είναι απαίτηση, αλλά προτίμηση.

Η φιλία είναι εσύ και εγώ - και ονειρεύομαι πολύ.

Θα είμαστε φίλοι ; Πέρα απο ανάγκη.

Ποιός είμαι ; Δεν το ξέρω.

Ποιός είσαι ; Θέλω να μάθω.

Δεν είπαμε τα κάλαντα μαζί, δεν πήγαμε στο ίδιο το σχολείο.

Δεν είμαστε απο την ίδια πόλη, τον ίδιο θεό, ούτε καν τον ίδιο κόσμο.

Δεν υπάρχει ρόλος για να παίξουμε,

ασφάλεια να προσφέρουμε,

δέσμευση να κάνουμε.

Δεν περιμένω απάντηση καμιά

έξω απ' την παρουσία σου,

τα μάτια σου,

εσένα.

Η φιλία είναι λέφτερη,

κυλάει,

είναι σπάνια.

Δεν θέλει ερεθισμούς,

είναι ερεθισμός η ίδια.

Εμπιστεύεται, καταλαβαίνει,

αναπτύσσεται, εξερευνά,

χαμογελάει και κλαίει.

Δεν κρεμιέται ούτε εξουθενώνει,

δεν περιμένει ούτε απαιτεί.

Είναι - και αυτό είναι αρκετό -

και ονειρεύεται πολύ.

Θα είμαστε φίλοι;

Δ'

ΕΡΩΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

Και περνάμε τώρα σε μια άλλη μορφή αγάπης, για την οποία αν και έχουν ειπωθεί και γραφτεί πάρα πολλά, ωστόσο εξακολουθεί να παραμένει πάντα, ένα αίνιγμα, κι ένα θαύμα.

Είναι η Ερωτική αγάπη. Μια ροπή του όντος προς την υπέρβαση όλων των ορίων που τον κρατούν χωριστά απο τον άλλον, με στόχο την αναίρεση της ασυνεχειάς του. Μια ροπή για συμπλήρωση με στόχο την υπερκόσμια ολότητα. Σ' όλη την μακραίωνη ιστορία του, η ροπή του ανθρώπου προς τον έρωτα, διαδραμάτισε ένα πρωτεύοντα ρόλο στην εξελιξή του, είτε με την μορφή του πρωτόγονου ενστίκτου της αναπαραγωγής, είτε με τη μορφή μιας ανώτερης φιλοσοφικής θεώρησης.

Θα μπορούσε, ίσως, να πεί κανείς, πως όλη η Δημιουργία είναι στο νοημά της και στις αιτίες της, μια πράξη ερωτική.

Το Αδιαφοροποίητο, σπάει την μοναξιά του, την ανωνυμία του, και αναζητά την πολικοτητά του για να μπορέσει να εκδηλωθεί. Είμαστε εκδηλώσεις του Αδιαφοροποίητου Οντος αλλά είναι η διαφοροποιημένη κατάσταση που κάνει την αδιαφοροποίητη να αποκτήσει επίγνωση του εαυτού της.

Αν το απόλυτο Ον λοιπόν, έχει ανάγκη τον έρωτα, εύκολα καταλαβαίνουμε γιατί ο άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να είναι ερωτευμένος. Είναι ανάγκη της ψυχής ο Έρωτας. Είναι εμπειρία ιερή, θρησκευτική και μεταφυσική. Ομως τίποτα δεν θα μπορούσε να δημιουργηθεί χωρίς τον πρώτο διαχωρισμό, έτσι και τίποτα δεν θα μπορούσε να ολοκληρώσει τον κύκλο της εξέλιξής του, δίχως τον Έρωτα που είναι η επιθυμία της Επανένωσης το ταξίδι της Επιστροφής. Η ανάγκη της ψυχής ν' αναζητήσει της πολικοτητά της, και ν' ανακτήσει τη χαμένη της ενότητα. Ο άντρας συνειδητοποιώντας την θυληκοτητά του διαμέσου της γυναίκας, και η γυναίκα συνειδητοποιώντας την αρσενικοτητά της διαμέσου του άντρα, έχοντας ξεπεράσει τα πολιτιστικά στερεότυπα που θέλουν τα δύο φύλλα αμιγώς αρσενικά και αμιγώς θηλυκά γίνονται πραγματικό " ανδρόγυνο " που έχοντας ολοκληρώσει τον κύκλο της εξέλιξής τους, αφού έμαθαν όλα όσα η μορφή μπορεί να διδάξει

κι έχοντας πια ξεφύγει απο τους περιορισμούς της,πέτυχαίνουν τελικά τέλεια ελευθερία και ανυψώνονται εσωτερικά,επιστρέφοντας στην πηγή τους.

Και στην ερώτηση που θα μπορούσε να θέσει εύλογα κάποιος,πως αφού λοιπόν ο τελικός σκοπός είναι η επιστροφή στο σημείο εκκίνησης,τότε ποιο είναι το νόημα αυτής της διαδρομής,η απάντηση που δίνουν οι διδάσκαλοι και οι μύστες,είναι πως αυτό είναι το " παιχνίδι του θεού " " το παιχνίδι της Δημιουργίας ". Πράγματι,αν δεν υπήρχε η κίνηση των αντιθέτων, η αναζήτηση της πολικότητας,ο έρωτας,δεν θα μπορούσε να στηθεί το παιχνίδι της Δημιουργίας. Αν δεν συνέβαινε η πρώτη διαφοροποίηση,ο πρώτος διαχωρισμός σε θετική και αρνητική δύναμη δεν θα μπορούσε το Απόλυτο να έρθει σε επίγνωση του εαυτού του. Μόνο μέσα απ' το πεπερασμένο μπορεί να έρθεις σε αντίληψη του απεριόριστου,μόνο αν γνωρίσεις το καλό και το κακό,μπορείς να είσαι πέραν αυτών,μόνο αν υπερβείς τις διαφοροποιήσεις μπορεί να κερδίσεις την ενότητα,και μόνο αν ανυψωθείς πάνω απ' τους περιορισμούς να κερδίσεις την ελευθερία,και την αυτοσυνείδηση.

Αν δεν είχε υπάρξει αυτό το παιχνίδι,ίσως να υπήρχαν τα πάντα,αλλά καλυμμένα απο ένα πέπλο ασυνειδητότητας. Λέει ο Γιουγκ στο βιβλίο του " Η Ολοκλήρωση της Προσωπικότητας " σελ.44 " Είναι εύκολο να λέει κανείς " ΤΑΥΤΟ " αλλά τι εννοείται μ' αυτό, παραμένει τυλιγμένο σε μεταφυσικό σκοτάδι ". Η υπαρκτικότητα δεν είναι παρα ένα αξίωμα και τίποτα δεν μαρτυράει τα πιθανά περιεχομενά της (παρά μόνο τα συνειδητά). Η ολότητα βιώνεται μονάχα στα συνθετικά της μέρη,και μόνο αν αυτά είναι περιεχόμενα του συνειδητού " .

Ο Βουλγαρικής καταγωγής διδάσκαλος Μιχαήλ Αϊβανχάφ λέει στο βιβλίο του " Η σεξουαλική δύναμη ή ο φτερωτός δράκοντας " σελ. 42

" Οι μύστες μας διδάσκουν ότι στην αρχή του κόσμου,υπήρχε μόνο το Απόλυτο,δηλαδή Φως δίχως τέλος. Αγνωστη και σύλληπτη οντότητα. Μπορούμε να πούμε μόνο,πως ήταν το Ον και το Μη Ον,μόνα η σιωπή θα μπορούσε να το εκφράσει. Περιλάμβανε τα πάντα σε δυνάμεις,και όταν θέλησε να εκδηλωθεί εκπόρευσε ένα μέρος απο τον εαυτό του. Αλλά για να είναι δυνατή αυτή η εκδήλωση πρέπει να υποστεί πόλωση σε θετικό και αρνητικό,αρσενικό και

θηλυκό, γιατί χωρίς πόλωση, δεν μπορεί να υπάρξει εκδήλωση. Άρα οι δύο αρχές φάνηκαν με την πόλωση, και με αυτές τις δύο αρχές η Κοσμική Νοημοσύνη έπλασε τα πάντα.

Ο Αιθέριος κόσμος, οργανωμένος και φωτεινός, εκπορευόμενος από το Απόλυτο, είναι ο κόσμος της " Δημιουργίας " το Πνεύμα, ο Ουρανός, και ότι με τη σειρά του αυτός ο κόσμος συμπυκνώθηκε, για να δώσει τον κόσμο του " Σχηματισμού " την ύλη, στο φυσικό επίπεδο. Για να εκφράσει αυτή την αλήθεια ο Ερμής Ο Τρισμέγιστος είχε πει : " Όλα όσα είναι κάτω, είναι σαν αυτά που είναι επάνω " . Θέλησε να αποδείξει, ότι αν ξέρετε να σκέφτεστε σωστά και να καταλαβαίνετε καλά αυτά που είναι στο φυσικό επίπεδο, μπορείτε να γνωρίσετε αυτά που είναι επάνω, δηλαδή στο επίπεδο των ιδεών, στο επίπεδο των δυνάμεων, κάθε τι που είναι αόρατο και αιθέριο. Επειδή στο φυσικό επίπεδο ο άντρας και η γυναίκα είναι μια αντανάκλαση των δύο αρχών αρσενικής και θηλυκής που υπάρχουν επάνω, ο θεός που είναι η αρσενική αρχή, έχει επίσης και το θηλυκό πόλο, δηλαδή έχει μια Σύζυγο. Σ' όλες τις παραδόσεις, ο θεός, το Κοσμικό Πνεύμα, έχει μια Σύζυγο " .

Στο βιβλίο " Αναμνήσεις - σκέψεις - όνειρα " μ' ένα ποιητικό και εκστατικό τρόπο, ο Γιουνγκ μιλά γι' αυτή την μεγάλη ένωση του αρσενικού, με την άνιμα την θηλυκή ψυχή του σελ. 524.

" Η πορεία του μυστικού γάμου έχει διάφορα στάδια, εξήγησε ο Γιουνγκ και δαιτρέχει αμέτρητους κινδύνους όπως το OPUS ALQUIMIA. Γιατί αυτή η ένωση είναι στην πραγματικότητα μια πορεία αμοιβαίας εξατομίκευσης " . Καθώς μιλούσε γι' αυτή την μαγική αγάπη και τον αλχημιστικό γάμο, σκέφτηκα τον Σολομώντα και την Βασίλισσα του Σαβά τον Χριστό και την Εκκλησία του, τον Σίβα και την Παρβάτι στην κορυφή του όρους Καϊλάς, όλα τους σύμβολα του άντρα και της ψυχής του, και της δημιουργίας του Ανθρώπου. Ο Γιουνγκ συνέχισε σαν να μιλούσε στον εαυτό του: " Κάποτε υπήρχε κάπου ένα τέτοιο Λουλούδι, μια Πέτρα, ένα Κρύσταλλο, μια βασίλισσα, ένας Βασιλιάς, ένα Παλάτι, ένας εραστής και η αγαπημένη του και αυτό πολύ παλιά κάπου στα Νησιά του Ωκεανού πριν 5.000 χρόνια..... Αυτή είναι η Αγάπη, η Μυστική Αγάπη της ψυχής . Αυτό είναι το κέντρο το ΤΑΥΤΟ...

Κανείς δεν καταλαβαίνει τι εννοώ.

Μόνο ένας ποιητής θα μπορούσε ν' άρχιζε να καταλαβαίνει "

Θα συνεχίσουμε παραθέτοντας το εισαγωγικό σημείωμα της εκδοτικής ομάδας του βιβλίου " Η εσωτερική φιλοσοφία του έρωτα και του γάμου " (της DION FORTUNE) σαν μια αναφορά στους τρόπους με τους οποίους προσέγγισε τον έρωτα ο άνθρωπος, σε διαφορετικές εποχές και διαφορετικούς πολιτισμούς σελ. 7 : " Οι τελετές ενηλικίωσης και σύζευξης των πρωτόγονων φυλών, επιμαρτυρούν την ύψιστη σημασία του ερωτικού στοιχείου. Ο άνθρωπος στα πρώτα βήματα της ανάπτυξής του, αναγνωρίζει ένα " μυστήριο " στη διαδικασία της αναπαραγωγής, και είτε απο εσωτερική παρόρμηση ωθούμενος, είτε απο το δέος που προκαλεί η άγνοια το ιεροποίησε. Αυτό ήταν ένα πρώτο έναυσμα για την υπέρβαση απο την ζωώδη στην πλέον ανθρώπινη συνείδηση. Αναγνωρίζεται η ιερότητα της σεξουαλικής πράξης, επειδή μέσω αυτής έρχονται στον κόσμο οι άνθρωποι, και μάλιστα υπήρξε θεμελιώδες στοιχείο για την περίοπτη θέση της γυναίκας κατά την εποχή της μητριαρχίας. Σταδιακά η πρωτόγονη συνείδηση εστιάζεται στην προέλευση αυτού του μυστηρίου καθώς και στην δύναμη που κρύβεται πίσω του.

Μέσα απο την γενική τάση της θεοποίησης των πάντων, ο έρωτας βαθμιαία αποστασιοποιείται απο το ανθρώπινο ζευγάρι, κατέχοντας μια αυτόνομη θεϊκή υπόσταση. Ο θεός Ερωτας λοιπόν των αρχαίων, εμψυχώνει και ενώνει τα πάντα προς δημιουργία. Κατά τον Ησίοδο, ο Ερωτας είναι εκείνη η τρίτη αρχή που ενώνει τον Ουρανό και την Γαία, θέτοντας σε κίνηση τη δημιουργία. Οι Ορφικοί διακηρύσσουν πως απο το κοσμικό αυγό πρόβαλλε ο Ερωτας και απο αυτόν προήλθε ολη η Δημιουργία.

Απο τη γεννησή της, και η φιλοσοφική σκέψη ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον έρωτα. Ο Φερεκύδης υποστήριζε πως ο έρωτας εναρμονίζει το χάος, ενώ ο Εμπεδοκλής ότι αυτός αποτελεί τον ενοποιό παράγοντα των τεσσάρων στοιχείων της φύσης. Ο Επίκουρος τον υποβιβάζει ως απλή σωματική ανάγκη, αλλά ο Πλάτωνας τον υμνεί στο Φαίδωνα και το Συμπόσιο. Σύμφωνα με την πλατωνική θεώρηση, ο έρωτας είναι η ορμή προς την γνώση. Οπως λειτουργεί ο ερωτευμένος προς το αντικείμενο του πόθου του, έτσι δρα και η ψυχή ως προς τις ιδέες.

Ο Αριστοτέλης ανέπτυξε μια διαφορετική άποψη, δηλώνοντας πως είναι ορμή και τάση για το καλό. Οι Στωϊκοί έκφρασαν μια προσεγγιστική προς του Πλάτωνα θεωρία, λέγοντας πως έρωτας είναι η λατρεία του καλού με σκοπό την φιλία.

Η έννοια της πολικότητας εξελίχθηκε με τους Γνωστικούς και τους Νεοπλατωνικούς και αναπτύχθηκαν θεωρίες του έρωτα της ψυχής προς το θεό. Η θαυμάσια ιστορία " Ερως και Ψυχή " που παραθέτει ο Απουλήϊος στο έργο του " Μεταμορφώσεις " αποτελεί μια συμβολική αναπαράσταση της αρχής της πολικότητας. Είναι χρήσιμο να διευκρινήσουμε απο τώρα, πως η πολικότητα δεν έχει σχέση με την ανάπτυξη της θεωρίας του δυϊσμού (καλό - κακό) με κύριο εκπρόσωπο την μανιχαϊκή σκέψη. Τις ρίζες της έλξης των αντιθέτων θα πρέπει να τις αναζητήσουμε σε αρχετυπικά επίπεδα που σχετίζονται με τα ενεργειακά ρεύματα που η κινέζικη παράδοση ονομάζει Γίν και Γιάνγκ.

Η σουφική παράδοση θεμελιώθηκε στην έννοια του μυστικιστικού έρωτα, της έλξης του γήϊνου προς το πνευματικό και εκφράστηκε μ' έναν υπέροχο λυρισμό. Η Ερωτική σουφική ποίηση, με κύριο εκπροσωπό της τον Τζαλαουντίν Ρουμί, είναι μια αλληγορία της εσωτερικής ένωσης των στοιχείων του ανθρώπου - τα κατώτερα με τα ανώτερα. Αυτή η διδασκαλία ενέπνευσε τους μεσαιωνικούς τροβαδόρους και λέγεται πως υπήρξε θεμέλιο της ανάπτυξης του ιπποτισμού και του ρομαντικού έρωτα. Ο Χριστιανισμός, όπως ήταν φυσικό, απέρριψε κάθε είδους θεωρίες περί έρωτος ως παγανιστικές και αμαρτωλές, ενώ ακόμη και η αναφορά της λέξης έρωτας θεωρείται αμάρτημα.

Υπέρτατο σύμβολο της Χριστιανοσύνης καθιερώθηκε η άμωμος σύλληψη της Παρθένου. Η Χριστιανική ηθική επικράτησε και η σεξουαλική πράξη ήταν αμάρτημα, εκτός και αν εξυπηρετούσε τη διαιώνιση του είδους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μπει ένας φραγμός στις ασυδοσίες εκείνων των παρακμιακών εποχών, αλλά παράλληλα κλείστηκε ο δρόμος στην εσωτερική έννοια της πολικότητας.

Ωστόσο, η χριστιανική διδασκαλία μόνο ξένη δεν είναι προς αυτή την έννοια. Ξεκινώντας απο την ίδια την παρθενική σύλληψη της Παναγίας, θα πρέπει

να τη δούμε σαν μια συμβολική περιγραφή της κάθετης ένωσης μεταξύ Πνεύματος και Υλης για την γέννηση της Χριστικής Δύναμης, της λυτρωτικής όψης στον κόσμο ".

Και μετά απ' αυτή τη μικρή εισαγωγή στη φιλοσοφική και Μεταφυσική διάσταση του Έρωτα και στους τρόπους προσέγγισης του απο ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών, ας έρθουμε στη δικιά μας την καθημερινή πραγματικότητα κι ας δούμε πως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα.

Είναι αλήθεια πως πολλοί μύθοι έχουν πλεχθεί γύρω απο τον Έρωτα. Τι είναι λοιπόν αυτή η μυστηριώδης έλξη που κάνει την καρδιά μας να χτυπά πιο δυνατά, τα μάγουλά να κοκκινίζουν και την φωνή να τρέμει ;

Σύγχρονοι νευροψυχοβιολόγοι επιμένουν ότι ο έρωτας είναι υπόθεση επινεφριδίων και μεσεγκεφάλου. Καθαρή χημεία δηλαδή.

Τα πάντα είναι βιολογία, λένε οι νευροψυχοβιολόγοι, και επιχειρούν να αναλύσουν τα στοιχεία της χημικής ένωσης του έρωτα. Ο έρωτας λένε οι ειδικοί, ξεκινά απο..... την μύτη.

Ξεκινά απο τη μύτη μέσω της όσφρησης, απο την στιγμή δηλαδή που αρχίζει ασυνείδητα η διείσδυση των μορίων του ενός στον οργανισμό του άλλου. Στο στάδιο αυτό τον πρώτο ρόλο έχουν η ανδροστερόλη και η ανδροστερόνη, ουσίες οσμώδεις που βρίσκονται στον ιδρώτα και είναι συγγενικές με την ανδρική τεστοστερόνη, η οποία ευθύνεται για την ερωτική έλξη. Ένας μυστικός κόσμος λοιπόν απο ορμόνες καθοδηγεί τις ερωτικές επιλογές μας, την ερωτική συμπεριφορά μας, και κατευθύνει την ερωτική μας ζωή. Είναι λοιπόν χημεία ο έρωτας και κατ' επέκταση οι συγκινήσεις, τα συναισθήματα όλα είναι αποτελέσματα μιας πλειάδας ορμονών που επιβάλλουν τους δικούς τους νόμους και τις δικές τους επιλογές ;

Στα αλήθεια μας φαίνεται αστεία και ανόητη μια τέτοια άποψη.

Θα μπορούσε να καταριφθεί μ' ένα και μόνο επιχείρημα. Με ποια λογική οι ορμόνες εκκρίνονται στη θέα ενός συγκεκριμένου ατόμου και όχι ενός άλλου ; Γιατί βέβαια δε νοιώθουμε ερωτική έλξη κάθε φορά που μέσω της όσφρησής μας, διεισδύουν στον οργανισμό μας τα μόρια του οποιονδήποτε άλλου. Δεν αρνούμαστε βέβαια την χημική βιολογική έλξη που μπορεί να

υπάρχει ανάμεσα σε δύο άτομα αλλά πιστεύουμε πως αυτή η έλξη είναι αποτέλεσμα μιας εσωτερικής συγκινησιακής κατάστασης και όχι αιτία της. Με τη " μύτη " , ζευγαρώνουν τα ζώα, όχι όμως ο άνθρωπος, ο οποίος διαφέρει από τα ζώα στο ότι διαθέτει ανεπτυγμένη συνειδητότητα, ικανότητα κρίσης και επιλογής.

Αλλά ας δούμε τι λέει πάνω σ' αυτό η DION FORTUNE στο βιβλίο της " Η εσωτερική φιλοσοφία του έρωτα και του γάμου " σελ. 70 : " Έχει υποστηριχθεί πως ο άνθρωπος είναι απλά η σύνδεση των ενδοκρινών του εκκρίσεων και ότι κάθε πνευματική ώθηση, κάθε συγκινησιακό ιδανικό, μπορεί να εκφραστεί με όρους αλάτων του ασβεστίου. Αγνοείται όμως ένα σημείο από αυτούς τους φιλόσοφους της φυσιολογικής θεωρίας και αυτό είναι η βαθιά επίδραση που έχουν στους ενδοκρινείς αδένες οι συγκινησιακές καταστάσεις. Μια σχολή φυσιολογίας δηλώνει ότι τα επινεφρίδια, που βρίσκονται στους νεφρούς, είναι οι ελεγκτές των σεξουαλικών λειτουργιών. Μια άλλη σχολή ονομάζει τα επινεφρίδια όργανα μάχης, επειδή οι εκκρίσεις τους θέτουν όλους τους ιστούς σε ετοιμότητα για έντονη άσκηση δύναμης και κάνουν το αίμα να πήζει όταν δημιουργηθούν τραύματα. Είναι όμως γνωστό ότι αυτά τα όργανα διεγείρονται όταν ο ιδιοκτήτης τους αισθάνεται το συναίσθημα του θυμού ή του φόβου σελ. 71. Αν και η χημεία των ενδοκρινών αδένων ελέγχει την λειτουργία των σωματικών ιστών, οι ίδιοι οι ενδοκρινείς αδένες ελέγχονται από τις συγκινήσεις ".

Αν δεν είναι χημεία, τι είναι τέλος πάντων ο έρωτας ; Και ποια είναι η σχέση του με την αγάπη ;

Αν και δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε το ένα από το άλλο (μιλάμε πάντα για την αγάπη ανάμεσα στο ζευγάρι) δεν μπορούμε ωστόσο να φανταστούμε την αγάπη δίχως τον έρωτα, ούτε τον έρωτα δίχως την αγάπη.

Ομως παρατηρώντας τις σχέσεις των ανθρώπων μέσα στην καθημερινή ζωή, βλέπουμε πως με τον τρόπο που εκδηλώνονται παρουσιάζουν πολύ μεγάλες διαφορές. Διαπιστώνουμε πως στους ανθρώπους που αγαπούν ο εγωϊσμός έχει καταλαγιάσει. Το εγώ έχει σωπάσει, δεν υπάρχει φόβος, δεν υπάρχει ζήλεια, δεν υπάρχει ανταγωνισμός. Οι άνθρωποι που αγαπούν φροντίζουν για την εστυχία του

ατόμου που αγαπούν ακόμα κι αν δεν υπάρχει εγγύηση πως μέσα σ' αυτή την ευτυχία, η δικιά τους θέση θα είναι αμετάβλητη. Οι άνθρωποι που αγαπούν, αναζητούν τρόπους για το πως μπορούν να τροφοδοτήσουν τα καλύτερα στοιχεία μέσα στον άλλον και να τα βοηθήσουν να εξελιχθούν, τον υποστηρίζουν, τον φωτίζουν, τον δυναμώνουν.

Πολύ όμορφα εκφράζει αυτή την αγάπη ο Παραμαχάνσα Γιοκανάντα όταν λέει: " Η οργή προέρχεται μόνο όταν θέλει κανείς κάτι, και δεν πραγματοποιείται. Όταν μια επιθυμία μένει ανεκπλήρωτη. Εγώ όμως δεν περιμένω τίποτα από τους άλλους και συνεπώς οι πράξεις των άλλων δεν έρχονται σε αντίθεση με τις επιθυμίες μου. Δεν θα σε χρησιμοποιούσα για κανένα προσωπικό μου σκοπό. Αισθάνομαι ευτυχής μόνο με την δική σου την πραγματική ευτυχία ".

Και ο Αϊβανχόφ λέει : " Η αγάπη δεν είναι να έλξει κανείς προς το μέρος του μια ύπαρξη, αντίθετα είναι να ξεπεράσει τον εαυτό του θέλοντας να κάνει κάτι μεγάλο γι' αυτή, και να συμμετέχει στην ανάταση της ύπαρξης αυτής". Αντίθετα στον έρωτα κυριαρχεί η ανάγκη να έλξει κανείς το ποθητό πρόσωπο προς το μέρος του. Το εγώ θριαυεύει στον έρωτα, ο εγωϊσμός είναι κυρίαρχος και καθορίζει όλες τις συμπεριφορές. Αντίθετα από την αγάπη όπου το κέντρο είναι ο άλλος, στον έρωτα το κέντρο είναι το εγώ, και μάλιστα ένα εγώ διογκωμένο, άπληστο, απαιτητικό, φοβισμένο, ανασφαλές, δίχως αίσθημα δικαιοσύνης δίχως αίσθηση μέτρου, με άλλα λόγια ένα εγώ επικίνδυνο. Ο πανικός της απώλειας, η ανάγκη της κατοχής, η εξάρτηση μπορούν να οδηγήσουν ακόμα και στο έγκλημα. Στον έρωτα φωλιάζει το πάθος που μπορεί να αλλοιώσει και να μεταστρέψει σε τέτοιο βαθμό τα αισθήματα ώστε να ξεφύγουν απ' τον αρχικό τους προορισμό και να πάρουν ανεξέλεγκτη τροχιά. Και στην αγάπη υπάρχει πάθος, αλλά το πάθος της αγάπης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μια ήρεμη δύναμη. Είναι πάθος δημιουργικό που δίνει φώς, δύναμη και πίστη.

Είναι λοιπόν η αγάπη με τον έρωτα διαμετρικά αντίθετα μεταξύ τους;

Όχι, δεν είναι αυτό που πιστεύουμε. Ίσα - ίσα πιστεύουμε πως ο έρωτας είναι ένας πρωτόγνωρος δρόμος αυτογνωσίας και εξέλιξης, μια πολύ εκλεπτυσμένη ενέργεια, κι αν παρατηρήσει κανείς άτομα που έχουν ζήσει έντονες ερωτικές εμπειρίες στην ζωή τους, θα διαπιστώσει πως είναι περισσότερο εκλεπτυσμένοι από άλλους που δεν είχαν παρόμοιες εμπειρίες.

Πιστεύουμε βαθιά πως είναι ένας δρόμος εξέλιξης ο έρωτας, και πως μπορεί να φέρει τα ίδια αποτελέσματα που μπορεί να φέρει στον ψυχισμό ενός ανθρώπου η πίστη στο Θεό, η πίστη σε μια ιδέα, η αφοσίωση σ' ένα σκοπό.

Κι 'αυτό γιατί ο έρωτας εμπεριέχει μια πολύ μεγάλη ποικιλία συναισθημάτων - ο πόνος είναι ένα από τα πλέον σημαντικά - τα οποία ξαφνικά και αναπάντεχα δίχως καμία προειδοποίηση σε βγάζουν έξω από τη μέση συνηθισμένη νοητική σου κατάσταση, κανοντάς σε να βιώσεις την ύπαρξή σου στην πιο ακραία της μορφή. Κι αυτή ακριβώς η δίχως προειδοποίηση, απρόοπτη, ακαριαία σύγκρουση με συναισθήματα και καταστάσεις άγνωστες μέχρι τότε, μας κάνουν να αναγνωρίσουμε μέσα μας δυνάμεις που δεν γνωρίζουμε πως κατείχαμε, και μας ωθούν να μπούμε πιο βαθιά στον εαυτό μας και στην φύση των πραγμάτων. Νομίζουμε λοιπόν πως ο έρωτας κατέχει μια φοβερή δύναμη που μπορεί να κάνει τον άνθρωπο να υπερβεί όλους τους φόβους να διακινδυνεύσει τον εαυτό του, υπερβαίνοντας ακόμα και το φόβο του θανάτου. Είναι εκείνη η ανυπέρβλητη καταλυτική δύναμη, που μας αποσπά από τον εαυτό μας για να μας στρέψει τελικά πιο βαθιά μέσα του, είναι ο πιο σοφός δάσκαλος για να μας μυήσει στο μυστήριο της ζωής.

Ο Βάλτερ Σούμπαρτ στη μελέτη του "Θρησκεία και Ερως" επισημαίνοντας αυτές ακριβώς τις δυνάμεις του έρωτα να εξευγενίζει και να τελειοποιεί την ανθρώπινη φύση, γράφει στη σελ. 110 του βιβλίου του: "Το πλησίασμα της αγαπημένης τρέφει πάντα την φιλοδοξία μας και πολλαπλασιάζει την ανδρεία μας. Και μόνο η απλή σκέψη μας γι' αυτήν μας συγκρατεί από το αμάρτημα και την αδυναμία" θα ήθελα να εξαγνιστώ μέσα σε τριπλή φωτιά για να γίνω άξιος της αγάπης σου" γράφει ο Γκαίτε στη CHARLOTTE VON STEIN. Στο Συμπόσιο (κεφ. 6) ο Πλάτων τονίζει: Στον έρωτα γίνεται αντιληπτή η έλλειψη αρετής και κάλλους. Ο ερώων ενισχύεται για τις αδυναμίες του κυρίως μπροστά στον ερωμένο του. Οποίος αγαπά ερωτικά θέλει να εξυψωθεί στο επίπεδο του άντρα, που αποτελεί το ίνδαλμα της αγαπημένης του. Θέλει λοιπόν να επιβεβαιώσει το ιδεώδες, που εκείνη σχηματίζει γι' αυτόν εξομοιούμενος μ' αυτό.

"Αγαπημένη, εσύ είσαι ο καλύτερος εαυτός μου." ομολογεί Ο Σέλεϋ και ο

Πλάτων διατυπώνει την άποψη ότι ένας στρατός απο ερωτικά ζεύγη θα μπορούσε να καθυποτάξει την οικουμένη - τόσο ο έρωτας τελειοποιεί τον άνθρωπο. (Ας θυμηθούμε την ιερή στρατιά του Λεωνίδα, που φαινόταν ακατανίκητη μέσα στον ερωτικό της ενθουσιασμό)". Για τον ερωτικό ενθουσιασμό της στρατιάς του Λεωνίδα μίλησε ο Β. Σούμπαρτ, και πάνω σ' αυτό κάτι έχει να μας πει ο Φραντσέσκο Αλμπερόνι (διευθυντής του Ινστιτούτου Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Μιλάνο) ο οποίος στο βιβλίο του " Το ξύπνημα του Έρωτα " υποστηρίζει πως ανάμεσα στις μεγάλες συλλογικές κινήσεις της ιστορίας, και στο να ερωτεύεται κανείς υπάρχει πολύ μεγάλη συγγένεια.

" Οι δυνάμεις που απελευθερώνονται και δραστηριοποιούνται έχουν και εδώ και εκεί τον ίδιο χαρακτήρα. Οι πολυάριθμες εμπειρίες, η αλληλεγγύη, η χαρά της ζωής, η αναγέννηση είναι ανάλογα φαινόμενα " λέει στη σελ. 5 του προαναφερθέντος βιβλίου του, για να συνεχίσει στη σελ. 6 παραθέτοντας τις διαπιστώσεις του DURKHEIM πάνω στα χαρακτηριστικά των καταστάσεων συλλογικών αναβρασμών : " Ο άνθρωπος που τις ζει, έχει την εντύπωση πως εξουσιάζεται απο δυνάμεις που έρχονται απο τα έξω, που τον παρασύρουν και που δεν μπορεί να τις κυριαρχήσει (...). Νοιώθει σαν να τον έχουν μεταφέρει σ' ένα κόσμο διαφορετικό απο εκείνον όπου κυλάει η καθημερινή ζωή, η ιδιωτική ζωή. Σ' αυτόν τον κόσμο η ζωή δεν είναι μονάχα εντατική, είναι και ποιοτικά διαφορετική ".

Όταν ο DURKHEIM έγραφε τα παραπάνω δεν είχε καθόλου κατα νου την γένεση του έρωτα αλλά αναλογιζόταν την Γαλλική Επανάσταση και άλλα επαναστατικά γεγονότα με τεράστια σημασία... Τα ίδια αυτά χαρακτηριστικά εμφανίζουν όλες οι συλλογικές κινήσεις στην πρωταρχική τους φάση, αυτή που θα ονομάσουμε " γένεση μιας κατάστασης " κατά παράδοξο τρόπο, η ανάλυση του DURKHEIM μπορεί να εφαρμοστεί και στο ερωτικό πάθος ". Υποστηρίζει λοιπόν ο Φ. Αλμπερόνι πως το ξύπνημα του έρωτα συνεπάγεται έναν ολότελα διαφορετικό τρόπο σκέψης, αντίληψης, συναίσθησης, ζωής.

Με την ελευσή του, το ίδιο όπως και στην γένεση των συλλογικών κινήσεων, μεταμορφώνονται ριζικά οι σχέσεις ανάμεσα στα άτομα και η ποιότητα της ζωής και της εμπειρίας ανέρχεται σε επίπεδα υψηλότερα απ' τα συνηθισμένα.

" Το ξύπνημα του έρωτα προκαλεί και στον πιο απλό ακόμα άνθρωπο μια μεταμόρφωση που τον κάνει να προσεγγίζει τους ποιητές " λέει στη σελ. 60 του βιβλίου του, και στη σελ. 10 " Το να ερωτεύεσαι ανήκει όπως όλες οι συλλογικές κινήσεις στο πεδίο του εξαιρετικού ".

Τι συμβαίνει λοιπόν, και όχι σπάνια, αυτός ο σοφός δάσκαλος, μεταμορφώνεται σε αγριεμένο και επικίνδυνο αγρίμι, που το μόνο που ζητά είναι να χορτάσει την πείνα του;

Αυτό πιστεύουμε δεν έχει να κάνει καθόλου με τον έρωτα, μ' αυτή την εκλεπτυσμένη ενέργεια που είναι ο έρωτας, αλλά έχει να κάνει με το επίπεδο εξέλιξης πνευματικό - διανοητικό - συναισθηματικό - και την ευρύτερη παιδεία ενός ατόμου. Ο έρωτας δεν είναι επικίνδυνος, γίνεται επικίνδυνος μέσα σε νοσηρά και απαίδευτα σώματα και μυαλά. Αν ένα άτομο δεν έχει καθόλου αναπτύξει το πνεύμα του, ή αν είναι συναισθηματικά ανώριμο, ή έχει μάθει ν' αντιλαμβάνεται τα πάντα στη ζωή του μέσα από τις πιο χονδροειδείς αισθήσεις όπου κυριαρχεί το ένστικτο μονάχα και το πάθος, τότε σ' ένα τέτοιο άτομο ο έρωτας θα μεταμορφωθεί σε νοσηρή ανάγκη, επιθυμία κατοχής, φόβο, ζήλια που τελικά μπορούν να οδηγήσουν ακόμα και στο έγκλημα. Ας δούμε τι λέει η DION FORTUNE στο βιβλίο " Η εσωτερική φιλοσοφία του έρωτα και του γάμου σελ. 48 : " Αυτή η δύναμη εκπορεύεται από τη Μεγάλη Πρώτη Αιτία και συνεπώς είναι θεία στη φύση της, εκφραζόμενη μέσα από τους φορείς που έχουν οικοδομήσει οι μονάδες στα διάφορα επίπεδα και διεπόμενη έτσι από τη φύση του επιπέδου στο οποίο αυτή λειτουργεί. Επιπλέον, περιορίζεται από το είδος και τις ατέλειες κάθε ατομικού φορέα και γι' αυτό μπορεί να υφίσταται πολλές μεταλλάξεις ή να χρησιμοποιείται και σε καταστάσεις απομακρυσμένες από την αρχική του ώθηση. Επειδή όμως είναι θεία στην αρχή και τη φύση της, τιμάται σαν άγια " και ο Αϊβανχωφ στο βιβλίο " Η σεξουαλική δύναμη ή ο φτερωτός δράκοντας " σελ. 15 λέει : " Όλες οι ενέργειες έχουν μια θεία εκπόρευση, αλλά προκαλούν διαφορετικά αποτελέσματα, ανάλογα με τον αγωγό μέσα από τον οποίο εκδηλώνονται.

Ο ηλεκτρισμός είναι μια ενέργεια που όταν περνά μέσα από μια λάμπα γίνεται φως, αν κι αυτή η ίδια δεν είναι φως. Περνώντας μέσα από μια ηλεκτρική

εστία γίνεται θερμότητα, απο έναν ανεπιτηρα κίνηση κ.λ.π. Με τον ίδιο τρόπο υπάρχει μια έμφυτη κοσμική δύναμη που παίρνει αυτή ή εκείνη την όψη, σύμφωνα με το όργανο του ανθρώπου μέσα απο το οποίο εκδηλώνεται. Διαμέσου του εγκεφάλου γίνεται νοημοσύνη, λογική, διαμέσου του ηλιακού πλέγματος γίνεται αίσθηση και συναίσθημα, διαμέσου του μυϊκού συστήματος γίνεται κίνηση, κι όταν περνά απ' τα γεννητικά όργανα γίνεται έλξη για το άλλο φύλο. Αλλά είναι πάντα η ίδια ενέργεια. Η Αγάπη αρχίζει, όταν αυτή η ενέργεια αγγίζει συγχρόνως άλλα κέντρα μέσα στον άνθρωπο, την καρδιά, τον εγκέφαλο, την ψυχή, το πνεύμα " . Αν λοιπόν αυτά τα κέντρα βρίσκονται σε πολύ χαμηλό βαθμό ανάπτυξης, όντως απαίδευτα για να μπορέσουν να συλλάβουν μια τέτοια λεπτή εκπόρευση και ενέργεια όπως είναι ο έρωτας, την προσαρμόζουν και την περιορίζουν στο επίπεδο στο οποίο βρίσκονται.

Και για να μη δημιουργηθεί κάποια παρεξήγηση, θέλουμε να αποσαφηνίσουμε πως όταν μιλάμε για καλλιέργεια και ανάπτυξη του ατόμου σε πνευματικό, συναισθηματικό ή άλλο επίπεδο δεν εννοούμε καθόλου την συμβατική καλλιέργεια με την έννοια της γνώσης και της μόρφωσης αλλά εκείνη τη βαθύτερη καλλιέργεια που μπορεί να διαθέτει ο κάθε άνθρωπος που έχει σκύψει λίγο πιο βαθιά στις εμπειρίες και στα μαθήματα που του έχει προσφέρει η ζωή.

Όταν λοιπόν δεν συντρέχουν οι λόγοι που μεταστρέφουν τον έρωτα σε παράλογο και καταστροφικό πάθος, τότε ο έρωτας όχι μόνο δεν αποκλείει την αγάπη, αλλά γίνεται ένα και εξελίσσεται αρμονικά μαζί της, προσφέροντας τις λεπτές εκπορεύσεις του που δίνουν χρώμα, ζωντάνια και μοναδικότητα στη σχέση.

Υπάρχει όμως ο μύθος που θέλει την αγάπη να αναπτύσσεται με το πέρασμα του χρόνου, και τον έρωτα να μην μπορεί ν' ακολουθήσει διαγράφοντας φθίνουσα πορεία. Πόσο αλήθεια είναι αυτό ; Είναι ο έρωτας απο την φύση του εφήμερος ή είναι οι ίδιοι οι άνθρωποι που αποτυγχάνουν να τον διευρύνουν και να τον εξελίξουν, στον ίδιο βαθμό ακριβώς που έχουν αποτύχει να διευρύνουν τα δικά τους όρια, στον ίδιο βαθμό που έχουν πάψει να αναπτύσσονται και να εξελίσσονται οι ίδιοι ;

Πιστεύουμε πως ο έρωτας είναι εκείνη η ροπή προς γνώση, όπως λέει

κι ο Πλάτωνας, είναι εκείνη η δύναμη που μας ωθεί να βυθομετρήσουμε τις ανεξερεύνητες εκτάσεις της ανθρώπινης ψυχής, να διεισδύσουμε στο μυστικό κόσμο του άλλου, διεισδύοντας έτσι στις πιο μύχιες εκτάσεις του είναι μας. Κι αυτή η αναζήτηση, ο έρωτας που είναι στην ουσία της αυτή η αναζήτηση, δεν γίνεται να τελειώσει ποτέ, γιατί ο "άλλος" δεν τελειώνει ποτέ, όπως και ο εαυτός μας δεν τελειώνει ποτέ.

Ας δούμε όμως τι λέει πάνω σ' αυτό Ο Εριχ Φρόμ μέσα από το βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 67. " Από την ίδια της τη φύση, είναι αποκλειστική και όχι παγκόσμια. Κι είναι ίσως ο πιο απατηλός τύπος αγάπης που υπάρχει. Πρώτα απ' όλα, η ερωτική αγάπη συχνά συγχέεται με την συναρπαστική εμπειρία του να ερωτεύεσαι, με την αιφνίδια κατάρρευση των φραγμών που υπήρχαν μεταξύ των δύο, ξένων ως εκείνη την στιγμή προσώπων. Αλλά αυτή η εμπειρία της ξαφνικής εξοικίωσης, είναι από την φύση της λιγότερη. Αφού ο ξένος γίνει ένα οικείο πρόσωπο, δεν υπάρχουν πια φραγμοί για να υπερνικηθούν, ούτε ξαφνικό πλησίασμα για να επιτευχθεί. Το άτομο που αγαπάμε, το γνωρίζουμε τόσο καλά όσο τον εαυτό μας. Ή μάλλον τόσο λίγο όσο τον εαυτό μας. Αν υπήρχε περισσότερο βάθος στην γνώση του άλλου προσώπου, αν μπορούσε κανείς να διαισθάνεται την απεραντοσύνη της προσωπικότητάς του, το άλλο πρόσωπο δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει τόσο οικείο. Και το θαύμα της υπερνίκησης των φραγμών, θα μπορούσε να συνέβαινε κάθε μέρα. Αλλά για τους περισσότερους ανθρώπους, η δική τους προσωπικότητα όπως και των άλλων, σύντομα εξερευνάται, εξαντλείται ".

Και συνεχίζει ο Εριχ Φρόμ αποδίδοντας σ' αυτό το γρήγορο κορεσμό, που έχει τις ρίζες του στην ανικανότητα να προσεγγίσουμε με περισσότερο βάθος την προσωπικότητα του άλλου, τις αιτίες που οδηγούν τον άνθρωπο στην ακατάπαυστη αναζήτηση νέων εμπειριών, νέων ερωτικών συντρόφων, σελ. 67 : " Γι' αυτούς η οικειότητα θεμελιώνεται κυρίως με σεξουαλική επαφή. Εφόσον νοιώθουν το χωρισμό από το άλλο πρόσωπο, βασικά σε σωματικό χωρισμό, η σωματική ένωση σημαίνει το ξεπέρασμα του χωρισμού. Πέρα απ' αυτό, υπάρχουν άλλοι παράγοντες που για πολλούς ανθρώπους σημαίνουν το ξεπέρασμα του χωρισμού. Το να μιλήσει κανείς για την προσωπική του ζωή, για τις ελπίδες και τις

αγωνίες του, να δείξει τις παιδιάστικες πλευρές του χαρακτήρα του, να δημιουργήσει ένα κοινό ενδιαφέρον, μια κοινή στάση απέναντι στον κόσμο, ολ' αυτά θεωρούνται σαν ξεπέρασμα της μοναξιάς... Αλλά όλες αυτές οι μορφές οικειότητας τείνουν να μειωθούν όλο και πιο πολύ καθώς ο χρόνος περνά. Η συνέπεια είναι ότι θ' αρχίσει η αναζήτηση αγάπης με ένα νέο πρόσωπο, μ' ένα καινούργιο ξένο. Πάλι ο ξένος μετατρέπεται σ' ένα " οικείο " πρόσωπο, ξανά η εμπειρία του να ερωτευθεί κανείς είναι δυνατή και συναρπαστική. Και ξανά πάλι λίγο - λίγο, η νέα ερωτική εμπειρία χάνει την έντασή της, και τελειώνει με την επιθυμία μια νέας κατάκτησης, μιας νέας αγάπης, πάντα με την ψευδαίσθηση πως η νέα αγάπη θα είναι διαφορετική απο τις προηγούμενες. Αυτές οι αυταπάτες βοηθούνται πολύ, απο τον απατηλό χαρακτήρα της σεξουαλικής επιθυμίας ".

Ο Φραντσέσκο Αλμπερόνι στο βιβλίο του " Το ξύπνημα του έρωτα " θέτοντας την ερώτηση αν είναι δυνατόν ένας έρωτας στην πρώτη φάση του να μεταμορφωθεί σε έρωτα που για χρόνια θα διατηρήσει την φρεσκάδα του έρωτα στην πρώτη εκείνη φάση, απαντά στη σελ.112 του Βιβλίου του : " Βεβαιότατα. Τούτο μπορεί να συμβεί όταν οι δύο εταίροι κατορθώσουν να διανύσουν απο κοινού μια ζωή με διάφορες δραστηριότητες κι εναλλαγές, με περιπέτειες και ενδιαφέροντα μια ζωή όπου ανακαλύπτουν μαζί καινούργια ενδιαφέροντα.σελ.11 Τίποτα δεν καταστρέφει με περισσότερη σιγουριά τη χαραυγή του έρωτα απο την επανάληψη του ίδιου και του ίδιου την ανάγκη να ξαναβιώνουμε εμπειρίες απ' όπου έχουμε κιόλας περάσει, να ξαναβρίσκουμε τα ίδια εμπόδια που μας είναι κιόλας γνωστά, που τα έχουμε κιόλας συλλάβει με τη φαντασία μας, που τα έχουμε κιόλας ζήσει... Αν όμως δεν αναπτύξουν καμιά δραστηριότητα, αν δεν υπάρξει κάτι το διαφορετικό στη ζωή τους; Τότε δεν μένει τίποτα άλλο παρά η εναλλακτική λύση του εσώτερου ταξιδιού. Ελάχιστοι όμως είναι εκείνοι που ξεκινούν για ένα τέτοιο ταξίδι... Το να δοκιμάζουν οι δυο ερωτευμένοι καινούργιες εμπειρίες : αυτό είναι το κλειδί που παρατείνει την ζωντάνια του έρωτα στη γένεσή του... Η μεγαλύτερη δύναμη των ερωτευμένων εκδηλώνεται όταν οι κοινές σ' αυτούς νέες εμπειρίες έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο υπόβαθρο της καθημερινής ζωής, όταν κινητοποιούν πραγματικές

εναλλακτικές λύσεις ζωής. Οι νέες εμπειρίες υποδηλώνουν μια ανακάλυψη μια αναζήτηση, ένα καινούργιο όραμα για τους δυο συντρόφους την αποκρυπτογράφηση μιας διαφορετικής πραγματικότητας και αποκτούν τόσο μεγάλη σημασία ώστε αφήνουν ανεξίτηλα ίχνη.σελ.114. Αλλωστε η κοινοτοπία της καθημερινότητας δεν είναι τίποτα άλλο παρά η αποτυχία των διαδικασιών μεταμόρφωσης και επανάστασης που μια κατάσταση στη γενεσή της είχε την πρόθεση να υποκινήσει.σελ.115. Ταξίδι που το κάνουμε και οι δυο μαζί, ύστερα απο σκληρές δοκιμασίες πλάϊ - πλάϊ ο ένας στον άλλον - ανακάλυψη και αντιμετώπιση,εξακολουθητική επανερμηνεία του κόσμου.

Για ορισμένους ανθρώπους,τούτο αντιπροσωπεύει αγώνες και ποίηση,για άλλους απλά και μόνο την ικανότητα να θαμπώνονται μόνιμα απο τον εαυτό τους και τον κόσμο,να αναζητούν μόνιμα όχι αυτό που καθησυχάζει και που είναι κιόλας γνωστό,αλλά αυτό που είναι πρόκληση,ομορφιά,δημιουργία. Το εξωτερικό ταξίδι αποτελεί λοιπόν μονάχα την ευκαιρία,τον παράγοντα που μας εξασφαλίζει ένα εξακολουθητικό ταξίδι μέσα μας και κατά τον ίδιο τρόπο,το ταξίδι μέσα μας είναι το εξακολουθητικό ερέθισμα για ένα εξωτερικό ταξίδι. Κάτω απο τις συνθήκες αυτές,η γένεση του έρωτα συνεχίζεται,γιατί ξαναγεννιέται η γένεση μιας κατάστασης. Βλέπουμε ξανά,ανακαλύπτουμε ξανά,ανανεώνουμε ξανά,ανανεωνόμαστε ξανά,αιώνια,αναζητώντας τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες. Και τότε ερωτεύομαστε ξανά το ίδιο πρόσωπο ".

Ας δούμε τώρα τι λέει πάνω στο ίδιο θέμα μια γυναίκα. Είναι η Μέριλ Σαϊν - Κοιν. Λειτουργός στο βιβλίο της " Μερικοί άντρες είναι καλύτεροι απο τους άλλους " σελ. 25 : " Η καθημερινή επαφή έχει ένα τρόπο να διαλύει την ένταση του ρομαντικού έρωτα και μερικές φορές όταν αποκτήσεις αυτόν για τον οποίον έχεις πονέσει,το μεγαλύτερο μέρος της μαγείας εξαφανίζεται μαζί με τον πόνο. Είναι εύκολο να επιθυμείς αυτό που δεν έχεις,όταν δεν το έχεις,και δύσκολο να μην επιθυμείς κάτι άλλο όταν το έχεις. Έτσι ο μεγάλος έρωτας σε πολλές περιπτώσεις είναι εκείνος που διέφυγε.σελ.26. Υπάρχουν άνθρωποι που έχουν εθιστεί στη μαγεία του να ερωτεύονται,στην ενισχυτική του εγώ τους,μεθυστική μεγαλοπρέπεια όλης της διαδικασίας,και δεν μαθαίνουν ποτέ,ότι ο έρωτας είναι κάτι ακόμη καλύτερο. Γι'αυτό δεν

υπάρχει θεραπεία σ'έναν έρωτα που χάνει την γοητεία του,αλλή απο το να ερωτευθούν ξανά,και όταν αυτός ο νέος έρωτας χάνει την έντασή του,ξανά κάποιο νέο. Δεν μπορείς να ερωτεύεσαι διαρκώς,εκτός αν χρησιμοποιείς τεχνητά μέσα, ο έρωτας όμως μπορεί να συνεχίζεται και να γίνεται καλύτερος για πάντα. Ο έρωτας πολλές φορές έχει να κάνει περισσότερο μ'αυτόν που ερωτεύεται παρά μ'εκείνον που τον ερωτεύονται,και για αυτό υπάρχουν άνθρωποι που προτιμούν να ερωτευθούν κάποιον που σχεδόν δεν γνωρίζουν. Το να ερωτεύεσαι απο απόσταση μπορεί να είναι συναρπαστικότερο απο το να αντιμετωπίζεις την πραγματικότητα ενός άλλου ολοκληρωμένου ανθρώπινου όντος. Ένας φανταστικός έρωτας δαιθέτει ένα μυστήριο που μπορεί να παίρνει σάρκα και οστά με την δική σου δημιουργικότητα,και μπορείς να του ζητάς να κάνει ότι θέλεις και όποτε θέλεις,πράγμα που δεν γίνεται στους περισσότερους πραγματικούς έρωτες που ξέρω ".

Αντικατασκευασμένοι με το ότι πολλές φορές εκείνο που μας λείπει μοιάζει να είναι περισσότερο σαγηνευτικό και ερωτεύσιμο απο εκείνο που έχουμε,αφού μας διεγείρει την φαντασία και την επιθυμία,ωστόσο δεν πιστεύουμε ότι η καθημερινή επαφή μπορεί να είναι απο μόνη της αιτία καταστροφής μιας σχέσης. Θα πρέπει να υποβόσκουν άλλες αιτίες που ίσως να πάρουν σαν πρόσχημα την πλήξη που υποτίθεται ότι δημιουργεί,η καθημερινή επαφή,όμως σίγουρα το πραγματικό πρόβλημα δεν είναι εκεί. Ο Ρίτσαρντ Μπάχ λέει στο βιβλίο του " Γέφυρα παντοτινής αγάπης σελ.248 " Η πλήξη ανάμεσα σε δυό ανθρώπους δεν δημιουργείται όταν είναι μαζί στο σωματικό επίπεδο. Δημιουργείται όταν είναι χωριστά στο νοητικό και πνευματικό επίπεδο ". Νομίζουμε πως ο έρωτας είναι και θεμιτό και εφικτό να αναπτύσσεται παράλληλα με την αγάπη,αλλά αυτό δεν μπορεί να συμβεί,αν δεν προϋπάρχει μια αμοιβαία φιλοσοφική εμβάθυνση απο το ζευγάρι,πάνω στο μυστήριο του ανθρώπου και της ζωής. Όμως,έτσι όσο υπάρχει η απορία για τον άλλο άνθρωπο,όσο υπάρχει η αίσθηση πως πάντα κάτι θα είναι που θα μας διαφεύγει,δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχει ένας ζωντανός έρωτας . Αλλά προϋπόθεση για να υπάρχει απορία για τον άλλο άνθρωπο είναι το να υπάρχει απορία για τον εαυτό μας,αλλά και ακόμη ευρύτερα απορία για το ίδιο το θαύμα της ζωής.

Για αυτή την έννοια δεν πιστεύουμε πως μπορεί να υπάρχει μέρα στη ζωή ενός ανθρώπου που να μην είναι ερωτευμένος και ταυτόχρονα ερωτεύσιμος. Επίσης θέλουμε να πούμε πως μπορεί ένας φανταστικός έρωτας να διαθέτει μυστήριο αλλά νομίζουμε πως ολύ. περισσότερο μυστήριο διαθέτει ένας πραγματικός έρωτας και πως δεν υπάρχει τίποτα συναρπαστικότερο από το να αντιμετωπίσει τελικά κανείς, την πραγματικότητα ενός άλλου ολοκληρωμένου ανθρώπινου όντος.

Αλλά ας δούμε μέσα από την λογοτεχνία αυτή την φορά τι έχει να μας πεί πάνω σ' αυτό ο Ρίτσαρντ Μπάχ στο βιβλίο του " Γέφυρα παντοτινής αγάπης "σελ. 19:

" Αγαπημένε μου Ρίτσαρντ,

Είναι τόσο δύσκολο να βρώ πως και από που ν' αρχίσω

Έβριχά βρήκα μια μικρή σκέψη, μια μουσική μεταφορά, με την οποία μπόρεσα να καθαρίσω την σκέψη μου, και να βρώ μια κατανόηση, έστω και αν δεν βρήκα αυτόχρονα και κάποια ικανοποίηση. Την σκέψη αυτή θέλω να την μοιραστή μαζί σου, γι' αυτό θα σε παρακαλέσω να με υπομείνεις όσο θα σου κάνω ένα μικρό μάθημα μουσικής. Η πιο συνηθισμένη μορφή που χρησιμοποιείται στα μεγάλα κλασσικά έργα είναι η σονάτα. Αυτή είναι η βάση όλων σχεδόν των συμφωνιών και των κονσέρτων. Η σονάτα αποτελείται από τρία κύρια τμήματα: το προίμιο ή τη θεματική παρουσίαση, στην οποία μικρές ιδέες, θέματα, κομμάτια μελωδιών, παρουσιάζονται και συνδυάζονται μεταξύ τους : την θεματική ανάπτυξη στην οποία αυτές οι μικρές ιδέες και τα μοτίβα εξερευνούνται στην πληρέστερη μορφή τους, επεκτείνονται συχνά περνούν από τη μείζονα (ευτυχισμένη) στην ελάσσονα (δυστυχισμένη) κλίμακα και αντίστροφα, και αναπτύσσονται και συνυφαίνονται μεταξύ τους σε μια όλο και πιο περίπλοκη μορφή μέχρι που τελικά φτάνουμε στην ανακεφαλαίωση στην οποία έχουμε επαναδιατύπωση, μια περίλαμπρη έκφραση της πλήρους και πλούσιας ωριμότητας στην οποία έχουν φτάσει οι αρχικές μικρές ιδέες μέσα από τη διαδικασία της θεματικής ανάπτυξης. Και τι σχέση έχει αυτό με μας, μπορεί να ρωτήσεις, αν δεν το έχεις μαντέψει κιόλας. Μας βλέπω να είμαστε κολλημένοι σ' ένα προιοίμιο που δεν τελειώνει ποτέ. Στην αρχή ήταν κάτι το γνήσιο και πραγματικό, μια αληθινή απόλαυση. Αυτό είναι το στάδιο μιας σχέσης στο οποίο είσαι στην καλύτερη φόρμα σου : Διασκεδαστικός, γοητευτικός,

συνεπαρμένος, συναρπαστικός, κινείς το ενδιαφέρον του άλλου και αισθάνεσαι ενδιαφέρον για αυτόν. Είναι ένα διάστημα στο οποίο νοιώθεις άνετα και είναι πιο εύκολο να σε αγαπήσει κανείς, γιατί δεν έχεις την ανάγκη να κινητοποιήσεις τις αμυνές σου. Είναι ένα διάστημα απόλαυσης και για τους δύο, και δεν είναι παράξενο που σου αρέσει τόσο πολύ αυτό το εισαγωγικό στάδιο, ή αρχή, ώστε προσπαθείς να κάνεις την ζωή σου μια σειρά από τέτοιες αρχές.

Αλλά μια αρχή δεν μπορεί να παρατείνεται επ'άπειρο. Δεν μπορεί να διατυπώνει και ξαναδιατυπώνει και να ξαναδιατυπώνει τα μοτίβα της. Η αρχή πρέπει να προχωρήσει και να αναπτυχθεί, γιατί αλλιώς πεθαίνει από ανία. Δεν είναι έτσι, υποστηρίζεις εσύ. Πρέπει απλώς να ξεφεύγεις, να βρίσκεις κάποιες αλλαγές, κάποιους άλλους ανθρώπους, κάποια άλλα μέρη, ώστε να μπορείς να ξαναγυρίσεις σε μια σχέση, σαν να ήταν καινούργια, και να έχεις έτσι συνεχείς νέες αρχές. Έτσι και εμείς προχωρήσαμε σε μια παρατεταμένη σειρά από διαδοχικές αρχές. Μερικές τις κατασκεύασες εσύ, για να έχεις ακόμη περισσότερες ευκαιρίες να επανέλθεις στην αίσθηση του καινούργιου που επιθυμείς τόσο πολύ.

Προφανώς το τμήμα της θεματικής ανάπτυξης, είναι ανάθεμα για σένα. Γιατί σε αυτό το τμήμα μπορεί ν'ανακαλύψεις ότι το μόνο που έχεις είναι ένα σύνολο από εντελώς περιορισμένες ιδέες που δεν μπορούν να λειτουργήσουν όσο κι αν τις τροφοδοτήσεις με την δημιουργικότητά σου ή κι αυτό θα ήταν ακόμη χειρότερο για σένα μπορεί να ανακαλύψεις ότι έχεις στα χέρια σου το υλικό για κάτι υπέροχο, για μια συμφωνία, οπότε υπάρχει πολλή δουλειά που περιμένει να γίνει : βάθη πρέπει να βυθομετρηθούν και ξεχωριστές οντότητες πρέπει να συνυφανθούν με προσοχή, ώστε να φωτίσουν καλύτερα τον εαυτό τους και η μία την άλλη. Φαντάζομαι ότι αυτό αντιστοιχεί σε εκείνη την στιγμή της ζωής ενός συγγραφέα όταν συνειδητοποιεί ότι δεν πρέπει και δεν μπορεί να αποφύγει μια ιδέα, αλλά είναι υποχρεωμένος να την αναπτύξει και να την κάνει βιβλίο 223. Γράφω αυτά που αναγκάστηκα να δεχτώ : ότι εσύ και εγώ δεν θα έχουμε ποτέ μια θεματική ανάπτυξη, και πολύ περισσότερο δεν θα έχουμε το υπέροχο αποκορύφωμα μιας σχέσης που φτάνει στην πλήρη της άνθιση.... 224. Σ' αυτό το σημείο, σκέφτηκα ότι θα ήταν επίσης χρήσιμη μια

σκακιστική μεταφορά. Το σκάκι είναι ένα παιχνίδι στο οποίο η κάθε πλευρά έχει απο την αρχή το δικό της αντικειμενικό σκοπό, ακόμη και την στιγμή που έρχεται σε επαφή με την άλλη πλευρά. Στη μέση του παιχνιδιού έχουμε μια σύγκρουση που αναπτύσσεται και εντείνεται, με αποτέλεσμα και οι δύο πλευρές να χάνουν κομμάτια και να μειώνονται. Και μετά έρχεται το τέλος της παρτίδας, στο οποίο η μια πλευρά παγιδεύει και παραλύει την άλλη. Νομίζω ότι εσύ βλέπεις την ζωή σαν μια παρτίδα σκάκι. Εγώ την βλέπω σαν μια σονάτα. Και εξ' αιτίας αυτών των διαφορών και ο βασιλιάς και η βασίλισσα χάνονται και το τραγούδι σιωπά... ".

Κι ας επιστρέψουμε στην Μερλ Σαϊν να δούμε ποια άλλα χαρακτηριστικά προσδίδει στις ερωτικές σχέσεις. Απο το ίδιο βιβλίο σελ.52 " θέλουμε να είμαστε συνέχεια μαζί και απομονωνόμαστε στην ερωτική φωλιά, αρχίζοντας να θυσιάζουμε την ατομικότητα για χάρη της " σχέσης " τους προσωπικούς φίλους για τους κοινούς φίλους. Θέλουμε ν' αποτελούμε ο ένας τον καλύτερο φίλο του άλλου και την μόνιμη συντροφιά του τον έμπιστο εξομολογητή του, το σύντροφο στο κρεβάτι και στα σπόρ και να απαρνηθούμε όλους τους άλλους. Μέχρι που λίγο μετά, αισθανόμαστε περιορισμένοι και έχουμε μικρότερη σιγουριά για το ποιοι είμαστε. Η αποκλειστικότητα οδηγεί σύντομα στην εξάρτηση, την ζήλια και τους παράλογους φόβους εγκατάλειψης, και νοιώθοντας ο ένας τις αδυναμίες του άλλου, ανταλλάσσουμε ψέματα που πιστεύουμε πως θέλει ν' ακούσει ο άλλος, αντί να εκφράζουμε αυτό που πραγματικά αισθανόμαστε ".

Η εμμονή των ερωτευμένων στην ιδέα της αποκλειστικότητας έχει την ρίζα της στο φόβο της εγκατάλειψης. Ο ερωτευμένος θέλει να κατέχει τον άλλο απο φόβο μήπως τον χάσει, θέλει να συγχωνευθεί μαζί του, οικοδομώντας για τον εαυτό του μια κατάσταση μόνιμης ασφάλειας.

Μήπως όμως στην πραγματικότητα είναι η ίδια η επιθυμία του να είμαστε ασφαλείς που γεννά αναπόφευκτα την πίκρα το φόβο και την ανασφάλεια; Είναι δυνατόν να υπάρξει μια κατάσταση "μόνιμης ασφάλειας"; Ας δούμε τι λέει πάνω σ' αυτό ο Κρισναμούρτι στο βιβλίο του " Η απελευθέρωση απο το γνωστό " -σελ.81- "Αυτή η ίδια η επιδίωξη ασφάλειας δημιουργεί ανασφάλεια σελ.110.

Απαιτούμε ασφάλεια σε όλες τις σχέσεις μας, τις συμπεριφορές και τις δραστηριότητές μας, αλλά δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα που να λέγεται ασφάλεια. Το ν'ανακαλύψεις για τον εαυτό σου ότι δεν υπάρχει κανενός είδους ασφάλεια σε καμιά σχέση, το να συνειδητοποιήσεις ότι ψυχολογικά δεν υπάρχει τίποτα το σταθερό, αυτή η ανακάλυψη δίνει μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση στη ζωή. Είναι ουσιαστικό βέβαια να 'χεις εξωτερική ασφάλεια, στέγη - ρούχα - φαγητό; αλλά αυτή η εξωτερική ασφάλεια καταστρέφεται από την απαίτηση για ψυχολογική ασφάλεια".

Ας δούμε και την άποψη της Μέριλ Σαϊην πάνω στο ζήτημα της επιδίωξης της ασφάλειας, από το ίδιο βιβλίο σελ. 64 : " Το ν'αγαπάς κάποιον σημαίνει να τον βοηθάς να είναι περισσότερο ο εαυτός του, πράγμα που μπορεί να διαφέρει από το να είναι αυτό που θα σου άρεσε, αν και πολύ συχνά αποκαλύπτεται πως είναι ένα και το αυτό. Όταν ζητάς από κάποιον να ζήσει μέσα από σένα και για σένα, σκεβρώνει όπως τα μικροσκοπικά γιαπωνέζικα δέντρα για να ταιριάξει στην σχέση μαζί σου και παύει να είναι αυτό για το οποίο είσαι μαζί του, δηλαδή παύει να είναι ο εαυτός του. Οι αξιαγάπητοι λοιπόν άνθρωποι βρίσκουν με κάποιον τρόπο το θάρρος ν'αφήσουν την συντροφιά τους ν'αναπτυχθεί προς την κατεύθυνση που έχει ανάγκη, ακόμη κι αν αυτό εμπεριέχει τον κίνδυνο να απομακρυνθεί. Οι ενδιαφέροντες άνθρωποι δεν μπορούν να είναι κτήμα κανενός, και τελικά, κανείς δεν θέλει για πολύ καιρό εκείνους που μπορούν. Κανείς δε σου δίνει ασφάλεια, πρέπει να την αποκτήσεις μόνος σου. Η ευτυχία δεν αποκτάται με τον έρωτα, η ευτυχία δεν αποκτάται με το γάμο, αποκτάται μόνο με την ευτυχία, και άρα είναι κουτό να σκεφτείς πως θα βρεις την ευτυχία με το να υποδύεσαι ρόλους. Το να είσαι η σύζυγος κάποιου, η μητέρα κάποιου, ή ακόμη ο καλύτερος υδραυλικός ή ο καλύτερος νευροχειρουργός, μπορεί να σου δώσει κάποια ασφάλεια για λίγο, ακόμη και για αρκετό διάστημα, αλλά πρέπει πάντα να έχεις την ετοιμότητα να βρεις την ασφάλεια κάπου αλλού όταν έρθει η στιγμή, και τείνει η στιγμή αυτή να έρχεται, συχνότερα απ'ότι θα περίμενε κανείς. Ο Σανταγιάνα έγραφε σε μια πραγματεία με τίτλο " Νεφελώδη Κάστρα " γύρω από την αξία της παροδικότητας, τονίζοντας ότι τα σύννεφα διαφέρουν και ότι όπως δεν υπάρχουν δυό όμοια σύννεφα, τα

...δια τα σύννεφα αλλάζουν διαρκώς και ποτέ δεν παραμένουν ίδια για πολύ. Οι σχέσεις λειτουργούν καλύτερα, όταν τα πρόσωπα που τις απαρτίζουν επιτρέπουν το ένα στο άλλο να είναι σαν αυτά τα σύννεφα, απολαμβάνοντας και τα δύο αυτές τις αλλαγές. Και εκείνοι που προσπαθούν να βρουν την ασφάλεια εξαφανίζοντας τις αντιφάσεις, εξαφανίζουν με το ίδιο επιδέξιο χέρι και ότι πιο θαυμάσιο υπάρχει. Δεν υπάρχει καμιά ασφάλεια σε μια σχέση που προσπαθεί να εγκυστρωθεί στο παρελθόν, ούτε και σ' εκείνη που τρέμει το μέλλον. Σιγουριά υπάρχει μόνο όταν δεχόμαστε αυτό που υπάρχει στο παρόν, με τα όρια και τις εκπλήξεις του, και όταν αυτό φύγει, στην αποδοχή αυτού που έρχεται όπως ακριβώς θα γυρίζαμε τις σελίδες ενός βιβλίου".

Είναι σίγουρο πως ερωτευόμαστε εκείνο που μας γοητεύει. Κι όμως ο φόβος μας μήπως το απωλέσουμε μας οδηγεί στο να το περιορίσουμε, να το συρρικνώσουμε, μέχρι που τελικά δεν απομένει τίποτα για να μας γοητεύσει.

Ο Φ. Αλμπερόνι στο βιβλίο του " Το ξύπνημα του έρωτα " περιγράφει αυτή την διαδικασία του μαρασμού του έρωτα σελ.100 : " Όταν ερωτευόμαστε ο άλλος μας φαίνεται ολόγιομος απο ζωντάνια.. Ο αγαπημένος είναι λοιπόν πάντα μια ζωτική δύναμη, ελεύθερη, απρόβλεπτη, πολύμορφη. Μοιάζει μ' ένα θαυμάσιο άγριο ζώο, πανέμορφο και ολοζώντανο... Η αγαπημένη αυτή ύπαρξη μας γοητεύει, μας έλκει ακριβώς επειδή είναι μια δύναμη ελεύθερη και λυτρωτική, αλλά και απρόβλεπτη και επίφοβη. Για αυτό και ο πιο λιγόψυχος απο τους δυο ερωτευμένους χρησιμοποιεί την διαδικασία των " δοκιμασιών " και επιβάλλει στον άλλον πολλαπλούς περιορισμούς, πολλαπλές μικροαπαρνήσεις, που προορισμός τους είναι, στην ουσία, να τον καταστήσουν υπάκουο, πιστό και ακίνδυνο. σελ.101.

Ο ερωτευμένος εγκαταλείπει πρόθυμα τις συνηθειές του, πρόθυμα αλλάζει συμπεριφορά, γιατί πάνω απ' όλα αποβλέπει στην ευτυχία αυτού που αγαπά, προσπαθεί με κάθε τρόπο να γίνει όπως ο άλλος τον θέλει. Λίγο - λίγο εξημερώνεται, είναι τώρα διαθέσιμος. Τότε όμως, το θαυμάσιο άγριο ζώο μεταμορφώνεται σε κατοικίδιο, το τροπικό λουλούδι ξεριζωμένο απο το περιβάλλον του μαραίνεται στο μικρό βάζο κοντά στο παράθυρο.

Και ο άλλος που του είχε επιβάλλει αυτή την μεταμόρφωση γιατί ήθελε να είναι ήσυχος, γιατί φοβόταν το καινούργιο, δεν βρίσκει πια σ' αυτόν εκείνο

που είχε αρχικά αναζητήσει και ανακαλύψει... Του είχε ζητήσει να μορφοποιηθεί ανάλογα με τους φόβους του, και τώρα αντιμετωπίζει τις συνέπειες αυτών των φόβων, το ίδιο του το κενό, και παύει να τον αγαπά...σελ.102. Η ανάγκη να καταντήσει κανείς τον άλλο κάτι το κοινό, να του αφαιρέσει την ιδιαίτερη προσωπικότητα και πολυμορφία του, να καταλύσει τις ζωτικές του δυνάμεις, παρατηρείται και στη γυναίκα που το έχει διδαχθεί κατα μεγάλο μέρος, στη διάρκεια των αιώνων, από τον ίδιο τον άντρα. Αναγκασμένη να μεταβληθεί σε κοινοκίβριο ζώο, δεν μπορεί να κάνει τίποτ'άλλο παρά να επιβάλλει στον άντρα την ίδια αυτή μοίρα. Μια βαθύτατη ανασφάλεια την υποκινεί να αναζητήσει την εύκολα ελεγχόμενη ασφάλεια, και δεν υπάρχει τίποτα που να μπορεί να ελεγχθεί πιο εύκολα από ένα πρόσωπο που έχει στερηθεί την ζωτική του ορμή, ένα πρόσωπο που επαναλαμβάνει τα ίδια και τα ίδια, τα τόσο γνωστά από καιρό.

Έτσι, πολλές φορές, κατατρομαγμένοι οι δύο τους γιατί θέλησαν να ζήσουν εντατικά, βυθίζονται σύντομα στην ανία, την μνησικακία, την απογοήτευση. Ρίχνονται μάλιστα ηθελημένα σ'αυτές, γιατί πιστεύουν πως θ'ανακαλύψουν με χίλιες - δύο εγγυήσεις και όρια αυτό το : " Ζήσαν καλά και εμείς καλύτερα" που όμως είναι ανύπαρκτο. Και ύστερα αναμασούν τις απογοητεύσεις τους, προσπαθούν να ξαναζωντανέψουν αυτό που είχαν, και που το έχουν τώρα καταστρέψει με τα ίδια τους τα χέρια ".

Ας περάσουμε τώρα στον Εριχ Φρόμ να δούμε την δικιά του άποψη πάνω στην έννοια της αποκλειστικότητας από το βιβλίο του " Η Τέχνη της αγάπης " σελ. 69: " Στην ερωτική αγάπη, υπάρχει η αποκλειστικότητα που λείπει από την αδελφική και μητρική αγάπη... Συχνά η αποκλειστικότητα της ερωτικής αγάπης παρεξηγείται με την έννοια της κτητικής προσκόλλησης. Μπορεί να βρεί κανείς συχνά δύο " ερωτευμένους " που δεν νοιώθουν αγάπη για κανέναν άλλο. Στην πραγματικότητα η αγάπη τους, είναι ένας " εγωϊσμός εις διπλούν". Είναι δύο άνθρωποι που ταυτίζονται μεταξύ τους και διογκώνουν το ένα άτομο σε δύο για να λύσουν το πρόβλημα του χωρισμού. Νοιώθουν την εμπειρία της υπερνίκησης της μοναξιάς. Κι ωστόσο, αφού είναι ξεκομμένοι από τους υπόλοιπους συνανθρώπους τους, παραμένουν ξεκομμένοι ο ένας από τον άλλο και αποξενωμένοι από τους εαυτούς τους. Η εμπειρία της ενωσίς τους είναι μια

αυταπάτη. Η ερωτική αγάπη είναι αποκλειστική στο αγαπημένο πρόσωπο όμως αναφέρεται σε όλο το ανθρώπινο γένος, σε κάθε τι που είναι ζωντανό. Είναι αποκλειστική μόνο με την έννοια ότι μπορώ να συνενώσω ολοκληρωτικά και έντονα τον εαυτό μου με ένα και μόνο πρόσωπο. Η ερωτική αγάπη αποκλείει την αγάπη για όλους μόνο με την έννοια της ερωτικής συνένωσης και της συμπόρευσης σ' όλους τους δρόμους της ζωής και όχι με την έννοια της βαθιάς αδελφικής αγάπης. Η ερωτική αγάπη, αν είναι αγάπη, έχει μια προϋπόθεση: ότι αγαπώ από την ουσία της ύπαρξής μου και νοιώθω το άλλο άτομο στην ουσία της δικής του ύπαρξης.

Στην ουσία όλες οι ανθρώπινες υπάρξεις είναι ίδιες. Είμαστε όλοι μέρη του Ενός, είμαστε όλοι Ένα. Μια και είναι έτσι, δεν θα έπρεπε να έχει σημασία ποιον αγαπάμε. Η αγάπη θα έπρεπε ουσιαστικά να είναι μια πράξη θέλησης, μια απόφαση να εμπιστευτώ απόλυτα τη ζωή μου στη ζωή ενός άλλου προσώπου...σελ. 71. Το ν' αγαπάς κάποιον δεν είναι μόνο ένα δυνατό συναίσθημα, είναι μια απόφαση, μια κρίση, μια υπόσχεση... Αυτή η άποψη φαίνεται να παραβλέπει τον παράδοξο χαρακτήρα της ανθρώπινης φύσης και της ερωτικής αγάπης. Είμαστε όλοι ένα και ωστόσο ο καθένας από μας είναι μια μοναδική ανεπανάληπτη οντότητα. Στις σχέσεις μας με τους άλλους επαναλαμβάνεται η ίδια παραδοξότητα. Εφόσον όλοι είμαστε ένα, μπορούμε ν' αγαπάμε όλους με τον ίδιο τρόπο με την έννοια της αδελφικής αγάπης. Αλλά εφόσον είμαστε όλοι και διαφορετικοί η ερωτική αγάπη απαιτεί ορισμένα ιδιαίτερα στοιχεία εντελώς ατομικά που υπάρχουν ανάμεσα σε ορισμένους ανθρώπους κι όχι σε όλους.

Τότε λοιπόν και οι δυο απόψεις, πως η ερωτική αγάπη είναι εντελώς ατομική έλξη, μοναδική ανάμεσα σε δυό συγκεκριμένα πρόσωπα και η άλλη άποψη πως η ερωτική αγάπη δεν είναι τίποτ' άλλο παρά μόνο μια πράξη θέλησης είναι σωστή. 'Η όπως θα μπορούσε να διατυπωθεί αυτό πιο ταιριαστά, η αλήθεια δεν είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο. Και για αυτό το λόγο η ιδέα ότι ένας δεσμός εύκολα μπορεί να λυθεί, αν δεν έχει επιτυχία, είναι τόσο εσφαλμένη όσο και η ιδέα ότι ο δεσμός σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να διαλυθεί".

Θα θέλαμε να πούμε σχολιάζοντας αυτές τις απόψεις του Εριχ Φρόμ, πως κατά την γνώμη μας κάθε ερωτική σχέση δεν μπορεί παρά να στηρίζεται στα εντελώς ιδιαίτερα και μοναδικά χαρακτηριστικά των δυο ατόμων. Δεν θα μπορούσε δηλαδή να είναι ο " οποιοσδήποτε " στη θέση του ενός απο τους δυο ερωτικούς συντρόφους. Δεν είναι τυχαίο που δημιούργησαν σχέση αυτά τα συγκεκριμένα και μοναδικά άτομα το καθένα με τα εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Ταυτόχρονα όμως, αυτή η φυσική και μοναδική έλξη θα χαρακτηριζόταν απο ελαφρότητα, αν δεν εμπεριείχε και μια κοινή απόφαση - υπόσχεση αγάπης. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως ο δεσμός δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να διαλυθεί, πως τα δύο άτομα μ' αυτή την κοινή απόφαση το ίδιο όπως με το συμβόλαιο του γάμου, δένουν τις ζωές τους σ' ένα αδιαμφισβήτητα κοινό μέλλον. Όπως είπαμε και παραπάνω πρέπει να αποδεχόμαστε τις αλλαγές στην φυσική εξέλιξη των ανθρώπων και την παροδικότητα που μπορεί να έχει μια σχέση, όμως αυτό μπορεί να γίνει πιο εύκολα, πιο ανώδυνα και με πολύ πιο ανθρώπινο τρόπο, αν η απόφαση για αγάπη μένει αναλλοίωτη και μπορεί ο καθένας να βασίζεται στην αγάπη του άλλου, ακόμα και μετά το τέλος της ερωτικής σχέσης. Η ερωτική αγάπη που γεννήθηκε απο τα εντελώς ιδιαίτερα και μοναδικά χαρακτηριστικά των δύο συγκεκριμένων ατόμων, μπορεί πια να έχει φύγει, αλλά η αγάπη που προερχόταν απο κρίση, απόφαση και θέληση, αυτή η οικουμενική αγάπη που βασίζεται πάνω στην επίγνωση της ομοιοτητάς μας με τους άλλους, στη συνειδητοποίηση του ότι όλοι είμαστε Ένα, αυτή η παγκόσμια, αδελφική αγάπη, δεν μπορεί παρά να συνεχίζεται επ' άπειρον.

Και θα περάσουμε τώρα σ' ένα άλλο σημείο της ερωτικής σχέσης στο θέμα της ερωτικής πίστης ανάμεσα στο ζευγάρι. Θα παραθέσουμε πρώτα τις απόψεις της Μερλ Σαίην και στη συνέχεια θα τις σχολιάσουμε προσθέτοντας τις δικές μας. Απο το ίδιο βιβλίο της, διαβάζουμε στην σελ 79 : " Η κοινωνία μας είναι αμφίθυμη ως προς την σεξουαλική πίστη, διδάσκοντας μας απο κοινού ότι το σέξ είναι ταυτόχρονα και καλό και τρομερό λάθος, ώστε να υπερασπιζόμαστε την πίστη ως αξία, ενώ διαφημίζουμε τα πλεονεκτήματα των σεξουαλικών εμπειριών...σελ. 81. Όλοι μας είμαστε ένοχοι της σκέψης πως θα πρέπει να υπάρχουν περισσότερα - περισσότερη συγκίνηση, περισσότερη ικανοποίηση,

ψηλότερη κοινωνική θέση και περισσότερη εκπλήρωση. Είναι αδύνατο να πείς ποιος είναι πιστός και ποιος όχι γιατί κανείς δεν ξέρει τι υπάρχει μέσα στην καρδιά ενός άλλου και δεν υπάρχουν δύο όμοιες απιστίες.σελ.82. Αν ένας άντρας κοιμάται με την γυναίκα του και σκέφτεται την ερωμένη του είναι πιστός στη γυναίκα του ; Αν κοιμάται με την ερωμένη του και σκέφτεται την γυναίκα του είναι πιστός στην τελευταία ; Ποιος είναι αυτός που ξέρει ; Πολλές φορές δεν ξέρει ούτε ο ίδιος. Ήταν ίσως ευκολότερο να είσαι σωματικά πιστός στη βικτωριανή εποχή όταν όλοι καταπιέζονταν σεξουαλικά ή ίσως την εποχή της μετανάστευσης. Όταν υπήρχε μόνο σούπα ή κρέας απο βούβαλο για να ζήσας,κι όταν ένας άντρας ήταν τυχερός να έχει ένα καλό άλογο και μια καλή σύζυγο,ήταν ίσως ευκολότερο να είσαι πιστός απ'ότι είναι σήμερα,που η πολυπλοκότητα επιλογών σε κάθε τομέα της ζωής σε κάνει με κάθε τρόπο να απαιτείς επίσης μεγάλη ποικιλία στον τομέα εκείνο της ζωής που έχει την μεγαλύτερη σημασίασελ. 84.

Το είδος της δέσμευσης που είναι ουσιαστικό,είναι μια δέσμευση στην προστασία του βασικού ποιοτικού γνωρίσματος της ψυχής του συντρόφου σου. Αν ήμουν αναγκασμένη να διαλέξω ανάμεσα σε κάποιον που θα μου ήταν σωματικά πιστός και κάποιον πιστό στην προστασία της προσωπικότητάς μου,η επιλογή μου θα ήταν ο δεύτερος.... Η σωματική πίστη είναι θαυμάσιο πράγμα αν κάποιος αισθάνεται έτσι για σένα οικιοθελώς,αλλά σχετικά χωρίς περιεχόμενο αν το αξιώνεις μ'ένα τίμημα. Και ενώ είναι αρκετά εύκολο να είναι κανείς πιστός τα πρώτα πέντε με δέκα χρόνια,είναι διπλάσια δύσκολο κάθε χρόνο μετά απ'αυτά,και για τους άντρες και για τις γυναίκες. Υπάρχουν προβλήματα που σχετίζονται με την απιστία όπως και προβλήματα που σχετίζονται με το να είσαι πιστός με κάθε τίμημα. Δεν είναι ανάγκη να υπάρχει ένας κανόνας για όλους. Η απιστία προκαλεί διάσπαση και είναι πολύ πολύ επικίνδυνη,ενώ είναι επίσης γνωστό πως έχει θετικά αποτελέσματα σε ανθρώπους όπως και σε γάμους, δεν μπορεί λοιπόν να είναι μόνο κακή. Κι ενώ πολλές γυναίκες θα θεωρούσαν ίσως καλύτερο ο άντρας για τον οποίο ενδιαφέρονται,ν'αρπάξει ότι θέλει απο τις άλλες και να επιστρέψει γρήγορα σπίτι,νομίζω πως θα προτιμούσα να κοιμάζεται για τις γυναίκες με τις οποίες κοιμάται,ακόμα και για εκείνες

εκτός απο εμένα. Οι άντρες που εκμεταλλεύονται μια γυναίκα, τις εκμεταλλεύονται όλες...σελ. 85. Τείνουμε να εντοπίζουμε την υπαιτιότητα, να προσδιορίζουμε την μοιχεία και να αποσαφηνίζουμε ποιος έκανε τι σε ποιον, όταν το σημαντικότερο δεν είναι αυτό που έγινε, αλλά το να μην πληγωθεί κανείς. Δεν είναι ότι ενδιαφερόμαστε τόσο πολύ αν μερικά κύτταρα της επιδερμίδας του συντρόφου μας έρθουν σε επαφή με κάποιον άλλον, είναι ότι όλοι φοβόμαστε πως αν γίνει κάτι τέτοιο, θα πάψει ν' μας αγαπά...σελ. 86. Το ενδιαφέρον και η αφοσίωση είναι τα σημαντικότερα πράγματα, και ίσως οι άντρες που λένε στη γυναίκα τους ψέματα για τα μικροπαραπτώματά τους, είναι περισσότερο πιστοί απ όσο θα υπέθετε κανείς. Εμάθα να μην ζητώ τα πάντα, μόνο να εξασφαλίζω πως παίρνω αυτό που νομίζω πως πρέπει να έχω. Δεν έχει σημασία αν κάποιος άλλος παίρνει κάτι - σημασία έχει μόνο αν εσύ στερείσαι. Πίστη σημαίνει να μην κοστίζεις στους ανθρώπους που αγαπάς περισσότερο απ όσο μπορούν να πληρώσουν ".

Θα θέλαμε να σχολιάσουμεκάποια σημεία στις απόψεις της Μερλ Σαίην τα οποία δεν μας βρίσκουν σύμφωνους. Δεν συμφωνούμε με την άποψη ότι όλοι είμαστε ένοχοι της σκέψης οτι θα πρέπει να υπάρχουν περισσότερα, περισσότερη συγκίνηση ικανοποίηση κ.λ.π. Θα διαφωνήσουμε ριζικά μ' αυτό το κηρύγι του " περισσότερου " ή του " καλύτερου ". Το κάτι " περισσότερο " ή το κάτι " καλύτερο " απ' αυτό που ήδη έχεις, πάντα θα υπάρχει. Θα υπάρχει πάντα ένα αυτοκίνητο καλύτερο απ' αυτό που έχεις, ενα σπίτι με ακόμα μεγαλύτερες ανέσεις, μια γυναίκα ή ένας άντρας πιο χαρισματικός, πιο όμορφος, πιο ευφυής. Αλλά και σ' όλα αυτά θα υπάρχουν τα αντιστοιχά τους σε ακόμα καλύτερες εκδοχές. Το θέμα είναι λοιπόν τι ψάχνει κανείς. Κι αυτό δεν αφορά βέβαια μόνο την ερωτική ζωή, αλλά η στάση στην ερωτική ζωή είναι μια αντανάκλαση της συνολικής στάσης που έχει το άτομο απέναντι στην ζωή. Το κάτι " περισσότερο " αντανακλά το φρενήρη καταναλωτισμό του σύγχρονου μαζάνθρωπου σ' όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, μια απο τις οποίες είναι και η ερωτική. Είναι ο ανικανοποίητος άνθρωπος, ο άνθρωπος χωρίς πραγματική εσωτερική ισορροπία που προσπαθεί να την υποκαταστήσει μέσα απο μια ανεξέλεγκτη κατανάλωση τεχνητών αναγκών, που στο τέλος καταναλώνουν αυτόν τον ίδιο, αφήνοντάς τον

περισσότερο κενό απ'ότι πριν, μέσα σε μια αίσθηση μουδιασμένης απάθειας. Το πρόβλημα ξεκινά λοιπόν απο την γενικότερη θεώρηση της ζωής, απο το κατά πόσο έχει συνειδητοποιήσει το άτομο πως η αναζήτηση του "καλύτερου" και του "περισσότερου" είναι μύθος. Πως το "καλύτερο" και το "περισσότερο" δεν βρίσκονται κάπου έξω απο σένα έτσι ώστε εσύ να καλείσαι αδιάκοπα να τα κυνήγας, αλλά βρίσκονται ήδη μέσα στην ζωή σου αρκεί εσύ να τα αντιληφθείς και να τα αξιοποιήσεις. Κάθε τι που υπάρχει στη ζωή μας είναι εν δυνάμει το "καλύτερο" απο οποιοδήποτε άλλο. Μέσα σε κάθε σχέση βρίσκονται όλες οι δυνατότητες. Το "καλύτερο" το δημιουργούμε εμείς μέρα τη μέρα, στιγμή τη στιγμή με συνειδητή προσπάθεια και θέληση. Δεν με ενδιαφέρει ν'ανακαλύψω τον "καλύτερο" σύντροφο, αλλά να δράσω έτσι ώστε να δώσω την ευκαιρία στα "καλύτερα" στοιχεία του συντρόφου μου ν'αποκαλυφθούν. Αυτού του είδους την αλχημεία είναι που δίδασκαν οι μεγάλοι Μύστες και οι πραγματικοί αλχημιστές, πως δηλαδή να καταφέρνεις να εξάγεις ότι καλύτερο υπάρχει στη φύση, και προπαντός στα ανθρώπινα όντα. Για μας αυτό αποτελεί μια μοναδική πρόκληση, ενώ οτιδήποτε άλλο είναι άχρηστο ξόδεμα χρόνου, αφού αν μια ζωή είναι λίγη για να γνωρίσεις σε βάθος και έκταση ένα πρόσωπο και να προσπαθήσεις να γίνετε πραγματικό "ανδρόγυνο" πόσο μάλλον όταν μιλάμε για αδιάκοπη εναλλαγή συντρόφων.

"Εν το παν" έλεγαν οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, κι είχαν σίγουρα δίκιο, γιατί με το ν'αλλάζεις πολλούς δρόμους ή πολλούς συντρόφους είναι σίγουρο πως δεν θ'ανακαλύψεις δεν θα γνωρίσεις κανέναν σε βάθος.

Θα μπορούσε εδώ βέβαια να μιλήσει κανείς για το δικαίωμα του ανθρώπου στην διαφορά ή στην ποικιλία.

Ζωή βεβαίως σημαίνει ποικιλία. Και σίγουρα κάθε άνδρας και κάθε γυναίκα έχουν δικαίωμα στην ποικιλία στη ζωή τους γιατί είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι η ομοιομορφία σκοτώνει. Όμως πιστεύουμε πως η ποικιλία και το διαφορετικό έχουν περισσότερη σημασία όταν είναι αποτέλεσμα εκείνων των εσωτερικών απaráμιλλων δυνάμεων που διαθέτει το ζευγάρι - αν διαθέτει - και που τους επιτρέπει να φέρνουν το διαφορετικό στην καθημερινότητα, κανοντάς την να αναγεννάται και να μεταμορφώνεται προσφέροντάς τους διαρκώς

νέες ανεξερεύνητες εικόνες, πλούσιες, πολύμορφες απρόοπτες. Μόνο που αυτή η ανακάλυψη πρέπει να είναι μια πορεία ζωής. Δεν μπορεί κανείς ν' αποθηκεύσει αυτά που ανακάλυψε και μετά να ζήσει σύμφωνα με αυτά.

Θα μπορούσε όμως να πεί κανείς πως ο ερωτικός σύντροφος είναι μονάχα ένας ή μήπως αν και Ένας είναι ταυτόχρονα και πάρα πολλοί ; Μπορεί κάποτε να εξαντληθεί ένα πρόσωπο ; Μπορούμε να πούμε ποτέ, πως το γνωρίσαμε ολοκληρωτικά τόσο που να μην απομένει πια τίποτα να μας ξαφνιάσει ή να μας γοητεύσει ;

Υπάρχουν τόσες πολλές πτυχές, τόσα πολλά χρώματα τόσες λεπτές αποχρώσεις σ' ένα και μόνο άτομο, που θα πρέπει να 'ναι κανείς τυφλός για να μην τις αντιληφθεί. Ο ALAN WATTS στο βιβλίο του " Ανθρωπος και Φύση " λέει πάνω σ' αυτό σελ.219: " Η εμπειρία του έρωτα δεν μπορεί να θεωρείται σαν την επανάληψη της γνωστής έκστασης όπου κάθε φορά περιμένουμε αυτό που ήδη γνωρίζουμε. Η εμπειρία του έρωτα είναι η διερεύνηση της σχέσης μας μ' έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο και πάντοτε άγνωστο ερωτικό σύντροφο, άγνωστο επειδή αυτός ή αυτή δεν είναι αληθινά ο αφηρημένος ρόλος ή το πρόσωπο, δηλαδή η ομάδα των καταναγκασμένων ανακλαστικών που επέβαλε η κοινωνία, το στερεότυπο αρσενικό ή θηλυκό που μας προσφέρει στην διαθεσή μας η παιδεία μας.... Υπάρχει πάντα ένα μυστήριο που δεν περιγράφεται, ούτε μετριέται, και με αυτή την έννοια, η γυναίκα παραμένει πάντα ένα μυστήριο για τον άντρα, και ο άντρας ένα μυστήριο για την γυναίκα ".

Και περνάμε σε κάτι άλλο τώρα. Λέει η Μέριλ Σαϊν πως ήταν ίσως ευκολότερο να είσαι κανείς πιστός στην Βικτωριανή εποχή τότε που όλοι καταπιέζονταν σεξουαλικά ή σε περιόδους δύσκολες για την επιβίωση. Μια τέτοια πίστη απ' την στιγμή που προέρχεται απο ανάγκη που την δημιουργούν οι συνθήκες και όχι απο επιλογή, δεν είναι μια εν δυνάμει απιστία ; Κάτι που γίνεται απο αναγκαιότητα πόση αξία μπορεί να έχει ; Και τελικά η πίστη είναι στο σώμα ή στη σκέψη ; Οσο για το αν είναι διπλάσια δύσκολο να μείνει κανείς πιστός μετά τα πρώτα 5 με 10 χρόνια γάμου, ας θυμόμαστε πως το μέλλον δεν είναι τίποτα παραπάνω απο μια προέκταση του παρόντος, κι αν στο παρόν, φροντίζει ο καθένας πρώτα απ' όλα να ανανεώνει και να εξελίσσει τον

ίδιο του τον εαυτό, είναι σίγουρο πως το μέλλον δεν θ' ναι ποτέ πληκτικό για κανέναν απ' τους δυό συντρόφους. Το αληθινό δεν σβύνει με το πέρασμα του χρόνου. Αντίθετα πυκνώνει, μεστώνει, πλαταίνει. Οσο για τον τρόπο που κλείνει η Μέρλ Σαίην το απόσπασμα που έχω παραθέσει, δεν κάνει τιποτ' άλλο παρά να περιγράφει μια ακόμα σαθρή - συμβατική σχέση, που χάρη στην αμοιβαία ανεκτικότητα η οποία βαπτίζεται σαν αφοσίωση και πίστη, κατορθώνει να διατηρείται.

Ομως ας περάσουμε τώρα σε μια άλλη γυναίκα την Ντιόν Φόρτσιουν, απο τον χώρο της εσωτερικής φιλοσοφίας αυτή την φορά, και να δούμε την ερμηνεία που δίνει στο φαινόμενο της απιστίας στο βιβλίο της " Η εσωτερική φιλοσοφία του Ερωτα και του Γάμου " σελ. 84 : " Η ελπίδα προσέγγισης της υψηλότερης δυνατής εξέλιξης ωθεί τον άνθρωπο σε μια ζωή αλληλεπίδρασης μ' ένα άτομο του αντίθετου φύλου. Μ' αυτόν τον τρόπο διακινδυνεύει ένα μοναδικό εγχείρημα μα σπάνια ικανοποιείται η επιθυμία της ψυχής του...σελ.85. Εάν δεν επιτευχθεί αυτή η ουσιαστική ολοκλήρωση, τότε η λαχτάρα για ένωση θα συνεχίσει να υφίσταται σαν μια ανικανοποίητη και βασανιστική πείνα ή θα βρεί διέξοδο αλλού για την ικανοποίησή της, προκαλώντας δυστυχία και κοινωνική σύγχυση. Η αποξένωση μπορεί να ' ναι μερική ή ολική. Το άτομο είναι δυνατό να αποσυρθεί γενικά απο τον ή την συντροφό του και να αναζητήσει την παράνομη ένωση με όλες τις συνέπειες που περικλείει, ή να απομακρυνθεί μόνο ως προς ένα μέρος της φύσης του, αναζητώντας νοητική συντροφιά ή συναισθηματική τρυφερότητα και αποφεύγοντας εκείνη την πράξη της φυσικής ένωσης την οποία η λαϊκή σκέψη αναγνωρίζει σαν την μόνη σεξουαλική πράξη. σελ.86....

Εκείνοι άλλωστε που γνωρίζουν κάπως καλύτερα την ανθρώπινη φύση, είναι σε θέση να ζηλεύουν περισσότερο για την πίστη του μυαλού παρά του σώματος.... Οι νόμοι όμως και η θεολογία μας, ακολουθούν μια κοντόφλαμη πολιτική και δεν υπολογίζουν παρά μόνο την σωματική πίστη... Οι νόμοι του ζευγαρώματος όπως κατανοούνται απο την εσωτερική φιλοσοφία περιλαμβάνουν πολύ περισσότερα πράγματα απο την φυσική ένωση. Αναγνωρίζεται πως ο άνθρωπος διαθέτει επτά σώματα και συνεπώς ισάριθμα είδη έρωτα ή πολικότητας που αντιστοιχούν σε καθένα απο τα επτά επίπεδα. Αν δεν ζευγαρώσει όλα τα δραστηριοποιημένα του σώματα, η ένωσή του θα είναι ατελής, και θα συνεχίσει

να βρίσκεται σε μια κατάσταση σεξουαλικής πείνας ψάχνοντας για το ταίρι του...σελ. 92. Το ζευγάρι σε κάθε επίπεδο εξαρτάται από την συγκεκριμένη συνοχή της ουσίας του. Έτσι στο πρώτο επίπεδο (το φυσικό) η ένωση εξαρτάται από την συνεύρεση των γεννητικών οργάνων. Στο δεύτερο επίπεδο (των ενστίκτων και των παθών) όταν διαπιστώνεται αμοιβαίο πάθος και λαγνεία, -- στο τρίτο επίπεδο (των συγκινήσεων) η ένωση εξαρτάται από την συναισθηματική συμπάθεια, ενώ στο τέταρτο (της συγκεκριμένης σκέψης του νου) από ένα κοινό περιεχόμενο συνείδησης και ενδιαφέροντος. Στο πέμπτο επίπεδο (της ανώτερης σκέψης ή του αφηρημένου νου) το ζευγάρι προσδιορίζεται από την διανοητική συμπάθεια, και στο έκτο (της διάνοιας) από τα κοινά πνευματικά ιδανικά. Στο έβδομο επίπεδο (της ανώτερης διάνοιας ή το επίπεδο του Καθαρού Πνεύματος), Όλα είναι Ένα, και το Ένα είναι Όλα και δεν είναι δυνατόν να υπάρξει στενότερη επαφή από αυτή... σελ.87. Δεν είναι όμως το ίδιο ενεργοποιημένα τα σώματα σε κάθε άνθρωπο. Το πλέον σύνηθες είναι να ανταποκρίνονται στο ζευγάρι τα τρία πρώτα σώματα - το φυσικό σώμα, το σώμα των ενστίκτων και το σώμα των συγκινήσεων.... Αν για παράδειγμα κάποιος διαθέτει ενεργοποιημένα τέσσερα σώματα και παντρευτεί μια γυναίκα που μπορεί μόνο ν'αγαπάει συναισθηματικά χωρίς να μπορεί να σταθεί σαν διανοητικός του σύντροφος, θα υπάρξει πρόβλημα. Εκείνη θα πάρει από τον συζυγό της όλα όσα χρειάζεται, επειδή θα την καλύπτει μέχρι το τρίτο της επίπεδο, αλλά αυτός θα έχει ένα αζευγάρι νοητικό σώμα που θα αναζητήσει σίγουρα ένα ταίρι, και πιθανώς να το βρεί σε μια διανοητική γυναίκα. Η ικανότητα της τελευταίας να εργάζεται και στο τέταρτο επίπεδο θα έχει σαν αποτέλεσμα την δημιουργία μιας από εκείνες τις πλατωνικές στενές φιλίες, τις οποίες ο καθένας αντιμετωπίζει ενστικτωδώς καχύποπτα, αλλά που δεν θεωρούνται καταδικαστέες από τους καθιερωμένους ηθικούς νόμους. Σε μια τέτοια περίπτωση, παρόλο που μπορεί να είναι πιστός ο άντρας στην συζυγό του, όσο αφορά την επιθυμία και τις πράξεις του, εντούτοις η ένωση στο ανώτερο επίπεδο θα τείνει να εκτρέψει τη ροή του ζωϊκού ρεύματος και να το βραχυκυκλώσει στην περιοχή του τέταρτου πεδίου. Δηλαδή, αντί το ζωϊκό ρεύμα να ακολουθήσει καθοδική πορεία μέσω των φρέων του άντρα και από τα γεννητικά του όργανα να

επιστρέψει στο θεό, μέσω του κυκλώματος που δημιουργεί η πράξη της φυσικής ένωσης, με την γυναίκα του, αυτό θα κυλήσει προς την διανοητική του σύντροφο, σε μορφή διανοητικής δύναμης. Τότε τα συναισθήματα προς την συζυγό του θα είναι τόσο άδεια, όσο η κοίτη ενός ποταμού όταν με ένα φράγμα αλλάζουν πορεία στα νερά των πηγών του. Αυτό που θα απομείνει είναι να διαπιστωθεί αν η ηθική των πλατωνικών φίλων, θα διατηρήσει το ρεύμα στο καθορισμένο του κανάλι, ή αν η πλατωνική τους σχέση εκραγεί κάτω από την πίεση της ζωής του σύμπαντος που ζητά έκφραση. Εάν η ηθική τους υποχωρήσει, θα αποδεσμευθούν οι ζωϊκές δυνάμεις και θα ακολουθήσουν την γραμμή της φυσικής τους ροής, διαπερνώντας το συγκληνισιακό και ενστικτώδες φορέα, μέχρι να φθάσουν στο φυσικό. Τότε, και όχι πριν από τότε, θα διαπραχθεί ότι είναι γνωστό νομικά ως μοιχεία. σελ. 89. Τα διάφορα σώματα του ανθρώπου, ωριμάζουν σε διαφορετικές ηλικίες. Το φυσικό σώμα είναι πλήρες σε όλα του τα μέλη κατά την γέννηση. Το σώμα των ενστίκτων ή παθών, ολοκληρώνεται κατά την εφηβεία, τα τρυφερά συναισθήματα αναπτύσσονται λίγο αργότερα και το συγκεκριμένο νοητικό σώμα στην ηλικία των 20 χρόνων.... Ο αφηρημένος νους αναπτύσσεται στην διάρκεια των 30, ενώ η πνευματική φύση δεν θα φτάσει στην πλήρη της ανάπτυξη πριν από το τέλος των 40.

Πολλοί άνθρωποι κάτω από την παρόρμηση του σώματος της επιθυμίας, βιάζονται δυστυχώς να εγκαθιδρύσουν μια μόνιμη σχέση και καταφεύγουν στο γάμο με το πρώτο διαθέσιμο άτομο του αντίθετου φύλου, σαν το μοναδικό τρόπο ανακούφισης από τις βασανιστικές τους επιθυμίες. Άλλοι επίσης μπερδεύουν τη συγκληνισιακή φόρτιση με την ψυχοσυναισθηματική επαφή της πραγματικής ένωσης, χωρίς να έχουν συνειδητοποιήσει ακόμη τις ικανότητες της φύσης τους, οι οποίες μπορεί να συνεχίσουν να αναπτύσσονται και μετά το γάμο. Το καλύτερο για ένα παντρεμένο ζευγάρι είναι να έχουν μια ομαλή και παράλληλη ανάπτυξη.... Εάν αντίθετα, ο ένας έχει αναπτυχθεί πλήρως και ο άλλος βρίσκεται ακόμη στη διαδικασία της ανάπτυξης, ο γάμος που άρχισε με ευτυχία θα τελειώσει με συμβιβασμό ή αποτυχία επειδή ο πιο εξελιγμένος από τους δύο, θα έχει συνείδηση αναγκών τις οποίες ο άλλος δεν θα μπορεί να κατανοήσει ή να ικανοποιήσει.

Στον τέλειο γάμο, όμως το ζευγάρι ενώνεται με κάθε ενεργοποιούμενο ανώτερο σώμα, βιώνοντας με κάθε τέτοια ένωση νέα βάθη αγάπης. Η φυσική ένωση με αμοιβαία επιθυμία θα επιφέρει αρμονία και ισορροπία στο νευρικό τους σύστημα. Η αγάπη θα μετατρέψει όλες τις επιθυμίες και τους σκοπούς σε έναν και θα συνενώσει μαζί τις προσωπικότητες. Η απόκτηση μιας κοινής πηγής γνώσης θα συσφίξει τις συντροφικές τους σχέσεις. Η πίστη σε κοινές ιδέες και αρχές θα κατευθύνουν τις ζωές τους στο ίδιο κανάλι. Πνευματικοί σκοποί και ιδανικά της ίδιας φύσης, θα συμπληρώσουν την ένωσή τους έως ότου η συνείδηση τους ανυψωθεί στο επίπεδο του καθαρού πνεύματος, και η μεγάλη αυτή αγάπη που γεννήθηκε μεταξύ δυο ψυχών υπερβεί όλα τα όρια και συμπεριλάβει μέσα της ολόκληρο το σύμπαν".

Πολλοί είναι λοιπόν οι έρωτες που θα μας συνεπάρουν κατά την διάρκεια της ζωής μας, όμως ένας είναι ο μεγάλος έρωτας, ο τελεσίδικος έρωτας. Είναι ο έρωτας ανάμεσα σε δύο όντα που έχουν ταυτόχρονα τον ίδιο βαθμό εξέλιξης σε όλα τα επίπεδα, την ίδια ποιότητα δονήσεων, δύο όντα που είναι καμωμένα από το ίδιο υλικό. Δίχως αυτό βέβαια ν' αποκλείει τις επιμέρους διαφοροποιήσεις που επαυξάνουν όμως την ενότητα.

Στο λεξιλόγιο μιας τέτοιας σχέσης, δεν υπάρχει η λέξη απιστία, δεν γίνεται να υφίσταται μια τέτοια έννοια, αφού ο ένας είναι για τον άλλον μοναδικός και αναντικατάστατος και δεν θα μπορούσε κανένας μα κανένας άλλος, ούτε τώρα, ούτε ποτέ να πάρει την θέση του. Αυτού του είδους η σχέση είναι κάτι σαν αρχέτυπο, ίσως και να την φέρουμε εντός μας σαν μνήμη, την κουβαλάμε μέσα σε κάθε απόπειρα έχοντας την προσδοκία να την δούμε να ξετυλίγεται, να πραγματώνεται. Η Κατερίνα Ραζέλου ηθοποιός και συγγραφέας λέει μιλώντας για τον Έναν Έρωτα (Ελευθεροτυπία 14 Φεβρουαρίου 1994) : Έρωτας είναι η άμεση και βίαιη αναγνώριση δύο προσώπων φτιαγμένων από την ίδια ουσία. Μιλώ για το γνήσιο, το μεγάλο έρωτα, όπου ο άλλος είναι αναντικατάστατος, και πριν και μετά, δεν έχει αύξοντα αριθμό στις σχέσεις μιας ζωής, είναι μοναδικός. Είναι η σχέση που προηγείται της συνάντησης προϋπάρχει. Η ίδια η συνάντηση είναι η εύνοια της τύχης, ένα δώρο".

Για αυτόν τον Έναν τον μεγάλο - Μοναδικό και Αναντικατάστατο Έρωτα μιλά

ο Τζών Κούπερ Πάουζ στο βιβλίο του " Το μυστήριο του αισθησιασμού " Διαβάζουμε στη σελ. 122 : " Το φαινόμενο της " αγάπης " σύμφωνα με την κοινή αντίληψη, είναι μια ψυχοσωματική έλξη, γενικά μεταξύ ατόμων αντιθέτου φύλου, που με μια δόση τύχης, μπορεί να καταλήξει σε μιαν ερωτική εταιρεία, όπου τα δυο όντα, που παραμένουν βασικά ελεύθερα και ανεξάρτητα προσπαθούν να συμβιβάσουν τα διαφορετικά τους ενδιαφέροντα με την αμοιβαία τους έλξη. Όλα τα χυδαία αστεία για το γάμο και για την ζήλεια προϋποθέτουν αυτή την σύγκρουση ανάμεσα σε αντίθετους, ίσους και βασικά ασυμβίβαστους ανταγωνιστές. Αλλά η " Αγάπη " δεν μοιάζει καθόλου μ' αυτό τον συμβιβασμό ανάμεσα σε δυό ερωτευμένες αντιθέσεις.

Όταν ανάμεσα στους δύο ερωτικούς συντρόφους δημιουργηθεί η πραγματική αρμονία, που το κορύφωμά της περιέχεται στην φύση του καθενός τους, κάθε σύγκρουση, κάθε διαφορά, κάθε ισότητα σταματά, και η ένωσή τους προκαλεί και στους δύο τους μια μακρόχρονη έκσταση μαγικής ικανοποίησης που διαρκεί στην αιωνιότητα... Πριν συναντήσουν ο ένας τον άλλον, τράβαγαν το δρόμο τους ακρωτηριασμένοι, μισοψημένοι, μισοπεθαμένοι. Αλλά απο την στιγμή που συναντήθηκαν, έγιναν δύο σε ένα.

Η αγάπη αυτού του είδους, μπορεί να διαρκέσει χιλιάδες χρόνια ακριβώς στην ίδια ψυχοσωματική κατάσταση, χωρίς καμμία αλλαγή. Η αγάπη ανάμεσα σε δύο μοναχικά πλάσματα που είναι απόλυτα ικανοποιημένα απο την ένωσή τους, μοιάζει με την συνάντηση ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο, ανάμεσα στο Όν και στο μη Όν, ανάμεσα στην ημέρα και την νύχτα..σελ. 125. Ο χρόνος και ο χώρος δεν έχουν πια την δύναμη να τους χωρίσουν. Αυτό δεν είναι μόνο μια ρομαντική ιδεαλιστική αντίληψη. Είναι ένας νόμος της ζωντανής συνείδησης, ένας νόμος ψυχοχημικός σελ. 126. Ο αέρας που αναπνέει ο ένας περιέχει την παρουσία του άλλου.. Ο κάθε εραστής μοιράζεται τις σκέψεις του άλλου, καθώς και τα συναισθήματα του, τις φαντασίες και τις αισθήσεις του. Εδώ ακριβώς βρίσκεται ολόκληρο το μυστικό της αγάπης και το κλειδί που μπορεί να σας δείξει αν ο πόθος σας και η τρυφεροτητά σας έχουν βυθιστεί αρκετά βαθιά για να μεταμορφωθούν σ' αυτό το μυστηριώδη και ύστατο δεσμό. Αυτό το είδος της αγάπης, έρχεται μια φορά στη ζωή μας. Μπορεί κανείς

να ζήσει πολλές τρυφερές ιστορίες και να έχει ποθήσει πολλά άτομα, να έχει αφοσιωθεί σε πολλούς και πολλούς να έχει λυπηθεί. Αλλά μόνο μια φορά μπορεί να ζήσει ένα τέτοιο δεσμό. Μέσα στον κάθε άνθρωπό υπάρχει μια ψυχική - αισθησιακή ουλή, που τα άκρα της σχηματίζουν ένα οργανικό σχέδιο. Αυτό το σχέδιο μοιάζει με το ανώμαλο ζικ - ζάκ μιας κόλλας χαρτιού όταν την κόψουμε στην μέση. Το καθένα απ' αυτά τα σχισμένα κομμάτια, στις περισσότερες περιπτώσεις, καρφιστώνεται ή κολλιέται σε ένα ξένο κομμάτι αταίριαστο. Καμμιά φορά όμως, μολονότι σπάνια, τα άκρα ταιριάζουν. Όταν γίνει κάτι τέτοιο, το αποτέλεσμα δεν είναι απλώς και μόνο μια ομαλή κόλλα χαρτί. Γιατί επάνω στη σελίδα υπάρχουν ιερογλυφικά, γράμματα φτιαγμένα από αέρα, από νερό και από φωτιά, γραμμένα στην ανεξιχνίαστη γλώσσα των θεών και αυτά τα μυστικά γράμματα καθώς και η υλική ουσία που επάνω τους είναι γραμμένα ταιριάζουν απόλυτα. Από τα παραπάνω αντιλαμβάνεται κανείς ότι η φύση αυτής της αγάπης, καθώς συμμετέχει στον φυσικό αλλά και στον υπερ-συνειδητό κόσμο, ανήκει σε κάτι ευρύτερο από την ανθρωπότητα.

Για την ακρίβεια ανήκει στις δημιουργικές δυνάμεις του πολύπλευρου σύμπαντος που μας περιβάλλει ".

Και θα συνεχίσουμε περνώντας σε μια πολύ σημαντική πλευρά της συντροφικής σχέσης, αυτήν της ερωτικής επαφής. Αν την αφήσαμε για το τέλος το κάναμε πρώτα γιατί πιστεύουμε πως η ερωτική συνεύρεση την οποία θεωρούμε σαν ό,τι πιο ιερό και σημαντικό μπορεί να συμβεί στη ζωή δύο ανθρώπων είναι κάτι που πρέπει να γίνεται πολύ συνειδητά και αφού έχει προηγηθεί η συναισθηματική διανοητική και πνευματική επικοινωνία, να έρθει σαν φυσικό επιστέγασμα και σαν τελική ολοκλήρωση των προηγούμενων.

Και ο δεύτερος λόγος είναι πως μετά τις απόψεις του ALAN WATTS που θα παρατεθούν δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε να προστίθεται ούτε μια λέξη παραπάνω σαν κλείσιμο αυτού του κεφαλαίου. Ο ALAN WATTS δίνει μια υπερβατική διάσταση στην εμπειρία του έρωτα, κάτι που μας εκφράζει απόλυτα, γιατί πιστεύουμε ότι αυτό ακριβώς είναι ο έρωτας : Υπέρβαση.

Υπέρβαση των περιορισμένων ορίων της ατομικότητας, της κοινωνικής " μάσκας υπέρβαση κάθε δυϊστικού ή οποιοδήποτε άλλου διαχωριστικού προσδιορισμού,

που απομονώνει τον άνθρωπο στη θέση του παθητικού παρατηρητή, αποκλειοντάς τον από την ενεργητική αυθόρμητη και αβίαστη συμμετοχή του στη ζωή του Παντός. Ας κλείσει λοιπόν ο ALAN WATTS αυτό το κεφάλαιο, μιλώντας γι' αυτή την ιερή εμπειρία της ερωτικής επαφής, η οποία έχει τη δύναμη να υπερβεί το χωρόχρονο φέρνοντας την αιωνιότητα μέσα στο παρόν, και μεταμορφώνοντας όλη μας την αντίληψη για κάθε τι που συνυπάρχει μαζί με μας μέσα στο σύμπαν. Ας παρακολουθήσουμε την σκέψη του όπως αυτή ξετυλίγεται μέσα από τις σελίδες του πραγματικά αξιόλογου βιβλίου του " Άνθρωπος και φύση " σελ. 245 : " Η ερωτική ισότητα εξυπακούει μια ερωτική ζωή απαλλαγμένη από τους βέβηλους ορισμούς του άντρα και της γυναίκας, χωρίς ωστόσο να τους αντιπαλεύει. Εξυπακούει ακόμη ότι αγαπώντας ο ένας τον άλλον δεν έχουν καμιά ανάγκη από το να παίζουν ρόλους... Το παίξιμο των ρόλων γίνεται τόσο αυτόματα ώστε σπάνια συνειδητοποιούμε πόσο βαθιά διαποτίζει τη ζωή μας και τι σύγχυση επιφέρει στις φυσικές και αυθεντικές μας τάσεις. Κι αυτό έχει σαν συνέπεια να κάνει την ερωτική σχέση μια απλή " πράξη " και τίποτα περισσότερο...σελ. 246. Ορισμένοι τύποι διάπλασης, φωνής και γενικής όψης, υποτίθεται ότι εκφράζουν καλύτερα την ερωτική διάθεση ή την προκαλούν, ενώ η ερωτική επαφή διαφεντεύεται από τελετουργικά σχήματα όπου ο άντρας οφείλει να είναι ενεργητικός και η γυναίκα παθητική, και παράλληλα το σύνολο της προφορικής και συμβολικής ερωτικής επικοινωνίας προσκολλάται σε ένα εξαιρετικά περιορισμένο πρότυπο. Όλα αυτά όμως είναι ρόλοι μέσα σε ρόλους, σαν τα διαδοχικά στρώματα του κρεμμυδιού σελ. 247. Ο καθένας που συνειδητοποιεί ότι δεν κάνει άλλο από το να παίζει διάφορους ρόλους, δεν θα αργήσει να ανακαλύψει ότι όλες οι στάσεις και οι συμπεριφορές του είναι ρόλοι, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να βρεί τι ακριβώς είναι στην πραγματικότητα, και πως να εκφράσει με ειλικρίνεια τον εαυτό του. Σ' αυτό το σημείο η αυτο - συνείδησή του παγιδεύεται και τον καταδικάζει σε μια πλήρη παράλυση αν επιμένει να σκέφτεται ότι υπάρχει κάποια " σωστή " πορεία δράσης ή

κάποια ιδιαίτερη δέσμη αισθημάτων που συνθέτουν τον αληθινό του εαυτό. Για αυτό το λόγο, όταν προκύπτει η παγίδευση και η παραλυσία θα πρέπει κανείς να περιμένει και να δει τι πρόκειται να γίνει αυθόρμητα απο μόνο του. Και τότε θα δει το αίσθημα που λέει ότι όλοι οι δρόμοι είναι κλειστοί, να μεταλλάσσεται στο αίσθημα ότι όλοι οι δρόμοι είναι ορθάνοιχτοι... σελ. 248. Ένας ολόκληρος κόσμος εμπειριών εισέρχεται στον οργανισμό απομόνος του χωρίς την παραμικρή βία. Και αυτή η αυθόρμητη εισδοχή εμπειριών δεν είναι βέβαια παθητική. Είναι ήδη μια αυθόρμητη ενέργεια, ή δράση. Όταν λοιπόν, παρατηρήσει και νοιώσει κανείς την αυθόρμητη εισδοχή εμπειριών στον οργανισμό σαν μια δράση, τότε εντελώς φυσικά κυλάει προς την επόμενη δράση. Η παγίδευση παράγεται μόνον όταν αυτή η δράση παραγνωρίζεται και η φαινομενική της παθητικότητα θεωρείται σαν " αδράνεια ". Ενδεχόμενα αυτό που γίνεται να μην μοιάζει με αυτό που περιμέναμε να γίνει, αλλά το αναμενόμενο είναι πάντα βιασμένο και όχι αυθόρμητο... Με αυτό τον ανοιχτό και χωρίς προσκόλληση τρόπο αντίληψης ο αγαπημένος, ο άλλος, δεν διακατέχεται αλλά γίνεται ευπρόσδεκτος απο τον εαυτό, με όλον τον πλούτο και την ομορφιά της απρόσμενης και απροσχεδίαστης έκπληξης.

Σχεδόν σε κάθε πολιτισμό ο έρωτας είναι μια στενή επαφή ανάμεσα σε δύο συγκεκριμένους ανθρώπους, που θέτει στο περιθώριο τις συμβάσεις που διαφεντεύουν τις άλλες σχέσεις. Απο την άποψη αυτή, έστω και συμβολικά, υποδηλώνεται ήδη η παρουσία του ιερού και όχι του βέβηλου, εφόσον το αμοιβαίο γδύσιμο εμπρός στα μάτια του άλλου αποτελεί ένα σημάδι διάθεσης απαλλαγής απο την προσωπική μάσκα και τον κοινωνικό ρόλο. σελ. 249. Αλλά αν η ένωση των εραστών αποτελεί ήδη μια συμβολική μετάβαση απο το βέβηλο στο ιερό, απο τον ρόλο προς την πραγματικότητα, τότε η ερωτική σχέση προσφέρεται ιδιαίτερα για την συνειδητοποίηση της λύτρωσης απο την ψευδαίσθηση. Ωστόσο, αυτό μπορεί να συμβεί όταν ο νους και οι αισθήσεις των εραστών βρίσκονται στην κατάσταση της ανοιχτής προσοχής, απο όπου η φύση γίνεται αντιληπτή

με την άγνωστη πραγματικότητά της, εφόσον η κλειστή και επικεντρωμένη καταπιεστική προσοχή αντιλαμβάνεται μόνον την προβολή του γνωστού. Γιατί απο την στιγμή που η προσοχή θα επικεντρωθεί σκόπιμα προς μία βαθμίδα, τότε αρχίζει κανείς να συλλέγει απο το υλικό που βρίσκεται εμπρός του. Το ένα σημείο θα σταθεροποιηθεί στον νου με ιδιαίτερη διαύγεια και τα άλλα θα αγνοηθούν, με αποτέλεσμα να ακολουθούνται κατά την διαδικασία αυτής της επιλογής οι προσδοκίες και οι προτιμήσεις που επιδιώκει κανείς για τον εαυτό του. Αλλά δεν πρέπει να γίνεται αυτό. Γιατί όταν κανείς, επιλέγοντας, ακολουθεί τις προσδοκίες του, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να μην βρεί ποτέ τίποτε άλλο εκτός απο αυτό που ήδη γνωρίζει, και αν ακολουθεί τις προτιμήσεις του, τότε όλα όσα θα αντιληφθεί θα είναι στα σίγουρα παραποιημένα...σελ. 258. Η ερωτική εμπειρία έχει αποκοπεί απο την υπόλοιπη ζωή, και έχει αποκτήσει μια τόσο αφύσικη λάμψη, ώστε γίνεται αντικείμενο ασταμάτητων επιδιώξεων με δικαιολογητικό την χαλάρωση που υποτίθεται ότι προσφέρει...Για τον συμβατικά θρησκευόμενο νου, η λατρεία του έρωτα αποτελεί ένα φοβερό κίνδυνο, και ενδεχόμενα ένα αμαρτωλό υποκατάστατο της λατρείας του Θεού. Αλλά αυτό συμβαίνει επειδή ο έρωτας, όπως και οποιαδήποτε άλλη ευχαρίστηση, με τον τρόπο που επιδιώκονται, δεν αντιπροσωπεύουν ποτέ μια αληθινή εκπλήρωση. Ο έρωτας λοιπόν δεν είναι ο Θεός, αλλά όχι επειδή είναι " φυσικός ". Το χάσμα ανάμεσα στον Θεό και την φύση θα εξαφανιζόταν αν ξέραμε πως να προσλάβουμε την εμπειρία της φύσης, επειδή ο διαχωρισμός δεν έγκειται στη διαφορά της ουσίας, αλλά στη διχοτόμηση του νου. Οπως είδαμε, τα προβλήματα του ερωτισμού δεν μπορούν να επιλυθούν στο δικό τους επίπεδο. Το μεγαλείο της ερωτικής εμπειρίας σε όλη του την πληρότητα δεν αποκαλύπτεται χωρίς την υιοθέτηση ενός νέου τρόπου προσοχής απέναντι στον κόσμο. Απο την άλλη μεριά, η ερωτική σχέση είναι μια κατάσταση που ευνοεί τη διεύρυνση της προσοχής, εφόσον η ανταμοιβή είναι άμεση. Είναι η πιο συνηθισμένη και η πιο δραματική περίπτωση ένωσης ανάμεσα στον εαυτό και σε κάποιον άλλον. Αλλά η χρήση του έρωτα σαν μέσου για την

μύηση στο " ένα σώμα " του σύμπαντος, απαιτεί αυτό που ονομάσαμε " διαλογιστική προσέγγιση ". Κι αυτό δεν είναι βέβαια έρωτας " χωρίς πόθο " με την έννοια του έρωτα χωρίς ευχαρίστηση, αλλά έρωτας που δεν μπορεί να προσχεδιαστεί ή να προκληθεί σαν διαφυγή απο το συνηθισμένο άδειο αίσθημα του απομονωμένου εγώ. Και δεν είναι σωστό να πούμε ότι μια τέτοια σχέση υπερβαίνει τον " ερωτισμό " γιατί είναι προτιμότερο να πούμε οτι η ερωτική επαφή φωτίζει κάθε όψη της συνάντησης, διαχέοντας τη θερμότητά της, σε όλα τα έργα και τις συνομιλίες πέρα απο την " ερωτική πράξη ". Ο ερωτισμός λοιπόν δεν είναι ένα ξεχωριστό διαμέρισμα της ανθρώπινης ζωής, αλλά μια ακτινοβολία που διαπερνά κάθε ανθρώπινη σχέση και σε ορισμένα σημεία αποκτά ιδιαίτερη ένταση. Και θα ήταν ακόμη καλύτερο αν λέγαμε ότι ο ερωτισμός αντιπροσωπεύει έναν ιδιαίτερο τρόπο ή μια ξεχωριστή βαθμίδα της όλης επαφής ανάμεσα στον άνθρωπο και την φύση. Η ευχαριστήσή του, είναι μια εσωτερική αποκάλυψη της ευχαρίστησης που συνήθως καταπιέζεται στην ίδια την ζωή, της θεμελιώδους, αλλά συνήθως ασυνείδητης ταυτοτητάς μας με τον κόσμο...σελ. 271. Το ψυχικό αντίστοιχο αυτής της σωματικής και αισθησιακής οικειότητας είναι το άνοιγμα της προσοχής στις σκέψεις του άλλου - μια μορφή επικοινωνίας που μπορεί να φορτιστεί " ερωτικά " όπως η σωματική επαφή.

Πρόκειται για το αίσθημα ότι μπορεί κανείς να εκφράσει τις σκέψεις του στον άλλον, χωρίς την παραμικρή επιφύλαξη που επιβάλλει το " παίξιμο " του κοινωνικού ρόλου. Ίσως αυτή να είναι η σπανιότερη και δυσκολότερη όψη οποιασδήποτε ανθρώπινης σχέσης, εφόσον στα πλαίσια της κοινής κοινωνικής συνομιλίας, η αυθόρμητη εκπόρευση της σκέψης κρύβεται περισσότερο απο οτιδήποτε άλλο...σελ. 272. Είναι χαρακτηριστικό αυτό που ομολογούμε συνήθως, ότι αυτοί που μας επιτρέπουν να είμαστε ο εαυτός μας, είναι οι ίδιοι που εμπρός τους μπορούμε να εκφραστούμε αυθόρμητα. Το πραγματικό νόημα της κοινότητας αυτής ομολογίας είναι ότι ο αληθινός εαυτός είναι πάντα ο αυθόρμητος και ποτέ ο σκόπιμος και ο προσποιητός... Η αποκάλυψη λοιπόν

της ροής της σκέψης, κατά την ερωτική επαφή, είναι ακόμα πιο σημαντική, και μεγαλειώδης απο την αποκάλυψη του γυμνού σώματος.

Στα πλαίσια του διαλογικού έρωτα δεν μιλάμε για ερωτική " πράξη " εφόσον μια τέτοια έκφραση τοποθετεί την συνουσία σε ένα ξεχωριστό διαμέρισμα, όπου καταντά μια " πονηρή γυμναστική ". Ισως ένας απο τους λόγους που οι αναφορές στην πράξη του έρωτα προκαλούν πάντα γέλιο είναι το αίσθημα της γελοιότητας που μας κυριεύει όταν το " κά- νουμε " με κάποια σκοπιμότητα που πηγάζει απο την συνειδητή θέληση.

Παρόλο που εδώ δεν έχουμε καμιά πρόθεση να κάνουμε συστάσεις, είναι προτιμότερο να προσεγγίζει κανείς στην ερωτική πράξη " πα- θητικά " και να την αφήνει να τον διαπεράσει, ανεξάρτητα αν είναι γυναίκα ή άντρας. Έτσι γίνεται φανερό ότι η απλή αναμονή με ορθά- νοιχτη την προσοχή προσφέρει και την καλύτερη ανταμοιβή. Αν δεν γίνει καμιά προσπάθεια για την απόσπαση του οργασμού η ένωση των ερωτικών κέντρων μεταμορφώνεται σε έναν δίαυλο απ' όπου διο- χετεύεται η πιο έντονη και πιο ζωντανή ψυχική ανταλλαγή. Όταν κανείς απο τους δύο εραστές δεν προσπαθεί να προκαλέσει κάτι να γίνει, τότε και οι δύο παραδίδονται στο αίσθημα της πράξης της ε- ρωτικής εξελικτικής διαδικασίας. Και το αίσθημα της ταυτότητας του ενός εραστή με τον άλλον, εκδηλώνεται εντονότατο, σαν απο την επαφή τους να γεννήθηκε μια κανούργια ταυτότητα με την δική της ανεξάρτητη ζωή. Και η νέα αυτή ζωή, τους σηκώνει πάνω απο τους εαυτούς τους, με αποτέλεσμα να νοιώθουν και οι δύο ότι μεταφέρονται μέσα σε ένα ρεύμα ζωντάνιας, που δεν μπορεί να ονομαστεί αλλιώς απο " Κοσμικό ρεύμα " εφόσον στα πλαίσια της ροής του, όλα όσα γίνο- νται δεν είναι του " εγώ " ούτε του " εσύ " ...σελ. 276. Δεν πρόκειται για μια μηχανιστική λειτουργία, που θα μπορούσε να χαρα- κτηριστεί ψυχρά σαν " φτέρνισμα " των γεννητικών οργάνων, αλλά για μιαν υπέρτατη έκρηξη που οι σπίθες της φτάνουν και είναι τα άστρα. Ισως αυτό να φαίνεται ενεφάρμοστο ή υπερβολική απαίτηση, στα μάτια εκείνων που αρνούνται να το νοιώσουν, και δεν θέλουν να δούν τίποτα

το μυστικιστικό ή το θεϊκό στην ιερή στιγμή της προέλευσης της ζωής. Αλλά ακριβώς επειδή θεωρούμε αυτή την στιγμή, χυδαία και κτηνώδη, διαιωνίζουμε τον αποχωρισμό μας από την ζωή. Γιατί μόνο στον ακραίο αυτό σπασμό μπορούμε να ανακαλύψουμε την ενότητα του φυσικού με το πνευματικό ενώ διαφορετικά ο μυστικισμός μας καταντά στείρος και συναισθηματικός και ο ερωτισμός μας κοινότυπος και χυδαίος. Χωρίς την απόλαυση του έρωτα με την πραγματική έννοια των όρων η θρησκεία καταντά άχαρη και αφηρημένη. Και χωρίς την θρησκευτική αυτο - εγκατάλειψη, ο έρωτας καταντά μηχανικός αυνανισμός.

Το μεγαλείο του έρωτα, όταν αφήνεται να εκδηλωθεί ελεύθερα από μόνο του, διαμέσου της αυτοεγκατάλειψης των εραστών, αποτελεί την πληρέστερη, την πιο ολοκληρωμένη εμπειρία του ανθρώπου. Δυστυχώς, προκαταλήψεις και έλλειψη ευαισθησίας, μας εμποδίζουν να δούμε ότι ο έρωτας είναι ακριβώς αυτό που σε άλλες περιστάσεις ονομάζουμε " μυστικιστική έκσταση " , Γιατί κατά την ιερή στιγμή του έρωτα, αυτό που νοιώθουν οι δύο εραστές ο ένας για τον άλλον ισοδυναμεί και είναι, η λατρεία, με την πλήρη θρησκευτική έννοια του όρου, και η αυξανόμενη ερωτική ένταση δεν είναι άλλο από την διάχυση της μιας ζωής μέσα στην άλλη. Μια τέτοια λατρεία, που οφείλεται μόνον στον θεό, θα μπορούσε να θεωρηθεί σαν ειδωλολατρεία. Αλλά η ιερή στιγμή του έρωτα σκορπίζει τα σκοτάδια της ψευδαίσθησης και αποκάλυπτει στη γυναίκα και στον άντρα την αλήθεια για την ουσία και την υπόσταση του αγαπημένου και της αγαπημένης ότι στην αγκαλιά τους δεν κρατούν το προσποιητό κοινωνικό προσωπείο, αλλά το θεϊκό είναι της φύσης. Όπως είναι γνωστό από παλιά, η μυστικιστική ενότητα δεν τελειώνει με το αποκορύφωμα της έκστασης. Και το ίδιο συμβαίνει και με τον έρωτα, όπου μετά την έκστασή του, ακολουθεί η διαύγεια, η γαλήνευση, η ειρήνη. Το τέλος του έρωτα είναι απογοητευτικό μόνον για εκείνους που δεν αποδέχτηκαν την υπερβατική ουσία. Αντίθετα, οι εραστές που άφησαν την ιερή εμπειρία να τους παρασύρει στους δρόμους της υπέρβασης, βλέπουν μετά το τέλος της

επαφής τους τον κόσμο μεταμορφωμένο και συνάμα απαράλλαχτο.

Στο εξής έρωτας και πνεύμα ταυτίζονται. Τώρα αποκαλύπτεται ότι ο κόσμος ο θεϊκός δεν είναι άλλος απο τον κόσμο τον καθημερινό. Τώρα, κάθε πράγμα, κάθε συμβάν, και το πιο απλό, και το πιο ασήμαντο που πέφτει στην αντίληψη της όρασης και της ακοής, είναι γεμάτο, είναι πλήρες, είναι υπεραρκετό. Ο νούς δεν έχει πλέον ανάγκη να βάλει κατά μέρος τα ασήμαντα, στην αγωνία του να επισημάνει τα σπουδαία. Όλα είναι πια σπουδαία και μεγαλειώδη. Οι εραστές αφήνουν πίσω τους τον κόσμο του ωρολογιακού χρόνου και περνούν, απαλά, στον κόσμο του αληθινού χρόνου, όπου τα συμβάντα, χωρίς καμία βιασύνη, έρχονται και αντιπάρerχονται.

Δεν έχουν ανάγκη την παρέμβαση του νου για να ορίσει τον χρόνο με το ρολόϊ. Τα συμβάντα ορίζουν μόνα τους τον χρόνο. Σαν τον " φτασμένο " τραγουδιστή, που δεν τραγουδάει ο ίδιος το τραγούδι, αλλά το αφήνει μόνο του " να βγει " μέσα απο την φωνή του, έτσι και οι ολοκληρωμένοι εραστές βλέπουν απο εδώ και εμπρός την ζωή να πραγματώνεται απο μόνη της, με μια ασταμάτητη ροή, όπου οι αντιθέσεις έχουν εκλείψει, και ενεργητικό και παθητικό " μέσα " και " έξω " είναι ακριβώς τα ίδια.

Εδώ ακριβώς βρίσκεται η θέση του ανθρώπου στην φύση, όπως την περιγράφει η φαντασία της παλιάς κινέζικης ποίησης :

Αφησέ μας να ζούμε,
 κάτω απο τα σύννεφα τα λευκά,
 ανάμεσα στα κόκκινα φθινοπωρινά δάση
 τραγουδώντας μαζί τους
 τους ύμνους της Μεγάλης Ειρήνης.--

Ε'

ΑΓΑΠΗ ΣΤΟ ΘΕΟ

Και περνάμε τώρα στο θρησκευτικό συναίσθημα το οποίο μαζί με το γενετήσιο ένστικτο είναι οι δυό ισχυρότερες δυνάμεις της ζωής. Είδαμε μέχρι τώρα, πως ο άνθρωπος επιχειρεί να υπερβεί την επίγνωση της χωριστικότητάς του και το αίσθημα της μοναξιάς μέσα απο δεσμούς γονεϊκούς, φιλικούς, ερωτικούς, που συνάπτει με άλλα ανθρώπινα όντα. Υπάρχει όμως και ένας διαφορετικός δρόμος επικοινωνίας και συνένωσης - που σε καμμία περίπτωση δεν θα πρέπει να αποκλείει ή να θεωρεί ανταγωνιστικά τα παραπάνω . Είναι η σχέση του ανθρώπου με τον Θεό. Μια σχέση που βιώνεται απο τους ανθρώπους κάθε φορά ανάλογα με την ψυχολογική εξέλιξη, την πολιτιστική βαθμίδα, την φυλή, την ηλικία, το φύλο, την πνευματική τους ωριμότητα, παίρνοντας έτσι διαφορετικές μορφές. Παρ'όλα αυτά όμως, άγιοι και μυστικιστές απο διάφορες χώρες του κόσμου, με διαφορετικά θρησκευτικά συστήματα, μας βεβαιώνουν ότι η εσωτερική πλευρά των θρησκειών είναι παγκόσμια, και πάντοτε η ίδια. Έχει τις ρίζες της στην επίγνωση του χωρισμού και της απατηλότητας των ανθρώπινων προσκολλήσεων, κι απ' αυτή την άποψη μπορούμε να μιλάμε για μια παγκοσμιότητα της θρησκευτικής εμπειρίας " Θρησκεία έχει όποιος συναισθάνεται το ιερό " λέει ο Βάλτερ Σούμπарт. Είναι η ανάγκη της ψυχής να υπερβεί τους περιορισμούς της και να ενωθεί με το Αιώνιο και ακριβώς επειδή ο άνθρωπος μπορεί να απορεί, να θαυμάζει και ν'αναζητά, το δρόμο προς τους " Θεούς " (τις πρώτες δυνάμεις δηλαδή, τις πρώτες αιτίες και αρχές του εαυτού, και του κόσμου) αυτό ακριβώς τον χρήζει άνθρωπο αποδεικνύοντας ότι διαθέτει ψυχικό βάθος και πνεύμα. Αυτή όμως η έμφυτη ανάγκη του να κατανοήσει σε βάθος το μυστήριο της ζωής, υποχωρεί καθώς διάφοροι κοινωνικοί παράγοντες επεμβαίνουν, και οίνει την θέση του σε άλλες ανάγκες. Η προσοχή του ανακατευθύνεται στο κυνήγι της πρόσκαιρης απόλαυσης και επιβεβαίωσης, και μ' αυτόν τον τρόπο χάνει την επαφή με την βάση της

ζωής, και ζεί στην επιφάνεια των πραγμάτων, βασιζόμενος σε αντικείμενα, σχέσεις και σκοπούς που είναι προσωρινοί ευάλωτοι και που συνεχώς αλλάζουν. Έτσι ο άνθρωπος αισθάνεται μόνιμα ανασφαλής και μπερδεμένος. Είναι σίγουρο ότι οι περισσότεροι άνθρωποι θα ήθελαν να ζουν μια πιο αρμονική ζωή, όπου θα μπορούσαν να παίρνουν και να δίνουν περισσότερη αγάπη, και όπου θα μπορούσαν να αισθάνονται εσωτερική ηρεμία και ικανοποίηση. Η μόνη λύση σ' αυτό το πρόβλημα, είναι να συνειδητοποιήσει ο άνθρωπος την θεϊκότητά του, να επανασυνδεθεί με την παγκόσμια συνειδητότητα, συνειδητοποιώντας ταυτόχρονα, και τη θεϊκότητα οποιασδήποτε άλλης μορφής ζωής που απαρτίζει το υλικό σύμπαν που αυτός γνωρίζει.

Ο Ρόμπερτ Νάτζεμυ στο βιβλίο του " Θαύματα Αγάπης και Γνώσης " στη σελ. 124 λέει : " Στην επιφάνεια είμαστε διαφορετικοί και ξεχωριστοί, αλλά στην πηγή, στην βασική πραγματικότητά μας, που είναι φως, είμαστε όλοι ΕΝΑ. Ο Θεός είναι αυτό το ένα φως και εμείς είμαστε αυτό το φως του Θεού... Έτσι όλα τα σώματα, οι υπάρξεις και τα πράγματα, είναι απλώς εκδηλώσεις της μιας παγκόσμιας δύναμης που ονομάζουμε Θεό... Είμαι Θεός. Το ίδιο ισχύει και για κάθε άλλη ύπαρξη ή αντικείμενο...σελ. 125. Αν λοιπόν πάψω να βλέπω τον επίπλαστο εξωτερικό κόσμο και θυμάμαι ότι όλες οι υπάρξεις είναι αδελφικές δέσμες φωτός που ακτινοβολούν από την ίδια πηγή, θα μπορέσω να δω μια ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΖΩΑ ΚΑΙ ΦΥΤΑ που ζούν την ίδια ενέργεια ζωής εδώ πάνω στην γή. Είναι δυνατόν ποτέ να είμαι κάτι το ξεχωριστό από το Θεό; Είμαι μια μεταστοιχείωση του Θεού μια μεταμόρφωση μια αντανάκλαση της θεότητας πάνω στη γή. Μπορεί ποτέ να είναι ξεχωριστή η πηγή της ζωής, η αχτίδα και η αντανάκλασή της στον υλικό κόσμο ; Είναι αδύνατο. Αν υπάρχει αντανάκλαση τότε πρέπει να υπάρχει και μια αχτίδα, και αν υπάρχει μια αχτίδα πρέπει να υπάρχει και η πηγή του φωτός. Έτσι είναι αδύνατο, εσείς, εγώ και οποιοδήποτε άλλο ον, να είναι ξεχωριστό από το Θεό ή την Ζωή ότι και να κάνουμε. Αυτή η σύνδεση είναι μόνιμη και δεν καταστρέφεται ποτέ " .

Ο Ινδός Διδάσκαλος DARSHAN SING στο βιβλίο του " Η γοητεία του εσωτερικού διαστήματος " μας λέει για την φύση της θρησκευτικής εμπειρίας σελ. 168 : " Οι μυστικιστές μας λένε ότι αυτή η εμπειρία είναι αδύνατο να περιγραφεί με λόγια.... Άλλοι αναφερόμενοι σ'αυτή την ένωση την περιγράφουν σαν το σκίσημο του πέπλου που χωρίζει την ψυχή απο τον Δημιουργό της. Άλλοι την περιγράφουν σαν την επιστροφή του ασώτου γιού στο σπίτι του Πατέρα, ενώ άλλοι χρησιμοποιούν τη γλώσσα του ρομαντισμού και μιλούν για μια ρομαντική αγάπη που καταλήγει σε γάμο. Ο RAMAKRISNA PARAMAHANSA φέρνει σαν παράδειγμα μια κούκλα απο αλάτι που όταν ενωθεί με το νερό διαλύεται σ'αυτό. Αντι-κοί μυστικιστές χρησιμοποιούν ανάλογες εικόνες. Μιλάνε για ακτίνες φωτός που όταν περάσουν σ'ένα σκοτεινό δωμάτιο μέσα απο δύο παράθυρα, χάνουν την ατομικότητά τους, ενώνονται και δίνουν φώς στο δωμάτιο. Ακόμα λένε πως όταν πέσει βροχή μέσα σ'ένα ποτάμι το νερό της ενώνεται μ'αυτό του ποταμιού με τρόπο που να μην μπορεί πια να ξεχωρίσει. Εχοντας ενωθεί με τον Δημιουργό πολλοί Άγιοι και μυστικιστές περιγράφουν την ένωσή τους με όρους ανθρώπινων σχέσεων. Ο Ιησούς και ο διδάσκαλος ATJAN DEN μιλούν για την ταυτότητα Πατέρα και Υιού και η μητέρα Τερέζα για τον πνευματικό γάμο με τον Κύριο. Τελικά όλοι με διαφορετικούς τρόπους λένε ότι όταν η ψυχή κάποτε ενωθεί με τον Θεό γίνεται Ενα μ'Αυτόν. Εκείνο που πρέπει να αντιληφθούμε είναι ότι η ένωσή μας με τον Θεό δεν είναι μια άρνηση, μια απόρριψη, μια εκμηδένιση του ατομικού μας εαυτού. Είναι περισσότερο μια επιβεβαίωση ότι ο μακρόκοσμος είναι μέσα στο μικρόκοσμο και ότι οσοδήποτε περιορισμένοι μπορεί να πιστεύουμε ότι είμαστε, στην πραγματικότητα είμαστε απέραντοι και αιώνιοι ".

Και συνεχίζει ο DARSHAN SINGH μιλώντας για την ροπή της ανθρωπίνης ψυχής ν'αναζητήσει την πηγή της αγάπης : σελ. 171: " Ο Θεός είναι αγάπη. Η ψυχή μας καθώς είναι της ίδιας ουσίας με το Θεό είναι αγάπη, και ο δρόμος πίσω για το Θεό είναι μέσω της αγάπης...

~~Η αγάπη είναι το χρυσό κλειδί που ανοίγει την πόρτα του Βασιλείου~~

του Ουρανού. Είναι δύσκολο ν' αντιληφθούμε την έννοια της αγάπης, την σημασία και το σκοπό της. Το να καταλάβουμε την αγάπη σε όλες τις τις διαστάσεις είναι πάνω απο τις περιορισμένες νοητικές μας δυνατότητες. Η αγάπη είναι έμφυτη στην ψυχή μας. Εμείς οι ίδιοι είμαστε στην πραγματικότητα σταγόνες απο τον ωκεανό αυτής της αγάπης και χωριστήκαμε απο την Πηγή μας απο την Αρχή της Δημιουργίας. Εχοντας αρχικά ξεκινήσει απο το Αιώνιο Βασίλειο δεν μπορούμε να γνωρίσουμε διαρκή ευτυχία και ειρήνη μέχρι να ξαναενωθούμε με την Πηγή μας σελ. 172. Στη Βίβλο ο Άγιος Ιωάννης λέει : Αυτοί που δεν αγαπούν δεν μπορούν να γνωρίσουν τον θεό γιατί ο θεός είναι αγάπη. Στην πραγματικότητα η αγάπη είναι το κεντρικό θέμα της διδασκαλίας όλων των αγίων και των μυστικιστών καθώς είναι το διαβατήριο για το Βασίλειο των Ουρανών... Η φύση της αγάπης, είναι τέτοια που αναζητάει κάπου να προσκολληθεί, εμείς όμως παρ'ότι αυτή είναι έμφυτη στην ψυχή μας, δεν την κατευθύνουμε προς την σωστή κατεύθυνση, και την αφήνουμε να προσκολλιέται στον κόσμο των αισθήσεων με αποτέλεσμα να παρασυρόμαστε παθητικά απο τις επιθυμίες μας. Η αγάπη μας κατευθύνεται σε πράγματα παροδικά και μάταια, καθώς έχουμε ξεχάσει την πραγματική μας φύση. Βρισκόμαστε σ'ένα στάδιο πλάνης και βαθύ πόνου... σελ. 180. Η έλλειψη αγάπης είναι η αιτία για όλο τον πόνο και την δυστυχία που υπάρχει στον κόσμο... Σκεφτείτε τους ανθρώπους που έχασαν την αγάπη των αγαπημένων τους, ή που δεν αγαπήθηκαν ποτέ. Η ζωή τους είναι γεμάτη δυστυχία. Ζούνε σε συναισθηματική αβεβαιότητα και συχνά προσπαθούνε ν'απαλλαγούνε απο τα βάσανά τους με αυτοκατατροφικούς τρόπους. Οι άνθρωποι αυτοί είναι επιρρεπείς στα ναρκωτικά, το οινόπνευμα και την ακόλαστη ζωή. Είναι επιρρεπείς στην βία και το έγκλημα. Σε ατομικό επίπεδο, σε οικογενειακό, κοινοτικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, η έλλειψη αγάπης έχει σαν αποτέλεσμα δυστυχία, πόνο και συχνά θάνατο. Μόνο η αγάπη μπορεί να φέρει ειρήνη, αρμονία και ευδαιμονία. Τι είναι όμως εκείνο που κάνει αυτή την ακαθόριστη

δύναμη πρωταρχική ανάγκη στη ζωή μας ; Τι είναι αγάπη; Και όταν λέω αγάπη αναφέρομαι σ'αυτή την Θεϊκή Δύναμη που είναι αιώνια, που μετατρέπει την λύπη σε ευλογία και την απόγνωση σε έκσταση. Ολοι μας έχουμε γνωρίσει τις διάφορες μορφές αγάπης που υπάρχουν στον κόσμο. Αλλά η Θεία αγάπη για την οποία μιλάνε οι Άγιοι, υπερτερεί απ'όλες τις άλλες μορφές τις οποίες συγχρόνως και ενισχύει. Στον υπέρτατο βαθμό της η αγάπη είναι μια σχέση που την λέμε " απόκοσμη " αλλά παράδοξα, κάνει τις σχέσεις μας σ'αυτόν τον κόσμο βαθύτερες και πιο ουσιαστικές...σελ. 181. Αν και είναι στην φύση των ανθρώπων να ψάχνουμε να βρούμε διαρκή και σταθερή αγάπη είμαστε ανίκανοι να το πετύχουμε γιατί ζούμε μέσα στην απατηλότητα.

Η εξωτερική έκφραση της ψυχής είναι η προσοχή. Εάν στρέψουμε την προσοχή μας στην Πηγή της αγάπης που είναι ο Θεός, αυτή την υπέρτατη και αιώνια Δύναμη θα γεμίσουμε και θα ξεχυλίσουμε απο αγάπη. Που βρίσκεται η Πηγή της Αγάπης ; Είναι μέσα μας λέει ο Ιησούς : " Η Βασιλεία των Θεών είναι μέσα σας " ...σελ. 182. Η Θεία Αγάπη φέρνει τόσο απέραντη ευδαιμονία που χαλαρώνει όλες τις γήινες προσκολλήσεις. Με τον εκστασιασμό της αγάπης, ελευθερώνομαστε απο τα δεσμά της ύλης και πετάμε στο Υπερέραν. Διασχίζουμε τα μαγευτικά εσωτερικά βασίλεια που δεν υπάρχουν λέξεις για να τα περιγράψει κανείς και τελικά συγχωνευόμαστε με τον Δημιουργό, την Πηγή όλου του Φωτός και της Αγάπης. Γυρίζοντας απο το Εσωτερικό ταξίδι, βλέπει κανείς το Φως του Θεού να φωτίζει όλη την Δημιουργία. Αυτοί που συγχωνεύτηκαν με την Πηγή της αιώνιας αγάπης, μετατρέπονται και οι ίδιοι σε πηγή αγάπης. Η αγάπη τους είναι η ίδια με την αγάπη της Πηγής. Είναι παγκόσμια, απεριόριστη και δίνεται δωρεάν στον καθένα. Η αγάπη για τον συνάνθρωπο είναι η ίδια η αγάπη για τον Θεό και αυτό το επιβεβαιώνει και η Χριστιανική Βίβλος...σελ. 184. Οπως έλεγε ο WILLIAM BLAKE : " Αυτός που αγαπάει δεν ψάχνει να βρεί ευχαρίστηση για τον εαυτό του, ούτε ενδιαφέρεται για τον ίδιο. Τον άλλο προσπαθεί να

ανακουφίσει, και χτίζει ένα Παράδεισο μέσα στην απελπισία της Κόλασης " .

Είπαμε παραπάνω πως ένας απ'τους προσδιοριστικούς παράγοντες της μορφής που θα πάρει η σχέση του ανθρώπου με το θεό ή μ'αυτό που αντιπροσωπεύει ο θεός, είναι ο βαθμός της ψυχολογικής του ωριμότητας. Σ'έναν άνθρωπο που δεν έχει ψυχολογικά ενηλικιωθεί ο θεός θα παίξει το ρόλο του πατέρα, που θα τον καθοδηγήσει θα τον συμβουλέψει, θα τον προστατέψει. Στην αντίληψη του ώριμου ατόμου ο θεός παύει να είναι ένα πρόσωπο, ο πατέρας, και γίνεται το σύμβολο των κοσμικών δυνάμεων που διέπουν το συμπαντικό " γίγνεσθαι ". Και έτσι ο θεός γίνεται η Αλήθεια, η Αρμονία, η Αγάπη, η Δικαιοσύνη, τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο, αλλά και το σύμβολο της Ενότητας πίσω από την πολλαπλότητα των φαινομένων. Το αληθινά θρησκευόμενο άτομο δεν προσδοκά τίποτα από τον θεό, αλλά φροντίζει να ζει την ζωή του κάνοντας πράξη τις αρχές που ο θεός αντιπροσωπεύει. Ας δούμε τι λέει ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 86 : " Είναι φανερό ότι οι πιο πολλοί άνθρωποι δεν έχουν ξεπεράσει στην προσωπική τους εξέλιξη, αυτό το παιδικό στάδιο και γι'αυτό η πίστη στο θεό είναι για τους πιο πολλούς η πίστη στο βοηθό πατέρα μια παιδιάστικη ψευδαίσθηση. Παρά το γεγονός ότι η αντίληψη αυτή της θρησκείας έχει ξεπεραστεί από ορισμένους μεγάλους δασκάλους της ανθρωπότητας και από μια μικρή μειοψηφία ανθρώπων, για την πλειοψηφία παραμένει η κυρίαρχη μορφή θρησκείας...σελ. 87. Το αληθινά θρησκευτικό άτομο δεν προσεύχεται για τίποτα, δεν προσδοκά τίποτα από τον θεό. Δεν αγαπά τον θεό όπως ένα παιδί αγαπά τον πατέρα του ή την μητέρα του. Έχει αποκτήσει την ταπεινοφροσύνη που φέρνει η συναίσθηση των ορίων του, μέχρι τον βαθμό της επίγνωσης ότι δεν γνωρίζει τίποτα για το θεό. Ο θεός γίνεται γι'αυτόν το σύμβολο με το οποίο ο άνθρωπος σ'ένα πρωταρχικό στάδιο της εξέλιξής του, εξέφρασε το σύνολο των σκοπών για τους οποίους αγωνίζεται η ανθρωπότητα, το χώρο του

πνευματικού κόσμου, της αγάπης, της αλήθειας, της δικαιοσύνης. Έχει πίστη στις αρχές που ο " θεός " αντιπροσωπεύει. Σκέφτεται την αλήθεια, ζεί με αγάπη και δικαιοσύνη, και θεωρεί την ζωή του άξια και πολύτιμη μόνο στο βαθμό που του δίνει την ευκαιρία να φτάσει σ' ένα πιο τέλειο ξεδίπλωμα των ανθρώπινων ιδιοτήτων και ικανοτήτων του, τη μόνη πραγματικότητα που τον ενδιαφέρει, το μόνο ζήτημα ύψιστης σημασίας. Τέλος ο άνθρωπος αυτός δεν μιλάει για το θεό, ούτε καν αναφέρει τ'ονομά του. Το ν' αγαπά το θεό, αν επρόκειτο να χρησιμοποιήσει τη λέξη, θα σήμαινε μόνο την επιθυμία του να φτάσει στην πιο πλήρη, τέλεια ικανότητα γι' αγάπη, στην επίγνωση του τι σημαίνει ο θεός γι' αυτόν τον ίδιο " .

Ας δούμε όμως και την άποψη του Ρόμπερτ Νάτζεμυ πάνω στο ίδιο θέμα απο το βιβλίο του " Θαύματα Αγάπης και Γνώσης " σελ.130 :

" Υπάρχουν τριών ειδών συναισθήματα που μπορούμε να έχουμε για το θεό. Το πρώτο είναι ότι ο θεός είναι ένα ξεχωριστό, παντοδύναμο ον που μας έχει δημιουργήσει, βρίσκεται μακριά μας, και κρίνει την τύχη μας. Αυτή είναι η σχέση υπηρέτη και αφέντη, ή αντικειμένου και δημιουργού. Η δεύτερη σχέση είναι του γονιού με το παιδί. Αισθανόμαστε ότι έχουμε μια στενή, τρυφερή σχέση με το θεό και ότι μας φροντίζει όπως ο γονιός το παιδί του. Η τρίτη σχέση είναι αυτή της Ενότητας. Υπάρχει μόνο ο θεός. Εφόσον Ο θεός είναι το ένα φως που εκδηλώνεται σαν όλα αυτά που βλέπουμε γύρω μας, τότε και εγώ, σαν μια αχτίδα, είμαι επίσης και η πηγή, είμαι ο θεός. Ο θεός και εγώ είμαστε ένα...σελ. 131. Κάθε ένας απο μας βρίσκεται στο δρόμο της εξέλιξης στη διάρκεια του οποίου περνάμε απο ένα συναίσθημα ξεχωριστότητας, σ' ένα συναίσθημα ένωσης. Αυτό εκφράζεται ωραία στο ποίημα του Καλίλ Γκιμπράν που ακολουθεί :

" Τα παλιά χρόνια όταν το πρώτο τρέμουλο λόγου ήλθε στα χείλη μου, ανέβηκα στο ιερό βουνό και μίλησα στο θεό, λέγοντας " Κύριε είμαι δούλος Σου. Η κρυφή Σου θέληση είναι νόμος μου και πάντα θα Σε υπακούω " .

Αλλ' ο θεός δεν απάντησε, και σαν ισχυρή καταγίδα προσπέρασε. Και ύστερα απο χίλια χρόνια, ανέβηκα στο ιερό βουνό και ξαναμίλησα στο θεό λέγοντας " Δημιουργέ, είμαι το δημιουργημά σου, βγαλμένο απο τον πηλό που μ'έπλασες και σ'Εσένα οφείλω τα πάντα ".

Και ο θεός δεν έδωσε απόκριση, αλλά σαν χίλιες φτερούγες γοργές προσπέρασε.

Και ύστερα απο χίλια χρόνια, σκαρφάλωσα στο ιερό βουνό και μίλησα ξανά στο θεό, λέγοντας " Πατέρα είμαι ο γιός σου. Μέσα στην ευσπλαχνία και την αγάπη με γέννησες και μεσ' απο την αγάπη και την λατρεία θα κληρονομήσω το Βασιλειό Σου ".

Και ο θεός δεν αποκρίθηκε, και σαν ομίχλη που σκεπάζει σαν πέπλο τους μακρινούς λόφους προσπέρασε.

Και ύστερα απο χίλια χρόνια σκαρφάλωσα στο ιερό Βουνό και ξανά μίλησα στο θεό λέγοντας " Θεέ μου που είσαι ο σκοπός και η εκπλήρωσή μου. Είμαι το χθές Σου, και Είσαι το αυριό μου. Είμαι η ρίζα σου μέσα στη γή και Είσαι το λουλούδι μου στον ουρανό, και μαζί εξελισσόμαστε, μπροστά στο πρόσωπο του ήλιου ".

Τότε ο θεός έσκυψε επάνω μου και ψιθύρισε στ' αυτιά μου λέξεις γλυκές και όμοια σαν τη θάλασσα που αγκαλιάζει ένα ποταμάκι που τρέχει μέσα της μ'αγκάλιασε.

Και όταν κατέβηκα στις κοιλάδες και στους αγρούς, ο θεός ήταν και εκεί" σελ.132.

Στο τέλος βλέπουμε, ότι η αληθινή σχέση της ενότητας πραγματοποιείται όπως ένα ποτάμι που χύνεται μέσα στη θάλασσα χάνοντας την ξεχωριστή οντότητά του. Αντιλαμβάνεται κανείς τότε ότι η σχέση της ενότητας πάντοτε υπήρχε, και ότι ο θεός ήταν πάντα εκεί κοντά και δεν υπήρχε ανάγκη ν' ανεβεί κανείς το ιερό βουνό, η παρουσία του θεού δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα " ιερά " μέρη, αλλά είναι κάτι που υπάρχει συνέχεια και αγκαλιάζει την ζωή μας κάθε μέρα, κάθε στιγμή, εδώ, τώρα και πάντοτε ".

Και θα περάσουμε ξανά στον Εριχ Θρόμ ο οποίος στο ίδιο βιβλίο,

είναι αυτός : να εκμηδενιστεί μέσα στην ψυχή έτσι ώστε και η ίδια η ψυχή να χαθεί. Γιατί το ότι ο θεός αποκαλείται " θεός " το οφείλει στα δημιουργημάτά του " .

Αυτή ήταν η σύλληψη που είχαν για τον θεό ή τους θεούς και οι Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, οι οποίοι θέτουν τους θεούς (τις κοσμικές δυνάμεις δηλαδή που ρυθμίζουν, διέπουν και συντρέχουν την λειτουργία του Ολου Σύμπαντος) εντός του κόσμου και όχι εκτός αυτού. Ο Κώστας Αξελός στο βιβλίο του " Ο Ηράκλειτος και η Φιλοσοφία " παρουσιάζοντας την Ηρακλειτική θεώρηση του θεού λέει στη σελ. 159 : " Είναι φανερό πως ο θεός δεν δημιουργεί τίποτα αφού " αυτόν τον κόσμο που είναι για όλους, ούτε κανείς θεός ούτε άνθρωπος τον έκανε, αλλά ήταν απο πάντα και είναι και θα είναι αιώνια φωτιά, που ανάβει με μέτρο και σβύνει με μέτρο ". Η θεότητα είναι το νόημα του κόσμου...σελ. 161. Η θεότητα είναι η σοφία του κόσμου και είναι μπλεγμένη στο γίγνεσθαι αυτού του κόσμου σελ.162. Κάθε αναπαράσταση ενός θεού αρχιτέκτονα, ρυθμιστή ενός ρολογιού ή κυβερνήτη του καραβιού του Σύμπαντος δεν έχει καμιά σχέση με τη θεμελιακή σκέψη του Ηράκλειτου... Η ηρακλειτική θεότητα δεν κυβερνάει τον κόσμο με την δύναμη του πνευματός της. Ενυπάρχει στην δύναμη του κεραυνού και στη σοφία της φωτιάς. Δεν θα μπορούσαμε να πούμε πως η θεότητα είναι η αντικειμενική σοφία του κόσμου, γιατί αυτό θα είχε σαν προϋπόθεση την διάκριση ανάμεσα στο αντικειμενικό και το υποκειμενικό, διάκριση καθόλου ηρακλειτική! Σ' αυτό το σημείο θα θέλαμε να πούμε πως αυτή η ερμηνεία για την θεότητα είναι που αντιπροσωπεύει απόλυτα και την δική μας την σκέψη. Το Σύμπαν είναι το σώμα της θεότητας. Αρκεί ν' έχει κανείς τα μάτια της ψυχής και του πνευματός του ανοιχτά και σε εγρήγορση, και τότε θ' αντιληφθεί το θεό στις αρμονίες των πλανητικών αποστάσεων, στις αλυσίδες του D.N.A. στα δομημένα πέταλα ενός λουλουδιού, στην ικανότητά του ν' απορεί, να θαυμάζει, να ερωτεύεται, ακόμα και μέσα σε μετα-μαθηματική εξίσωση ή ένα νόμο της κβαντομηχανικής.

πραγματεύεται μια άλλη διάσταση του προβλήματος της αγάπης στο Θεό, στη θεμελιακή διαφορά θρησκευτικής αντίληψης ανάμεσα σε Ανατολή (Ινδία - Κίνα) και Δύση. Διαβάζουμε στη σελ.95 : " Απο την Ινδική την Κινεζική και την μυστικιστική άποψη, το θρησκευτικό καθήκον του ανθρώπου, δεν είναι να σκεφτεί ορθά αλλά να πράξει ορθά, και να συνενωθεί με το Ενα μέσα στην εμπειρία του βαθιού στοχασμού και της συγκέντρωσης. Το αντίθετο ακριβώς χαρακτηρίζει το κύριο ρεύμα της δυτικής σκέψης. Μια και προσδοκούσαν να βρουν την τελική αλήθεια με την ορθή σκέψη η κύρια έμφαση ήταν η σκέψη αν και την ορθή πράξη την θεωρούσαν επίσης πολύ σημαντική. Στην θρησκευτική εξέλιξη, αυτό οδήγησε στην διαμόρφωση δογμάτων, σε ατέλειωτους διαπληκτισμούς, σχετικά με δογματικές διατυπώσεις και μισαλλοδοξία εναντίον του άπιστου ή του αιρετικού...σελ.96. Στο κυρίαρχο δυτικό θρησκευτικό σύστημα η αγάπη στο Θεό είναι βασικά ίδια με την πίστη στον Θεό, στην ύπαρξη του Θεού, στην δικαιοσύνη του, στην αγάπη του. Η αγάπη στο Θεό είναι βασικά μιά εμπειρία της διάνοιας. Στις ανατολικές θρησκείες και στο μυστικισμό, η αγάπη στο Θεό είναι μια έντονη συναισθηματική εμπειρία συνένωσης, αξεχώριστα δεμένη με την εκδήλωση αυτής της αγάπης σε κάθε πράξη της ζωής. Η πιο ριζική διατύπωση αυτού του σκοπού έχει δοθεί απο τον Μάϊστερ Εκχαρτ : " Αν λοιπόν εγώ μεταβάλλομαι σε Θεό και ο Θεός με κάνει ένα με τον εαυτό Του, τότε μέσω του ζωντανού Θεού δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ μας. Μερικοί άνθρωποι φαντάζονται ότι θα μπορούσαν να δούν το Θεό σαν ο Θεός να βρισκόταν κάπου εκεί, ενώ αυτοί βρίσκονται κάπου εδώ. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει. Ο Θεός και εγώ είμαστε ένα. Γνωρίζοντας τον Θεό τον παίρνω μέσα μου. Αγαπώντας τον Θεό τον διαπερνά ". Ο Βάλτερ Σούμπарт επίσης συμφωνεί μ' αυτή την άποψη και παραθέτει στο βιβλίο του " Θρησκεία και Ερως " στη σελ. 125 μια διατύπωση του Ι. Εκχαρτ. ο οποίος λέει : " Οσο διάστημα η ψυχή έχει ένα Θεό, αναγνωρίζει ένα Θεό, ξέρει για ένα Θεό, είναι χωρισμένη απο τον Θεό. Ο σκοπός του Θεού

Η ζωή και οι πολυάριθμες μορφές της είναι γεμάτες απο " θεία πνοή " είναι γεμάτες απο " ιερότητα ". Ο άνθρωπος όπως και κάθε άλλη μορφή ζωής, δεν είναι απλά μια αντανάκλαση, μια εικόνα του Θεού, αλλά Αυτούσιο τμήμα Του.

Είπαμε στην Αρχή πως η αγάπη στο Θεό όχι μόνο δεν πρέπει να αποκλείει τις υπόλοιπες μορφές και σχέσεις αγάπης, αλλά αντίθετα όπως λέει και ο DARSHAN SING πρέπει να τις ενισχύει και να τις υποστηρίζει. Και όμως τα περισσότερα θεϊστικά συστήματα τείνουν να επιβάλλουν ένα σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στην σαρκική και την ουράνια αγάπη διχοτομώντας τον έρωτα σε ιερό και βέβηλο, και αποκλείοντας την πνευματικότητα απο την ερωτική εμπειρία και το αντίστροφο. Ο διαχωρισμός αυτός είναι τεχνητός, είναι παγίδα του νου και δεν προέρχεται απο την ουσία των πραγμάτων, (δεν υπάρχουν διαχωρισμοί στη φύση) αλλά απο την διχοτόμηση που έχει υποστεί ο ίδιος ο νους.

Η μεγαλύτερη πνευματικότητα είναι αυτή που αντιλαμβάνεται την εμπειρία της εσωτερικής ταυτότητας του ανθρώπου με την φύση, του σώματος και της ψυχής, του αντικειμένου και του υποκειμένου. Είναι αυτή που δεν δραπετεύει απο το παρόν, που το γεύεται πλέρια και με ενθουσιασμό. Που σημαίνει κατεχόμενη απο τον Θεό.

Είπαμε αρχικά πως το θρησκευτικό συναίσθημα και το γενετήσιο ένστικτο είναι οι δύο ισχυρότερες δυνάμεις της ζωής. Υπάρχει οντολογική ~~συνάφεια~~ ανάμεσα στην θρησκεία και τον έρωτα καθώς τα δύο αυτά ~~φαινόμενα~~ συνδέονται με τις έσχατες απορίες για το είναι. Οποιος τα θεωρεί αρχέγονους ανταγωνιστές διχάζει την ανθρώπινη ψυχή και σπαράζει την ανθρώπινη καρδιά. Για να επουλωθούν αυτά τα τραύματα απαιτείται μια θρησκευτικοερωτική συνθεώρηση. Ο Βάλτερ Σούμπарт στο βιβλίο του " Θρησκεία και Ερως " σελ. 10 λέει πως " αν ο σκοπός αυτός επιτευχθεί τότε ο Ερως θα αποκτήσει νέο ιερό κύρος, η θρησκεία νέα ζωϊκή δύναμη και ο άνθρωπος που έγινε σκληρός μέσα στις πλάνες των χιλιετιών που σπαράχθηκε και έχασε την ~~ενότητά του, θα ξαναβρεί μαζί με την ενότητα και την χαμένη γαλήνη~~ της ψυχής του " .

Ο ALAN WATTS στο βιβλίο του " Άνθρωπος και φύση " κάνει μια σημαντική και σε βάθος ανάλυση πάνω στην εμπειρία της πνευματικότητας της έννοιας του ασκητισμού και του πουριτανισμού καθώς και του διαχωρισμού ιερού και βέβηλου. Ας τον παρακολουθήσουμε;σελ. 200.

Μπορούμε να πούμε ότι στην Χριστιανική και μεταχριστιανική Δύση υπάρχει ένας πολιτισμός που ονομάζει την φύση Μητέρα - Φύση που ο Θεός είναι αποκλειστικά αρσενικός, και που η συνηθισμένη έννοια της Γυναίκας ταυτίζεται με την έννοια του έρωτα, ενώ ο Άντρας ταυτίζεται με την έννοια της ανθρωπότητας γενικότερα...σελ. 204.

Σ' αυτό περίπου το πλαίσιο θα πρέπει να αναζητήσουμε την εξήγηση της προαιώνιας διαμάχης, ανάμεσα στην πνευματικότητα και τον ερωτισμό, την πίστη δηλαδή που λέει τόσο στην Ανατολή όσο και την Δύση, ότι η ερωτική αποχή και η λύτρωση απο την λαγνεία αντιπροσωπεύουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την απώτερη εξέλιξη του ανθρώπου...σελ. 205.

Αν δούμε την πνευματικότητα λιγότερο ως προς τα πράγματα που οφείλει να αποφεύγει και περισσότερο ως προς την ίδια την θετική της φύση, και αν την προσεγγίσουμε σαν μια έντονη αντίληψη της εσωτερικής ταυτότητας του υποκειμένου και του αντικειμένου, του ανθρώπου και του σύμπαντος, τότε δεν θα έχουμε και κανέναν λόγο να απορρίψουμε τον ερωτισμό. Αντίθετα μάλιστα αυτή η βαθύτερη επαφή του ενός εαυτού με τον άλλον, αναδεικνύεται κατά φυσιολογικό τρόπο σαν μια απο τις σημαντικότερες σφαίρες πνευματικής εμπάθυνσης και ανάπτυξης. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι η μοναστική και άγαμη ζωή είναι μια παρέκκλιση απο το φυσιολογικό, εφόσον ο άνθρωπος δεν είναι σε καμία περίπτωση υποχρεωμένος να έχει ερωτικές σχέσεις όπως δεν είναι υποχρεωμένος να τρώει ή ακόμα και να ζεί... Το σφάλμα όμως της θρησκευτικής αγαμίας, είναι η υπόθεση πως απαίτηση της ανώτερης πνευματικής ζωής είναι η απόρριψη του ερωτισμού, λές και η γνώση του Θεού αποτελεί την αποκλειστική εναλλαγή στη γνώση της γυναίκας ή στην οποιαδήποτε άλλη μορφή εμπειρίας...σελ. 207.

Βέβαια η φιλολογία της πνευματικής

ζωής καταπιάνεται ως ένα μεγάλο βαθμό με τις αμαρτωλές όψεις του έρωτα, και σχεδόν δεν έχει τίποτα να μας πεί το θετικό σχετικά με την μορφή του ιερού έρωτα, εκτός απο το ότι πρέπει να περιορίζεται στη διατήρηση ενός και μόνον ερωτικού συντρόφου που η επαφή μαζί του πρέπει να γίνεται μόνο για λόγους αναπαραγωγής...σελ. 208.

Ηδη απο τις αρχές του Χριστιανισμού οι Πατέρες της Εκκλησίας εξίσωσαν τον έρωτα με την αμαρτία, ταυτίζοντας κάθε ερωτική αίσθηση και πόθο με το κακό και την λαγνεία. Ταυτόχρονα όμως ισχυρίζονται ότι τα ερωτικά όργανα είναι απο την φύση τους αγνά, όντας μέρη της δημιουργίας του Θεού. Μιλώντας λοιπόν για τον "Ιδανικό Ερωτισμό" όπως ενδεχόμενα ήταν πριν απο την πτώση του ανθρώπου, ο Άγιος Αυγουστίνος έγραψε : " Τα μέλη αυτά σαν όλα τα άλλα, θα έπρεπε να κινούνται με την δύναμη της θέλησης του ανθρώπου και ο άντρας έμπαινε στο σώμα της γυναίκας του, χωρίς το γοητευτικό ερέθισμα του πάθους με ήρεμο τον νου, χωρίς την διαφθορά της αθωότητας του σώματος. Γιατί τότε δεν θα ήταν το άγριο πάθος που ενεργοποιούσε αυτά τα μέρη του σώματος, αλλά όπως ήταν σωστό ο έλεγχος της θέλησης που κατά την κρίση του τα χρησιμοποιούσε. Μ' αυτό τον τρόπο εκτοξευόταν το σπέρμα μέσα στην μήτρα, διαμέσου των γεννητικών οργάνων της γυναίκας, εξίσου αθώα με την εμμηνορροή ". Το γενικό ύφος του υπερφυσισμού απέναντι στον ερωτισμό παραμένει απαράλλαχτα αρνητικό, εφόσον και στην ιδανικότερη εκδοχή του κάνει διάκριση ανάμεσα στα ερωτικά αισθήματα και την ερωτική πρακτική, διάκριση απαράδεκτη εφόσον καταστρέφει την ενότητα του νου με το σώμα. Πρακτικά, αν όχι θεωρητικά, η βάση αυτού του ύφους είναι το αίσθημα πως ο Θεός και η φύση αποτελούν δύο ασυμβίβαστα πράγματα. Ίσως αρχικά τα πράγματα να ήσαν διαφορετικά και η φύση να μην ήταν ίδια με την φύση που ζούμε σήμερα. Αν πιστέψουμε τον Άγιο Αυγουστίνο η αρχική φύση ήταν κάτι εντελώς αποστερημένο απο αυθορμητισμό, σαν την τεχνητή γονιμοποίηση...σελ. 210.

~~Η αγιοσύνη ή η σοφία σαν αποκλειστική αφιέρωση είναι το σύμπτωμα~~

ενός αποκλειστικού τρόπου σκέψης γενικά και μιας πνευματικής συνείδησης ειδικά. Η βασική της υπόθεση είναι ότι ο θεός και η φύση ανταγωνίζονται μεταξύ τους και ότι ο άνθρωπος θα πρέπει να επιλέξει ανάμεσά τους σε ποιόν απο τους δύο θέλει να αφοσιωθεί. Η θέση της είναι ριζικά δυϊστική, και έτσι η παρουσία της είναι πραγματικά παράδοξη σε πολιτισμούς που απο κάθε άλλη άποψη απορρίπτουν τον δυϊσμό. Πρόκειται για μια βασική ασυνέπεια όλων των όχι δυϊστικών παραδόσεων της Ινδικής Βεντάντα και του Βουδισμού. Η διασύνδεση του ερωτισμού και της φύσης με τις δυνάμεις του κακού προκύπτει απο την πίστη ότι η ισχύς και η διαύγεια της συνείδησης εξαρτώνται απ' την καλλιέργεια ενός μονοσήμαντου και αποκλειστικού τρόπου προσοχής. Είναι δηλαδή ένας τρόπος συνείδησης που αγνοεί το υπόβαθρο και προσκολλάται στην μορφή, και που προσλαμβάνει τον κόσμο γραμμικά, ένα πράγμα κάθε φορά...σελ. 213. Η έκσταση, ή η υπέρβαση του εαυτού είναι η φυσική συνοδεία μιας ολοκληρωμένης σχέσης, όπου απολαμβάνουμε την εμπειρία της " εσωτερικής ταυτότητας " ανάμεσα στον εαυτό μας και στον κόσμο. Αλλά όταν η σχέση αυτή παραμένει κρυμμένη και το άτομο νοιώθει τον εαυτό του περιορισμένο μέσα στο μικρό νησί της συνείδησης, η συναισθηματική του εμπειρία ανάγεται κατά κύριο λόγο σε περιορισμούς, και είναι τόσο άγνωστο και ξερό όσο και το αφηρημένο πρόσωπο που πιστεύει ότι είναι αυτός ο περιορισμένος εαυτός. Παρ' όλα αυτά η ερωτική πράξη παραμένει μια εύκολη διέξοδος απο αυτή την θλιβερή κατάσταση, κάτι σαν σύντομο ευχάριστο διάλλειμα όπου ο εαυτός υπερβαίνει τον εαυτό του και παραδίδεται συνειδητά στον αυθορμητισμό του οργανισμού του. Ολο και περισσότερο εκφράζεται η απαίτηση απο την ερωτική πράξη να προσφέρει προς όλες τις άλλες κατευθύνσεις, και ως εκ τούτου υπόκειται στην αφαίρεση και παρουσιάζεται σαν μια ξεχωριστή εμπειρία που προσφέρει την " εκπληκτική ευχαρίστηση ".σελ.214. Ταυτίζοντας τον έρωτα με το κακό, ο ασκητής κάνει την " μεγάλη ευχαρίστηση " να φαντάζει ακόμη πιο σημαντική στα μάτια των άλλων

μελών της κοινωνίας του, και έτσι άθελά του συμβάλλει στην ανάπτυξη όλων των εκλεπτύνσεων της πολιτισμένης λαγνείας. Ο πουριτανισμός, ιδωμένος από την άποψη του συνόλου της κοινωνίας, μια μέθοδος εκμετάλλευσης του έρωτα, όπως και το εμπόριο των μαύρων εσωρούχων, εφόσον προβάλλει την ίδια εντυπωσιακή αντίθεση ανάμεσα στην γυμνή σάρκα και το μαύρο ράσο των κληρικών. Και δεν θα ήταν υπερβολή να χαρακτηρίσουμε τον πουριτανισμό, όπως και τον μαζοχισμό, σαν μια ακραία μορφή ερωτικού " εκφυλισμού ". Ο πολιτισμός της Βικτωριανής Αγγλίας, προσφέρει ένα εντυπωσιακό παράδειγμα αυτής της θρησκευτικής ακολασίας εφόσον δεν ήταν καθόλου αντιερωτικός, όπως συνήθως υποθέτουμε, αλλά αντίθετα ένας πολιτισμός εξαιρετικά εκλεπτυσμένης λαγνείας. Η ακραία ερωτική καταπίεση στα σπίτια ανέβασε σε τέτοια ύψη την γοητεία του έρωτα ώστε η πορνεία, ακόμη και της ανώτερης τάξης, άνθισε σε πολύ μεγαλύτερο επίπεδο από όσο στις δικές μας σχετικά φιλελεύθερες εποχές...σελ. 215. Και όλα αυτά γιατί όταν καταπιέζεται η άμεση εκδήλωση του ερωτισμού, αντανακλά μοιραία σε άλλες σφαίρες της ζωής, με σύμβολα και υπονοούμενα που υποδηλώνουν ακόμα πιο έντονα την παρουσία του.σελ.216. Ο πουριτανισμός και η καλλιεργημένη λαγνεία αντιπροσωπεύουν τους δύο αντιτιθέμενους πόλους της ίδιας νοοτροπίας που βλέπει την ερωτική ευχαρίστηση σαν την υπέρτατη ευχαρίστηση. Και η νοοτροπία αυτή όπως και η καλλιέργεια του εγώ, αποτελεί μια από τις αναρίθμητες πιθανότητες της ελευθερίας της φύσης μας, αλλά επειδή αφαιρεί τον ερωτισμό από την υπόλοιπη ζωή, δύσκολα συνειδητοποιεί τις δυνατότητές της...σελ. 217. Γιατί όταν ο ερωτισμός μπαίνει κατά μέρος είτε σαν ένα ιδιαίτερα καλό, είτε σαν ένα ιδιαίτερα κακό τμήμα της ζωής, τότε παύει πλέον να λειτουργεί σε μια ολοκληρωμένη σχέση με όλα τα άλλα. Με άλλα λόγια χάνει την οικουμενικότητά του, και αντιμετωπίζεται σαν μια " δαιμονική " και αντιπνευματική δύναμη, αντιπνευματική με την έννοια ότι διαχωρίζεται από την οικουμενική και συγκεκριμένη πραγματικότητα της φύσης...

θα πρέπει να παραδεχτούμε, ότι οι ερωτικές σχέσεις είναι επίσης θρησκευτικές, κοινωνικές, μεταφυσικές και καλλιτεχνικές. Έτσι το " ερωτικό πρόβλημα " δεν μπορεί να επιλυθεί μόνον στο ερωτικό επίπεδο, και για αυτό το λόγο το εντάσσουμε εδώ μέσα στο γενικότερο πρόβλημα της σχέσης του ανθρώπου με την φύση. Ο ερωτισμός θα παραμείνει πρόβλημα για όσο διάστημα θα συνεχίσει να βρίσκεται σε μιαν απομονωμένη περιοχή, όπου το άτομο επιτρέπει στον εαυτό του συνειδητά την υπέρβαση της εμπειρίας του αυθορμητισμού. Το άτομο θα πρέπει πρώτα να επιστρέψει στον εαυτό του τον αυθορμητισμό, σε όλη την έκταση των εσωτερικών αισθημάτων και της ανταπόκρισης στα μηνύματα των αισθήσεων όχι μόνο σε μιαν απομονωμένη περιοχή αλλά σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του καθημερινού κόσμου. Και μόνον όταν οι αισθήσεις μάθουν να αποδέχονται χωρίς να προσκολλώνται, ή να είναι συνειδητές χωρίς να πιέζονται, θα μπορέσει και η ιδιαίτερη αίσθηση του έρωτα να ελευθερωθεί απο την προσκόλλησή της στην αφηρημένη λαγνεία και στην δίδυμη αδελφή της, την " πνευματική " αποστροφή. Μόνο με αυτό τον τρόπο το πρόβλημα μπορεί να βγει έξω απο τον άκαρπο εναλλασσόμενο δυϊσμό, όπου το καταδικάσαμε. Γιατί στα πλαίσια, του δυϊσμού ο ερωτισμός είναι άλλοτε καλός και άλλοτε κακός, άλλοτε λάγνος και άλλοτε απαγορευμένος, άλλοτε ξεδιάντροπος διάχυτος και άλλοτε ένοχα κρυμμένος. Γιατί όταν η ερωτική δραστηριότητα προσεγγίζεται αφηρημένα, τότε οι απογοητεύσεις που προκαλεί, είναι ανάλογες με τις υπερβολικές απαιτήσεις που έχουν επενδυθεί. Έτσι ενώ το διάστημα μετά την ερωτική συνεύρεση θα πρέπει ν' αποτελεί μια κατάσταση ολοκληρωμένης ηρεμίας, για τον σεμνότυφο κυριαρχείται απο ενοχές και για τον " απελευθερωμένο " απο την πλήξη της απογοήτευσης. Και ο λόγος είναι ότι τόσο ο ένας όσο και ο άλλος προσκολλώνται στο αίσθημα της έντονης λαγνείας που συνοδεύει τον οργασμό, και τον θεωρούν σαν στόχο τους, αντί σαν δώρο με αποτέλεσμα να αυτοκαταδικάζονται στη μία ή στην άλλη απογοήτευση. .σελ.228.

Η σωστή διάκριση ανάμεσα στο ιερό και στο βέβηλο και ανάμεσα στο

βέβηλο και το χυδαίο, έχει κεφαλαιώδη σημασία για μια φιλοσοφία που ενδιαφέρεται για τον έρωτα ανάμεσα στην γυναίκα και τον άντρα. Η αποτυχία στην εκτίμηση αυτής της διάκρισης είναι ο βασικός λόγος που έκανε την χριστιανική παράδοση να μην προσεγγίσει και πολύ περισσότερο να μην συμπεριλάβει την ιδέα του Ιερού Έρωτα...σελ. 236. Η διαλογική ζωή δεν θα πρέπει να συγχέεται αναγκαστικά με τη μοναστική ζωή, ανεξάρτητα αν κάποια φορά την περιλαμβάνει. Ουσιαστικά η διαλογική ζωή είναι το επιστέγασμα της πνευματικής εμπάθυνσης μια συνειδητοποίηση που διαποτίζει κάθε πρακτική δραστηριότητα...σελ. 238. Αναμφίβολα η σύγχρονη άποψη για το γάμο αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη σε σύγκριση με εκείνην που ίσχυε κατά τα πρώτα στάδια της ιστορίας του Χριστιανισμού, όπου δεν υπήρχε τίποτε άλλο πέρα από τις αυστηρές απαγορεύσεις του συνοικέσιου και την ολοκληρωτική καταδίκη του ερωτικού αισθήματος. Αλλά ακόμη και η σύγχρονη εκδοχή αποτελεί μια παρωδία του ιερού έρωτα, και προκύπτει από την ανικανότητα της Εκκλησίας να κάνει διάκριση ανάμεσα στο βέβηλο και στο ιερό, θεωρώντας ότι το ένα αποκλείει αναγκαστικά το άλλο, και έτσι τους αναγνωρίζει έμμεσα ότι υπάγονται στην ίδια κατηγορία...σελ. 243. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι θα πρέπει ν'ανακαλύψουμε τον χαρακτήρα του ιερού γάμου κατ'αναλογία με την ιερή ή διαλογική ζωή σε όλες τις άλλες της όψεις.. Το ιερό δεν εντάσσεται στην διανοητική και συμβατική τάξη πραγμάτων, και έτσι ούτε αντιπαλεύει, ούτε τα αποφεύγει ούτε προσπαθεί να κυριαρχήσει επάνω τους. Δεν έχει ανάγκη από όλα αυτά, γιατί ανήκει σε μια ανώτερη τάξη, όπου έτσι και αλλιώς όλα εντάσσονται σ'αυτήν και γι'αυτό κάθε προσπάθεια διαφυγής από τον ερωτισμό, τον μεταμορφώνει σε λαγνεία...σελ. 249. Μόνο μια κοινωνία που αγνοεί παντελώς την έννοια του ιερού θα μπορούσε να εκτιμήσει το μυστήριο του έρωτα σαν ένα επικάλυμμα που κρύβει το αναγκαίο κακό της περιστασιακής στρόφης προς την ζωώδη κατάσταση. Αλλά αυτό θα έπρεπε να το περιμένει κανείς από έναν πολιτισμό που αντιλαμβάνεται το πνεύμα

σαν κάτι εντελώς διαφορετικό απο την φύση. Για την νοοτροπία που καλλιεργεί ένας τέτοιος πολιτισμός, η ταύτιση του ερωτισμού με το ιερό αποτελεί σοβαρότερη απειλή και απο τον πιο χυδαίο εκμαυλισμό. Η λογοκρισία του μπορεί να ανεχθεί τον ερωτισμό στο μέτρο που περιορίζεται σε " βρώμικα " ανέκδοτα, ή σε ιατρικούς όρους, δηλαδή όσο το δυνατόν πιο μακριά απο το ιερό...σελ. 256. Η αποτυχία της συνειδητοποίησης της αμοιβαιότητας και της σωματικής ενότητας του ανθρώπου με τον κόσμο χαρακτηρίζει τόσο την αισθησιακή όσο και την ασκητική νοοτροπία. Η προσπάθεια της αρπαγής της ευχαρίστησης των αισθήσεων, με σκοπό την ανάδειξη των απολαύσεών τους σαν στόχο για την ζωή, αποτελεί ήδη μια νοοτροπία όπου ο άνθρωπος νοιώθει διαχωρισμένος απο την εμπειρία του, και την βλέπει σαν κάτι που πρέπει να κυνηγήσει και να εκμεταλλευτεί. Αλλά η απόλαυση που κερδίζεται με τον τρόπο αυτό είναι πάντα αποσπασματική και απογοητευτική, και έτσι απο την μεριά της η ασκητική νοοτροπία, ενώ εγκαταλείπει το κυνήγι των απολαύσεων, διατηρεί το αίσθημα του διαχωρισμού που είναι και η αληθινή ρίζα του προβλήματος. Και ο ασκητής επιτείνει τον διαχωρισμό στρέφοντας την θέλησή του ενάντια στην σάρκα, βάζοντάς το αφηρημένο ενάντια στο συγκεκριμένο και έτσι ενθαρρύνει το αίσθημα απο όπου προέκυψε το κυνήγι της ευχαρίστησης. Η ασκητική πνευματικότητα είναι το σύμπτωμα της αρρώστιας που υποτίθεται ότι προσπαθεί να θεραπεύσει. Ο αισθησιασμός και η συμβατική πνευματικότητα δεν είναι δύο αντιτιθέμενες έννοιες. Η σύγκρουσή τους είναι ένας ψευτοπόλεμος. Τόσο ο ασκητής όσο και ο αισθησιακός ταυτίζοντας τον εαυτό τους με το απομονωμένο άτομο, νοιώθουν διαρκώς την έλλειψη της πληρότητας. Ο αισθησιακός προσπαθεί να καλύψει την ανεπάρκειά του, αντλώντας ευχαρίστηση ή πληρότητα απο έναν κόσμο που μοιάζει να βρίσκεται χωρισμένος απο τον ίδιο, σαν κάτι να του λείπει. Ο ασκητής απο την μεριά του, αναδεικνύει την στέρηση σε αρετή. Και οι δύο έχουν αποτύχει στο να δούν την διαφορά ανάμεσα στην ευχαρίστηση και στο κυνήγι της ευχαρίστησης,

ανάμεσα στην όρεξη ή τον πόθο και την εκμετάλλευση του πόθου, και έτσι δεν μπορούν να καταλάβουν ότι η ευχαρίστηση που πιάνεται δεν είναι ευχαρίστηση. Γιατί η ευχαρίστηση είναι ένα χάρισμα που δεν υπακούει στις προσταγές της θέλησης. Με άλλα λόγια, η ευχαρίστηση μπορεί να έρθει απρόσμενη, πράγμα που σημαίνει ότι η εμπειρία της σχέσης αυτής μπορεί να εκπληρωθεί μόνον όταν ο νους και οι αισθήσεις είναι ανοιχτές και δεν προσπαθούν ν' αρπάξουν ή να αρπαχθούν απο κάτι ".

Θα θέλαμε να επαναλάβουμε κλείνοντας, πως ανεξάρτητα απο το ποιές μορφές πήρε η θεότητα στα μάτια του ανθρώπου σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους, ωστόσο μέσα απ' την ανάγκη της αναζήτησης αυτής της Αρχής, ο άνθρωπος εξέφρασε την εμπειρία του για τις Ανώτερες Δυνάμεις, την επιθυμία του για την Αλήθεια, και τον πόθο της ψυχής του για Συνένωση.

ΜΕΡΟΣ Ε΄

" Η ΑΓΑΠΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΥΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ "

Πριν εξετάσουμε την Αγάπη στη σύγχρονη Δυτική πραγματικότητα, κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μια μικρή αναφορά στους τρόπους με τους οποίους συνέλαβαν την αγάπη και τον έρωτα, διαφορετικές παραδόσεις και πολιτισμοί από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ξεκινώντας από την αρχαία Ελλάδα, θα δούμε πως για τον Έλληνα άνθρωπο, ο έρωτας είναι μια δύναμη που τον ολοκληρώνει και τον τελειοποιεί. Είναι η μόνη δύναμη που τολμά ν'αψηφίσει ακόμη και το θάνατο. Η γενεσιουργός αιτία ύπαρξης του Σύμπαντος, η ενεργειακή αρχή της ζωής καθεαυτής.

Γράφει ο ROBERT FLACELIERE στο βιβλίο του " Ο Έρωτας στην Αρχαία Ελλάδα " σελ. 62 : " Αν μπορούμε να βγάλουμε κάποιο δίδαγμα από τις ιστορίες του μύθου, δείχνουν πως ο Έρωτας είναι ο μόνος θεός από τον οποίο ο Άδης δέχεται διαταγές. Λυπάται τους εραστές και μόνο γι'αυτούς παύει να είναι αλύγιστος και ανήλεος. Έτσι, αν και είναι καλό να μνηθεί κανείς στα " Ελευσίνια Μυστήρια " πιστοποιώ πως οι οπαδοί των μυστηρίων του Έρωτα, πετυχαίνουν να έχουν έναν καλύτερο κλήρο.... σελ. 63 . Αυτά τα " μυστήρια του Έρωτα " πιο αποτελεσματικά από τα Ελευσίνια μυστήρια ως προς την εξασφάλιση της αθανασίας, αποκαλύπτονται σε όλους τους εραστές που ξέρουν στα ολόβαθα της καρδιάς τους, πως ο έρωτάς τους είναι πιο δυνατός από το θάνατο. Αυτό το επίμονο όνειρο της ανθρωπότητας, που στην Ελλάδα είχε εκφραστεί σε τόσο ωραίους μύθους, οι Έλληνες φιλόσοφοι, δεν το απαρνήθηκαν, και το έκαναν προαίσθημα μιας ανώτερης πραγματικότητας " .

Ο Πλάτωνας βάζει την Διοτίμα ν'απαμτά στο Σωκράτη όσον αφορά το ρόλο του Έρωτα στο " Συμπόσιον " σελ. 49. (Από την " Βιβλιοθήκη μεταφράσεων Αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων ") " Ερμηνεύει και μεταβιβάζει στους θεούς τα προερχόμενα από τους ανθρώπους, δηλαδή τις παρακλήσεις και τις θυσίες, και στους ανθρώπους τα

προερχόμενα απ'τους θεούς,δηλαδή τις διαταγές και τις αμοιβές των θυσιών.

Και όταν βρίσκεται στη μέση των δύο,συμπληρώνει το κενόν ώστε έτσι το σύμπαν συνδέεται προς τον εαυτόν του..... Γιατί θεός με άνθρωπο δεν έρχεται σε συνάφεια,μα κάθε σχέση και ομιλία Θεών προς ανθρώπους και όταν κοιμούνται,και όταν είναι ξύπνιοι,μόνον δια μέσου τούτου γίνεται..... σελ. 56. Αφού δε,όπως είπαμε,έρως είναι η επιθυμία του να κατέχει πάντα κανείς το καλό,κατ'ανάγκην με τον πόθο του καλού υπάρχει μαζί και ο πόθος της αθανασίας.Απ'αυτό βγαίνει το συμπέρασμα ότι ο Ερως είναι έρως και της αθανασίας ".

Ο ROBERT FLACELIERE απο το ίδιο βιβλίο,στη σελ. 180 μας λέει;
 " Για την Διοτίμα,άρα και για τον Σωκράτη,ή καλύτερα για τον Πλάτωνα,ο έρωτας τείνει " στον τοκετό μέσα στην ομορφιά,κατά το σώμα και κατά την ψυχή..... ". Η ένωση ενός άντρα και μιας γυναίκας είναι ένας τοκετός,και σ'αυτή την πράξη υπάρχει κάτι το θείο,μάλιστα,σ'αυτόν τον ζωντανό που είναι θνητός υπάρχει ένας χαρακτήρας αθανασίας που έγκειται στη γονιμότητα και στην τεκνοποιία. Μα αυτός ο πόθος για μια αιώνια παράταση του εγώ,μπορεί να ικανοποιηθεί μ'έναν τρόπο πολύ ανώτερο.,με την πνευματική γονιμότητα,και εδώ δεν πρόκειται πια,παρά για τον κατ'εξοχήν " φιλοσοφικό έρωτα " - τον έρωτα των αγοριών. Τέτοια είναι η περίπτωση των μεγάλων ποιητών,των εφευρετών και των νομοθετών : είναι ο έρωτας για το ωραίο,που τους παρακινεί να αποθανατιστούν δημιουργώντας μεγάλα έργα. Πραγματικά,η τέλεια μήση συνίσταται στο εξής : να αρχίσεις πρώτα αγαπώντας ένα ωραίο σώμα. Αγαπώντας το ωραίο κορμί,να συνείδητοποιείς πως η ομορφιά ετούτης ή εκείνου, είναι αδελφή της ομορφιάς που εδρεύει σ'έναν άλλον. Στη συνέχεια,η μήση συνίσταται στο να εκτιμά κανείς την ομορφιά των ψυχών περισσότερο απο την ομορφιά των σωμάτων και να ανυψώνεται έτσι με διαδοχικούς " αναβαθμούς " ως την υπέρτατη γνώση,που το τέρμα της είναι η αποκάλυψη του άϋλου ωραίου,του θείου και του

αιώνιου, δηλαδή του Θεού. Τέτοια είναι αυτή η " διαλεκτική " που δημιουργεί, από τον έρωτα των ωραίων νέων, γι' αυτούς και για τους εραστές τους, την αρχή, τον πρώτο βαθμό ενός πνευματικού ανυψωμού στον οποίο προτρέπονται όλοι οι φιλόσοφοι.

Ετσι, ο έρωτας, που συχνά λένε γι' αυτόν πως τυφλώνει, γίνεται στον Πλάτωνα ο απαραίτητος όρος για την υψηλότερη επιστήμη και για τον υπέρτατο εσωτερικό διαφωτισμό.

Στον Φαίδρο ο Σωκράτης ξεχωρίζει τέσσερις μορφές παραλήρηματος (μανίας) ή θείας διακατοχής (ενθουσιασμού) που οι άνθρωποι δέχονται από τον Ουρανό για το καλό τους : το προφητικό παραμίλημα της Πυθίας, το θρησκευτικό παραλήρημα των Διονυσιακών μυστηρίων ή των Κορυβάντων, το ποιητικό παραλήρημα που το εμπνέουν οι Μούσες και τέλος το πιο υψηλό απ' όλα : Το ερωτικό παραλήρημα που απολήγει στη σύνολη επιστήμη σελ. 181. Ετσι, το παραλήρημα των εραστών, το τέταρτο είδος της έμπνευσης της σταλμένης από τη θεότητα, αποκαλύπτεται πως είναι το καλύτερο και το πιο πολύτιμο, γιατί κάνει τους εραστές κάτι περισσότερο από προφήτες, από μνημόνους και από ποιητές. Αν λοιπόν αρχίσει κανείς από τον έρωτα των ωραίων αγοριών, έχει κάποια πιθανότητα να πετύχει μια μέρα το " θείο και μακάριο όραμα " των πραγματικοτήτων του υπερέραν.

Ένα όραμα " για τους εκλεκτούς που βλέπουν το θεό στον ουρανό"... Πραγματικά, για τον Πλάτωνα, ο Έρωτας είναι μια κινητήρια αρχή και μια αρχή γνώσης, συνεταιριάζει μέσα του και την πράξη και την γνώση. Ο Έρωτας μας αποκαλύπτεται σαν ένα μέσο να απελευθερωθούμε όχι μόνο από το αισθητό, αλλά, επίσης και από το ατομικό. Ως προς τα σώματα, όπως και ως προς τις ψυχές, είναι, κατά κάποιον τρόπο, το ειδικό ένστικτο της αθανασίας και της καθολικότητας. Σύμφωνα με το " Φαίδρο " ο Έρωτας είναι το κύριο μέσο που μπορεί να δώσει στην ψυχή τα φτερά που έχασε για να της επιτρέψει να ξεφύγει από την επίγεια ζωή, σε όλο το διάστημα που διαρκεί η ~~επίγεια ζωή~~ ".

Σύμφωνα με τον ROBERT FLACELIERE σελ. 238 " Η πλατωνική θεωρία είναι που χαρακτηρίζει το ελληνικό ιδεώδες για τον έρωτα : είναι ταυτόχρονα ορμή, ανάταση ολόκληρου του Είναι, και πνευματική γνώση, τελείωση του ανθρώπου και μύηση στη θεία ζωή " .

Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε, σαν ένα ακόμη χαρακτηριστικό της ελληνικής θεώρησης του έρωτα, την απουσία οποιουδήποτε αισθήματος αμαρτίας ή ενοχής. Ο Έλληνας αγαπά το σώμα, δεν ντρέπεται την γύμνια την οποία θεωρεί φυσική, και αυτός είναι και ο λόγος που δεν υπήρξε χώρος για να αναπτυχθεί η χυδαιότητα. Ο έρωτας θεωρείται και είναι για τον Έλληνα άνθρωπο, κάτι απλό, φυσικό μεγαλειώδες, ιερό.

Μια παρόμοια με την Ελληνική προσέγγιση του έρωτα, βρίσκουμε και στο πνεύμα αρκετών ανατολικών φιλοσοφικών συστημάτων. Ο Σουφισμός, είναι μια σχολή σκέψης, που αν και αναπτύχθηκε μέσα στην ισλαμική παράδοση, και έχει τις ρίζες της στις παραδόσεις του Μωάμεθ και στα σχόλια των πρώτων μεγάλων Μουσουλμάνων δασκάλων πάνω στο Κοράνιο, ωστόσο, έχει αφομοιώσει, πολλά ξένα παλιότερα ή σύγχρονα στοιχεία, όπως η φιλοσοφία του Πλωτίνου, οι διδασκαλίες των Πυθαγόρειων, του Ερμή του Τσισμέγιστου, του Βουδισμού κ.λ.π. Αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ όμως, είναι, πως, πέρα από μια σχολή σκέψης, προτείνει ένα πρότυπο ζωής, με τον έρωτα σαν μέσο γνώσης. Ο Λουίς Ραθιονέρο, στο βιβλίο του " Οι φιλοσοφίες του UNDERGROUND " σελ. 106 μας λέει σχετικά με τον τρόπο που προσεγγίζουν οι Σούφι τον Έρωτα : " Από τον 8^ο αιώνα οι Σούφι διέδωσαν στην Ισπανία και τις Ινδίες μια γνώση βασισμένη στον έρωτα που εκδηλώθηκε στον τρόπο ζωής, στην ποίηση και στην χειροτεχνία. Οι Σούφι παραμέριζαν την θρησκεία αλλά καλλιεργούσαν σε αντάλλαγμα, την προσωπική εμπειρία.....

Τους Σούφι ενδιέφερε βασικά ο έρωτας. Τον αντιλαμβάνονταν σαν ζωτική ενέργεια που αναπηδά απ' το κορμί σαν ακτινοβολία και συλλαμβάνεται από τα σώματα που το περιβάλλουν ζωντανά ή άψυχα. Γι'

αυτόν που την αποδέχεται, αυτή η ακτινοβολία είναι η ευχάριστη εντύπωση πως είναι καλά κοντά σ' εκείνο το πρόσωπο. Για κείνον που την εκπέμπει, το αποτέλεσμα είναι μια ψυχική ανάταση, μέσα από την οποία, τα πράγματα και οι συνηθισμένες ενέργειες, αποκτούν σημασία και ένταση. Η ερωτική ακτινοβολία, γεννιέται από το θαυμασμό, και τείνει προς την ενσωμάτωση. Οι Έλληνες έλεγαν πως ο έρωτας είναι η δίψα της ομορφιάς. Και έτσι τείνει να μεταμορφωθεί στο τέλος στο αγαπημένο όν, όπως η αίσθηση που έχουμε όταν βυθιζόμαστε σ' ένα όραμα, μια μελωδία, ή όταν αφηνόμαστε σ' ένα χάδι :

" Αγάπη μεταμορφωμένη, στο αγαπημένο " , κατά την διατύπωση του Σαν Χουάν ντέ λά Κρουθ. Για τους Σούφι, αυτή η ψυχική ενέργεια είναι το πιο σπουδαίο ανθρώπινο χάρισμα πολύ πιο σπουδαίο από τη λογική. Σύμφωνα μ' αυτούς, ο άνθρωπος δεν είναι το λογικό ζώο, μα το ερωτικό ζώο.

Όταν ο Καρτέσιος λέει : " Σκέφτομαι άρα υπάρχω " κάνει μια προσωπική αξιολογική κρίση όπως το " Συνουσιάζομαι άρα υπάρχω " αλλά όχι τόσο ευχάριστη. Οι Σούφι, καθόλου καρτεσιανοί, εκτιμούν τον έρωτα πιο πολύ από την λογική, γι' αυτούς η σημασία του έρωτα σαν μορφή γνώσης βασίζεται στο ότι, όταν παράγεται η εσωτερική κατάσταση αλλάζει, καθώς και οι υποκειμενικές διαισθήσεις της πραγματικότητας. Όταν εμφανίζεται ο έρωτας, οι πιο ασήμαντοι αποκτούν μεγάλη σημασία, οι στιγμές κυλούν πολύ έντονες, ο χώρος ξεγυμνώνει τα αντικείμενα για να αποκαλυφθεί η κρυφή σημασία τους και όλα είναι γεμάτα ζωτική ενέργεια.

Αυτές οι απίστευτες μεταμορφώσεις γεννιούνται από την φλόγα του έρωτα : " Οποιος το έχει ζήσει, το ξέρει " , έλεγε ο Πέρσης μυστικιστής Ρούμι..... σελ. 107. Η ερωτική ενέργεια όπως την αντιλαμβάνονται τώρα, είναι ξεπεσμένη και εκχυδαϊσμένη, σε σύγκριση με την αντίληψη των Σούφι. Πρώτα - πρώτα γιατί στον έρωτα, σύμφωνα με τους Σούφι, δεν έχει θέση η ζήλεια και ύστερα, γιατί η αγάπη είναι πάντα ανιδιοτελής. Ας δια φωτίσουμε αυτά τα δύο σημεία. Από την σκοπιά

των Σούφι η ζήλεια είναι αδιανόητη. Ο έρωτας είναι ένα φαινόμενο που απαιτεί συνέργεια, δηλαδή δεν ακολουθεί την αρχή της διατήρησης της ενέργειας. Κατά το νόμο της ύλης ή της ενέργειας, όταν έχω 8 και δώσω 3, μου μένουν 5. Κατά το νόμο του έρωτα, όταν έχω 8 και δίνω 3 μου μένουν 11. Αυτό είναι χαρακτηριστικό των συνεργητικών φαινομένων που πολλαπλασιάζουν την ενέργεια, όπως η γνώση ή ο έρωτας.

Αν δώσω ένα μάθημα σε τριάντα άτομα, η γνώση μου μεταβιβάζεται σ' αυτά και εγώ όχι μόνο δεν την χάνω, μα φυσιολογικά την αυξάνω. Έτσι είναι στον έρωτα, και γι' αυτό αγαπώντας ένα πρόσωπο δεν χρειάζεται να αρνηθώ τον έρωτα σε άλλο. Αλλωστε, δεν μπορούμε ν' αγαπάμε μόνο ένα πρόσωπο. Ή αγαπάμε όλο τον κόσμο, ή αυτό που λέμε αγάπη είναι ο εγωϊσμός δύο ανθρώπων. Σύμφωνα με την σουφική αντίληψη, η ανταπόκριση δεν έχει σημασία.

Ένας έρωτας χωρίς ανταπόκριση, θα είναι μια εφήμερη ακτινοβολία, που ύστερα θα στραφεί αλλού. Η πεισματική ακτινοβολία μόνο ενός προσώπου και η θέληση να μας ανταποκριθεί, είναι πτώση σε μια βασανιστική νεύρωση, δεν μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικός και ανιδιοτελής έρωτας, μα μόνο ηλίθια άρνηση της ζωής. Υπάρχουν τόσα αντικείμενα αγάπης στον κόσμο, που η αφοσιωσή μας σ' ένα μόνο, είναι δολοφονία της ζωτικότητάς μας..... σελ. 108. Λέει μιά αραβική παροιμία : " Αγάπα : η αγάπη στ' αλήθεια λύνει την γλώσσα του δειλού, ξυπνάει τον αργόστροφο, κάνει τον τσιγγούνη γενναιόδωρο, εμπνέει σε όλους πολιτισμό, χάρη, ευγένεια, δράση και καλλιέργειασελ.109. Στον Ιμπν - Αζάμ χρωστάμε ωραία εδάφια πάνω στον έρωτα : " Η ερωτική ένωση είναι μια υπέροχη τύχη, κάτι το εξαίσιο, μια ύψιστη βαθμίδα, ένας χαρμόσυνος οiwνός, ακόμα πιο πολύ, είναι η ανανέωση της ζωής " και στη σελ. 110 απο τον ίδιο διαβάζουμε :

" Κάποιος με ρώτησε για την ηλικία μου,

βλέποντας τ' άσπρα μου μαλλιά και τ' άσπρα γένια.

Του είπα : " Μετρώ πως μόνο μια στιγμή έχω ζήσει
αμα σκεφτώ με ζυγισμένη κρίση ".

" Μα πως αυτό " ; - μου λέει - " Εξηγησέ μου "
 Τώρα μου λές τα πιο περίεργα νέα "
 Του λέω: " Σε κείνη που έχει κλέψει
 την καρδιά μου, έδωσα, κάποια μέρα, ένα
 φιλί στα χείλη.
 Οσο καιρό και αν ζήσω, δεν νομίζω πως θα'χω
 ζήσει πιότερο απ'τη στιγμή εκείνη "

Στις Ινδίες, υπάρχει μια συγγενική με την κοσμολογία των Σούφι προ-
 σέγγιση του έρωτα, μέσα απο την αρχαία τέχνη της Τάντρα. Η πληρότητα
 που φέρνει η απλή, φυσική, αρμονική, ερωτική σχέση, πληρότητα ενεργειακή,
 ψυχική, πνευματική, διδάσκεται απο την Τάντρα. Η ταντρική φιλοσοφία,
 χαρακτηρίζεται απο τη λέξη " Μετουσίωση " Ένωση δύο ουσιών σε μία,
 με στόχο την ένωση με την συμπαντική ουσία. Ο Λουίς Ραθιονέρο απο
 το ίδιο βιβλίο, μας λέει για την τέχνη της Τάντρα στη σελ. 117 :
 " Κατά τους Ινδούς, οι ήχοι που τραγουδιούνται ή αλλοιώς μάντρας,
 οι εικόνες που βλέπονται ή γιάντρος, και οι στάσεις ή ασάνας, είναι
 συμπληρωματικά μέσα για να γίνει το κορμί δέκτης κοσμικής ενέργειας.

Αυτή η ενέργεια, που κατά τους ανατολικούς διαπερνά όλα όσα
 υπάρχουν, εκδηλώνεται στο κορμί, σαν ένα ρεύμα που στις Ινδίες λέγε-
 ται " Κουνταλίνι " και που ανεβαίνει απο τα γεννητικά όργανα μέ-
 χρι τον εγκέφαλο, συνδέοντας στο πέρασμά του, σαν ηλεκτρομαγνητική
 εκκένωση, τα διαφράγματα τσάκρας ή ρυθμιστικά κέντρα των νευροφυ-
 τικών και θυμικών λειτουργιών του ανθρώπινου κορμιού. Σύμφωνα
 με την ταντρική υπόθεση, με τη συνουσία καταφέρνουμε να ξυπνήσου-
 με αυτό το - κουνταλίνη - που βρίσκεται σε λήθαργο σε όλο το
 κορμί..... σελ. 118. Στη βάση όλου του ινδικού ερωτισμού, υπάρχει
 η ιδέα πως η σεξουαλικότητα είναι απο τη φύση της θεϊκή και πως
 η σεξουαλική ενέργεια στον άνθρωπο και στα ζώα, είναι η αισθητή
 παρουσία της ενέργειας που συνθέτει το σύμπαν.... Αν αποδεχτού-
 με αυτή την υπόθεση της ταντρικής κοσμολογίας, η ερωτική πράξη

~~Ξαναπαίρνει τη σπουδαιότητα που της στέρησαν οι θρησκείες και~~

οι αυταρχικοί πουριτανικοί κώδικες ηθικής. Ο άνθρωπος δεν ελευθερώνεται με την απάρνηση του σέξ,μα με την αποδοχή της υλικότητάς του, και χρησιμοποιώντας το,για να πραγματοποιήσει όλες τις ζωτικές και εξελικτικές του δυνατότητες.... Οι Ευρωπαίοι πάντα έτοιμοι να απλοποιήσουν τις εμπειρίες στην τεχνική τους άποψη,μπορεί να υποθέσουν πως οι στάσεις είναι η βασική πλευρά,αυτής της μεθόδου,μα το αντίθετο είναι το σωστό : αυτό που επιφέρει τις ταντρικές εμπειρίες, είναι μια φυσική και πνευματική ενέργεια,την οποία δημιουργεί κυρίως η ψυχική κατάσταση και η ερωτική ακτινοβολία του ζεύγους.

Η φυσική στάση είναι ένας αναγκαίος,αλλά ανεπαρκής όρος για να επιτευχθεί η ταντρική εμπειρία. Το βασικό είναι ο έρωτας ".

Στο ίδιο πνεύμα,κινείται και το Τάο,που είναι ένας πανάρχαιος κινέζικος δρόμος για αρμονική ζωή και μάλιστα για την μακροζωΐα, καθώς και για έκσταση. Οπως και στις προηγούμενες προσεγγίσεις, έτσι και εδώ,ο έρωτας,είναι ένας δρόμος γνώσης για καλύτερη ποιότητα ζωής,χωρίς τον παραμικρό διαχωρισμό,ανάμεσα σε ιερό και βέβηλο. Είναι ένας δρόμος απλός και εύκολος,δίχως κανόνες και δόγματα,που μπορεί ν'ακολουθήσει κάθε άνθρωπος,με μόνη προϋπόθεση μια ζωή απλή,ήρεμη και φυσιολογική (με την έννοια του φυσικού). Ας δούμε τι μας λέει για το δρόμο του Τάο,ο JOIAN CHANG στο βιβλίο του " Το Ερωτικό Ταό " σελ. 18 : " Πρίν 2000 χρόνια,ίσως και περισσότερα,οι τασοϊστές Κινέζοι γιατροί,έγραφαν ειλικρινή και σαφή βιβλία,για την αγάπη και τον έρωτα. Αυτοί οι γιατροί, δεν ήταν,ούτε ακόλαστοι,ούτε υπερβολικά ευαίσθητοι. Εβλεπαν απλά,ότι η ερωτική ζωή ήταν απαραίτητη για την καλοδιατήρηση και των δύο φύλλων,σ'ότι αφορά την σωματική και την ψυχική τους υγεία... Για τους τασοϊστές γιατρούς,η ερωτική ζωή,ήταν μέρος της φυσικής ροής των πραγμάτων..... σελ. 19. Αυτός ο ιδιαίτερος αρχαίος κινέζικος τρόπος αγάπης και έρωτα,ερευνήθηκε και απο το διάσημο επιστήμονα R. H. VAN CULIK.

Στο βιβλίο του " SEXUAL LIFE IN ANCIENT CHINA " γράφει :

" Ήταν πιθανό αυτή η αντίληψη ότι η ερωτική πράξη αποτελούσε μέρος της παγκόσμιας τάξης που διέπει την φύση, και που δεν ήταν ποτέ συνυφασμένη με το αίσθημα της αμαρτίας ή με τις άλλες ηθικές ενοχές και ακόμα πέρα απ' αυτό, η ολοκληρωτική -απουσία καταστολών, να έκανε την ερωτική ζωή στην Αρχαία Κίνα απόλυτα υγιεινή, απελευθερωμένη απο κάθε παθολογική ανωμαλία και παρεκτροπή, που συναντάμε σε πολλούς άλλους αρχαίους πολιτισμούς " σελ. 22.

Παρ' όλο που τα αρχαία κινέζικα συγγράματα είναι συνταγμένα σε γλώσσα ποιητική μάλλον και των λουλουδιών, παρά σε αποστειρωμένη γλώσσα, δε μειώνεται καθόλου η σοβαρότητα που οι συγγραφείς περιέβαλαν τα θέματα της αγάπης και του έρωτα. Αντίθετα πίστευαν ότι μια καλή υγεία - ψυχική και σωματική - καθώς και η μακροζωΐα πήγαιναν χέρι - χέρι με την ερωτική ζωή. Γι' αυτό θεωρούσαν την αγάπη και τον έρωτα, σημαντικό κλάδο της Ιατρικής. Το ότι ήταν μια ευχάριστη απασχόληση, δε μείωνε καθόλου τις απολαύσεις της. Κάθε άλλο. Κεντρική ιδέα στο ερωτικό Τάο, είναι πως η αγάπη και ο έρωτας μπορούν να επιδράσουν ευεργετικά, μόνο με την ολοκληρωτική ικανοποίηση.....σελ. 23. Το βασικό στην ταοϊστική φιλοσοφία είναι η πίστη ότι η ενέργεια και η κίνηση που παράγεται απ' αυτή, είναι οι πηγές της ζωής. Στην παγκόσμια τάξη των πραγμάτων, εμείς οι άνθρωποι, είμαστε μηδαμινοί, ασήμαντοι και όντα τρωτά.

Αν δεν βρισκόμαστε σε αρμονία μ' αυτές τις πηγές - την αστείρευτη δύναμη της φύσης - δεν μπορούμε να ελπίζουμε για πολύ στη συνέχιση της ύπαρξής μας.... σελ. 32. Ο άνθρωπος για τον Ταοϊστή, επικοινωνεί δια μέσου της ερωτικής εναρμόνισης, με τις αστείρευτες δυνάμεις της φύσης, που επίσης πίστευαν ότι ήταν ποτισμένες απο ένα διάχυτο ερωτισμό. Για παράδειγμα η Γη είναι το θηλυκό στοιχείο Γίν, και ο ουρανός το αρσενικό Γιάν. Είναι η αλληλεπίδρασή τους, μια αλληλεπίδραση που έχει σαν αποτέλεσμα την ολότητα. Κατά προέκταση, η ένωση του άντρα με τη γυναίκα, δημιουργεί μια ολότητα όπου η συμμετοχή και των δύο είναι εξίσου σημαντική ".

Και περνάμε στον Χριστιανισμό, τον οποίο χαρακτηρίζει μια εντελώς αντίθετη σύλληψη της ερωτικής σχέσης, από όσες εξετάσαμε μέχρι τώρα. Αντίθετα από τις πιο πάνω θεωρήσεις του έρωτα, σαν μέσο γνώσης, τελειοποίησης, και ολοκλήρωσης, σαν δρόμο εναρμόνισης με τις δυνάμεις της φύσης δίχως κανέναν απολύτως διαχωρισμό σε - ιερό και βέβηλο - Ο Χριστιανισμός εισάγει το διαχωρισμό αυτό ξεκάθαρα.

Ανέχεται την ερωτική σχέση αποκλειστικά και μόνο σαν μέσο τεκνοποιίας, ανάμεσα σε νόμιμα παντρεμένα ζευγάρια, δίχως ν' αναγνωρίζει καμμία ιερότητα σ' αυτή.

Στο περιοδικό " Τρίτο Μάτι - Ρεύμα Συνειδητότητας " τεύχος 19 σελ. 39 δημοσιεύεται μια συνέντευξη του Μ. Μουστάκη, θεολόγου και δρ. Κοινωνιολογίας και θρησκειών του Πανεπιστημίου του Σικάγου :

" ΕΡ. Πως αντιμετωπίζει ο Χριστιανισμός το σέξ ;

ΑΠ. Με πουριτανισμό και αποφυγή. Ο Χριστιανισμός όπως και ο Ιουδαϊσμός μπορεί να χαρακτηριστεί πουριτανικός, και πρώτα από όλα επιβάλλει την μονογαμία.

ΕΡ. Αποδέχεται δηλαδή τη σεξουαλική πράξη μόνο λόγω της τεκνοποιίας ;

ΑΠ. Κυρίως ναι, είναι προς τεκνοποιία. Οι πατέρες επιμένουν σ' αυτό, Οι Σύνοδοι επιμένουν σ' αυτό, τα Ιερά Γράμματα επιμένουν σ' αυτό "

Η στάση του Χριστιανισμού, υποστηρίζει ο Βάλιερ Σούμπαρτ στο βιβλίο του " Θρησκεία και Ερως " απέναντι στον έρωτα έχει καθοριστική σημασία για τα πολιτιστικά πεπραγμένα της Δύσης. Χρειάζεται ωστόσο να ξεκαθαρίσουμε πως η διδασκαλία του Χριστού δεν ήταν στις απαρχές της ασκητικής . Μας λέει ο Β. Σούμπαρτ στη σελ. 203 του βιβλίου του : " Μόνο αν ερμηνεύσουμε αυθαίρετα την αυθεντική διδασκαλία του Χριστού μπορούμε να διακριβώσουμε παραινέσεις ασκητικού χαρακτήρα. Ο Ιησούς δεν διακατέχεται από ασκητική αγωνία, όταν συναναστρέφεται γυναίκες.... Ο Ιησούς ούτε απέφυγε ούτε απέκρυπτε τον ψυχικό του σύνδεσμο με γυναίκες.... σελ. 209. Στη διδασκαλία του δεν υπάρχει ο παραμικρός υπαινιγμός για την αηδία μπρός στα

εγκόσμια και τον γενετήσιο φόβο, τις δύο ισχυρότατες και ιδιαίτερα επικίνδυνες ροπές που οδηγούν στον ασκητισμό. Ο Παύλος εισάγει τον γενετήσιο φόβο στο Χριστιανισμό. Αυτός είναι ο πατέρας της Χριστιανικής ασκητείας " Καλόν ανθρώπω γυναικός μη άπτεσθαι " (Α΄ προς Κορινθίους)...σελ. 213.

Ο Αυγουστίνος περιφρόνησε βαθύτερα και απο τον Παύλο τον έρωτα. Πρώτος αυτός στιγμάτισε ανεξίτηλα την σαρκική αγάπη. Πρώτος αυτός την καυτηρίασε με το στίγμα εκείνο που την εξόριζε απο τους ναούς. Η συζυγική συνεύρεση δικαιωνόταν μόνον εφ'όσον αποσκοπούσε στην τεκνοποιΐα.... Η χριστιανική αγάπη για τον πλησίον θα είχε κάθε λόγο ν'αναγνωρίσει τον φυσικό σύντροφό της στη γνήσια ερωτική αγάπη. Αλλά αντί ν'αναγνωρίζουν την συγγένεια των δύο ιδεών, έσπειραν την διχόνοια ανάμεσά τους.... σελ. 214. Μολονότι η συμβολή των γυναικών στη διάδοση του Χριστιανισμού ήταν σημαντικότερη και μολονότι πολλές γυναίκες υπέμειναν με υποδειγματική στωϊκότητα το μαρτύριο για την πίστη τους, η νεαρή χριστιανική εκκλησία δεν διατήρησε την βασική αρχή της ισοτιμίας των δύο φύλλων που στηριζόταν στα κείμενα των Ευαγγελίων... σελ. 215. Ο Τερτολλιανός, ο Ιερώνυμος και ο Ωριγένης εκφράζουν απερίφραστα τον μισογυνισμό τους. Η γυναίκα είναι γι'αυτούς " η πύλη της κολάσεως " , " Η οδός προς την αδικίαν " , " το κεντρί του σκορπιού " , " η βοηθός του διαβόλου " , που προκάλεσε την πτώση του άνδρα, του μοναδικού απεικάσματος του Θεού.....

Στη Σύνοδο της Μακόν που έγινε τον 6^ο αιώνα εξετάσθη διεξωδικώς κατά πόσον η γυναίκα πρέπει να θεωρείται άνθρωπος και αν έχει ψυχή.... σελ. 217. Για τον Λούθηρο ο γάμος είναι όπως και για τον Παύλο ομολογία της ανθρώπινης αδυναμίας. Υποστηρίζει πως μόνον η αναπαραγωγή δικαιώνει το γενετήσιο ένστικτο. Ο Λούθηρος δε μπόρεσε όπως και οι πνευματικοί προπατορές του (Παύλος και Αυγουστίνος) να προσδώσει βαθύτερο νόημα στον σαρκικό έρωτα... Αφού λοιπόν ο γάμος αποστερήθηκε απο τον μυστηριακό του χαρακτήρα εκφυλίστηκε γρήγορα σε απλή σύμβαση και τελικά σε συναλλαγή.....

σελ. 219. Οποιος περιφρονεί τον έρωτα καταλήγει στο γυμνό σέξ. Στο τέλος ο έρωτας εκδικείται επειδή ακριβώς απορρίψαμε ή αμφισβητήσαμε τη θειότητά του Οποιος κάνει τις ορμές του εχθρούς, γίνεται σκλάβος των ορμών του. Τίποτε δε μας κάνει περισσότερο εξαρτημένους απο τον πόθο, όσο ο διατεταγμένος αγώνας εναντίον του....σελ. 220.

Ο ασκητισμός διέβρωσε την κοίτη, μέσα στην οποία έρεε η ερωτική αγάπη. Τώρα τα υδατά της, δε χύνονται πια στη θάλασσα του απείρου, αλλά περιδινούνται σ' ένα πνιγηρό τέλμα, απ' όπου ανεβαίνουν μόνο θολές φυσαλίδες..... 221. Θα πρέπει να αναγνωριστεί επιτέλους ότι ο ασκητισμός ήταν συνυπεύθυνος για την κατάπτωση των ηθών ".

Ο Χριστιανισμός λοιπόν σε αντίθεση με όλες τις παραπάνω κοσμολογίες, εισήγαγε το δυϊσμό, κατακερματίζοντας τον άνθρωπο σε αλληλοαποκλειόμενες αντιθέσεις (πνεύμα - σώμα, καλό - κακό), εμφυσώντας του την ενοχή για το σώμα και τον έρωτα. Επέφερε τον πουρίτανισμό και την άκαμπτη ηθική, καταστάσεις οι οποίες προάγουν την δημιουργία της λαγνείας και της χυδαιότητας, που στα προηγούμενα φιλοσοφικά συστήματα ήσαν ανύπαρκτες.

Η Μαρία Σίδερη γράφει στο περιοδικό " Διλιπετές " τεύχος 7^ο σελ. 10 για τις επιπτώσεις της κοσμοαντίληψης του Χριστιανισμού " στο ανθρώπινο πνεύμα " Τη θέση της Ενότητας των όντων, τόσοσν εκάστων των μερών όσον και στην συνεύρεση των ετεροτήτων, καταλαμβάνει, ο πόλλαπλός διαμερισμός : Το Σώμα γίνεται αντίπαλος του Πνεύματος το Σώμα κακοποιείται, εξευτελίζεται, διαπομπεύεται, διώκεται, κυριολεκτικά. Ο Έρωτας καθυβρίζεται, αφορίζεται, εκχυδαΐζεται, και εξορκίζεται σαν έκφραση του Κακού που αποκτά τώρα μορφή και έννοια αντίστοιχη της Απόλυτης, πλην αόριστης, Απειλής. Πράγμα που θα τροφοδοτήσει για χιλιετίες το άγχος, τις νευρώσεις, τις ψυχώσεις, που νέμονται την ανθρώπινη φύση, τα μορμολύκεια τούτα, τα τρεφόμενα με την Υγεία και την Αθωότητα του καθενός ".

Ο Λουίς Ραθιονέρο στο βιβλίο του " Οι φιλοσοφίες του

UNDERGROUND " σελ. 116 λέει : " Το κόμπλεξ της ενοχής είναι η μεγάλη παγίδα της κουλτούρας μας, το σόφισμα που κρατάει αιχμάλωτο και σε σύγχυση το συλλογικό υποσυνείδητο της Δύσης. Οι ψυχαναλυτές καταναλώνουν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους, για να εξαλείψουν τις νευρώσεις που δημιουργεί αυτό το πράσινο και σκληρό τέρας της ενοχής, που ζεί ριζωμένο στα μυαλά και κατατρώει τις ενέργειες που θα μπορούσαν να στραφούν στη ζωή, μα αυτοκαταστρέφονται πριν φτάσουν στη δράση ".

Ο JOAN CHANG στο βιβλίο του " Το Ερωτικό Τάο " λέει στη σελ. 182 : " Είμαι απο καιρό βαθιά πεπεισμένος ότι το μεγαλύτερο σφάλμα που έχει κάνει η Χριστιανική σκέψη με το πέρασμα των αιώνων, είναι ο δριμύς διαχωρισμός που τόσοι θεολόγοι και πνευματικοί ηγέτες έχουν κάνει μεταξύ της " σαρκικής αγάπης " και της " ουράνιας αγάπης " . Πραγματικά δεν υπάρχουν σαφή διαχωριστικά όρια μεταξύ " ιερής " και " βέβηλης " αγάπης, μεταξύ έρωτα, φιλίας και αγάπης. Πιστεύω ότι η διαίρεση ήταν βασικά η Μανιχαϊκή πίστη που προσχώρησε στο Χριστιανικό Ευαγγέλιο, ένα προϊόν αυτών των γνωστικών, που πίστευαν ότι ο υλιστικός κόσμος των πραγμάτων και των σωμάτων ήταν εξ'ολοκλήρου και ανεπανόρθωτα κακός..... Σήμερα εξακολουθούμε να έχουμε την κατεπείγουσα ανάγκη μιας καινούργιας θεολογίας του έρωτα.... Χρειαζόμαστε ένα νέο σύστημα ηθικής στη θεολογία και μια καθοδήγηση στην αγιότητα, εννοούμενη στα φώτα όλης της σημερινής γνώσης, και όχι κτισμένη πάνω στην παράδοση και στην άγνοια... Και με τα λόγια του NORMAN PITTINGER : " Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε για να είναι, προορισμένος απ' το θεό να είναι, ένας εραστής.... Η λέξη κλειδί είναι αγάπη " ή πάλι " Το πεπρωμένο του ανθρώπου κάτω απο το θεό, είναι να γίνει με πλήρη συναίσθηση ο εραστής που είχε προορισθεί να είναι ".

Ο καλύτερος ίσως επεξηγηματικός, επιγραμματικός τρόπος για να διατυπώσω το θέμα μου, είναι να πω, ότι " η μόνη ανηθικότητα είναι η έλλειψη αγάπης "..... Μάλιστα, ο εραστής είναι σ'έκσταση, που στα

ελληνικά θα πεί ότι αυτός ή αυτή στέκονται έξω απ'τους εαυτούς τους ή όπως λέει ο λαός " είναι εκτός εαυτού ". Τέτοια είναι η αγάπη σαν τον πυρετό,ο ενθουσιασμός των εραστών,που φτάνει στα όρια του πάθους. Και στα ελληνικά,ενθουσιασμός,σημαίνει ότι έχουν ένα θεό, ένα θεό μέσα τους,ένα δαιμόνιο ".

Αντιλαμβανώμαστε λοιπόν,το βαθμό στον οποίον η ποιότητα των δεσμών αγάπης και έρωτα που θα συνάψουν οι άνθρωποι καθορίζεται απο την δομή και την κοσμοαντίληψη της κοινωνίας μέσα στην οποία ζούν. Σε κοινωνίες απαλλαγμένες απο το βάρος της ενοχής απέναντι στο σώμα και στον έρωτα,που αναγνωρίζουν το ζωτικό ρόλο της αγάπης,σ'όλο το φάσμα της ανθρώπινης ζωής,οι άνθρωποι καλλιέργησαν σχέσεις ολοκληρωμένες που τους παρείχαν ταυτόχρονα αναζωογονητικές και δημιουργικές δυνατότητες,που εμπλούτιζαν την διάνοιά τους,την έμπνευσή τους,και τις αυτοθεραπευτικές τους ικανότητες.

Σε κοινωνίες σεμνότυφες και πουριτανικές,είναι που ανθίζει η λαγνεία,η πορνεία,η διαστροφή,και όχι σε κοινωνίες ελεύθερες που αγαπούν και αποδέχονται το σώμα και τον φυσικό έρωτα. Περνώντας λοιπόν να εξετάσουμε την αγάπη στη σύγχρονη δυτική κοινωνία,θα πρέπει,όπως λέει και ο Εριχ Φρόμ στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 99 " πρώτα απ'όλα να δούμε,αν η κοινωνική δομή του δυτικού πολιτισμού,και το πνεύμα που πηγάζει απ'αυτόν,συντελούν στην ανάπτυξη της αγάπης " και συνεχίζει ο Εριχ Φρόμ δίνοντας την απάντηση σελ. 99 " Στο ερώτημα αυτό,η απάντηση είναι αρνητική. Κανένας αντικειμενικός παρατηρητής της δυτικής μας ζωής,δεν αμφιβάλλει,ότι η αγάπη - αδελφική,μητρική και ερωτική - είναι ένα σχετικά σπάνιο φαινόμενο και ότι στη θέση τους ευδοκιμούν διάφορες μορφές ψευτοαγάπης. Μορφές που,στην πραγματικότητα,αποτελούν τις εκδηλώσεις της αποσύνθεσης της σύγχρονης αγάπης "

Στη Δυτική κοινωνία,δε συντρέχει καμιά απο εκείνες τις συνθήκες που αναγνωρίζονται ως στοιχειώδεις για την δημιουργία και την

ανάπτυξη υγιών, δημιουργικών και ολοκληρωμένων ανθρώπινων σχέσεων. Ο Δυτικός πολιτισμός ήταν πάντα ένας πολιτισμός ανταγωνισμών.

Η αξία του ανθρώπου μετριόταν πάντα από το πόσα περισσότερα έχει από τους άλλους. Ο Δυτικός πολιτισμός ξέρει πως να επιβάλλει χάρη στο MARKETING, καθαρά τεχνητές ανάγκες, στη νοοτροπία του σύγχρονου ανθρώπου, απομακρυνοντάς τον από τις αληθινές ανάγκες της ανθρώπινης υπόστασής του. Ωθώντας τον, στο κυνήγι επίπλαστων απολαύσεων, τον παθητικοποιεί και τον αλλοτριώνει, στερώντας τον από την δυνατότητα να πραγματώσει το "είναι" του.

Αυτή τη στέρηση της αυτοπραγμάτωσης, την ξεγελά, εμφυσώντας του, την καταναλωτική αντίληψη και την δυνατότητα της κατανάλωσης που διαπερνά όλες τις σφαίρες της ζωής του.

Η ζωή μοιάζει και είναι ένα πολεμικό πεδίο. Μια σκληρή και αδυσώπητη μάχη που αγκαλιάζει όλα τα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας. Την δουλειά, την διασκέδαση, την φιλία, την αγάπη, τον έρωτα. Όλα υπακούουν στους νόμους του ανταγωνισμού, όλα μετατρέπονται σε σκαλοπάτια κοινωνικής ανόδου. Το σέξ παίρνει τη θέση του έρωτα, η επιτυχία παίρνει τη θέση της χαράς, η πολιτιστική δραστηριότητα στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου γίνεται σύμβολο κοινωνικού στάτους, η διασκέδαση, οι κοινωνικές επαφές η φιλία, μετατρέπονται σε δημόσιες σχέσεις και επιλέγονται με γνώμονα το κοινωνικό προφίλ που σου αποδίδουν, και η δημιουργία καριέρας, σημαίνει εναρμόνιση με τις αξίες και τους σκοπούς του κυρίαρχου συστήματος.

Όλα έχουν μια ανταλακτική αξία. Τίποτα δεν είναι αυθόρμητο, απροσχεδίαστο. Τίποτα χωρίς σκοπό, χωρίς αντίκρουσμα. Όλα όσα συνθέτουν και αποτελούν τη ζωή, γίνονται αποδεικτικά στοιχεία επιτυχίας, ανόδου, υπεροχής, στάτους.

Η ζωή χάνει την τρυφερότητά της, την τρυφερότητα ακόμα και της ήττας, ακόμα και της αποτυχίας. Γίνεται μια παρτίδα ανήλεη, σκληρή, που μετατρέπει κάθε επιθυμία σε ανάγκη, κάθε χαρά σε

πόντο που προστίθεται στο τελικό σκόρ του νικητή. Ένα παιχνίδι που απαιτεί ετοιμότητα, υπολογισμό, τακτική, σκληρότητα και ατσαλένια νεύρα.

Ένα παιχνίδι που δεν συγχωρεί καμιά παρέκκλιση στην αδυναμία, στο λάθος, στην ανασφάλεια, στην αποτυχία. Ένα παιχνίδι που σε θέλει μόνιμα κυνηγό, να επιδιώκεις τη θέση του νικητή. Ένα παιχνίδι που σε καταδικάζει σ' ένα μόνιμο άγχος, και στο βάθος σ' ένα μόνιμο φόβο, γιατί στο κυνήγι της ανόδου και της καταξίωσης, δεν υπάρχουν θέσεις για μόνιμους νικητές, παρά μονάχα διαδοχικές αποδείξεις υπεροχής, που είσαι αναγκασμένος να αποδεικνύεις διαρκώς.

Ο Ειρηναίους Αϊμπλ - Αϊμπεσφελντ στο βιβλίο του " Αγάπη και Μίσος " στη σελ. 321 παραθέτει έναν ορισμό του Μαρκούζε για το ποια κοινωνία μπορεί να χαρακτηριστεί άρρωστη :

" Μια κοινωνία είναι άρρωστη αν οι θεμελιακοί της θεσμοί και σχέσεις της (δηλαδή η δομή της) έχουν σχεδιαστεί έτσι, ώστε να μην επιτρέπουν την χρησιμοποίηση όλου του διαθέσιμου υλικού και των διανοητικών μέσων για την καλύτερη ανάπτυξη της ανθρώπινης ύπαρξης".

Και συνεχίζει ο Ε. Α. Αϊμπεσφελντ στη σελ. 322 : " Με βάση αυτό τον ορισμό, δεν υπάρχει υγιής κοινωνία. Όλες οι κοινωνίες, είναι λίγο - πολύ άρρωστες. Ο φόβος και η δυσπιστία παλιότερα κυριαρχούσαν στις σχέσεις των ανθρώπων μόνο με μέλη άλλων ομάδων.

Με το σχηματισμό των ανώνυμων κοινωνιών, αρχίσαμε να δυσπιστούμε και για τους γείτονές μας. Ο φόβος οξύνει τον αγώνα για την κατάκτηση υψηλών πόστων, και μας κάνει να μην υπολογίζουμε καθόλου τους άλλους. Απεναντίας συνίσταται σχεδόν, να μην διστάζουμε να εκμεταλευτούμε το γειτονά μας, προκειμένου ν' ανεβούμε ψηλά ".

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, η δυτική αντίληψη για την ερωτική επαφή, χαρακτηρίζεται περισσότερο, από τη λέξη " εκτόνωση ". Αν για την ανατολική αντίληψη, η ερωτική επαφή είναι μια εμπειρία ολοκλήρωσης, μια συγχώνευση και ένα μοίρασμα, για τον δυτικό άνθρωπο, ο έρωτας είναι ένας ιδιωτικός, μοναχικός εκτονωτικός σπασμός.

Αυτό που μας πλασάρουν το σινεμά, τα βιβλία και γενικά τα MEDIA σαν αυτό που είναι ή πρέπει να είναι η ερωτική σχέση, διασύρει και διαστρεβλώνει την φυσικότητα, την απλότητα και την αρμονία αυτής της σχέσης. Εντεχνα το " αγοραστικό κοινό " γίνεται όλο και πιο εξαρτημένο απο ανεκπλήρωτες φαντασιώσεις, απο τα συνεχή θέλω απο μια μόνιμα ανικανοποίητη διέγερση, που εξισσοροπείται μ'έναν φρενήρη καταναλωτισμό, ακόμα και στον έρωτα, γιατί η κατανάλωση λειτουργεί σε όλα τα επίπεδα - και στον έρωτα - εκτονωτικά.

Η λέξη εκτόνωση όμως, για τους ανατολικούς, σημαίνει διασκορπισμό της ενέργειας, άρα διασκορπισμό του νου. Και μ'ένα διασκορπισμένο νου, λένε, αρχίζει να διασκορπίζεται και η ύλη, - αφού ενέργεια και ύλη βρίσκονται σε αλληλεπίδραση - αρχίζει δηλαδή ν'αρρωσταίνει το φυσικό σώμα.

Και κάτι ακόμα. Ο Δυτικός πολιτισμός βασισμένος πάνω στην αυταρχική πατριαρχική Χριστιανική ηθική, είναι όσο κανένας άλλος πολιτισμός επιρρεπής στη λαγνεία, την βωμολοχεία, την χυδαιότητα. Γιατί όπως είδαμε σε πολιτισμούς που καλλιεργούν μια ανοιχτή φυσική και χωρίς περιορισμούς συμπεριφοράς γύρω απο τον έρωτα, δεν αναπτύχθηκαν τέτοια φαινόμενα.

Ας περάσουμε ξανά στον Εριχ Φρόμ, να δούμε πιο αναλυτικά, πως αυτός σκιαγραφεί τον δυτικό πολιτισμό και τις δυνατότητες που έχει η αγάπη να αναπτυχθεί μέσα σ'αυτόν. Απο το βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " διαβάζουμε στη σελ. 101 : " Ο σύγχρονος καπιταλισμός χρειάζεται ανθρώπους που συνεργάζονται χωρίς προστριβές και σε μεγάλους αριθμούς, που θέλουν να καταναλώνουν όλο και περισσότερο, και έχουν τυποποιημένα γούστα που εύκολα επηρεάζονται και προβλέπονται. Χρειάζεται ανθρώπους που νοιώθουν ελεύθεροι και ανεξάρτητοι, που δεν υποκύπτουν σε καμιά εξουσία, αρχή ή συνείδηση, αλλά ταυτόχρονα είναι πρόθυμοι να δέχονται διαταγές, να κάνουν ότι τους ζητούν, να παίρνουν την θέση τους στην κοινωνική μηχανή χωρίς προστριβές...σελ. 102.

Ποιό είναι το αποτέλεσμα ; Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει αποξενωθεί από τον εαυτό του, από το συνανθρώπό του, από τη φύση. Έχει μεταβληθεί σε εμπόρευμα και αντιλαμβάνεται τις δυνάμεις της ζωής του σαν μια επένδυση που πρέπει να του αποφέρει το ανώτερο δυνατό κέρδος, στις δοσμένες συνθήκες της αγοράς. Οι ανθρώπινες σχέσεις, είναι ουσιαστικά σχέσεις αλλοτριωμένων αυτομάτων, που το καθένα βασίζει την ασφαλεία του, στο να παραμένει κοντά στο κοπάδι και να μη διαφέρει στη σκέψη, στα αισθήματα ή στην πράξη από τους άλλους.

Και ενώ ο καθένας προσπαθεί να παραμένει όσο μπορεί κοντύτερα στους άλλους, όλοι παραμένουν ολοκληρωτικά μόνοι, όλοι νοιώθουν να τους διαπερνά βαθύ αίσθημα ανασφάλειας και ενοχής, που πάντοτε εμφανίζεται όταν δεν ξεπερνιέται η ανθρώπινη μοναξιά. Ο πολιτισμός μας προσφέρει πολλά καταπραϋντικά που βοηθούν τους ανθρώπους να διατηρούν συνειδητή άγνοια αυτής τους της μοναξιάς : Πρώτ' από όλα προσφέρει την αυστηρή ρουτίνα της γραφειοκρατούμενης μηχανικής εργασίας, που κάνει τα άτομα να μην συναισθάνονται τις πιο βαθιές ανθρώπινες επιθυμίες τους, την λαχτάρα να ξεπεράσουν τον εαυτό τους και να ενωθούν με τους άλλους. Στο βαθμό που η ρουτίνα της εργασίας δεν αρκεί για το σκοπό αυτό, ο άνθρωπος κατανικά την κρυφή του απελπισία με την ρουτίνα της ψυχαγωγίας, με την παθητική κατανάλωση ήχων και θεαμάτων που προσφέρει η βιομηχανία της ψυχαγωγίας. Επιπλέον, με την ικανοποίηση ν' αγοράζει διαρκώς καινούργια πράγματα και να τα ανανεώνει. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι πράγματι πολύ κοντά στην εικόνα που περιγράφει ο Χάξλεϋ στο βιβλίο του " Ο θαυμαστός νέος κόσμος " : Καλοθρεμμένος, καλοντυμένος, ικανοποιημένος σεξουαλικά και ωστόσο χωρίς προσωπικότητα, χωρίς καμιά επαφή με τους συνανθρώπους του, εκτός από την πιο επιφανειακή, κατευθυνόμενοι από συνθήματα που τόσο επιγραμματικά διατυπώνει ο Χάξλεϋ όπως : " Όταν τ' ανθρώπινα γρανάζια έχουν αισθήματα, η κοινωνική μηχανή παθαίνει εμπλοκές" ... σελ. 103.

Η διασκέδαση βρίσκεται στην ικανοποίηση να καταναλώνει και να " απολαμβάνει " εμπορεύματα, θεάματα, τροφές, ποτά, τσιγάρα, ανθρώπους, διαλέξεις, βιβλία, κινηματογραφικά φιλμ. Όλα καταναλώνονται, όλα καταβροχθίζονται. Ο κόσμος όλος είναι ένα μεγάλο αντικείμενο για την ορεξή μας, ένα μεγάλο μήλο, μια μεγάλη μπουκάλα, ένας μεγάλος μαστός, και εμείς θηλάζουμε, πάντα προσδοκούμε, ελπίζουμε, και πάντα απογοητευόμαστε. Ο χαρακτήρας μας είναι ρυθμισμένος να ανταλλάσει και να παίρνει, να αλλάζει και να καταναλώνει. Το κάθε τι, πνευματικό ή υλικό, γίνεται αντικείμενο ανταλλαγής και κατανάλωσης. Οσον αφορά τη θέση της αγάπης αυτή ανταποκρίνεται κατ'ανάγκη στον κοινωνικό χαρακτήρα του σύγχρονου ανθρώπου. Τα αυτόματα δεν μπορούν να αγαπήσουν. Μπορούν ν' ανταλλάξουν τα " πακέτα των προσωπικοτήτων τους " και να ελπίζουν σε μια καλή ευκαιρία.

Μια από τις πιο αποκαλυπτικές εκδηλώσεις της αγάπης, και ιδιαίτερα του γάμου μ' αυτό τον αλλοτριωμένο χαρακτήρα, είναι η ιδέα του " συνεταιρισμού ". Σε όλα τα άρθρα τα σχετικά με το πρόβλημα του ευτυχισμένου γάμου, η ιδανική κατάσταση που περιγράφεται είναι ο συνεταιρισμός που λειτουργεί ομαλά....σελ. 104. Εκείνο στο οποίο καταλήγει όλη αυτή η σχέση είναι η καλολαδωμένη συνεργασία ανάμεσα σε δύο πρόσωπα που παραμένουν ξένα σε όλη τους την ζωή, που ποτέ δεν φτάνουν σε μια " βαθιά σχέση " αλλά που συμπεριφέρονται με αμοιβαία αβρότητα και προσπαθούν να κάνουν ο ένας τον άλλον να νοιώθει ευχάριστα. Σ' αυτή την αντίληψη της αγάπης και του γάμου, το κύριο στοιχείο βρίσκεται στην εξασφάλιση ενός καταφυγίου από το ανυπόφορο συναίσθημα της μοναξιάς.

Στην " αγάπη " βρίσκει κανείς επιτέλους ένα λιμάνι, ένα καταφύγιο από την μοναξιά. Σχηματίζει μια συμμαχία δύο ανθρώπων ενάντια στον υπόλοιπο κόσμο, και αυτός ο " εγωϊσμός εις διπλούν " θεωρείται λαθεμένα σαν οικειότητα και αγάπη.....σελ. 111.

Η αγάπη σαν αμοιβαία σεξουαλική ικανοποίηση και η αγάπη σαν

" συνεταιρισμός " και σαν καταφύγιο απο την μοναξιά,είναι οι δυό " κανονικές " μορφές αποσύνθεσης της αγάπης στην κοινωνικά τυποποιημένη παθολογία της αγάπης. Υπάρχουν πολλές εξατομικευμένες μορφές της παθολογίας της αγάπης,που έχουν σαν συνέπεια το συνειδητό μαρτύριο και θεωρούνται σαν νευρωτικές απο τους ψυχιάτρους αλλά και απο πολλούς κοινούς ανθρώπους " .

Στη συνέχεια ο Εριχ Φρόμ περιγράφει μερικές,απο τις πιο συχνά εμφανιζόμενες στις συνθήκες του δυτικού πολιτισμού,περιπτώσεις νευρωτικής αγάπης...σελ. 116.

" Μια μορφή ψευτοαγάπης,που δεν είναι και τόσο σπάνια,και που πολλοί άνθρωποι την παίρνουν σαν την " μεγάλη αγάπη " και πιο συχνά την περιγράφουν έτσι,τα μυθιστορήματα και οι ταινίες,είναι η "ειδωλολατρική " αγάπη. Όταν ένα άτομο δεν έχει φτάσει σε επίπεδο τέτοιο ώστε να έχει συναίσθηση της ταυτότητας του εγώ του,που βασίζεται στη δημιουργική ανάπτυξη των ικανοτήτων του,έχει την τάση να λατρεύει σαν " είδωλο " το πρόσωπο που αγαπά.... Με την διαδικασία αυτή στερεί τον εαυτό του απο κάθε δύναμη,χάνει τον εαυτό του μέσα στον άλλο που αγαπά,αντί να τον βρίσκει.... Εκείνο που χαρακτηρίζει αυτή την μορφή της ειδωλολατρικής αγάπης, στην αρχή ιδίως,είναι η ένταση και το ξάφνιασμα της ερωτικής εμπειρίας. Αυτή η αγάπη συχνά περιγράφεται σαν η αληθινή,μεγάλη αγάπη. Αλλά ενώ η περιγραφή αυτή θέλει να τονίσει την ένταση και το βάθος της αγάπης,εκείνο που φανερώνει είναι η πείνα και η απελπισία του " ειδωλολάτρη ".... σελ. 117. Μια άλλη μορφή ψευτοαγάπης είναι εκείνη που μπορεί να ονομαστεί " ρομαντική " αγάπη...

Η πιο διαδεδομένη μορφή αυτού του τύπου της αγάπης,είναι εκείνη που συναντάμε στην έμμεση ερωτική ικανοποίηση που νοιώθουν όσοι καταναλώνουν ερωτικές κινηματογραφικές ταινίες,ερωτικά διηγήματα των περιοδικών,ερωτικά τραγούδια.

Όλοι οι ανεκπλήρωτοι πόθοι για αγάπη,συνένωση και οικειότητα

βρίσκουν την ικανοποίησή τους στην κατανάλωση αυτών των προϊόντων σελ. 118. Μια άλλη πλευρά της ρομαντικής αγάπης είναι η αφηρημενοποίησή της απο χρονική άποψη. Ένα ζευγάρι μπορεί να συγκινείται βαθιά με τις αναμνήσεις της αγάπης τους στο παρελθόν - αν και, όταν το παρελθόν αυτό ήταν παρόν, δεν ένοιωθαν καθόλου αγάπη - ή και με την φαντασία της μελλοντικής τους αγάπης.... Αυτή η τάση ταιριάζει με μια γενικότερη τάση, χαρακτηριστική του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος ζει στο παρελθόν ή στο μέλλον, όχι όμως στο παρόν.... Είτε το άτομο νοιώθει την αγάπη έμμεσα συμμετέχοντας στις πλαστές εμπειρίες των άλλων, είτε μεταφέρεται απο το παρόν στο παρελθόν ή στο μέλλον, αυτή η αφηρημένη και αλλοτριωμένη μορφή αγάπης, χρησιμεύει σαν ναρκωτικό που ανακουφίζει τον πόνο της πραγματικότητας, την μοναξιά, και το χωρισμό του ατόμου ".

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του πολιτισμού μας, που υπονομεύει την προσπάθεια να καλλιεργηθούν ολοκληρωμένες σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, είναι η ταχύτητα. Είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, πως η υπομονή είναι ένα απο τα πιο σημαντικά στοιχεία που βοηθούν στην ανάπτυξη της αγάπης. Πόσο υπομονετικός όμως μπορεί να είναι ο σύγχρονος άνθρωπος ;

Ας δούμε ξανά τις απόψεις του Εριχ Φρόμ, μέσα απο το ίδιο βιβλίο, σελ. 127 : " Οποιος προσπάθησε να μάθει μια τέχνη, ξέρει ότι η υπομονή είναι απαραίτητη αν θέλει ν' αποτελειώσει κάτι. Αν κυνηγάς το γρήγορο αποτέλεσμα, ποτέ δεν θα μάθεις μια τέχνη. Ομως για τον σύγχρονο άνθρωπο, είναι τόσο δύσκολο ν' ασκήσει την υπομονή, όσο και την πειθαρχία και την συγκέντρωση. Ολόκληρο το βιομηχανικό μας σύστημα, υποθάλπει ακριβώς το αντίθετο : την ταχύτητα. Ολες μας οι μηχανές έχουν αυτό τον σκοπό: την ταχύτητα. Η μηχανή που μπορεί να παράγει την ίδια ποσότητα στο μισό χρόνο, είναι δύο φορές καλύτερη απο την παλιά και αργή μηχανή. Βέβαια, υπάρχουν σοβαροί οικονομικοί λόγοι για αυτό.

Αλλά όπως συμβαίνει και σε πολλούς άλλους τομείς, οι ανθρώπινες αξίες, καθορίζονται από τις οικονομικές αξίες... Ο σύγχρονος άνθρωπος νομίζει ότι χάνει κάτι - το χρόνο - όταν δεν κάνει γρήγορα τις δουλειές του. Όμως δεν ξέρει τι να κάνει με το χρόνο που κερδίζει, εκτός από το να τον σκοτώνει ".

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του Δυτικού Πολιτισμού, αποφασιστικά σημαντικό για την μορφή που θα πάρει η αγάπη είναι το ότι ο Δυτικός πολιτισμός είναι διαποτισμένος από το χριστιανικό ιδεώδες του ασκητισμού και του περιορισμού του έρωτα στο γενετήσιο ένστικτο της αναπαραγωγής.

Ας δούμε τι έχει να μας πεί πάνω σ' αυτό ο Βάλτερ Σούμπарт από το βιβλίο του " Θρησκεία και Έρωτας " σελ. 225 : " Ολόκληρη η πολιτισμική εξέλιξη του δυτικού κόσμου, είναι επηρεασμένη καθοριστικά από τον χριστιανικό ασκητισμό.

Ακόμα και εκεί, όπου η ιδέα του Θεού προ πολλού έχει παραμεριστεί και το θρησκευτικό συναίσθημα δεν είναι πια συνειδητό ή παραπαίει είναι αισθητές οι έμμεσες συνέπειες της χριστιανικής εχθρότητας προς τον έρωτα..... Η περιφρόνηση αυτή δεν μπορεί να παραμεριστεί εύκολα. Έτσι ο σύγχρονος άνθρωπος βρέθηκε σε μια ιδιότυπη εσωτερική σύγκρουση.

Ακολουθούσε μια τάση που την αμφισβητούσε, και που δεν μπορούσε να την δικαιώσει. Τά ένστικτά του υπέφεραν από κληρονομημένες αντιλήψεις, από πνευματικούς φραγμούς που είχαν χάσει το θρησκευτικό τους νόημα. Από το διχασμό αυτό, προέκυψε το σύγχρονο " σεξουαλικό πρόβλημα " . Πρόκειται για μια ανυπόφορη σεμνοτυφία που δεν αγχώνεται για την αμαρτία αλλά για το σκάνδαλο. Η αυστηρότητα είναι επιφανειακή, στο βάθος ελοχεύει η λαγνεία....σελ. 226. Η δεύτερη ακούσια συνέπεια της εχθρότητας που δείχνει ο Χριστιανισμός στον Έρωτα, είναι ο αποκλεισμός των ερωτικών δυνάμεων κατά την διαμόρφωση του πολιτισμού.

Επειδή ο έρωτας έχει απορριφθεί απο την θρησκεία, δεν είχε καμιά δυνατότητα να συμπράξει σε υψηλές δραστηριότητες. Γι' αυτό και ο σύγχρονος άνθρωπος οδηγήθηκε τόσο γρήγορα και τόσο εύκολα στις πνευματικές πλάνες, κάτω απο τις οποίες ακόμα και σήμερα στενάζει, στον ορθολογισμό, στον ατομισμό, και στον πραγματισμό (στον υλισμό υπο την ευρεία έννοια). Η ερωτική διαπαιδαγώγηση θα μπορούσε να προστατέψει τον άνθρωπο απο αυτά τα δεινά....σελ. 227.

Η ερωτική τάση για εγκατάλειψη του Εγώ, θα μπορούσε να είχε συγκρατήσει την ανάπτυξη του αποστεωμένου ατομισμού που περιχαράκωνει τον άνθρωπο στη στενότητα της εφήμερης προσωπικότητάς του ή έστω να τον είχε κάπως περιορίσει, έτσι ώστε η κρίση που έπληξε καίρια την αίσθηση των ανθρώπων για την ολότητα να ήταν λιγότερο οδυνηρή. Η ενθουσιώδης φύση του έρωτα, θα είχε τέλος διαβρώσει το αστικό ιδεώδες της πειθαρχίας και θα είχε θραύσει τον άκαμπο μηχανιστικό τρόπο σκέψης που προέρχεται απο τον άκρατο προγραμματισμό της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο έρωτας δεν είναι μόνο ο θανάσιμος εχθρός του ατομικισμού αλλά και ο τρομερός αντίπαλος του αστισμού, της διαρθρωμένης έννομης σκέψης και του πραγματισμού. Η ερωτική αγάπη με τις εξάρσεις της, τις εξάψεις της, και τους ενθουσιασμούς της, δεν έχει θέση σ' ένα κόσμο που έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με τα αστικά ιδεώδη....σελ. 228. Ο έρωτας παραγκωνίζεται στο περιθώριο της ζωής, πίσω απο το επάγγελμα, τις τρέχουσες υποθέσεις, τις υπηρεσίες προς το κράτος και τις άλλες δραστηριότητες. Η ερωτική αγάπη δεν είναι πια σημαντική υπόθεση, δεν καθορίζει την μοίρα του ανθρώπου. Αντιθέτως μάλ' στα, είναι στερημένη απο κάθε εσωτερική αναγκαιότητα, ευτελές εμπόρευμα ευρείας κατανάλωσης της καθημερινότητας, που η τιμή του κατρακυλά ολοένα και πιο χαμηλά.

Ο ασκητής δε θέλει ν' απομακρυνθεί απο το θεό για χάρη του έρωτα, και για αυτό το λόγο τον εγκαταλείπει. Το ίδιο κάνει,

αλλά σ' ένα επίπεδο χαμηλότερο, και ο Ευρωπαίος εργασιομανής σήμερα. Η προσαρμογή του σ' αυτόν τον τρόπο ζωής οφείλεται στην ασκητική διαπαιδαγώγηση της Ευρώπης από τον Χριστιανισμό...σελ. 231. Το γενετήσιο ένστικτο πρέπει να κατανοηθεί ξανά ως επιθυμία για ζευγάρωμα με την κυριολεκτική σημασία του όρου, δηλαδή ως παρόρμηση για συμπλήρωση...σελ. 232. Για να εξευγενίσουμε την ερωτική αγάπη πρέπει να πιστεύουμε στη θεϊκότητα του ανθρώπου. Στη θεϊκή υπόσταση του ανθρώπου ανήκει και το σώμα. Ο έρωτας δε μπορεί να καθαγιασθεί χωρίς να αποδοθεί στο σώμα μια νέα αξία.... Το σώμα δεν είναι μόνο ύλη, και ο άνθρωπος δεν είναι μονάχα πνεύμα ή ψυχή.... σελ. 234. Το γεγονός ότι ο Χριστιανικός ασκητισμός ξεχώρισε το σώμα από την ψυχή, ήταν μοιραίο για τη συνολική πολιτισμική εξέλιξη της Δύσης.... σελ. 235.

Ο Πλάτωνας στο Συμπόσιο τονίζει : " Ομως ο σκοπός δεν μπορεί βέβαια να είναι μόνον η κοινωνία της ερωτικής ηδονής. Η ψυχή δύο ανθρώπων που ενώνονται θέλει προφανώς κάτι άλλο, κάτι που δεν μπορεί να λεχθεί απερίφραστα παρά μόνο υπαινικτικά ". Μόνον όντα χωρίς εσωτερικότητα (τέτοια συναντάμε συχνά στην εποχή μας) προσπαθούν με την ερωτική πολυπραγμοσύνη να ζωογονήσουν την φρικτή ερημιά της ψυχής τους. Ο έρωτας ως μέσον μέθης, ως διεγερτικό για τα παρατεντωμένα νεύρα των ανθρώπων της μεγαλούπολης - κανένας σοβαρός άνθρωπος δεν πίστεψε ότι αυτός είναι ο σκοπός της ερωτικής αγάπης....σελ. 236.

Ο ερωτευμένος βρίσκεται σε ένταση, επιζητά την ολότητα ποθεί την αρμονία... Ομως η ανησυχία αυτή που πνίγει την καρδιά χαρακτηρίζει ένα μόνο μέρος του δρόμου που διανύει η αγάπη. Οπου η αγάπη ολοκληρώνεται εμφανίζεται η χάρις. Η χάρις εξημερώνει, αφαιρεί από την ζωή την πικρία και το βάρος της..... Ο Τορκουάτο Τάσσο του Γκαίτε εξυμνεί την απολυτρωτική δύναμη του αγαπημένου προσώπου :

" Νοιώθω στα εσωτερά μου βάθη αλλαγμένος
νοιώθω απαλλαγμένος απο κάθε ανάγκη ελεύθε-
ρος σαν θεός, και όλα αυτά τα οφείλω σε σένα "

Και ο Δάντης λέει για τη Βεατρίκη : Μ'έκανες απο σκλάβο
ελεύθερο άνθρωπο " .

Οποιος βρίσκεται σ'αυτήν την κατάσταση της χάριτος ξεχειλί-
ζει απο απεριόριστη αγάπη για καθετί ζωντανό. Δεν αναζητά πια,
θέλει να διαχυθεί. Μόνο το ανικανοποίητο αναζητά, το πεπληρω-
μένο διαχέεται. Η χάρις διαλύει την οργή που γεννά το μίσος.
Ο Δάντης ομολογεί : " Δεν θα είχα πια κανέναν εχθρό, αν απο
κάπου εμφανιζόταν η Βεατρίκη, αν μπορούσα να αναμένω το μαγευτι-
κό της χαιρετισμό ". Οι εχθρότητες σβήνουν και ανοίγει ο δρό-
μος για νέες φιλίες. Δύσκολες καταστάσεις που άλλοτε μας στε-
χοχωρούσαν αντιμετωπίζονται τώρα με αταραξία ή με συγκαταβα-
τικό χαμόγελο..... σελ. 237. Οι δυνάμεις της αγάπης που ή-
ταν επικεντρωμένες και δεσμευμένες μέσα στο αγαπημένο πρόσω-
πο, απελευθερώνονται πάλι και επιστρέφουν στον κόσμο. Σ' αυ-
τήν την κατάσταση της χάριτος, η ερωτική αγάπη έχει την τάση
να διαχέεται όχι μόνο στο αγαπημένο πρόσωπο αλλά και σε άλ-
λους.

Διευρύνεται λοιπόν σε αγάπη για τον πλησίον, σε αγάπη για
το σύμπαν και για το θεό. Αυτός είναι ο κύκλος του έρωτα.
Ο έρωτας απομακρύνει απο το θεό μόνον όταν δεν ολοκληρώνει
τον κύκλο του....σελ. 238. Η αγάπη για το θεό δεν πεθαίνει
απο την γνήσια ερωτική αγάπη αλλά αναρριχάται επάνω της
και ανυψώνεται... Ο άνθρωπος που ζει μέσα στη χάρη της αγά-
πης, δεν είναι απαιτητικός αλλά γενναιοδωρος. Αισθάνεται την
εξάρτηση απο την αγαπημένη ως ασφάλεια, όχι ως απώλεια της
ελευθερίας. Ελεύθερος είναι εκείνος που αγαπά, γιατί είναι
απαλλαγμένος απο το Εγώ του..... σελ. 242.

Ο έρωτας λοιπόν δεν είναι δεσμά, αλλά ο μεγάλος ελευθερω-
τής των ανθρώπων και ακριβώς, επειδή απελευθερώνει, μπορεί και

και να παρέχει τόσο μεγάλη ευτυχία..... Η ερωτική ελευθερία υπερέρχει, γιατί ο έρωτας ελευθερώνει χωρίς να υποδουλώνει τη φύση. Η ελευθερία που χαρίζει ο έρωτας είναι πιο ολοκληρωμένη και πιο επαναστατική απο αυτήν που προσφέρει ο ασκητισμός.

Ο ερωτικός άνθρωπος κατακτά την ελευθερία ως φλογερή κατάφαση του παντός, ο ασκητικός ως παγερή άρνηση..... σελ. 246.

Η αγάπη γίνεται πηγή γνώσης. Βλέπουμε τη φύση με άλλα μάτια όταν είμαστε ερωτευμένοι. Η αγάπη μας αγκαλιάζει τα πάντα, έμψυχα και άψυχα, φόβος, μίσος και ζήλεια αφανίζονται... Αυτό σημαίνει για μια θρησκεία όπως η Χριστιανική, που θεωρεί ότι η ουσία του Θεού είναι η αγάπη, ότι ο έρωτας μας ανοίγει τα μάτια για να γνωρίσουμε το Θεό. Μας καθιστά ικανούς να δεχτούμε την θεία αποκάλυψη. Φέρνει κοντά Θεό και άνθρωπο..

Ο Δυτικός πολιτισμός πρέπει να υιοθετήσει αυτού του είδους τις αντιλήψεις αν θέλει να επιτύχει την επανένωση των ερωτικών και θρησκευτικών ιαματικών ρευμάτων, έτσι ώστε η συνένωση αυτών των δυνάμεων να οδηγήσει τον άνθρωπο στον αιώνιο προορισμό του ".

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στον Εριχ Φρόμ να δούμε τι έχει να προτείνει για την λύση των αντιφάσεων που χαρακτηρίζουν το δυτικό πολιτισμό, κλείνοντας μ' αυτές τις σκέψεις, το βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης ". Διαβάζουμε στη σελ. 150: " Η Αρχή που διέπει την καπιταλιστική κοινωνία, και η αρχή της αγάπης είναι ασυμβίβαστες..... Άνθρωποι ικανοί για αγάπη στο σημερινό σύστημα, είναι αναγκαστικά οι εξαιρέσεις.

Αναγκαστικά η αγάπη, είναι ένα περιθωριακό φαινόμενο στη σημερινή δυτική κοινωνία.... σελ. 151. Αυτοί που σοβαρά ενδιαφέρονται για την αγάπη, και την θεωρούν σαν τη μόνη ορθή απάντηση στο πρόβλημα της ανθρώπινης ύπαρξης, πρέπει βέβαια να φτάσουν στο συμπέρασμα ότι είναι αναγκαίο

να γίνουν σημαντικές και ριζικές αλλαγές στο κοινωνικό μας οικοδόμημα, αν η αγάπη πρόκειται να γίνει ένα κοινωνικό και όχι εξαιρετικά ατομικό, περιθωριακό φαινόμενο...σελ. 151. Η κοινωνία μας κυβερνιέται απο την γραφειοκρατία των διευθυντών και τους επαγγελματίες πολιτικούς. Οι άνθρωποι ενεργούν κάτω απο μαζικές πεποιθήσεις, οι σκοποί τους είναι να παράγουν περισσότερο και να καταναλώνουν περισσότερο σαν αυτοσκοποί.

Ολες οι δραστηριότητες υπόκεινται σε οικονομικούς στόχους, τα μέσα έχουν γίνει σκοποί. Ο άνθρωπος είναι ένα αυτόματο, καλοθρεμμένο, καλοντυμένο, αλλά χωρίς καμιά υπέρτατη σχέση μ' αυτό που είναι η ιδιαίτερη ανθρώπινη ποιότητα και λειτουργία του. Αν ο άνθρωπος πρόκειται να γίνει ικανός ν' αγαπά, πρέπει να τοποθετηθεί στην υπέρτατη θέση. Η οικονομική μηχανή πρέπει να τον υπηρετεί, όχι να την υπηρετεί αυτός..σελ. 152.

Αν είναι αλήθεια ότι προσπάθησα να δείξω ότι η αγάπη είναι η μόνη υγιής και ικανοποιητική απάντηση στο πρόβλημα της ανθρώπινης ύπαρξης, τότε κάθε κοινωνία που αποκλείει σχετικά την ανάπτυξη της αγάπης, οφείλει τελικά να καταστραφεί απο την ίδια της την αντίφαση προς τις βασικές ανάγκες της ανθρώπινης φύσης. Πράγματι, το να μιλάς για αγάπη, δεν είναι κήρυγμα, για τον απλό λόγο ότι μιλάς για την υπέρτατη και πραγματική ανάγκη κάθε ανθρώπινου όντος. Επειδή αυτή η ανάγκη έχει επισκιασθεί, δεν θα πεί ότι δεν υπάρχει. Το ν' αναλύσεις τη φύση της αγάπης ισοδυναμεί με το ν' ανακαλύψεις τη γενική της απουσία σήμερα και να επικρίνεις τις κοινωνικές συνθήκες που είναι υπεύθυνες γι' αυτή την απουσία. Το να πιστεύεις στη δυνατότητα της αγάπης σαν κοινωνικού φαινομένου και όχι εξαιρετικής ατομικής εκδήλωσης, είναι μια ορθολογική πίστη βασισμένη στη διήραση μέσα στην ίδια την ανθρώπινη φύση".

Ας δούμε τώρα πως βλέπει την Αγάπη στη σύγχρονη Δυτική

κοινωνία ο Ρ. Λαίνγκ μέσα απο το βιβλίο του : " Η Πολιτική της Εμπειρίας, και το πουλί του Παραδείσου " σελ. 67 : " Τώρα η αγάπη γίνεται ακόμα μεγαλύτερη αλλοτρίωση, μια ακόμη μεγαλύτερη πράξη βίας. Η ανάγκη μου είναι ανάγκη να με έχουν ανάγκη, ο πόθος μου ο πόθος να με ποθούν. Τώρα ενεργώ για να παγιώσω αυτό που θεωρώ ότι είναι ο εαυτός μου, σ' αυτό που θεωρώ ότι είναι η καρδιά του άλλου προσώπου. Ο Μαρσελ. Προύστ έγραψε : " Πως έχουμε το κουράγιο να θέλουμε να ζούμε, πως μπορούμε να κάνουμε μια κίνηση για να προφυλαχτούμε απο το θάνατο, σ' ένα κόσμο όπου η αγάπη προκαλείται απο ένα ψέμα και υπάρχει μόνο απο την ανάγκη να μας μετριαστεί ο πόνος απο οποιοδήποτε ον μας έχει κάνει να υποφέρουμε ; " σελ. 69.

Τα τελευταία πενήντα χρόνια, εμείς τα ανθρώπινα όντα έχουμε σφαγιάσει με τα ίδια μας τα χέρια εκατό εκατομμύρια απο το είδος μας. Ζούμε όλοι κάτω απο την συνεχή απειλή της ολικής μας εκμηδένισης. Μοιάζουμε ν' αποζητούμε το θάνατο και την καταστροφή τόσο όσο αποζητούμε την ζωή και την ευτυχία. Έχουμε την τάση να σκοτώνουμε και να σκοτωνόμαστε όσο και να ζούμε και να αφήνουμε να ζήσουν. Έχουμε αποκτήσει την ικανότητα να ζούμε σε σχετική αρμονία με τον πολιτισμό μας που οδηγεί όπως φαίνεται στην ίδια του την καταστροφή, μόνο με την πιο σκανδαλώδη βία που έχουμε επιβάλλει στον εαυτό μας. Πιθανό να έχουμε τη δυνατότητα, σ' ένα περιορισμένο βαθμό, να ξεκάνουμε ότι μας έχουν κάνει, και ότι έχουμε κάνει εμείς στον ίδιο μας τον εαυτό. Πιθανό οι άντρες και οι γυναίκες να γεννήθηκαν για να αγαπιούνται, απλά και πηγαία, αντί να δημιουργείται αυτή η παρωδία που ύστερα μπορούμε να ονομάσουμε αγάπη.

Αν μπορέσουμε να πάψουμε να καταστρέφουμε τους εαυτούς μας, μπορεί να πάψουμε να καταστρέφουμε και τους άλλους. Πρέπει να ξεκινήσουμε με την παραδοχή, και ακόμη περισσότερο την

αποδοχή της ίδιας μας της βίας, αντί να καταστρέφουμε τυφλά τους εαυτούς μας μ' αυτήν, και απο κεί και πέρα να συνειδητοποιήσουμε ότι ο φόβος μας να ζήσουμε και να αγαπήσουμε, είναι τόσο βαθύς όσο και ο φόβος μας να πεθάνουμε ".

Γι' αυτή τη σκανδαλώδη βία που έχουμε επιβάλλει στον εαυτό μας και που έχει μεταμορφώσει σε πολεμικό πεδίο τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και ιδιαίτερα τις σχέσεις ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες γράφουν στο βιβλίο τους " Αντρες και Γυναίκες " η Φρανσουά Ζιρού και ο Μπερνάρ - Ανρί - Λεβί στη σελ. 122 " Φ.Ζ : Ενα ολόκληρο ερωτικό λεξιλόγιο είναι πολεμικό. Ο άλλος δεν είναι μια " κατάκτηση " ; Δε λέμε για μια γυναίκα : " αυτή την είχα "..... ; Ή για έναν άντρα : " αυτόν τον κατάφερα " ; Αν και απαίσιες εκφράσεις δεν παύουν να ακούγονται καθημερινά..... Το να γοητεύσουμε τον άλλο δεν σημαίνει πως πρέπει να καταφέρουμε να πέσει ένα δυνατό προτύργιο ;

Μ.Α.Λ. : Υπάρχει - αν θυμάμαι καλά - ένα ολόκληρο κεφάλαιο σχετικά μ' αυτό το θέμα στο βιβλίο του Ρουζμόν.

Ο εραστής " πολιορκεί " τη μέλλουσα ερωμένη του. " Κατανικά της αντίστασή της ". Την " καταλαμβάνει εξ'απροόπτου ". Την " υποδουλώνει " κ.λ.π. Σε όλο το κεφάλαιο, ο Ρουζμόν μας αποδεικνύει πως η Δύση χρησιμοποίησε τις ίδιες λέξεις - και συνεπώς, τις ίδιες φαντασιώσεις - για να περιγράψει την τέχνη του πολέμου και την τέχνη του έρωτα ".

Ομως αυτό το πολεμικό πεδίο που χαρακτηρίζει τις διαπροσωπικές μας σχέσεις, αντανακλά και την σχέση του ανθρώπου με το ευρύτερο περιβάλλον του. " Ζούμε για να έχουμε μια ερωτική σχέση με τα βουνά και τα ποτάμια " έγραφε ο HENRY THOREAU πριν απο έναν αιώνα περίπου. Πόσο μπορεί να είναι αληθινό αυτό σήμερα ; Ας δούμε τι γράφει ο BILL DEVALL στο άρθρο του " Ο Ερωτας, το φύλο και ο οικολογικός εαυτός

μας " απο το περιοδικό " Φύση και Οικολογία " τεύχος 15,σελ. 44 : " Προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα,οι περισσότεροι πολίτες της Αμερικής και της Ευρώπης και όλο και περισσότεροι στις υποανάπτυκτες χώρες,ζούνε σε μεγάλες πόλεις.- Στις Η.Π.Α. οι άνθρωποι βλέπουν τα βουνά και τα ποτάμια μέσα απο τα τζάμια των αυτοκινήτων τους. Πολλοί άνθρωποι αρκούνται να μένουν μέσα στα διαμερίσματά τους ή στην καλύτερη περίπτωση στις αυλές των σπιτιών τους στα προάστια,αντί να έχουν μια επαφή με την φύση.

Αντί να έχουν ένα είδος εκτεταμένης σεξουαλικότητας,πολλοί είναι ευχαριστημένοι με μια σχέση δίχως πάθος....σελ. 45. Τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες συμμετέχουν για να δημιουργήσουν μια καινούργια ζωή. Η γέννηση μιας καινούργιας ζωής,είναι ένα μέρος της δημιουργικής διαδικασίας,της αμοιβαίας συμμετοχής και της ανακάλυψης της πραγματικής έννοιας της ζωής. Οι άνθρωποι παράγουν και γεννούν αλλά όχι μόνοι τους. Μπορούν και γεννούν επειδή είναι ενωμένοι φυσικά,συναισθηματικά,και ερωτικά με τον ευρύτερο κύκλο ενέργειας... Εχουμε ανάγκη ο ένας τον άλλον. Εχουμε ανάγκη μια διορατικότητα δυνατή οντολογικά για να προχωρήσουμε πέρα απο τις συγκρούσεις των φύλων,και να ψάξουμε τις εμπειρίες εκείνες που θα ενθαρρύνουν την ηθική αγάπη για την ζωή.... σελ. 46. Πρέπει να καταλάβουμε τα φυσικά συστήματα σαν μοντέλα συνειδητότητας. Όταν καταστρέφουμε έναν ποταμό,αυξάνουμε τη δίψα μας,καταστρέφουμε την ομορφιά των ελεύθερα τρεχόμενων νερών,απαρνούμαστε τόσο το κρέας όσο και την ψυχή του σολομού,και χάνουμε λίγο απο την δική μας ψυχή ".

Στην αρχή αυτής της εργασίας προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε,τους λόγους για τους οποίους δεν είναι δυνατόν να αγαπήσουμε τον άλλον,αν πρώτα δεν έχουμε αγάπη για τον ίδιο μας τον εαυτό. Σ'αυτό το σημείο καλούμαστε να κατανοήσουμε

το γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν να ισχυριζόμαστε ότι έχουμε αγάπη για τον εαυτό μας και τον άλλον άνθρωπο αν δεν έχουμε πραγματική αγάπη για το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον που μας εμπειριέχει και μας συντηρεί.

Ας δούμε τι λέει ο ALAN DRENGSON καθηγητής της φιλοσοφίας στο Παν/μιο της Βικτώριας στον Καναδά, από το ίδιο περιοδικό στη σελ. 49 : " Δεν μπορούμε να συνεχίσουμε την ανάπτυξη με τον ίδιο τρόπο, αλλά πρέπει εν όψει της βαθειάς κρίσης στον πολιτισμό και τον ανθρώπινο χαρακτήρα, που απειλεί την Γη με αφανισμό, να αναρωτηθούμε πως και γιατί ζούμε όπως ζούμε.

Αυτό είναι απαραίτητο αν θέλουμε να δώσουμε ένα τέλος στις καταστροφικές μας επεμβάσεις. Πως μπορούν τα ανθρώπινα όντα να ζήσουν έτσι ώστε να μην καταστρέψουν τον πλανήτη ; Επιπλέον πως μπορούν οι άνθρωποι να επιτύχουν διαρκείς, σταθερές και αρμονικές σχέσεις με τις μάζες των κοινοτήτων των Γήϊνων όντων, που βοηθούν στην δημιουργία του συνολικού σπιτιού που όλοι μοιραζόμαστε.

Πως μπορούμε να τους ανταποδώσουμε τα δώρα τους ; Η οικολογία του βάθους (DEEP ECOLOGY) δεν είναι ένας όρος της ακαδημαϊκής φιλοσοφίας. Αναφέρεται σε μια παγκόσμια κίνηση που χαρακτηρίζεται από μια ποικιλία τρόπων για την επίτευξη οικολογικών σχέσεων με την Γή..... Η οικολογική κατανόηση συμπεριλαμβάνει την γνώση που πρέπει να έχει κάποιος για όλες τις σχέσεις του και για τις διαδικασίες που ρέουν γύρω, μέσα και ανάμεσα σε όλα τα πλάσματα. Βαθειά γνώση των τρόπων της φύσης, και των τρόπων με τους οποίους οι Κοινότητες ευημερούν και αναπτύσσονται, μας βοηθάει να δημιουργήσουμε ζώες βασισμένες όχι στη βία, αλλά στη συνεργασία, στον σεβασμό για τους άλλους και στην Αγάπη για τον " οίκο " το κοινό σπίτι μας, τον πλανήτη Γή " .

Ποιές είναι οι αιτίες αλλά και ποια τα αποτελέσματα της αποκοπής του ανθρώπου από το φυσικό του περιβάλλον μετά το σπάσιμο των πρωταρχικών ενοποιητικών δεσμών της συνεργασίας, του σεβασμού, και της αγάπης που επέφερε ο Δυτικός πολιτισμός, είναι το θέμα που πραγματεύεται στο βιβλίο του " Το ξόδεμα της Γής " ο RIGEL CAMPBELL PENNICK. Λέει στη σελ. 17 : " Η αποκοπή της ανθρωπότητας από την πραγματική της θέση ως τμήμα της φυσικής τάξης, είναι κάτι που έχει θεσμοθετηθεί από αρκετά θρησκευτικά και πολιτικά συστήματα πίστης. Οι πατριαρχικά προσανατολισμένες θρησκείες του Χριστιανισμού και του Ισλαμισμού, καθώς και τα συγκεντρωτικά δόγματα διακυβερνήσεως εκφράζουν αυτή την αποκοπή με πολύ συγκεκριμένους τρόπους. Η άποψη που έχουν για την ανθρωπότητα είναι ότι αυτή στην πραγματικότητα είναι ο κυρίαρχος του κόσμου, ο Αρχοντας της Δημιουργίας.

Οι άνθρωποι και ειδικά οι άντρες, κυριαρχούν πάνω σε μια διαχωρισμένη " φύση " η οποία είναι ταυτόχρονα όχι μόνο επικίνδυνη, αλλά και χωρίς σημασία. Η σχέση τους προς αυτήν δε, οφείλει να είναι περισσότερο παρασιτική παρά σχέση συμβίωσης. Αυτή η περίφημη κυριαρχία, είναι από την ίδια της την φύση διαταρακτική και η επίτευξή της έχει επιζητηθεί χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν η μακροπρόθεσμη καταστροφή που προκαλείται αναπόφευκτα από την ηθική που τη στηρίζει. Η Χριστιανική πίστη, εκλογικεύει την θεωρία της " εκμετάλλευσης " του κόσμου, αρνούμενη την πραγματικότητα του ανόργανου υλικού κόσμου, για τον οποίον λέγεται ότι είναι " Ξεπεσμένος ", κατά κάποιον τρόπο εκφυλισμένος δηλαδή, και συνεπώς χωρίς την παραμικρή αξία...σελ. 18. Αυτή η υποταγή της φύσης στη θέληση του ανθρώπου, είναι το βασικό χαρακτηριστικό όλων αυτών των εξουσιαστικών και πατερναλιστικών πιστεύω..... σελ. 19.

Ο τεχνικό - βιομηχανικός πολιτισμός δεν είναι βιώσιμος και η καταρρευση του είναι αναπόφευκτη. Η καταστροφή που θα επακολουθήσει για τον τεράστιο ανθρώπινο πληθυσμό θα είναι τόσο

συγκλονιστική όσο και κάθε άλλη καταστροφή πολιτισμού που έχει συμβεί στο παρελθόν..... σελ. 20. Η δυσάρεστη κατάσταση των οικοσυστημάτων του πλανήτη, προέρχεται κατευθείαν από την άρνηση των αρχών που ωστόσο κάποτε, από κάποιους παλαιότερους, θεωρούνταν παγκοσμίως αποδεκτές. Αυτές οι αρχές είναι, πρώτα από κάθε τι άλλο, ο σεβασμός της φύσης, η αναγνώριση και αποδοχή του γεγονότος ότι εμείς οι άνθρωποι είμαστε απλώς μέρος αυτής της φύσης, ούτε ανώτεροι ούτε κατώτεροι της. Από εκεί πηγάζει και το αναπόσπαστο στοιχείο της κατανόησης του νόμου της ενότητας των αντιθέτων, δηλαδή ότι η ύπαρξη αποτελείται από την Δημιουργία και την Καταστροφή σε πλήρη ισορροπία και σε κατάλληλο χρόνο.

Επίσης υπάρχει η αρχή ότι ο πνευματικός και ο υλικός κόσμος έχουν συμπληρωματική σημασία ο ένας για τον άλλον και ότι όλα τα πράγματα πρέπει να είναι σε ισορροπία για να εξασφαλιστεί η συνέχεια αυτού του δυναμικού συστήματος που μονολεκτικά λέγεται Ύπαρξη.

Όλα τα προσανατολισμένα στην εξουσία δόγματα, μας έχουν οδηγήσει σ'έναν επικίνδυνο κατήφορο, όπου κατακυλούμε μαζικά προς την παγκόσμια οικολογική καταστροφή. Και από την στιγμή μάλιστα που αυτά τα ίδια είναι η άμεση αιτία αυτής της δυσχερούς κατάστασης, κανένα από αυτά τα κυριαρχικά δόγματα δεν θα μπορούσε ποτέ να αποτελέσει την λύση στα προβλήματα που πηγάζουν από αυτόν τον ίδιο τρόπο ενεργειάς τους".

Μήπως σ'αυτό το σημείο θα πρέπει να αναρωτηθούμε αν ο πολιτισμός πηγαίνει όντως μπροστά όπως μας λέει η επίσημη ιστορία ή μήπως τελικά πηγαίνει πίσω ; Και τι σημαίνει εντέλει πολιτισμός ;

Μήπως ο πολιτισμός και η σοφία του " πρωτόγονου ανθρώπου" που αναγνώριζε τη φυσική συγγένεια και αλληλουχία που τον ένωνε με όλες τις υπόλοιπες μορφές ζωής - οργανικές και ανόργανες - ήταν κατά πολύ ανώτερη, από τον πολιτισμό του σημερινού " επιστήμονα " ανθρώπου ;

Ας δούμε τι λέει πάνω σ' αυτό ο καθηγητής Γιώργος Γραμματικάκης στο βιβλίο του : " Η Κόμη της Βερενίκης " σελ. 132 : " Αυτό που χρειάζεται συνεπώς, είναι να αμφισβητηθεί η ίδια η έννοια της πρόοδου, και η μονομέρεια της πρακτικής της. Διότι η πρόοδος μέχρι τώρα, περίπου ταυτίζεται με τα τεχνολογικά αγαθά και την βελτίωση των οικονομικών παραμέτρων. Ελάχιστα αναφέρεται σε ποιοτικές παραμέτρους, στην αρμονική ισορροπία του ανθρώπου με το περιβάλλον του, σ' αυτόν καθ' εαυτό τον εσωτερικό άνθρωπο, και στην ανάγκη του να υπάρξει με τους άλλους.

Η τυφλή επιδίωξη της ανόδου του ατομικού ή εθνικού εισοδήματος, δεν οδηγεί πάντοτε στην άνοδο του βιοτικού - με την έννοια του βίου της ζωής - επιπέδου.

Οδηγεί συνήθως σ' έναν άνθρωπο χωρίς σοφία και ευθύνη, στερημένο από την παρηγοριά της τέχνης, και την ανάσα του διπλανού, έρμαιο δυνάμεων που στηρίζουν την εξουσία τους στην ισοπέδωση την δική τους και της φύσεως ".

Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και οι απόψεις του Αυστραλού περιβαλλοντολόγου Τζόν Σήντ ο οποίος στο άρθρο του στο περιοδικό " Ανεξήγητο " τεύχος 59 σελ. 66 λέει : " Εχω μελετήσει επιμελώς όλες τις στατιστικές για τη δεκαετία του '80 και είναι αρκετά προφανές, ότι, αν εμείς στην εποχή μας δεν κάνουμε θεμελιώδεις αλλαγές, δεν θα μπορέσουν οι μελλοντικές γενιές να σώσουν την ανθρωπότητα. Τα συντηρητικά μέτρα που παίρνονται τώρα, ακόμα και αν δεκαπλασιαστούν ή εκατονταπλασιαστούν, δεν θα είναι αρκετά για να σταματήσουν τον εκφυλισμό της βιολογικής μήτρας από την οποία εμείς και όλη η ζωή, έχουμε δημιουργηθεί....

Χρειάζεται να βιώσουμε την σπουδαιότητα του γεγονότος ότι το αίμα μας έχει σύνθεση παρόμοια με τη σύνθεση του θαλάσσιου νερού πριν από εκατοντάδες εκατομμύρια χρόνια. Είναι σκόπιμο να το αντιληφθούμε αυτό όχι ποιητικά ή επιστημονικά, αλλά σαν την ταυτοτητά μας. Έτσι ώστε όταν λέμε " Εγώ " ν' αναφερόμαστε

σ' αυτή τη διευρυμένη πραγματικότητα " .

Σ' αυτή τη διευρυμένη πραγματικότητα αναφέρεται και ο Γουέην Ντύερ στο βιβλίο του " Πίστεψέ το και θα το δείς " σελ. 102 όταν λέει : " Απ' την στιγμή που θα πραγματοποιήσουμε αυτή τη μεταστροφή, και θ' αρχίσουμε ν' αναγνωρίζουμε όλη την ανθρωπότητα σαν ένα όμορφο αρμονικό τραγούδι, υπέροχες αλλαγές θα πραγματοποιηθούν στην ατομική μας ζωή. Αλλά για να γίνει αυτή η μεταστροφή, θα χρειαστεί να παραιτηθούμε απο επιρροές που είναι το αποτέλεσμα μιας στενής προοπτικής της προσωπικής μας ζωής, και αντί γι' αυτό ν' αρχίσουμε να σκεφτόμαστε τον εαυτό μας σε σχέση με τον κάθε άλλον που μοιράζεται αυτόν τον πλανήτη τώρα.

Που πάντα υπήρξε εδώ απο πρίν, και ακόμη πιο εκπληκτικό με κάθε άλλον που θα έρθει στον πλανήτη μας στο μέλλον " .

Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτή η μεταστροφή χρειάζεται μια ολοκληρωτική επανάσταση στην ανθρώπινη συνείδηση, ένας ριζικός μετασχηματισμός, μια βαθειά πνευματική αλλαγή, μια πραγματική αφύπνιση της ανθρώπινης διάνοιας.

Σ' αυτόν τον ριζικό μετασχηματισμό του ανθρώπινου όντος αναφέρονται οι απόψεις του Κορνήλιου Καστοριάδη, όπως τις παραθέτει ο Γ. Γραμματικάκης στο προαναφερθέν βιβλίο του, στη σελ. 133 : " Και εδώ βρίσκεται το έσχατο σημείο του προβλήματος. Οι τεράστιοι κίνδυνοι, και ο ίδιος ο παραλογισμός που περιέχεται μέσα στην ανάπτυξη προς όλες τις κατευθύνσεις, και χωρίς κανένα πραγματικό προσανατολισμό της τεχνοεπιστήμης, δεν είναι δυνατόν να περιοριστούν και να παραμεριστούν με κανόνες καθορισμένους μια για πάντα, ούτε απο κάποιο συμβούλιο σοφών.

Αυτό που χρειάζεται είναι κάτι περισσότερο ακόμα απο μια μεταρρύθμιση της ανθρώπινης διάνοιας, είναι μια αλλαγή του ανθρώπινου όντος ως όντος κοινωνικό - ιστορικού. Δεν

έχουμε ανάγκη απο μερικούς σοφούς. Έχουμε ανάγκη να αποκτήσουν και να ασκήσουν τη φρόνηση, όλοι οι άνθρωποι και αυτό με τη σειρά του απαιτεί ένα ριζικό ανασχηματισμό της κοινωνίας ως κοινωνίας πολιτικής, που θα εγκαθίδρυε, όχι μόνο την τυπική συμμετοχή, αλλά το πάθος όλων για τα κοινά, για την μοίρα της κοινωνίας και για την μοίρα του θαυμάσιου αυτού πλανήτη, πάνω στον οποίο γεννηθήκαμε.

Πλην, όμως, το τελευταίο πράγμα που παράγει ο σημερινός πολιτισμός, είναι φρόνιμα ανθρώπινα όντα. Και αν μου έλεγε κανείς :

- Τι θέλετε λοιπόν ; Ν' αλλάξετε την ανθρωπότητα ;

θα απαντούσα:

- Οχι, κάτι απείρως πιο μετριοπαθές : Ν' αλλάξει η ίδια η ανθρωπότητα τον εαυτό της, όπως το έχει κάνει ήδη, δυό τρείς φορές στην Ιστορία " .

" Ο μετασχηματισμός της ανθρωπότητας - συνεχίζει ο Γ. Γραμματικάκης - έννοια ουτοπιστική όσο και απόλυτα αναγκαία, είναι η μόνη που μπορεί να αποκαταστήσει έναν πολιτισμό σε αρμονία με τη φύση και τον εσωτερικό άνθρωπο, και να ενισχύσει ότι σπουδαίο συνιστά τον άνθρωπο και τις προοπτικές του, τα ίδια τα επιτεύγματα του μέχρι τώρα πολιτισμού του " .

Και θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο, παραθέτοντας ένα απόσπασμα απο το βιβλίο του Γάλλου Κοινωνιολόγου Εντγκάρ Μορέν " Πατρίδα - Γή " στο οποίο μιλάει για τη σωτηρία του πλανήτη και του ανθρώπου μέσα απο την αγάπη . (Εφημερίδα " Ελευθεροτυπία " 2 Μαΐου 1993) ". Ο έρωτας μπορεί να γίνει το φάρμακο για την ασθένεια του πολιτισμού μας. Ο Έρωτας με την ευρεία έννοια του όρου, που ενσωματώνει την αγάπη, την φιλία, την αδελφότητα, όλα όσα ενώνουν και βοηθούν στην κατανόηση. Οι δυνάμεις της καταστροφής δεν προέρχονται μόνο απ' έξω. Ασκούνται πάνω απ' όλα, απο το εσωτερικό της κοινωνίας και του ατόμου.

Χρειάζεται να καταπολεμήσουμε αυτές τις αυτοκαταστροφικές δυνάμεις.... Το μήνυμα της Αγάπης, περιέχονταν ήδη στο Ευαγγέλιο.... Πρόσφατα μάθαμε, ότι ο μικρός πλανήτης μας, δεν κατέχει παρά μια περιφερειακή θέση. Είμαστε απόλυτα χαμένοι μέσα στο σύμπαν. Δεν ξέρουμε γιατί υπάρχει ο κόσμος, ούτε γιατί ζούμε πάνω στη γή. Ωστόσο η γη αντιπροσωπεύει το σπίτι μας, τον κήπο μας, μια πλούσια πηγή ζωής, κουλτούρας....

Η ζωή έχει γεννηθεί απο την γή. Είμαστε όλοι παιδιά της γής και σ' αυτήν απλώνονται οι ρίζες μας. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουμε μόνο περιφερειακές, εθνικές ή και ευρωπαϊκές πατρίδες.....

Συνδεόμαστε ήδη με μια κοινή μοίρα και έχουμε πολλά κοινά προβλήματα να λύσουμε..... Μια νέα θρησκεία Αγάπης και Αδελφότητας ενάντια στην απειλή της καταστροφής και της απώλειας. Μια θρησκεία που δεν προϋποθέτει μια σχέση με Θεό ή με υπερφυσικά όντα, αλλά παραπέμπει στην ετυμολογική έννοια του όρου (RELIGION) ,σ' αυτό που δημιουργεί ένα ΔΕΣΜΟ ".

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'

ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΝΑ ΟΡΙΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

Είδαμε πως η αγάπη είναι πολλά πράγματα μαζί, τόσα πολλά που γίνεται δύσκολο να την περιγράψει κανείς μέσα απο ένα σαφή και συγκεκριμένο ορισμό.

Με τη φύση της αγάπης, έχουν ασχοληθεί περισσότερο οι άγιοι, οι μυστικιστές, οι ποιητές, οι φιλόσοφοι, και πολύ λιγότερο οι επιστήμονες. Ωστόσο η αγάπη δεν παύει να είναι η πιο πολυμεταχειρισμένη λέξη στον κόσμο, τόσο πολύ μεταχειρισμένη έτσι που ίσως, να μην υπάρχει άλλη λέξη που να έχει σε τέτοιο βαθμό εκπορευτεί όσο η λέξη Αγάπη. Στο βιβλίο του " Η Αγάπη " σελ. 75, ο Λέο Μπουσκάλια, επισημαίνοντας το κενό που υπάρχει στη διεθνή βιβλιογραφία ως προς την επιστημονική προσέγγιση της αγάπης, παραθέτει ένα απόσπασμα απο το βιβλίο " Οι τρόποι και η δύναμη της Αγάπης " του Πίτιριμ Σορόκιν, ενός φημισμένου κοινωνιολόγου του Χάρβαντ, ο οποίος εξηγεί το γιατί νομίζει πως οι επιστήμονες απέφυγαν να ασχοληθούν μαζί της.

" Τα λογικά μυαλά emphaticά δυσπιστούν σχετικά με τη δύναμη της αγάπης. Μας φαίνεται σαν κάτι χιμαιρικό. Το αποκαλούμε αυταπάτη, όπιο για το μυαλό του λαού, ιδεαλιστικές ανοησίες, αντιεπιστημονική απάτη. Νοιώθουμε προκατηλλειμένοι ενάντια σε όλες τις θεωρίες που προσπαθούν να αποδείξουν τη δύναμη της αγάπης, και των άλλων θετικών δυνάμεων πάνω στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και προσωπικότητας στην επιρροή της βιολογικής, κοινωνικής, διανοητικής και ηθικής εξέλιξης στην επίδραση της πορείας των ιστορικών γεγονότων, στη διαμόρφωση των κοινωνικών θεσμών και της κουλτούρας. Για τα λογικά μυαλά όλα αυτά φαίνονται διόλου πειστικά, αντιεπιστημονικά, προκατειλημμένα, προληπτικά ".

... Δεν υπάρχει λοιπόν αμφιβολία, ότι η προσπάθεια να ορίσουμε

την αγάπη δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Όλοι μπορεί να μεταχειριζόμαστε την ίδια λέξη, για να ορίσουμε εντελώς διαφορετικά πράγματα. Για κάποιον η αγάπη μπορεί να είναι αισθησιακή απόλαυση και ευχαρίστηση, κάποιος μπορεί να ονομάζει αγάπη τη θυσία ή την εξάρτηση, κάποιος άλλος την επιθυμία, τον πόθο, την κατοχή, κάποιος μπορεί να βλέπει την αγάπη μέσα στην ομορφιά ενός λουλουδιού ή μέσα στην ομορφιά του αγαπημένου του, ενώ κάποιος άλλος μπορεί να την αντιλαμβάνεται μόνο μέσα στη θεία της υπόσταση.

Είναι λοιπόν η αγάπη μια λέξη φορτισμένη με πλήθος συναισθηματικών - διανοητικών εννοιών. Ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με τις κοινωνικές - πολιτισμικές επιδράσεις που υφίσταται, και ανάλογα πάντα με τις εμπειρίες από την παιδική και εφηβική του ζωή, διαμορφώνει ένα χαρακτήρα σαν ενήλικας, έτσι που να αντιλαμβάνεται την αγάπη μ' ένα εντελώς ιδιαίτερο, ατομικό, μοναδικό τρόπο.

Αλλά και ανάμεσα από διαφορετικές κοινωνίες, με διαφορετικούς πολιτισμούς και φιλοσοφικά συστήματα θα δοθούν διαφορετικοί ορισμοί.

Αφού λοιπόν η φύση της αγάπης είναι τόσο πολύπλευρη και πολυεπίπεδη, και η λέξη αγάπη φορτισμένη με τόσο ποικίλλες και διφορούμενες σημασίες ας προσπαθήσουμε να την προσεγγίσουμε αφαιρετικά αποβάλλοντας εκείνα τα στοιχεία για τα οποία ψυχολόγοι και φιλόσοφοι συμφωνούν απόλυτα πως δεν απαρτίζουν την αγάπη.

Ας ξεκινήσουμε μ' έναν απ' τους πιο συνήθεις χαρακτηρισμούς για την αγάπη, την αντίληψή της, σα συναίσθημα, μια αντίληψη ευρέως διαδεδομένη και αποδεκτή ανάμεσα στους ανθρώπους.

Είναι λοιπόν η Αγάπη, απλά ένα συναίσθημα ; Και ποια είναι η φύση του συναίσθηματος ;

Ας δούμε τι λέει ο Τίμοθυ Λήρυ στο βιβλίο του " Η πολιτική της Εκστασης " σελ. 49.

" Που λοιπόν μπορούμε να βρούμε την επιστημονική απάντηση στο

συγκινησιακό ερώτημα ; Αλήθεια αντέχετε να μάθετε ;

Τα συγκινησιακά συναισθήματα είναι το χαμηλότερο επίπεδο συνείδησης. Οι συγκινησιακές πράξεις είναι η πλέον συνεσταλμένη, εγκλωβισμένη επικίνδυνη μορφή συμπεριφοράς.....

Τα συναισθήματα είναι εθιστικά, ναρκωτικά και αποβλακωτικά. Ποτέ μην εμπιστεύεσαι κάποιον ο οποίος σε αντιμετωπίζει συναισθηματικά.

Τι είναι τα συναισθήματα ;

Σ'ένα βιβλίο που έγραφα όταν ήμουν ψυχολόγος, με τίτλο " Διαπροσωπική διάγνωση της προσωπικότητας " παρουσίασα ταξινομήσεις των συναισθημάτων και λεπτομερείς περιγραφές των μέσων και ακραίων εκδηλώσεών τους. Τα συναισθήματα όλα στηρίζονται στο φόβο....

Αυτό που οι ψυχολόγοι αποκαλούν αγάπη είναι συναισθηματική απληστία και αυτοεξυψωτική λαιμαργία, βασισμένη στο φόβο ".

Ετσι περιγράφει ο Τίμοθυ Λήρυ τα συναισθήματα, και συνεχίζοντας διαχωρίζει σαφέστατα την αγάπη απο το συναίσθημα σελ. 52.

" Η μόνη κατάσταση, στην οποία μπορούμε να μάθουμε, να εναρμονιστούμε, ν'αναπτυχθούμε, να συνδεθούμε, να συμμετάσχουμε και να κατανοήσουμε είναι η απουσία συναισθημάτων...

Η συνειδητή αγάπη δεν είναι συναίσθημα. Είναι μια γαλήνια συμφιλίωση με τον εαυτό σου, με τους άλλους ανθρώπους, με τις άλλες μορφές ενέργειας. Η αγάπη δεν μπορεί να υπάρξει σε μια συναισθηματική κατάσταση... Τα συναισθήματα είναι στενά συνδεδεμένα με τα παιχνίδια του Εγώ. Ελέγξτε τα συναισθηματά σας στην πόρτα του Παραδείσου '.

Ας δούμε τώρα πως προσεγγίζει ο Εριχ Φρόμ την Αγάπη σε σχέση με τα συναισθήματα. Στο βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης" γράφει στη σελ. 71 : " Το ν'αγαπάς κάποιον δεν είναι μόνο ένα δυνατό συναίσθημα είναι μια απόφαση, μια κρίση, μια υπόσχεση. Αν η αγάπη ήταν μόνο ένα συναίσθημα, δεν θα υπήρχε βάση για την υπόσχεση

μιας παντοτινής αγάπης. Το συναίσθημα έρχεται και παρέρχεται. Πως μπορώ να κρίνω ότι το συναίσθημα αυτό θα διατηρηθεί για πάντα όταν η ενέργειά μου δεν περικλείει κρίση και απόφαση ";

Ας δούμε τώρα και την άποψη των φιλοσόφων πάνω στη σχέση της Αγάπης με το συναίσθημα. Ο Αϊβανχώφ στο βιβλίο του " Η σεξουαλική δύναμη και ο φτερωτός δράκοντάς " στη σελ. 32 λέει : " Η αληθινή αγάπη είναι πάνω απο τη σεξουαλική έλξη και μάλιστα είναι πάνω κι απ' το συναίσθημα. Η αληθινή αγάπη είναι μία κατάσταση της συνείδησης. Η έλξη είναι φαινόμενο που δεν μπορεί να παραχθεί προς όλα τα όντα, γιατί είναι θέμα μήκους κύματος, δονήσεων ρευστών, εξαρτάται λοιπόν απο στοιχεία καθαρά φυσικά. Το συναίσθημα είναι ανώτερο απο την έλξη γιατί είναι εμπνευσμένο απο συντελεστές της ηθικής, διανοητικής πνευματικής τάξης. Αλλά το συναίσθημα επίσης ποικίλλει. Σήμερα αγαπάτε, αύριο δεν αγαπάτε. Ενώ η Αγάπη που τη ζείτε σαν μια κατάσταση συνείδησης είναι πέρα απο τις καταστάσεις, και τα πρόσωπα, είναι πέρα απ' το παροδικό και το εφήμερο. Ολόκληρη η ανθρωπότητα βρίσκεται στο μεταβλητό. Την ημέρα που θα κατορθώσετε να αισθανθείτε την αγάπη σαν μια κατάσταση της συνείδησης η αγάπη σας θα είναι Αμετάβλητη ".

Ας δούμε και την άποψη του Κρισναμούρτι Στο βιβλίο του " Ελευθερία η Αρχή και το Τέλος " στη σελ. 256 λέει : " Προφανώς η αγάπη δεν είναι αισθηματικότητας. Το να είναι κανείς συναισθηματικός, ευσυγκίνητος, δεν είναι αγάπη, γιατί η συναισθηματικότητας και η συγκίνηση, είναι απλώς αισθησιακές εντυπώσεις. Ο θρήσκος άνθρωπος που θρηνεί για το Χριστό ή για τον Κρίσνα. για τον διδασκαλό του ή για κάποιον άλλον, είναι απλώς αισθηματικός ευσυγκίνητος. Ενας συναισθηματικός άνθρωπος μπορεί να είναι ωμός, όταν δεν βρεί ανταπόκριση στα αισθηματά του, όταν τα αισθηματά του δεν βρούν διέξοδο. Ενας ευσυγκίνητος άνθρωπος μπορεί να παροτρυνθεί σε μίσος, σε πόλεμο, σε μακελλειό. Ενας αισθηματικός

άνθρωπος έτοιμος να κλάψει για τη θρησκεία του, ασφαλώς δεν έχει αγάπη ".

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα τόσο απο το δρόμο της ψυχολογίας όσο και της φιλοσοφίας ότι η αγάπη δεν είναι συναίσθημα. Τα συναίσθηματα είναι απο τη φύση τους εγωϊκά και για αυτό μεταβλητά γιατί τα παιχνίδια του εγώ αλλάζουν ανάλογα με την ανάγκες του. Ομως η Αγάπη η πραγματική είναι πέρα απο τις ανάγκες και τις μεταβολές του Εγώ, είναι κάτι που πηγάζει περισσότερο απο ένα συνειδητό νου και όχι απο μια αφηρημένη παρόρμηση.

Προχωρώντας, ας εξετάσουμε ένα άλλο στοιχείο που συχνά οι άνθρωποι ταυτίζουν με την Αγάπη. Την ερωτική επιθυμία. Είδαμε ήδη πιο πάνω την άποψη του Αϊβανχώφ για τη σεξουαλική έλξη, ας δούμε, και την άποψη του Κρισναμούρτι πάνω στη φύση της ερωτικής επιθυμίας και ειδικότερα της επιθυμίας της κατοχής του άλλου. Στο βιβλίο του " Η απελευθέρωση απ' το γνωστό " στη σελ. 83 γράφει : " Είναι η αγάπη επιθυμία ; Μην πείτε όχι. Για τους περισσότερους απο μας είναι επιθυμία με ευχαρίστηση ή ευχαρίστηση που βγαίνει μέσα απο τις αισθήσεις μέσα απο τη σεξουαλική προσκόλληση και την ικανοποίηση.... Δες αγαπάς τη γυναίκα σου. Σ' αυτή την αγάπη περιέχεται η σεξουαλική ευχαρίστηση η ευχαρίστηση του να' έχεις κάποιον στο σπίτι να προσέχει τα παιδιά σου, να μαγειρεύει. Εξαρτάσαι απο αυτή. Σου έχει δώσει το σώμα της, τα συναίσθηματά της, ενθάρρυνση, ένα κάποιο αίσθημα ασφάλειας και καλοπέρασης. Και κάποτε φεύγει μακριά του, την πιάνει^α πλήξη ή φεύγει με κάποιον άλλον, και όλη η συναίσθηματική σου ισορροπία καταστρέφεται και η αναταραχή αυτή, που δεν σου αρέσει, ονομάζεται ζήλεια. Μέσα σ' αυτή υπάρχει πόνος, άγχος, μίσος και βία. Ετσι αυτό που λές στην πραγματικότητα είναι " Οσο εσύ ανήκεις σε μένα σε αγαπάω " αλλά τη στιγμή που δεν μου ανήκεις, αρχίζω να σε μισώ....

Ετσι λοιπόν όταν κάποιος αγαπά, πρέπει να υπάρχει ελευθερία, όχι μόνο απο τη μεριά του άλλου, αλλά και απ' αυτόν τον ίδιο. Μέσα σ' αυτό το " ανήκει " στον άλλο στο να τρέφεται ψυχολογικά απο τον άλλο, στο να εξαρτάται απο τον άλλον, μέσα σε όλο αυτό το πράγμα, υπάρχει πάντα άγχος, φόβος, ζήλια, ενοχή, και όσο υπάρχει φόβος δεν υπάρχει αγάπη.....

Ετσι λοιπόν όταν ρωτάτε τι είναι αγάπη, μπορεί να 'σαστε πολύ φοβισμένοι για να δείτε την απάντηση. Μπορεί να σημαίνει ολοκληρωτική έκρηξη, μπορεί να διαλύσει την οικογένεια, μπορεί ν' ανακαλύψετε ότι δεν αγαπάτε τη γυναίκα σας ή τον άντρα σας, ή τα παιδιά σας - τα αγαπάτε άραγε - ; Μπορεί να πρέπει να γκρεμίσετε το σπίτι που χτίσατε, μπορεί να μην επιστρέψετε ποτέ πια στην εκκλησία. Αλλά αν παρ' όλα αυτά θέλετε να " δείτε " θα ανακαλύψετε ότι ο φόβος δεν είναι αγάπη, η τάση για κατοχή και εξουσία δεν είναι αγάπη, το καθήκον δεν είναι αγάπη, η λύπηση του εαυτού μας δεν είναι αγάπη, η αγωνία του να μη μας αγαπούν δεν είναι αγάπη..... Ετσι λοιπόν αν μπορέσετε να εξαφανίσετε όλα αυτά, όχι με τη βία, αλλά με το να τα ξεπλύνετε, όπως η βροχή ξεπλένει τη σκόνη πολλών ημερών απο ένα φύλλο, τότε ίσως φτάσετε σ' αυτό το παράξενο λουλούδι που ο άνθρωπος ποθούσε απο πάντα ".

Ας δούμε τώρα και την άποψη του Εριχ Φρόμ απο το βιβλίο του " Η Τέχνη της Αγάπης " σελ. 68.

" Η σεξουαλική επιθυμία έχει στόχο της τη συνένωση. Και ασφαλώς δεν είναι μόνο μια σωματική επιθυμία, ή ανακούφιση απο μια οδυνηρή ένταση. Ωστόσο όμως η σεξουαλική επιθυμία μπορεί να προκληθεί τόσο απο την αγωνία της μοναξιάς, απο τον πόθο να κατακτήσεις ή να κατακτηθείς, απο ματαιοδοξία, απο την επιθυμία να πληγώσεις ή και να καταστρέψεις, όσο κι απο την αγάπη. Φαίνεται πως η σεξουαλική επιθυμία, εύκολα μπορεί να αναμιχθεί ή να διεγερθεί απο οποιαδήποτε δυνατή συγκίνηση, μια απο τις οποίες είναι η αγάπη. Εξαιτίας του ότι η σεξουαλική επιθυμία είναι στο μυαλό των περισσότερων ανθρώπων ζευγαρωμένη με την ιδέα της αγάπης, εύκολα

οδηγούνται στο λαθεμένο συμπέρασμα ότι αγαπάνε ο ένας τον άλλον, όταν ποθούνται σωματικά. Η αγάπη μπορεί να εμπνεύσει την επιθυμία για σεξουαλική ένωση. Σ' αυτή την περίπτωση η σωματική σχέση δεν χαρακτηρίζεται απο την απληστία ούτε απο την επιθυμία να κατακτήσεις ή να κατακτηθείς αλλά είναι γεμάτη τρυφερότητα. Αν η επιθυμία για σωματική ένωση δεν προκαλείται απο την αγάπη αν η ερωτική αγάπη δεν είναι επίσης αδελφική, ποτέ δεν οδηγεί τη συνένωση σε κάτι περισσότερο απο ένα οργιαστικό, παροδικό αίσθημα. Η σεξουαλική έλξη δημιουργεί προσωρινά την ψευδαίσθηση της συνένωσης. Ωστόσο, χωρίς αγάπη αυτή η "ένωση" αφήνει το ζευγάρι τόσο ξένους τον ένα με τον άλλον, όσο και πριν. Κάποτε τους κάνει να ντρέπονται, ή και να μισούν ο ένας τον άλλον, γιατί όταν η αυταπάτη φύγει, νοιώθουν ακόμα πιο δυνατά την αποξενωσή τους.. "

Μέχρι τώρα είδαμε τι δεν είναι αγάπη.

Η αγάπη δεν είναι ένα συναίσθημα και μόνο, η σεξουαλική επιθυμία δεν εμπεριέχει απαραίτητα και το στοιχείο της αγάπης, αγάπη δεν είναι η ζήλια, ο φόβος, η εξάρτηση, η ανάγκη κατοχής, η ανάγκη να μας αγαπούν.

Η αγάπη είναι πέρα απο το φόβο, γεννιέται και αναπτύσσεται μόνο μέσα στην ελευθερία.

Αφού απελευθέρωσαμε την αγάπη απο τα στοιχεία εκείνα που σίγουρα δεν την απαρτίζουν, ας επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε μία απάντηση στο ερώτημα τι τελικά είναι η αγάπη.

Περνάμε και πάλι στο βιβλίο του Εριχ Φρόμ " Η Τέχνη της Αγάπης " και διαβάζουμε στη σελ. 32 : " Η ώριμη αγάπη είναι ένωση με τον όρο της διατήρησης της ακεραιότητας, της ατομικότητας. Η αγάπη είναι ενεργητική δύναμη μέσα στον άνθρωπο. Είναι μια δύναμη που γκρεμίζει τους τοίχους που χωρίζουν το άνθρωπο απο τον συνάνθρωπο και τον ενώνει με τους άλλους.

Η αγάπη του δίνει την δύναμη να ξεπεράσει το συναίσθημα της

απομόνωσης και του χωρισμού και ωστόσο του επιτρέπει να είναι ο εαυτός του και να διατηρεί την ακεραιότητά του...σελ.33.

Η αγάπη είναι δράση,είναι άσκηση της ανθρώπινης δύναμης που μπορεί να εκδηλωθεί μόνο ελεύθερα και ποτέ σαν αποτέλεσμα καταναγκασμού.

Η αγάπη είναι δράση και όχι παθητικό αίσθημα. Με τον πιο γενικό τρόπο,ο ενεργητικός χαρακτήρας της αγάπης,μπορεί να καθοριστεί αν πούμε ότι η αγάπη πρωταρχικά σημαίνει δόσιμο και όχι απολαβή. Το να δίνεις είναι η πιο υψηλή έκφραση του δυναμισμού. Στην ίδια την πράξη του δοσίματος νοιώθω τη δυναμιά μου,τον πλούτο,την ικανότητά μου. Αυτό το αίσθημα της πλουτισμένης ζωτικότητας και του δυναμισμού με γεμίζει χαρά.Νοιώθω τον εαυτό μου να πλημμυρίζει,να χαρίζει ολοζώντανος και γι'αυτό χαρούμενος. Το να δίνω,μου φέρνει μεγαλύτερη χαρά απο το να παίρνω,όχι γιατί είναι αποστερησή μου αλλά γιατί στην πράξη της προσφοράς εκφράζεται η ζωντάνια μου.η ίδια μου η ύπαρξη.... σελ. 36. Η προσφορά είναι απο μόνη της μια εξαίσια χαρά,καθώς όμως δίνει,δε μπορεί παρά να γεννήσει κάτι καινούργιο μέσα στον άλλον άνθρωπο,και αυτό που γεννιέται αντανακλάται πάλι σ'αυτόν. Όταν αληθινά δίνεις,δε μπορεί παρά να λάβεις εκείνο που σου ξαναδίνεται το να δίνεις έχει σαν επακόλουθο να μεταβάλεις και τον άλλο άνθρωπο σε δότη, γι'αυτό και οι δυό τους μετέχουν στη χαρά αυτού του καινούργιου που δημιούργησαν ... Η αγάπη είναι μια δύναμη που δημιουργεί αγάπη ".

ας δούμε τώρα την αγάπη μέσα απο το βιβλίο του Λέο Μπουσκάλια " Η Αγάπη " σελ. 78 : " Η Αγάπη είναι μια δυναμική αλληλεπίδραση που τη ζούμε το κάθε δευτερόλεπτο της ζωής μας, σ'ολόκληρη τη ζωή μας. Γι'αυτό απεχθάνομαι τη φράση " κεραυνοβόλα αγάπη ". Δεν πιστεύω ότι η αγάπη σε χτυπά σαν τον κεραυνό. Αλλά πιστεύω ότι μαθαίνουμε ν'αντιδρούμε μ'έναν

ιδιαίτερο τρόπο ως ένα ορισμένο βαθμό, σ'έναν ιδιαίτερο ερεθισμό. Αυτή η αντίδραση θα είναι ο ορατός δείκτης της αγάπης για τον καθένα. Ο άνθρωπος δεν κατέχει καμία αγάπη για να τη στείλει ή να τη δεχτεί " κεραυνοβόλα ". Κατέχει μια αγάπη που τη δείχνει με τις πράξεις του στην οποία συγκεκριμένη στιγμή της ζωής του. Φαίνεται λοιπόν πιο σωστό να λέμε ότι κάποιος ωριμάζει μέσα στην αγάπη. Και όσο πιο πολλά μαθαίνει γι'αυτήν τόσο πιο πολλές είναι οι ευκαιρίες του ν'αλλάξει τις αντιδράσεις της συμπεριφοράς του, και έτσι να επεκτείνει την ικανότητά του ν'αγαπά... Αν κάποιος θέλει να γνωρίσει την αγάπη, πρέπει να ζήσει εν δράσει μέσα στην αγάπη... Οι σκέψεις, τα διαβάσματα και οι συζητήσεις πάνω στην αγάπη έχουν αξία μόνο αν αντιπροσωπεύουν ερωτήματα πάνω στα οποία καλούμαστε να δράσουμε. Θα μάθει κανείς ν'αγαπά μόνο μέσα απο μια διορατικότητα όλο φρεσκάδα με το κάθε κομμάτι γνώσης που αποκτά, με την κάθε του πράξη, και με την κάθε επίδραση που δέχεται.

Αλλοιώςτικα, η όποια γνώση του δεν έχει αξία. Οπως λέει τόσο σωστά ο Ρίλκε, " Ο άνθρωπος πρέπει απλά ν'αγαπά, περιμένοντας κάποια μέρα την απάντηση ".

Πα'όλες όμως τις αναλύσεις και τις συζητήσεις, παραμένει δύσκολο το εγχείρημα να διατυπωθεί ένας σαφής ορισμός, για το τί είναι η Αγάπη που να τους αφορά όλους. Κι αυτό, γιατί όπως ξέρουμε ο κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός, και έχει τα δικά του κριτήρια, ανάλογα με τα βιώματά του, την παιδεία του, τις κοινωνικές και πολιτισμικές επιρροές που έχει υποστεί.

Η αγάπη μοιάζει να είναι ένας ξεχωριστός δρόμος, και μια προσωπική πρόκληση για τον καθένα μας και σίγουρα εκτείνεται πολύ ευρύτερα απο τον οποιοδήποτε ορισμό που θα προσπαθούσε να την περιγράψει, και να την οριοθετήσει.

Και ίσως να είναι καλύτερα έτσι, γιατί όταν ο νους ξέρει, ή νομίζει ότι ξέρει, τότε υπάρχει ο κίνδυνος να μη βρεί ποτέ

τίποτ'άλλο,εκτός απ'αυτό που ήδη γνωρίζει,κι αν η αναζητησή του στηρίζεται σ'ένα συγκεκριμένο πρότυπο,τότε όλα όσα θ'αντιληφθεί θα είναι σίγουρα παραποιημένα.

Ας παραμείνει λοιπόν η αγάπη,θαύμα και αίνιγμα μαζί,δώρο και πρόκληση,και ας προσπαθήσει ο καθένας μας να πραγματώσει την δικιά του μοναδική απάντηση μέσα απο την μοναδική προσωπική του διαδρομή.

Και θα κλείσουμε παραθέτοντας τις απόψεις του Κάρλ Γιούνγκ, ο οποίος εκφράζει υπέροχα τόσο το δέος μας απέναντι στο μεγαλείο της αγάπης,όσο και την ανικανοτητά μας να μιλήσουμε γι' αυτήν δίχως να την περιορίσουμε.

Στο βιβλίο του " Αναμνήσεις,σκέψεις,όνειρα " γράφει στη σελ. 495 : " Σ'αυτό το σημείο μου προσελκύει την προσοχή,το γεγονός, ότι πέρα απο την περιοχή της σκέψης,υπάρχει μια άλλη εξ'ίσου πλατειά,αν όχι πιο πλατειά,περιοχή όπου η λογική κατανόηση και οι λογικοί τρόποι της παρουσίασης,δεν βρίσκουν σχεδόν τίποτα που να μπορούν να συλλάβουν. Αυτή είναι η περιοχή του Ερωτα. Στους κλασσικούς χρόνους όπου αυτά τα πράγματα κατανοούνταν σωστά,ο Ερωτας ήταν ένας θεός που η θεότητά του ξεπερνούσε τα ανθρώπινά μας όρια και που γι'αυτό δε μπορούσε ούτε να κατανοηθεί,ούτε να παρασταθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Μπορεί,όπως πολλοί πρίν απο μένα προσπάθησαν να κάνουν,να επιχειρήσω μια προσέγγιση σ'αυτόν τον δαίμονα που η ακτίνα της δράσης του εκτείνεται απο τις ατέρμονες διαστάσεις τ'ουρανού ως τις σκοτεινές αβύσσους της κόλασης. Αλλά διστάζω μπροστά στο έργο να βρώ τη γλώσσα που θα μπορούσε να εκφράσει σωστά τις ανυπολόγιστες παραδοξότητες της αγάπης. Ο Ερωτας είναι ένας κοσμογόνος,ένας δημιουργός και πατέρας - μητέρα,κάθε ανώτερης συνείδησης. Καμμιά φορά νοιώθω ότι τα λόγια του Παύλου " Εάν λαλώ τας γλώσσας των ανθρώπων και των αγγέλων,αγάπην δε ουκ έχω " ,ίσως να είναι η πρώτη προϋπόθεση για κάθε γνώση και η ουσία της ίδιας της θεότητας.....

Τόσο στην ιατρική μου πείρα, όσο και στη δική μου ζωή, βρέθηκα πολλές φορές αντιμέτωπος με το μυστήριο της αγάπης, και ποτέ δε μπόρεσα να εξηγήσω τι είναι... Οτι και να πεί κανείς οι λέξεις δεν εκφράζουν το σύνολο. Το να μιλήσει κανείς για ορισμένες πλευρές είναι πάντα ή πάρα πολύ ή πολύ λίγο, επειδή μόνο το σύνολο έχει νόημα. Η αγάπη " πάντα ανέχεται " και " πάντα υπομένει ". Αυτά τα λόγια, λένει ότι υπάρχει για να ειπωθεί. Τίποτα δεν μπορεί να προστεθεί σ' αυτά. Επειδή είμαστε, με την πιο βαθιά έννοια, τα θύματα και τα όργανα της κοσμογονικής " αγάπης " Βάζω τη λέξη σε εισαγωγικά για να δείξω ότι δεν την χρησιμοποιώ με την έννοια της επιθυμίας, της προτίμησης, της εύνοιας, και των παρόμοιων συναισθημάτων, αλλά σαν κάτι υπέρτερο από το άτομο, ένα ενοποιημένο και αδιαίρετο σύνολο...σελ. 497. Ο άνθρωπος μπορεί να προσπαθήσει να ονομάσει την αγάπη, ντύνοντάς την με όλα τα ονόματα που έχει στην διαθεσή του, και όμως θα εμπλακεί σε ατελείωτες αυταπάτες.

Αν έχει ένα κόκκο σοφίας, θα καταθέσει τα όπλα του και θα ονομάσει το άγνωστο με κάτι ακόμα πιο άγνωστο, δηλαδή με το όνομα του Θεού.

Αυτή είναι μια ομολογία της υποταγής του, της ατέλειάς του και της εξαρτησής του. Αλλά ταυτόχρονα μια μαρτυρία για την ελευθερία που έχει να διαλέγει ανάμεσα στην αλήθεια και στο λάθος " .

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι Ι

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

"Το ανθρώπινο πλάσμα, είναι ένα τμήμα του "όλου" που εμείς αποκαλούμε Σύμπαν, ένα τμήμα περιορισμένο μέσα στο χώρο και το χρόνο. Βιώνει τον εαυτό του, τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, σαν είναι κάτι ξεχωριστό από τους υπόλοιπους, ένα είδος οφθαλμαπάτης της συνείδησής του.

Αυτή η οφθαλμαπάτη είναι κάτι σαν φυλακή για μας, που μας περιορίζει στις προσωπικές μας επιθυμίες, και σε μια στοργή, μόνο για λίγα πρόσωπα που βρίσκονται πολύ κοντά μας. Η προσπάθειά μας, πρέπει να είναι, να απελευθερωθούμε απ' αυτήν τη φυλακή, διευρύνοντας τον κύκλο της συμπάθειάς μας, έτσι ώστε ν' αγκαλιάζει όλα τα ζωντανά πλάσματα κι ολόκληρη τη φύση μέσα στην ομορφιά της".

Αινστάιν

Ξεκινήσαμε αυτή την εργασία με την προσδοκία, πως τελειώνοντας ίσως έχουμε πλησιάσει λίγο πιο κοντά στη φύση της Αγάπης. Τελειώνοντας, νιώθουμε πιο έντονα όσο ποτέ, ότι είμαστε στην αρχή μιας μεγάλης αφετηρίας, μιας απίστευτης πρόκλησης, μιας ασύλληπτης περιπέτειας. Η Αγάπη μοιάζει να μας καλεί σε μια ιλιγγιώδη πτήση για την επιμήκυνση των ορίων μας, σε ένα γνωστικό ταξίδι με σκοπό την πραγματοποίηση των θεμελιωδών αναγκών της ανθρώπινης υπόστασής μας.

Μέσα σε ένα αεικίνητο σύμπαν, όπου όλα διαρκώς κινούνται, και ακατάπαυστα μεταβάλλοντα, θα ήταν αφύσικο, η αγάπη, μια εκδήλωση της κοσμικής συμπαντικής ενέργειας, να παραμένει ακίνητη.

Η Αγάπη είναι δράση - κίνηση - συμμετοχή. Και ο άνθρωπος,

που αγαπά δεν μπορεί παρά να είναι ο άνθρωπος που δρά.

Η αγάπη είναι κάτι που κάνει κανείς, μια άσκηση καθημερινή, μια αδιαλείπτη πορεία γνώσης, ωρίμανσης εξέλιξης.

Το να ζείς με αγάπη, σημαίνει ότι ζεις μέσα σε μια κατάσταση πολύ υψηλής συνείδησης, η οποία αντανακλάται σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής, μια κατάσταση που εναρμονίζει τις αντιθέσεις, που δημιουργεί και διατηρεί μια τέλεια ισορροπία μέσα στον ανθρώπινο ψυχισμό. Το να ζεις με αγάπη, σημαίνει ότι ζεις αρμονικά, φυσικά με το περιβάλλον σου, (φυσικο-κοινωνικό), έχοντας κατακτήσει μέσα σου μια αστείρευτη πηγή χαράς - δύναμης - δημιουργίας- υγείας.

Το να ζεις με αγάπη, σημαίνει πως στέλνεις τα ρεύματα αυτής της ενέργειας προς όλες τις κατευθύνσεις του σύμπαντος, από το πιο απειροελάχιστο μόριο σκόνης, μέχρι τον ήλιο, τους απειράριθμους γαλαξίες και τον άνθρωπο. Κι απ' όλες τις γωνίες του διαστήματος αυτή η ενέργεια ξαναγυρίζει σε σένα. Το να ζεις με αγάπη, σημαίνει πως είσαι συμφιλιωμένος με την κοσμική νομοτέλεια, πως δεν προσπαθείς να της αντιταχθείς, αλλά να συνεργαστείς αρμονικά μαζί της, και να μάθεις μέσα από αυτήν, δίχως να ξεχνάς ποτέ, πως όσο έξυπνος και σοφός κι αν φαντάζει ο εαυτός σου, παραμένει πάντα, μια απειροελάχιστη κουκιδίτσα, μέσα στην απεραντοσύνη του Σύμπαντος.

Η πραγματική δύναμη, είναι αυτή που προέρχεται από την πηγή της αγάπης, κι όχι αυτή που εμπνέεται από την εξουσία και το φόβο. Η δύναμη της αγάπης ξυπνά και εμπνέει σεβασμό, ενώ ταυτόχρονα ενεργοποιεί την αγάπη μέσα στον άλλον.

Η αγάπη ενεργοποιείται όταν τη δίνεις. Εκείνος που αγαπάει υποκινεί τις ίδιες δυνάμεις μέσα στον άλλον άνθρωπο, αλλά και μέσα στο ίδιο το σύμπαν, κι είναι σίγουρο, πως αυτές οι δυνά-

μεις θα επιστρέψουν πάλι σε εκείνον που τις έδωσε. Πρόκειται για τον ίδιο νόμο που ισχύει και στη γεωργία: "Ότι σπείρεις, θα θερίσεις".

Όλοι θέλουμε να μας αγαπούν. Ίσως να είναι πολύ πιο απλό, ή ίσως πάλι, πολύ πιο δύσκολο απ' ό,τι νομίζουμε.

Τόσο η αγάπη, η ροπή προς την αλληλεγγύη και την συντροφικότητα όσο και το μίσος, η ροπή προς την επιθετικότητα και τον ανταγωνισμό, ενυπάρχουν στο DNA μας. Για το αν θα επικρατήσει η μία ή η άλλη τάση, θα παίξουν ρόλο πολλοί διαμορφωτικοί παράγοντες, όπως το γονεϊκά πρότυπα, η εκπαίδευση, οι πολιτισμικοί παράγοντες, τα προσωπικά βιώματα, ωστόσο, είμαστε εμείς, που θα πάρουμε την τελική απόφαση.

Μπορούμε να μεταμορφώσουμε την έμφυτη δυνατότητα για αγάπη σε απτή ικανότητα για αγάπη, αρκεί να το αποφασίσουμε και να το τολμήσουμε, αψηφώντας κίβδηλα όρια και αυτοπεριορισμούς. Οι νοητικές και πνευματικές ικανότητες ενός ατόμου, ακόμα και αν

διαμορφωτικοί παράγοντες όπως οι προηγούμενοι έχουν παίξει αρνητικό ρόλο, δεν είναι παγιωμένες και αμετάκλητες.

Είναι μέσα στις δυνατότητες του ανθρώπινου δυναμικού, να τροποποιήσει, να ενισχύσει, να αναπτύξει φυσικές ροπές, συνήθειες, τρόπους σκέψης και δράσης, διαμορφωμένες από το οικογενειακό - κοινωνικό - πολιτισμικό περιβάλλον. Τα όρια των δυνατοτήτων μας ως άνθρωποι, επιβάλλονται μονάχα από εμάς τους ίδιους.

Η χρήση του πλήρους δυναμικού του εαυτού μας, μας καθιστά όντα αυτόνομα, και αυτοκαθοριζόμενα που έχουν κατανοήσει απόλυτα πως η ζωή, η ευτυχία, η αγάπη είναι αποτέλεσμα απόφασης, γνώσης και τέχνης. Η προσωπική αυτονομία, η ελευθερία και η αγάπη, για τον εαυτό μας, είναι οι πρώτες βασικές προϋποθέσεις,

αν θέλουμε να δημιουργήσουμε υγιείς, ολοκληρωμένες ανθρώπινες σχέσεις, απρόσβλητες από τις νοσηρές επεμβάσεις του εγωισμού, της ζήλειας, της εξάρτησης και άλλων παθολογικών φαινομένων, που μεταστρέφουν τη θετική αναζωογονητική επιρροή της αγάπης στη ζωή μας, σε μια ακόμη μορφή βίας.

Η αγάπη είναι μία. Δεν υπάρχουν 2, 3 ή 4 αγάπες, αλλά κατά τη διάρκεια της ζωής μας, θα την αντιληφθούμε και θα τη βιώσουμε σε διαφορετικά επίπεδα και μορφές.

Η πρώτη αγάπη που θα γνωρίσουμε, είναι η γονεϊκή αγάπη, μία αγάπη που προσφέρεται - τουλάχιστον ιδεατά - ισότιμα, και δίχως όρους. Η γονεϊκή αγάπη, είναι ή πρέπει να είναι μία συνεχής αποδοχή και επιβεβαίωση της ύπαρξής μας, μια αδιάκοπη παρότρυνση να μάθουμε να δημιουργούμε όνειρα, μαζί με την ενθάρρυνση πως μπορούμε να τα πραγματοποιήσουμε, ένα υπέροχο μάθημα αισιοδοξίας και αγάπης για τη ζωή, καθώς και πίσης στις ανεξάντλητες ανθρώπινες δυνατότητες, και επίσης, η θεμελιώδης αφετηρία για την οικοδόμηση της πρωταρχικής εμπιστοσύνης απέναντι στον άνθρωπο.

Πολλοί χωρίζουν την αγάπη, σε φυσική, αισθησιακή, πλατωνική και θεία. Όμως οι διαχωρισμοί, είναι καθαρά τεχνητόνοητικοί αυτοπεριορισμοί. Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχουν διαχωρισμοί. Πρόκειται για την ίδια δύναμη, την ίδια ενέργεια, είτε πρόκειται για την αγάπη ανάμεσα στους εραστές, αυτή την οντολογική ανάγκη των ανθρώπων για το ξεπέρασμα του διαχωρισμού και την εμπειρία της ενότητας, είτε για την αδελφική, οικουμενική αγάπη που έχει τις ρίζες της στην επίγνωση της κοινής ανθρώπινης ταυτότητας, και είναι το υπόβαθρο για την ανάπτυξη της φιλίας, είτε πρόκειται για την μεταφυσική ή θρησκευτική αγάπη, που είναι ένας ακόμη δρόμος συνένωσης, καθώς και της εσωτερικής

ανάγκης του ανθρώπου, να εκφράσει την εμπειρία του για τις αρχές, τις αιτίες και το νόημα του εαυτού και του κόσμου. Αν ξεφυλλίσσουμε προς τα πίσω τις σελίδες της ιστορίας, θα δούμε ότι η αγάπη και ο έρωτας, έχουν παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοσμοαντίληψης, της φιλοσοφίας, και της συμπεριφοράς παλαιότερων πολιτισμών.

Σε πολιτισμούς όπως ο αρχαίος Ελληνικός, ο Κινέζικος, ο Ινδικός, αλλά και σε κάποια σχολή της Ισλαμικής παράδοσης, όπως ο Σουφισμός, ο έρωτας ήταν ένα μέσον γνώσης, ένας δρόμος τελειοποίησης και ολοκλήρωσης του ανθρώπου.

Δεν υπήρξε σε αυτές τις φιλοσοφίες κανένας διαχωρισμός ανάμεσα σε ιερό και βέβηλο έρωτα, καμιά αντιπαλότητα ανάμεσα σε πνεύμα και ύλη. Αντίθετα, προτείνουν τον έρωτα, σαν δρόμο εναρμόνισης με το ένα σώμα του σύμπαντος, με τις δυνάμεις της φύσης, και η απουσία διαχωρισμών είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρξουν σαν έννοιες, η ενοχή, η ντροπή, η αμαρτία, και να μην βιωθούν σαν καταστάσεις φαινόμενα όπως η λαγνεία, η χυδαιότητα, η διαστροφή. Όλα ήταν φυσικά, αποδεκτά και με ένα στοιχείο ιερότητας. Τα φαινόμενα αυτά, που έντονα αναπτύχθηκαν στο Δυτικό πολιτισμό, οφείλονται στην ασκητική ηθική και τον πουριτανισμό που επέφερε ο Χριστιανισμός, μεταστρέφοντας τη διδασκαλία του Χριστού σε μισογυνική και ασκητική.

Οι συγκρούσεις των δύο φύλων, που έχουν μετατρέψει τις σχέσεις σε πολεμικό πεδίο, διαθέτοντας ένα πλούσιο ερωτικό-πολεμικό λεξιλόγιο, έχουν τις απαρχές τους στην Ιουδαίοχριστιανική παράδοση, που διαχώρισε τη σεξουαλικότητα από την πνευματική ανάπτυξη, και εισήγαγε αυτόν τον καταστροφικό δυϊσμό.

Εξύψωσε την πνευματικότητα η οποία ταυτίστηκε με το θείο το καλό, το αρσενικό, ενώ υποβιβάστηκαν οι σεξουαλικές αισθήσεις

οι οποίες ταυτίστηκαν με το διαβολικό, το κακό, τη φύση, τη γυναίκα. Σε αυτή τη διανοητική παραμόρφωση έχει τις ρίζες της, η σύγκρουση ανάμεσα στις γυναίκες και στους άντρες, ανάμεσα στο πνεύμα και την ύλη, ανάμεσα στη φύση και τον πολιτισμό, καθώς και ένα πλήθος νευρώσεων, σαν απόρροια των παραπάνω, που κρατάνε αιχμάλωτο το σύγχρονο άνθρωπο. Ο Δυτικός πολιτισμός είναι ένας πολιτισμός που δεν χτίσθηκε πάνω στις αξίες και τις αρχές της συλλογικότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, της αγάπης. Είναι ένας πολιτισμός επιθετικός, βίαιος, ανταγωνιστικός, πολεμικός. Στηρίζεται στις αρχές του ατομισμού του κέρδους, της εκμετάλλευσης, της κυριαρχίας. Κάθε τι γίνεται αντικείμενο ανταλλαγής και κατανάλωσης, και από αυτό το πνεύμα δεν θα μπορούσε να ξεφύγει ούτε η αγάπη. Η αγάπη, που μέσα σε αυτόν, γίνεται μια ακόμη μορφή αλλοτρίωσης, ένα ακόμη ευτελές εμπόρευμα που καταναλώνεται μαζικά, σε όλο και πιο χαμηλή τιμή.

Ο ορθολογισμός, ο ατομισμός, ο τεχνοκρατισμός, ο υλισμός, ίσως να είχαν καμφθεί, αν η ενθουσιώδης φύση του έρωτα, μέσα από μια ερωτική διαπαιδαγώγηση, είχε μπολιάσει τις συνειδήσεις των ανθρώπων, αλλά κάτι τέτοιο δεν έγινε - δυστυχώς.

Όμως, μέσα στο δυτικό πολιτισμό, δεν είναι μόνο οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων αλλοτριωμένες, αλλά και οι σχέσεις του ανθρώπου με το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον του, και πώς θα ήταν δυνατόν να ήταν αλλιώς, αφού το ένα αντικατοπτρίζει το άλλο, από τη στιγμή που αυτές οι σχέσεις διέπονται από συγγένεια και αλληλεξάρτησι.

"Όλα συνδέονται με όλα" έλεγαν οι αρχαίοι φιλόσοφοι και έτσι η στάση του ανθρώπου απέναντι στη φύση είναι ένας πολύ καλός καθρέφτης για τη στάση του απέναντι στον άνθρωπο, αφού ο πραγματικός σεβασμός για τον άνθρωπο περνά μέσα από το βαθύ σε-

βασμό της φύσης.

Η Ευαγγελική ρήση "Αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν" θα έπρεπε λογικά να ισχύει και για το φυσικό περιβάλλον, για τον ίδιο το πλανήτη που μας φιλοξενεί. Κάτι τέτοιο όμως, δεν φαίνεται καθόλου να ισχύει στη δυτική κοινωνία, η οποία διαποτισμένη - για μια ακόμη φορά - από την χριστιανική αντίληψη του διαχωρισμού, βλέπει τη φύση ως "εκπεσούσα". Η αστική κοινωνία, αποξενωμένη ολότελα από τη φύση, δεν άργησε να πέσει θύμα των δογμάτων της "πτώσης" και της "ενοχής" που ταύτισαν τη φύση με το αντιπνευματικό, το αισθησιακό, το διαβολικό. Έτσι, το έδαφος ήταν πρόσφορο, για την επικράτηση της ανταγωνιστικής και εκμεταλλευτικής θεώρησης της φύσης, που χαρακτήρισε το δυτικό πολιτισμό, ο οποίος την έβλεπε πάντα με καχυποψία, ή ακόμη και σαν εχθρό του πολιτισμού.

Σήμερα όλα τα κυρίαρχα συστήματα βασίζονται πάνω στη θεωρία της μάξιμουμ εκμετάλλευσης της φύσης, που οδηγεί σε μιά ξεφρενή "ανάπτυξη" - την ίδια ώρα που οι "ανεπτυγμένες" κοινωνίες μας, μαστιζονται κυριολεκτικά από πολιτισμική, πνευματική και ανθρώπινη υπανάπτυξη. - Μιά ανάπτυξη που έχει από καιρό απωλέσει την αίσθηση του μέτρου, που δε δείχνει κανένα σεβασμό ούτε απέναντι στη φύση, όμως ούτε καν απέναντι στον ίδιο τον άνθρωπο και τις πραγματικές ανάγκες του.

Σαν αποτέλεσμα της επικράτησης αυτής της αντίληψης για την ανάπτυξη και την πρόοδο που απαρτίζεται από τις αρχές της κυριαρχίας, της απληστίας, της λεηλασίας, έναντι στη συνύπαρξη, και στη συνεργασία, ο σημερινός τεχνικο-βιομηχανικός πολιτισμός έχει επιφέρει πληθώρα οικολογικών προβλημάτων.

Κάθε ώρα - όπως λένε οι περιβαλλοντολόγοι - ένα ακόμη είδος του ζωϊκού ή φυτικού βασιλείου εξαφανίζεται, συνιστώντας τη

σοβαρότερη οπισθοδρόμηση στην ποικιλία και την αφθονία της ζωής, η ζωή των θαλασσών μολύνεται μέχρι εξολοθρεύσεως, τα περθένα τροπικά δάση, το αρχαιότερο φυσικό περιβάλλον, που φιλοξενεί πάνω από τα μισά ζωικά είδη του πλανήτη, και που αποτελούν τους "πνεύμονες της γης" καταστρέφονται με ρυθμό, που όπως λένε οι ειδικοί, σε 30 χρόνια από σήμερα δεν θα υπάρχει πλέον άθικτο τροπικό δάσος, η τρύπα του όζοντος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η πυρηνική απειλή, είναι μερικά από τα σοβαρότερα προβλήματα που συνιστά αυτή η άκριτη αντίληψη για την ανάπτυξη.

Το άμεσα προβλέψιμο μέλλον δεν μπορεί παρά να φαίνεται δισοϊώνο, γιατί όταν κάποιος δεν σέβεται την εγγενή αξία του φυσικού περιβάλλοντος είναι σαν ^{να}μη σέβεται την ίδια τη ζωή.

Και η φύση, μπορεί να περιοριστεί ή να καταπιεστεί, αλλά αργά ή γρήγορα θα μας υπενθυμίσει τα δικαιώματά της, καθώς και την ύβρη που διαπράξαμε απέναντι στη ζωή.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες αν δεν εναρμονιστούν με τις φυσικές ισορροπίες γρήγορα θα οδηγηθούν στον αφανισμό.

Δεν έχουμε περιθώρια πλέον, ούτε βέβαια να περιμένουμε ότι η τεχνολογική πρόοδος θα μας δώσει τη λύση.

Ποιά λύση όμως θα μπορούσε να δοθεί, και από ποιόν, όταν οι αποφάσεις παίρνονται από παράφρονες εξουσιομανείς, όταν η άμεση αιτία αυτών των προβλημάτων, βρίσκεται μέσα στην ίδια τη δομή του κυρίαρχου πολιτισμού και τα προβλήματα προέρχονται από τις ενέργειες και τις αντιλήψεις των κυρίαρχων εξουσιαστικών δογμάτων.

Είναι λοιπόν, η εικόνα της καταστροφής, η αναπόφευκτη εικόνα του μέλλοντος. Μια ορατή απειλή για τον άνθρωπο, τον πολιτισμό του, αλλά και για τον ίδιο τον πλανήτη που - τι ειρω-

νεία - προέρχεται από τον ίδιο τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του;

Τέ είναι αυτό στο οποίο θα μπορούσαμε να ελπίζουμε;

Μια επανάσταση, ίσως, από στρατιές οπαδών της αγάπης; Η ιστορία όμως δείχνει ότι οι επαναστάσεις διαιωνίζουν - με άλλο πρόσωπο - το ίδιο σύστημα που τελικά δημιουργεί τα προβλήματα που οδηγούν στις επαναστάσεις. Η μόνη ελπίδα σωτηρίας για τον άνθρωπο, τον πολιτισμό του και για τον ίδιο τον πλανήτη, είναι μία ολοκληρωτική επανάσταση μέσα στην ανθρώπινη συνείδηση.

Η βαθειά ανατροπή και ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεών μας με τον άνθρωπο, με τα άλλα όντα και με την ίδια τη φύση. Μία ριζική πνευματική αλλαγή, μια σχεδόν αστραπιαία αφύπνιση - ένα βήμα μόλις, πριν από το χείλος της αβύσσου στο οποίο βρισκόμαστε.

Ο σύγχρονος άνθρωπος - ο μετέωρος άνθρωπος - βρίσκεται μπροστά στην πιο οριακή στιγμή της ιστορίας του.

Ας δούμε πώς περιγράφει αυτή τη στιγμή ο Γ. Γραμματικάκης, στο βιβλίο του "Η Κόρη της Βερενίκης", στη σελ. 137: "Καθώς ο 20ος αιώνας - αιώνας της επιστήμης, αλλά και βίαιων ανακατατάξεων, πλησιάζει στο τέλος του, μια νέα κατηγορία, ένας νέος άνθρωπος διαμορφώνεται: Ο μετέωρος άνθρωπος. Με την υποψία ότι δε συνιστά το περιούσιο δημιούργημα μιας θεϊκής δυνάμεως, αλλά την πολυπλοκότερη οργάνωση της ίδιας της ύλης, απελευθερωμένος - ο μετέωρος άνθρωπος - από ηθικές επιταγές που είχαν κατά κανόνα ρίζες θρησκευτικές αλλά και από την αυταπάτη ότι μια δίκαιη κοινωνία αποτελεί ιστορική αναγκαιότητα. Ο μετέωρος άνθρωπος - ο εξόριστος από το θεό και το κέντρο του Σύμπαντος - γνωρίζει, εν τούτοις, ότι κατέχει το κέντρο του πλανήτη και το κέντρο της ίδιας του της ιστορίας. Τούτο ακριβώς, αποτελεί ένα

σημείο με αδιάψευστη βαρύτητα. Διότι υπονοεί έναν καινούργιο ανθρωπισμό, χωρίς στηρίγματα θρησκευτικά ή τον ρομαντισμό της άγνοιας.

Ο μετέωρος άνθρωπος υποπτεύεται ήδη, ότι, μόνο ένα κόσμος που ξεκινά από αυτόν και καταλήγει στον άλλο - τους άλλους μετέωρους ανθρώπους - έχει κάποια λογική υπάρξεως ή δυνατότητα να επιβιώσει. Αυτή είναι η προσωπική ευθύνη, αλλά και η χάρη του: Τον μετέωρο άνθρωπο θα ισορροπήσει μόνο το άπλωμα του χεριού στους άλλους κατοίκους του πλανήτη, και στη φύση ή τη θάλασσα που υπήρξαν μάρτυρες στη γένεσή του. Μόνο που, αν αυτό γίνει, τώρα θα είναι ένα χέρι όχι οδηγούμενο από την ιστορία ή το φόβο της τιμωρίας, αλλά από βαθύτατη γνώση, την μόνη ικανή, μαζί με τον Έρωτα ή την Τέχνη, να υπερβεί το δέος και το κενό. Το Κενό".

Χρειαζόμαστε την προοπτική - όσο κι αν φαίνεται ουτοπιστική - μιας βαθιάς πνευματικής αλλαγής, ενός ριζικού μετασχηματισμού και επαναπροσδιορισμού εννοιών όπως: ανάπτυξη - πρόοδος - πολιτισμός. Χρειάζεται να γίνουμε πιο ευαίσθητοι και πιο σοφοί απέναντι στο θαύμα της ζωής.

Πρέπει να καταλάβουμε ότι δεν είμαστε σε καμιά περίπτωση μία μεμονωμένη και ανεξάρτητη μονάδα. Αν και ενταγμένοι σε μια ολότητα που ίσως να μας ξεπερνά, ακολουθώντας την αρχή της Αγάπης, μπορούμε να νιώσουμε απόλυτα αλληλέγγυοι μαζί της.

Είμαστε ΕΝΑ με τις ασυνειδητοποιήτες περιοχές του εαυτού μας, ΕΝΑ με την ανθρώπινη φυλή, ΕΝΑ με τη ζωή αυτού του πλανήτη, ΕΝΑ με τις δυνάμεις του σύμπαντος.

Είμαστε από την αρχή ένα τμήμα του ΟΛΟΥ και είναι η Αγάπη η μοναδική ελπίδα για μια βαθύτερη επίγνωση, για μια πραγματικά αρμονική και ολοκληρωμένη εμπειρία ζωής. Η αρχή της Ενότητας,

ίσως να είναι μια από τις πιο δύσκολες έννοιες που μπορούμε να κάνουμε πράξη στην καθημερινή μας ζωή, η οποία είναι τόσο βαθιά διαποτισμένη από την ιδέα της διαχωριστικότητάς μας. Ταυτόχρονα όμως, αποτελεί και τη μεγαλύτερη προσωπική πρόκληση του καθενός μας.

Μετέχοντας σε αυτήν την εμπειρία της ενότητας, αρχίζει ο άνθρωπος να ενεργοποιεί την έμφυτη ροπή προς την αγάπη, όντας έτοιμος να ξεκινήσει το ταξίδι προς τις ανώτερες περιοχές μιας διευρυμένης πραγματικότητας, και να προσεγγίσει με νέους τρόπους τον εαυτό του και τους δεσμούς με το ευρύτερο περιβάλλον, ικανούς να του προσφέρουν μια νέα αίσθηση σκοπού και νοήματος στη ζωή.

Οι διαιρέσεις, οι αντινομίες, οι αντιφάσεις, υπάρχουν μόνο μέσα στο μυαλό μας, όχι στη φύση. Μέσα από μια τέτοια προοπτική, οι ρωγμές που μας διχοτομούν και μας θρυμματίζουν, επανεώνονται, δίνοντας τη θέση τους στον ολιστικά σκεπτόμενο άνθρωπο, για τον οποίον οι αντιθέσεις δεν αποκλείουν την ενότητα η οποία στηρίζεται ακριβώς πάνω στην αρμονική και απαραίτητη, για την κίνηση, την εξέλιξη και τη ζωή συνύπαρξή τους.

Ο άνθρωπος μετέχει έτσι, σε μια εκτεταμένη αισθαντικότητα, όπου όλα σμίγουν ανακαλύπτοντας τους πρωταρχικούς ενοποιητικούς τους δεσμούς.

Η μεγάλη συμφιλίωση πραγματοποιείται.

Η μεγάλη συμφιλίωση απέναντι στο ΝΑΙ και το ΟΧΙ, στο Σκόταδι και το Φως, στο Καλό και το Κακό, στη Ζωή και το Θάνατο. Απέναντι σε όλα όσα μοιάζουν, σαν παρεκκλίσεις από το δρόμο της ενότητας, με αποτέλεσμα να σε καταδικάζουν σε μια λειψή οπτική και μια φρικτή μονομέρεια.

Αντιλαμβάνεσαι τη σχέση κατάφασης που ενώνει όλα τα πρά-

γματα, χωρίς να αποκλείει, αλλά αντίθετα εμπεριέχοντας, τις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις.

Ένα νέο ήθος γεννιέται τότε. Ένα νέο ήθος που αναγνωρίζει και δοξάζει ισόποσα όλες τις επιμέρους διαφορές, και που προάγει την κατανόηση, την ισορροπία, την ελευθερία, την αγάπη. Την αγάπη, που είναι το κλειδί της Ενότητας, όχι μόνο με το φίλο ή τον αγαπημένο, αλλά και με κάθε άλλο ζωντανό όν, που υπήρξε πριν από μας σε αυτή τη γή, ή που θα υπάρξει μετά.

Αν καταφέρουμε να πετύχουμε αυτή την Ένωση, αν καταφέρουμε να θέσουμε σε εφαρμογή αυτόν τον πρωταρχικό, ενοποιητικό, οικουμενικό ΔΕΣΜΟ της ΑΓΑΠΗΣ, θα έχουμε - ίσως - πετύχει την πιο τέλεια έκφραση των σκοπών ολόκληρης της Δημιουργίας".

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) ΑΪΜΠΕΣΦΕΛΝΤ ΑΪΜΠΛΑ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥΣ "Αγάπη και Μίσος"
Εκδόσεις: Θυράρι, 1992
- 2) ΑΙΒΑΝΟΒ ΜΙΚΗΑΕΛ "Το βιβλίο της Θεϊκής Μαγείας"
Εκδόσεις: PROSVETA, 1983.
- 3) ΑΙΒΑΝΟΒ ΜΙΚΗΑΕΛ "Η σεξουαλική δύναμη ή ο πτερωτός
δράκοντας" Εκδόσεις: PROSVETA, 1983.
- 4) ΑΛΜΠΕΡΟΝΙ ΦΡΑΝΤΣΕΣΚΟ "Το ξύπνημα του Ερωτα"
Εκδόσεις: Χατζηνικολή, 1988
- 5) ΑΞΕΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ "Ο Ηράκλειτος και η Φιλοσοφία"
Εκδόσεις: Εξάντας, 1986
- 6) ΑΝΤΛΕΡ-ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΤΙ-ΜΑΡΚΟΥΣΖΕ - ΡΑΣΣΕΛ - ΦΡΟΜ "Αγάπη"
Εκδόσεις: Μπουκουμάνη, 1977.
- 7) CHANG JOLAN "Το Ερωτικό Τάο"
Εκδόσεις: Αρμονία, 1982
- 8) CAMPBELL PENNICK "Το ζόδεμα της Γης"
Εκδόσεις: Διπέτες, 1992
- 9) HORNEY KAREN "Αυτοανάλυση"
Εκδόσεις: Ταμασός, 1982

- 10) HORNEY KAREN "Ο Νευρωτικός άνθρωπος της εποχής μας"
Εκδόσεις: Επίκουρος, 1989
- 11) ΓΙΟΥΝΚ ΚΑΡΛ "Η Ολοκλήρωση της προσωπικότητας"
Εκδόσεις: Σπαγειρία, 1989
- 12) ΓΙΟΥΝΚ ΚΑΡΛ "Αναμνήσεις, Σκέψεις, Όνειρα"
Εκδόσεις: Σπαγειρία, 1992
- 13) ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΤΙ "Ελευθερία. Η Αρχή και το Τέλος"
Εκδόσεις: Καστανιώτη
- 14) ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΤΙ "Η απελευθέρωση απ' το γνωστό"
Εκδόσεις: Καστανιώτη, 1985
- 15) ΛΑΙΝΓΚ ΡΟΝΑΝΤ "Η πολιτική της εμπειρίας και το πουλί
του Παραδείσου" Εκδόσεις: Καστανιώτη, 1977
- 16) ΛΑΙΝΓΚ ΡΟΝΑΝΤ "Διχασμένος Εαυτός"
Εκδόσεις: Καστανιώτη, 1977
- 17) ΛΕΑΡΥ ΤΙΜΟΘΥ "Η πολιτική της Εκστασης"
Εκδόσεις: Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1989.
- 18) ΛΕΒΙ-ΑΝΡΙ-ΜΠΕΡΝΑΡ και ΦΡΑΣΟΥΑΖ ΖΙΡΟΥ "Αντρες και
Γυναίκες" Εκδόσεις: ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1994
- 19) ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ ΛΕΟ "Γεννημένοι για την αγάπη"
Εκδόσεις: Γλάρος, 1992

- 20) ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ ΛΕΟ "Η Αγάπη"
Εκδόσεις: Γλάρος, 1989.
- 21) ΜΠΑΧ ΡΙΤΣΑΡΝΤ "Γέφυρα παντοντινής Αγάπης"
Εκδόσεις: Διόπτρα, 1984
- 22) ΜΕΝΝΙΝΓΕΡ ΚΑΡΛ "Αγάπη εναντίον Μίσους"
Εκδόσεις: Δίοδος, 1993
- 23) ΜΕΗ ΡΟΛΛΟ "Η Έρευνα του ανθρώπου για τον εαυτό του"
Εκδόσεις: Κονιδάτη, 1981
- 24) ΝΑΤΖΕΜΙ ΡΟΜΠΕΡΤ "Θαύματα Αγάπη και Γνώσης"
Εκδόσεις: Αρμονική Ζωή, 1985.
- 25) ΝΤΥΕΡ ΓΟΥΕΗΝ "Πίστεψέ το και θα το δεις"
Εκδόσεις: Γλάρος, 1990
- 26) ΠΙΝΤΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ "Έρωτας, Αγάπη και Εξάρτηση"
Εκδόσεις: Θυμάρι, 1993
- 27) ΠΙΝΤΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ "Αυτονομία και Συντροφικότητα"
Εκδόσεις: Θυμάρι, 1983
- 28) ΠΑΟΥΖ ΤΖΩΝ ΚΟΥΠΕΡ "Το μυστήριο του Αισθησιασμού"
Εκδόσεις: Σπαγεία, 1993
- ~~29) ΠΛΑΤΩΝΑΣ "Συμπόσιον". Εκδόσεις: Βιβλιοθήκη μεταφρά-~~
σεων Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων.

- 30) ΡΑΘΙΟΝΕΡΟ ΛΟΥΙΣ "Οι φιλοσοφίες Underground"
Εκδόσεις: Οδυσσέας, 1988
- 31) ΣΑΙΗΝ ΜΕΡΛ "Μερικοί άντρες είναι καλύτεροι από τους άλλους" Εκδόσεις: Γλάρος, 1992.
- 32) ΣΙΝΓΚ ΚΙΡΠΑΛ "Η γοητεία του εσωτερικού διαστήματος"
Εκδόσεις: SWAN KIRPAL PUBLICATIONS, 1988
- 33) ΣΟΥΜΠΑΡΤ ΒΑΛΤΕΡ "Θρησκεία και Έρως"
Εκδόσεις: Ολκός, 1991
- 34) FLACELIERE ROBERT "Ο Έρωτας στην Αρχαία Ελλάδα"
Εκδόσεις: Παπαδήμα, 1991.
- 35) FORTUNE DION "Η Εσωτερική φιλοσοφία του έρωτα και του γάμου" Εκδόσεις: Ιάμβλιχος, 1982.
- 36) FROMM ERICH "Η Τέχνη της Αγάπης"
Εκδόσεις: Μπουκουράνη, 1978
- 37) WATTS ALAN "Άνθρωπος και Φύση"
Εκδόσεις: Ωρόρα, 1988

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

- 1) "Η ψυχολογία Σήμερα", Τεύχος 1ο, 1990
- 2) "Φύση και Οικολογία", Τεύχος 15ο, 1991
- 3) "Ανεξήγητο", Τεύχος 59, 1990
- 4) "Διιπετες", Τεύχος 7ο, 1994
- 5) "Τρίτο Μάτι, Ρεύμα Συνειδητότητας, Τεύχος 19, 1992

